

МИННО-ГЕОЛОЖКИ
УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. ИВАН РИЛСКИ“

ИЗВЕСТИЯ

ПО ХУМАНИТАРНИ И СОЦИАЛНИ НАУКИ

на МГУ „Св. Иван Рилски“

ТОМ 5 (XXV)

София, 2025

**МИННО-ГЕОЛОЖКИ УНИВЕРСИТЕТ
„Св. Иван Рилски“**

ИЗВЕСТИЯ
ПО ХУМАНИТАРНИ И СОЦИАЛНИ НАУКИ

Том 5 (XXV)
София, 2025

**UNIVERSITY OF MINING AND GEOLOGY
“St. Ivan Rilski”**

P R O C E E D I N G S
IN THE HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Volume 5 (XXV)

Sofia, 2025

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ НА БРОЯ

Председател: проф. д-р Йордан Иванов

Членове: проф. д.ф.н. Добрин Тодоров

доц. д-р Ваня Цолова

ст. пр. д-р Цветелина Вукадинова

ст. пр. д-р Екатерина Балачева

ст. пр. д-р Елена Давчева

ст. пр. Милена Първанова (отг. редактор, стилев редактор, техн. редакция и предпечат)

ст. пр. Моника Христова

ст. пр. Велислава Паничкова

ст. пр. Златка Михова

Включените в настоящия брой текстове изразяват персоналното мнение на всеки отделен автор, което може да не съвпада с мнението на редакторския колектив на списание „Известия по хуманитарни и социални науки на МГУ „Св. Иван Рилски“, на ИК „Св. Иван Рилски“ или на МГУ „Св. Иван Рилски“.

Сп. *Известия по хуманитарни и социални науки на МГУ „Св. Иван Рилски“* е включено в Националния референтен списък на съвременни български научни издания с научно рецензиране на НАЦИД под № 4486, както и в кооперираната международна он-лайн библиографска система и услуги COBISS с ID 51444744.

ИЗВЕСТИЯ ПО ХУМАНИТАРНИ И СОЦИАЛНИ НАУКИ

НА МГУ „СВ. ИВАН РИЛСКИ“ - СОФИЯ

ТОМ 5 (XXV) / 2025 ГОДИНА

ИК „СВ. ИВАН РИЛСКИ“

ISSN 2815-3081 (print)

ISSN 2815-309X (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ЮБИЛЕЙ

25 години списание „Известия“	7
Йордан Иванов Поздравителен адрес	7
Моника Христова Обзор	9
Цветелина Вукадинова Поздрав	11
Елена Давчева „В началото бе Словото“	12
Екатерина Балачева Какво е за мен списанието?.....	14
Велислава Паничкова На „Известия“-та посвещавам стих	15

Обзор на работата на колегията по хуманитаристика и социални науки на МГУ през периода м. декември 2020 г. – м. август 2025 г.

1. Колегията – кадрови промени	18
2. Развитие на академичния състав	18
3. Образователна дейност	21
4. Научно-изследователска дейност и реализиране на проекти	25
5. Публикационна дейност	25
6. Спортна дейност	28
6.1. Спортни постижения	28
6.2. Спортни събития	34
7. Съпътстваща академична активност	37
7.1. Преводаческа дейност	37
7.3. Редакторска дейност	38
7.3. Съставителство	40
8. Библиографски указател на сп. „Известия“ 2000-2024 г.	41

II. ИЗСЛЕДВАНИЯ

Елена Давчева „Покръстителят“ – една книжка, интересна и занимателна за българското дете.....	53
Христо Христов За днешните значения на утилитарната етика.....	64
Бисер Цолов, Ваня Цолова По проблема за основните страни на спортната подготовка във футбола	72
Ясен Деянов, Ваня Цолова Забраната във Великобритания за телевизионно излъчване на футболни мачове в съботния следобед като алтернатива и за България	80
Йоан Христов Технологии и общество: инженерно-социални взаимодействия в процеса на внедряване на иновации	87
Милена Първанова Теория и практика на превода: сравнение между производни, завършващи на суфиксите -ish и -like	93

III. ОБУЧЕНИЕ

Ваня Цолова Йога като средство за здраве и удовлетвореност от живота.....	98
Цветелина Вукадинова Мястото на родния език в процеса на усвояване на общоупотребим и специализиран чужд език (немски) от студенти в инженерните специалности	104
Велислава Паничкова Затруднения при усвояването на глаголни времена от чуждестранни студенти, изучаващи английски като чужд език.....	113
Екатерина Балачева Специфики при изучаването на каталонския език от чужденци, владеещи испански език.....	129
Златка Михова Съвременни рефлексии в обучението	135

IV. ГОСТ

Маргарита Папазова Опит за надникване в профила на днешните тийнейджъри	139
--	-----

V. ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Милена Първанова Поводи за гордост – преподавателският процес дава плод, или още за благотворната нескромност	143
Анна Илиева Изкуствен и/или/срещу естествен интелект.....	149
Цветелина Тодорова Изкуственият интелект срещу естествения интелект	155
Магдалена Тодорова Изкуствен и естествен интелект: кратко сравнение.....	158
Виктор Веселинов Изкуствен срещу естествен интелект.....	160
Йоана Константинова Изкуствен срещу естествен интелект.....	163
Влада Лукашевич Изкуствен срещу естествен интелект.....	165

VI. ДЕБЮТ

Милена Първанова Другите за нас.....	169
Владислав Долнер Обратна връзка	174
Ралука Бадои Проект „Еразъм“	177

VII. ЕСЕ

Каляян Манолов Пост-капиталистическото семейство.....	182
--	-----

VIII. КАЛЕНДАР НА ДЕЙНОСТИТЕ	185
---	-----

CONTENTS

I. ANNIVERSARY

25 YEARS OF THE <i>PROCEEDINGS</i>	7
Yordan Ivanov Congratulatory Address.....	7
Monika Hristova Overview	9
Tsvetelina Vukadinova Address	11
Elena Davcheva " <i>In the beginning was the Word</i> ".....	12
Ekaterina Balacheva What the journal is for me	14
Velislava Panichkova I dedicate a verse to the <i>PROCEEDINGS</i>	15

Overview of the Work of the Academic Body in the Area of the Humanities and Social Sciences the University of Mining and Geology between December 2020 and August 2025

1. The Academic Body – Personnel Changes	18
2. Development of the Academic Staff	18
3. Education	21
4. Research and Implementation of Projects	25
5. Publications	25
6. Sports Activity	28
6.1. Sports Achievements	28
6.2. Sports Events	34
7. Accompanying Academic Activity	37
7.1. Translation and Interpreting	37
7.3. Editorial Activity	38
7.3. Compiling Work	40
8. Bibliographic Index of the <i>PROCEEDINGS</i> 2000-2024	41

II. INVESTIGATIONS

Elena Davcheva "The Baptiser" – A Book, Interesting and Entertaining, for the Bulgarian Child.....	53
Hristo Hristov On the Notions of Utilitarian Ethics Today	64
Biser Tsolov, Vanya Tsolova On the Issue of the Main Aspects of Sports Training in Football.....	72
Yasen Deyanov, Vanya Tsolova The Ban in Britain on TV Broadcasting of Football Matches on Saturday Afternoon As an Alternative for Bulgaria	80
Yoan Hristov Technology and Society: Engineering and Social Interactions in the Process of Implementing Innovation	87
Milena Purvanova Translation Theory and Practice: Comparison of Derivatives Ending in the Suffixes -ISH and -LIKE	93

III. EDUCATION

Vanya Tsoleva Yoga as a Means of Health and Life Satisfaction	98
Tsvetelina Vukadinova The Place of the Native Language in the Process of Acquisition of a General and Specialised Foreign Language (German) by Students in Engineering Courses of Study	104
Velislava Panichkova Difficulties in Learning Verb Tenses by Foreign Students Studying English as a Foreign Language	113
Ekaterina Balacheva Specific Features in Learning the Catalan Language by Spanish Speaking Foreigners.....	129
Zlatka Mihova Contemporary Reflections in Education	135

IV. GUEST

Margarita Papazova An Attempt to Peek at the Profile of Today's Teenagers	139
--	------------

V. THEORY AND PRACTICE

Milena Purvanova Reasons for Pride – the Teaching Process Bears Fruit, or More on the Beneficial Immodesty	143
Anna Ilieva AI and/or vs. Natural Intelligence.....	149
Tsvetelina Todorova Artificial Intelligence vs. Natural Intelligence.....	155
Magdalena Todorova Artificial Intelligence and Natural Intelligence: a Brief Comparison.....	158
Viktor Veselinov Artificial Intelligence vs. Natural Intelligence.....	160
Yoana Konstantinova Artificial Intelligence vs. Natural Intelligence.....	163
Vlada Lukashevych Artificial Intelligence vs. Natural Intelligence	165

VI. DEBUT

Milena Purvanova What Others Say of Us.....	169
Vladislav Dolner Feedback	174
Bádoi Raluca The “Erasmus” Project	177

VII. ESSAY

Kaloyan Manolov The Post-Capitalistic Family	182
---	------------

VIII. CALENDAR OF THE ACTIVITIES	185
---	------------

I. ЮБИЛЕЙ

25 ГОДИНИ СПИСАНИЕ „ИЗВЕСТИЯ ПО ХУМАНИТАРНИ И СОЦИАЛНИ НАУКИ НА МГУ „СВ. ИВАН РИЛСКИ“

Тазгодишният XXV брой е юбилеен и за редакционната колегия на сп. „Известия“: четвърт век публикационна дейност е показател за устойчивост. В тази връзка в броя включваме размисли на членове на колегията за това какво им е дало списанието, какво е то за тях и къде виждат мястото му в общото информационно пространство на МГУ. В обзор за дейността са дадени подробности с какво всеки член на колегията е допринесъл на страниците му през годините.

ст. пр. Милена Първанова
отговорен редактор на сп. „Известия“ от 2016 г.

Уважаеми колеги, скъпи приятели,

Позволете ми като председател на редакционната колегия да изкажа своите най-искрени, академични, приятелски поздравления и дълбоки благодарности към всички Вас, с които имах честта, удоволствието и привилегията да работим съвместно през тези 25 години. Ние успяхме да изминем заедно нелек път – пътя от раждането, през съзряването и до утвърждаването на нашите академични, духовни, образователно-научни и чисто човешки ценности. С тях не само докосвахме душата и развивахме мисленето, но и възпитавахме, създавахме

общност от приятели и съмишленици в битката за каузи, най-важната от които за развитие и прослава на уникалния ни, бутиков, инженерно-технически университет и за озаряване пътя на нашите студенти към солидно образование, усъвършенстване и пълна професионална реализация.

Тази година празнуваме нашия юбилей. Това е повече от дата в календара, това е четвърт век на вдъхновение, творческа енергия, пословично трудолюбие, истинска любов към житейските, философските, спортологичните и образователно-научните идеи и стремеж към преодоляване на предизвикателства, отбелязване на достижения и завоюване на победи.

Нашето списание е свидетелство за академичната воля и професионализма на всички, които са работили и публикували: авторите, рецензентите, студентите и целият редакционен екип и най-вече на отговорните редактори и технически сътрудници.

Нека заедно да продължим да развиваме и обогатяваме нашето списание, да споделяме знания, опит, идеи и да отправяме послания, които да вдъхновяват бъдещите поколения. Пожелавам на всички нас, крепко здраве, любов към академичната професия и още много пълнокръвни години успешна работа и постижения!

Честит 25-годишен юбилей, колеги!

Проф. д-р Йордан Иванов,
председател на редакционната колегия,
колега и приятел за дълъг път!!!

Пред Вас е **25-ият юбилеен брой на списание „Известия“**, което стартира през 2001 г. като издание на новосформирания тогава Хуманитарен департамент в МГУ „Св. Иван Рилски“. Целта му беше да даде трибуна на членовете на трите катедри от департамента – по философски и социални науки, чужди езици и физическо възпитание и спорт – да представят свои публикации и изследвания, както и да привлече външни автори в областите хуманитарни науки и методика на обучението. Това беше доста новаторска инициатива в рамките на техническите университети, където, съвсем разбираемо, се набляга на издания с публикации на преподаватели и учени от специализираните катедри. Основен двигател за издаването на „Известия“ в началото бяха колегите от катедрата по философски и социални науки (която вече не съществува). С общите усилия на всички членове на департамента изданието продължи да се издава през 20-те години на съществуване на Хуманитарния департамент на МГУ (впоследствие преименуван на департамент „Чужди езици и спорт“). След неговото разформироване, списанието продължи своя път, вече като общоуниверситетско печатно издание под името „Известия по хуманитарни и социални науки на МГУ „Св. Иван Рилски“ и с основното съдействие на катедра „Чужди езици“.

Първият брой на списанието съдържа пет раздела: *I. Изследвания, II. Обучение, III. Извори, IV. Гост, V. Календар*, които са запазени и до днес, но и допълнени с нови: *Юбилей, Теория и практика, Дебют, Есе, Езикознание, Превод и др.* Освен на преподаватели от МГУ „Св. Иван Рилски“, списанието е давало и дава думата на университетски преподаватели и експерти от други образователни и научни институции като СУ „Св. Климент Охридски“, Национална библиотека „Св. Кирил и Методий“, Нов български университет, Национална спортна академия, Университет по национално и световно стопанство, Българска академия на науките и др. През последните години особено много се насърчават публикации на студенти и докторанти.

Разнообразните теми дават възможност да се сподели опит и да се надникне из дебрите на философията и социалните науки, методиката на обучението, езикознанието, образователните обмени, спорта, и др., които представляват интерес не само за тесни специалисти, но и за широката публика.

Списание „Известия по хуманитарни и социални науки“ не би могло да просъществува през тези 25 години, ако не беше всеотдайната работа на неговите отговорни редактори – проф. д.ф.н. Атанас Стаматов (2001 г. – 2005 г.), доц. д-р Христо Стоев (2006 г. – 2015 г.) и ст. пр. Милена Първанова (2016 г. – до момента), както и на активния принос през годините на членовете на ред.-колегията. Трябва да благодарим и за подкрепата за изданието от страна на академичното ръководство на МГУ „Св. Иван Рилски“, които ни дадоха възможност да достигнем този четвъртвековен юбилей.

Искрено се надявам, че и в следващите 25 години списание „Известия по хуманитарни и социални науки“ ще продължи да събира разнообразни и интересни публикации и мнения и ще дава възможност за изява както на вече изградени професионалисти, така и на млади хора с будна мисъл.

Честит юбилей, колеги!

ст. пр. Моника Христова

ръководител на катедра „Чужди езици“

**Уважаеми колеги,
уважаеми членове на редакционната колегия,
скъпи студенти,**

За мен е чест и удоволствие да поздравя всички, които споделяме и защитаваме своите виждания на страниците на списание „Известия по хуманитарни и социални науки на МГУ „Св. Иван Рилски“, по случай 25-годишния юбилей на списанието!

Постигнатото през годините несъмнено е плод на труда, постоянството, отдадеността и професионализма както на отговорния редактор, така и на редакционната колегия. Всички ние, които „говорим“ от страниците на „Известия“-та, сме свидетели на развитието на списанието и се гордеем с постигнатото дотук. Списание „Известия“ заема достойно място сред научните издания на нашето висше училище и вече четвърт век дава възможност за изява на наши колеги и възпитаници. Структурата му е гъвкава и позволява активно участие на широк спектър от учени, преподаватели и студенти в представените рубрики. Лично за мен, винаги е чест, когато съм част от редакционната колегия на „Известия“-та.

Нека с личния си пример да продължаваме да вдъхновяваме и насърчаваме както колеги, така и все повече студенти да си служат с трибуната, която предоставя списание „Известия“.

С пожелание за здраве и вдъхновение, всеотдайност и бъдещи академични успехи,

ст. пр. д-р Цветелина Вукадинова
преподавател по немски език в катедра „Чужди езици“
и член на редакционната колегия

*В начало беше Словото,
и Словото беше у Бога,
и Бог беше Словото.*

Йоан 1:1-18

Началото на всичко. Думите. И техният животворещ смисъл. Тези, без които нямаше да има светлина, път, нас. Често забравяме тяхната сила. И, малко по малко, се потапяме в света, в който липсва смисъл. Забързани, объркани, загубени. А отговорът е толкова лесен – словото дава всичко. То е нашият ориентир, нашият разговор с Бог, нашата светлина.

Животът на думите е не по-малко интересен от живота на човека. И той си има своя биография, свое семейство. Има думи-стрели – те раняват или убиват; има думи-аристократи – те се разхождат в пращините коридори на отминали времена; има думи-плебей – те се изричат там, където ноциите са дълги; има думи-работници – те строят и създават; има думи-пълководици и думи-лекарство.

Когато започнах работа в Минно-геоложкия университет, още носех романтиката и поетичността на бунтарската си младост, но притежавах вече и увереността на литературния сътрудник от Института за литература на БАН.

Озовах се в нова среда – сериозни учени инженери на световно ниво, с репутация и опит. В този така сериозен университет обаче открих и нещо друго – уважението към хуманитаристиката, това, че изаявата е не просто препоръчителна, но и подкрепяна и насърчавана. Открих изданието на хуманитарната секция „Известия“. С годините книжката стана част от моята пътека към словото. Открих и нови съмишленици и приятели в хуманитарната сфера. Под ръководството на отговорните редактори „Известия“ се утвърди като сериозно научно издание, което намира все повече съмишленици и автори в академичния свят.

И така, нашите души се превърнаха в учители, заедно с нас. Те водят читателите към смисъла, палитрата с цветове и красотата на живота.

ст. пр. д-р Елена Давчева

Какво е за мен списание „Известия“

ст. пр. д-р Екатерина Балачева

За мен списанието е своего рода трибуна, от която имам възможност всяка есен да споделя с нашата академична общност своя опит, придобит през предходната учебна година в областта на методиката и преподаването на испански език, френски език и български език за чужденци.

Списанието се явява като коректив, който спомага да се развивам непрестанно чрез опита и постиженията на моите колеги и гост автори, преподаватели с голям професионален опит в областта на чуждоезиковото обучение.

Голям принос на списанието и в частност на неговия отговорен редактор е изключителната възможност, която предоставя на студентите и докторантите на МГУ „Св. Иван Рилски“, да направят своите първи стъпки в писменото излагане на мислите си и впечатленията си, свързани с образователния процес, под формата на есета и статии. А знаем, че всяко начало е трудно и оказаната подкрепа е безценна.

**На списание „Известия“,
което извървя дълъг път на развитие за своите 25 години,
посвещавам това стихотворение - лично творчество:**

Списание „Известия“, тъй мило,
ти скромно там на рафта си се свило.
А преди четвърт век си се родило
и дало си изява на не едно светило.

Тук всяка статия е стъпка смела
и разработка най-умела.
С която всеки автор дава,
научен принос в нашата държава.

Професори, студенти - едни до други,
показват опит, знания, заслуги.
И между поколения различни
градят се мостове отлични.

Отделни автори и колективи
споделят смислени мотиви
по пъстри теми, най-задълбочени,
от сферата на хуманитарното родени.

На страниците ти - мисловни светове,
и всеки ред е плод на улове.
Идеи тук се раждат и обменят.
И в резултат живота ни променят.

ст. пр. Велислава Паничкова,
автор и съавтор на публикации в списанието
и член на редакционната колегия

м. юли 2025 г.

Част от членовете на редакционната колегия на сп. „Известия по хуманитарни и социални науки на МГУ „Св. Иван Рилски“ – от ляво надясно: ст. пр. д-р Екатерина Балачева, ст. пр. Златка Михова, ст. пр. Милена Първанова (отговорен редактор), проф. д-р Йордан Иванов от кат. ФВС (председател на редакционната колегия), ст. пр. Велислава Паничкова, ст. пр. д-р Елена Давчева и ст. пр. д-р Цветелина Вукадинова

Част от редакционната колегия на сп. „Известия по хуманитарни и социални науки на МГУ „Св. Иван Рилски“ – вдясно: проф. д.ф.н. Добрин Тодоров от кат. „Икономика и управление“, съосновател на сп. „Известия“ (2001 г.) и член на редакционната колегия

Част от редакционната колегия на сп. „Известия по хуманитарни и социални науки на МГУ „Св. Иван Рилски“ – всички членове на кат. „Чужди езици“;
втората вдясно: ст. пр. Моника Христова, ръководител кат. ЧЕ

Членовете на катедра „Физическо възпитание и спорт“ са вдъхновяваща и всепризната част от колегията преподаватели в МГУ „Св. Иван Рилски“, извършващи научни изследвания и допринасящи за издигането авторитета на списание „Известия“ в областта на хуманитарните и социални дейности.

Катедра „Физическо възпитание и спорт“ – от ляво надясно: ст. пр. Илиян Баланов, ст. пр. д-р Иванка Ставрева, доц. д-р Ваня Цолова (ръководител кат. ФВС, заместник декан на МЕМФ, член на редакционната колегия), ст. пр. Евгени Йорданов, ст. пр. д-р Виктория Ковачка, проф. д-р Йордан Иванов (председател на редакционната колегия) и ст. пр. Каролина Цветкова

КОЛЕГИЯТА ПРЕЗ ПЕРИОДА М. ДЕКЕМВРИ 2020 Г. – М. АВГУСТ 2025 Г.

ОБЗОР НА РАБОТАТА

1. КОЛЕГИЯТА - КАДРОВИ ПРОМЕНИ

През м. декември 2020 г. с решение на АС бе утвърдена нова структура на МГУ „Св. Иван Рилски“: Департамент „Чужди езици и спорт“ престана да съществува, но кадровият състав на катедрите в него бе съхранен, като кат. „Физическо възпитание и спорт“ влезе в състава на Минно-електромеханичния факултет, а кат. „Чужди езици“ стана част от Миннотехнологичния факултет.

Катедра „Физическо възпитание и спорт“

- На **19 февруари 2024 г.** на катедрен съвет за ръководител на катедра „Физическо възпитание и спорт“ бе избрана доц. д-р **Ваня Цолова**.
- На **27 февруари 2024 г.** на факултетен съвет на МЕМФ за зам.-декан бе избрана доц. д-р **Ваня Цолова**.

Катедра „Чужди езици“

- През м. септември 2021 г. на длъжност старши преподавател в катедра „Чужди езици“ бе назначена **Златка Михова**.

Катедра „Икономика и управление“

На **7 май 2024** колегията се увеличи с нов член: д-р **Йоан Христов**, доктор по социология, бе назначен като асистент към катедра „Икономика и управление“ при Миннотехнологичния факултет на МГУ.

2. РАЗВИТИЕ НА АКАДЕМИЧНИЯ СЪСТАВ

Качеството на образователната дейност включва кадрова обезпеченост и преминаване на периодични обучения на преподавателите за повишаване на уменията им. С оглед на това предоставяме информация за дейностите, осъществени през периода:

2.1 Защити на дисертации и кариерен растеж

Катедра „Чужди езици“

На **7 септември 2021 г.** ст. пр. **Цв. Вукадинова** от катедра „Чужди езици“ към Миннотехнологичен факултет в МГУ „Св. Иван Рилски“ защитава дисертационен труд на тема „Изследване върху тезаурус на инженерни дисциплини и развитие на езикова компетентност“ към Факултета по металургия и материалознание в Химикотехнологичен и металургичен университет с научен ръководител проф. д-р инж. **Сеня Терзиева-Желязкова** и придобива ОНС „доктор“.

2.2 Специализации и обучения

Катедра „Чужди езици“

2021 г.

През **м. февруари 2021 г.** ст. пр. **М. Първанова** от кат. ЧЕ премина специализирано обучение за работа с Националното хранилище и портал за достъп до отворени данни с научна информация, организирано от НАЦИД .

През **м. март и април 2021 г.** ст. пр. **М. Първанова** от кат. ЧЕ премина специализирано обучение под формата на уебинари за работа с базите данни на издателството за научна литература Elsevier.

През периода **7-11 юни 2021 г.** ст. пр. д-р **Е. Балачева** и ст. пр. д-р **Е. Давчева** от кат. ЧЕ участваха в преподавателска мобилност и семинарно обучение по проект „TrainESEEv.2. Обучение на преподаватели в Източна и Югоизточна Европа“ в обучителен модул 2 „Подготовка и управление на проекти“, проведени в дистанционна форма в гр. София.

През периода **28 юни - 2 юли 2021 г.** ст. пр. **М. Първанова** от кат. ЧЕ участва в преподавателска мобилност и семинарно обучение по проект „TrainESEEv.2. Обучение на преподаватели в Източна и Югоизточна Европа“ в обучителен модул 1 „Методика на преподаване“, планирани за провеждане в гр. Краков, Полша, но осъществени в дистанционна форма в гр. София.

През периода **19-23 юли 2021 г.** ст. пр. **М. Христова** от кат. ЧЕ участва в обучение на тема „Лидерство и управление в образователни институции“ по програма „Еразъм+“ на ЕС в гр. Прага, Чехия.

През периода **16-20 август 2021 г.**, на основание заповед №КЧ-7/19.07.2021г., ст. пр. **М. Първанова** от кат. ЧЕ взе участие в обучение за преподаватели по информационни и комуникационни технологии по програма „Еразъм+“ на ЕС, проведено в гр. Барселона, Испания.

На **3 декември 2021 г.** ст. пр. **М. Първанова** и ст. пр. д-р **Цв. Вукадинова** от кат. ЧЕ взеха участие в организираното с цел разпространение на получените знания и умения и проведено онлайн вътрешно обучение и дискусия по Модул 1, направление „Методика на преподаване“ по проект „TrainESEEv.2. Обучение на преподаватели в Източна и Югоизточна Европа“.

На **10 декември 2021 г.** ст. пр. **М. Първанова**, ст. пр. **В. Паничкова** и ст. пр. д-р **Цв. Вукадинова** от кат. ЧЕ взеха участие в организираното с цел разпространение на получените по проекта знания и умения и проведено онлайн вътрешно обучение и дискусия по Модул 2, направление „Подготовка и управление на проекти“ по проект „TrainESEEv.2. Обучение на преподаватели в Източна и Югоизточна Европа“.

2023 г.

През периода **15–17 май 2023 г.** ст. пр. д-р **Цв. Вукадинова** участва в преподавателска мобилност за обучение в Europa-Universität Flensburg / Германия по програма „Еразъм+“. Темата на International Staff Training Week 2023 беше: *Facing the challenges of a multilingual campus*.

През периода **3–7 юли 2023 г.**, на основание заповед №КЧ-9/23.03.2023 г., ст. пр. д-р **Е. Балачева** взема участие в преподавателска мобилност за обучение по английски език за преподаватели, проведено от SpainBcn-Programs в град Барселона, Испания.

През периода **3–7 юли 2023 г.** ст. пр. **З. Михова** взема участие в преподавателска мобилност за обучение по испански език за преподаватели, проведено от SpainBcn-Programs в град Барселона, Испания.

През периода **31 юли – 4 август 2023 г.**, на основание заповед №КЧ-12/18.04.2023 г., ст. пр. **М. Първанова** взема участие в преподавателска мобилност за обучение по ICT 2 за преподаватели, организирано и проведено от SpainBcn-Programs в град Барселона, Испания.

2024 г.

През периода **3-16 юни 2024 г.** ст. пр. **М. Първанова** премина и успешно завърши обучителен курс „Иновативни образователни технологии“ за повишаване на дигиталните умения и компетенции, с ръководител проф. д-р А. Смрикаров от Центъра за иновативни образователни технологии към Русенски университет „Ангел Кънчев“, проведен в рамките на Национална програма „Дигитална квалификация“ на МОН, приета с Решение № 184/05.03.2021 г.

На **11 юни 2024 г.** ст. пр. **Евг. Йорданов** от кат. „Физическо възпитание и спорт“ завърши успешно дългосрочна специализация по физическо възпитание в Центъра за следдипломна квалификация при НСА „В. Левски“, с което получи професионална квалификация „Учител по физическо възпитание“.

През периода **4-10 август 2024 г.**, в рамките на проект 2023-1-BG01-KA131-HEED-000112996, ст. пр. **М. Христова** и ст. пр. **В. Паничкова** от кат. „Чужди езици“ участваха в преподавателска мобилност за обучение по програма „Еразъм+“, проведено от Erasmus Learning Academy (ELA), гр. Болоня, Италия, на тема „Чуждоезиково обучение в дигиталната ера“ (Teaching languages in the digital era: the best apps, AI tools and ICT resources for learning languages).

През **м. септември 2024 г.** ст. пр. **З. Михова**, а в периода **11-22 ноември 2024 г.** и ст. пр. д-р **Цв. Вукадинова** и ст. пр. **В. Паничкова** преминаха и успешно завършиха обучителен курс „Иновативни образователни технологии“ за повишаване на дигиталните умения и компетенции, с ръководител проф. д-р А. Смрикаров от Центъра за иновативни образователни технологии към Русенски

университет „Ангел Кънчев“, проведен в рамките на Национална програма „Дигитална квалификация“ на МОН, приета с Решение № 184/05.03.2021 г.

През периода **14 ноември – 3 декември 2024 г.** ст. пр. **В. Паничкова** премина и успешно завърши курс за ниво по общи дигитални умения в съответствие с европейската рамка за дигитални компетентности (нива 1-2 ОТ DigComp 2.1) и допълнителен модул за обучение за публични дигитални услуги по НПВУ – ПЗ – С1.13 „Предоставяне на обучения за дигитални умения и създаване на платформа за обучение на възрастни“.

2025 г.

През периода **8-21 май 2025 г.** ст. пр. **В. Паничкова** премина и успешно завърши курс за ниво по общи дигитални умения в съответствие с европейската рамка за дигитални компетентности (нива 3-4 ОТ DigComp 2.1) и допълнителен модул за обучение за публични дигитални услуги по НПВУ – ПЗ – С1.13 „Предоставяне на обучения за дигитални умения и създаване на платформа за обучение на възрастни“.

През периода **2-6 юни 2025 г.** ст. пр. д-р **Е. Давчева** и ст. пр. **З. Михова** от кат. „Чужди езици“ участваха в преподавателска мобилност за обучение по програма „Еразъм+“, проведено от Dorea Educational Institute, Limassol, Cyprus, на тема „Handling Stress and Avoiding Burnout“ („Справяне със стреса и предотвратяване на бърнаут“).

От **17 юни до 8 юли 2025 г.** ст. пр. **М. Първанова** участва в онлайн практически ориентиран образователен цикъл „Ключови умения за общуване с изкуствения интелект“, I част, организиран от „ТЕХ Академи“ и ръководен от гост-лектор д-р Людмил Дуриданов.

3. ОБРАЗОВАТЕЛНА ДЕЙНОСТ

3.1 ПРОВЕДЕНИ ОТ КАТЕДРА „ЧУЖДИ ЕЗИЦИ“ ДОПЪЛНИТЕЛНИ КУРСОВЕ И ОБУЧЕНИЕ

2022 г.

През периода **м. януари – м. юни 2022 г.** ст. пр. д-р **Екатерина Балачева** проведе курс по български език за чуждестранни студенти, обучаващи се в МГУ „Св. Иван Рилски“.

През периода **13 май - м. декември 2022 г.** преподаватели от кат. ЧЕ провеждат обучение по технически английски език в четири нива на преподаватели от МГУ „Св. Иван Рилски“ по европейски проект BG05M2OP001-2.016-0010 „Модернизация, дигитализация и интернационализация на обучението по професионално направление „Архитектура, строителство и геодезия“ в Минно-геоложкия университет „Св. Иван Рилски“, дейност № 6 „Обучение на

преподаватели от Минно-геоложки университет „Св. Иван Рилски“. Проектът е финансиран от Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“, съфинансирана от ЕС чрез Европейските структурни и инвестиционни фондове. Общата продължителност на курса, започнал на 13 май 2022 г., е с 160 учебни часа и работата по него е финализирана на 16 декември 2022 г. Нивата се водят от следните преподаватели:

I ниво (A1)- ст. пр. **В. Паничкова**

II ниво (A2-B1) - ст. пр. д-р **Цв. Вукадинова**

III ниво (B1-B2) - ст. пр. **З. Михова**

IV ниво (C1-C2) - ст. пр. **М. Първанова**

2023 г.

През периода **23 февруари – 27 юни 2023 г.** ст. пр. д-р **Е. Балачева** провежда курс по испански език за начинаещи: ниво A1.

През периода **22 март – 11 май 2023 г.** ст. пр. д-р **Е. Балачева** провежда занятия по български език по молба на Максим Тигану, румънски студент по програма „Еразъм+“.

Ст. пр. д-р **Е. Давчева** преподава специализиран български език на студента по програма „Еразъм+“ Максим Тигану.

През периода **2 февруари – 30 юни 2023 г.** ст. пр. **М. Първанова** проведе опреснителен курс по английски език на колеги-преподаватели, ниво B1.

Ст. пр. **З. Михова** проведе два курса за преподаватели: по общоупотребим английски език и по технически английски език, III ниво.

През **зимния семестър на учебната 2023/2024 г.** в групите по чужд език в ОКС „бакалавър“, I и II курс, преминаха курс чуждестранни студенти от Казахстан, обучаващи се в МГУ „Св. Иван Рилски“ по програма за обмен, както следва:

- в групата по английски език, II ниво, водена от ст. пр. **В. Паничкова** - 2 студенти
- в групата по английски език, III ниво, водена от ст. пр. **М. Христова** - 1 студент.

През **зимния семестър на учебната 2023/2024 г.** в групите по немски език в ОКС „Бакалавър“, водени от ст. пр. д-р **Цв. Вукадинова**, премина курс 1 чуждестранен студент от Казахстан, обучаващ се в МГУ „Св. Иван Рилски“ по програма за обмен.

През периода **19 септември – 25 октомври 2023 г.** ст. пр. **М. Първанова** провежда курс по специализиран английски език, високо ниво (40 часа), за преподаватели от МГУ „Св. Иван Рилски“ в рамките на Европейски проект BG05M2OP001-2.016-0008-C02 „Иновации, Наука и Образование за високо

качество и съответствие към пазара на труда в ТЕХнически университет – София и ПарТньОри“ (ИННОТЕХ ПРО), финансиран по Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“, Приоритетна ос 2 „Образование и учене през целия живот“, съфинансиран от ЕС чрез Европейския социален фонд.

През периода **2 октомври – 19 декември 2023 г.** преподаватели от катедра „Чужди езици“ към Миннотехнологичен факултет провеждат факултативно обучение по български език в индивидуална форма с Меруерт Кургамбаева, студентка, обучаваща се през зимен семестър на учебната 2023/2024 година в III курс, спец. „Маркшайдерство и добив на ПИ“ в МГУ „Св. Иван Рилски“ по програма за обмен с Индустриален институт в гр. Рудний (РИИ), Казахстан. На ротационен принцип курсът от 50 ч. е проведен в 3 модула от по 4 седмици, както следва:

- 2–27 октомври 2023 г. - ст. пр. **В. Паничкова** - 12 уч. ч.
- 30 октомври–24 ноември 2023 г. - ст. пр. д-р **Ц. Вукадинова** - 12 уч. ч.
- 28 ноември–19 декември 2023 г. - ст. пр. **М. Първанова** - 26 уч. ч., вкл. 6 ч. практика.

През периода **2 октомври – 18 декември 2023 г.** на зимния семестър на учебната 2023/2024 г. ст. пр. **М. Първанова** проведе интензивен курс по специализиран английски език на студента от Казахстан Абулхаир Байгел, III курс, обучаващ се в индивидуална форма по програма за спец. „Безопасност на труда и защита на околната среда“.

През периода **3 октомври – 20 декември 2023 г.** ст. пр. д-р **Е. Балачева** провежда занятия по български език с румънски студент по програма „Еразъм+“ - М. Тигану.

Ст. пр. **З. Михова** проведе курс по български език на колега от Р. Сев. Македония - Л. Димитров.

През периода **9 октомври 2023 г. – 27 юни 2024 г.** ст. пр. д-р **Е. Балачева** провежда курс по испански език за начинаещи А1.1.

През учебната 2023/2024 г. ст. пр. **М. Първанова** проведе два курса за преподаватели – за ниво А2 и ниво В1.1.

През учебната 2023/2024 г. ст. пр. **М. Първанова** проведе два интензивни онлайн курса по английски език – за ниво А1.1 и А1.2 (с чуждестранни студенти, обучавали се в МГУ).

2024 г.

През **летния семестър на учебната 2023/2024 г.** в групите по чужд език в ОКС „бакалавър“, I и II курс, бяха обучавани студенти по програма „Еразъм+“, както следва:

- в групата по английски език, III ниво, водена от ст. пр. **М. Христова** - 5 румънски студенти;

- в групата по английски език, IV ниво, водена от ст. пр. **З. Михова** - 1 украински студент.

През периода **17-21 юни 2024 г.** 12 румънски студенти от Факултета по петролно и газово инженерство (II курс) и от Факултета по литература и науки (II курс и магистри) към Университета за нефт и газ в гр. Пловещ, Румъния бяха обучавани по специализиран английски език в 30-часов интензивен курс, а на **23 юни 2024 г.** и онлайн, в рамките на програма за международен обмен на студенти „Еразъм+“, както следва:

- в групата на ниско ниво, водена от ст. пр. **В. Паничкова** и ст. пр. **З. Михова** – 5 студенти
- в групата на високо ниво, водена от ст. пр. **М. Първанова** – 7 студенти.

През периода **2 октомври 2024 г. – 24 юни 2025 г.** ст. пр. д-р **Е. Балачева** провежда курс по испански език.

През учебната **2024/2025 г.** преподаватели от катедра „Чужди езици“ към Миннотехнологичен факултет провеждат факултативно обучение по български език в индивидуална форма с Меруерт Кургамбаева, студентка, обучаваща се в Индустриален институт в гр. Рудний (РИИ), Казахстан. На ротационен принцип в курса на обучение се включиха последователно ст. пр. **В. Паничкова**, ст. пр. д-р **Ц. Вукадинова** и ст. пр. **М. Първанова**.

Ст. пр. д-р **Е. Давчева** води занятия по български език на студент магистър от Казахстан.

2025 г.

Ст. пр. **З. Михова** проведе курс по английски език за преподаватели от МГУ „Свети Иван Рилски“, ниво В2.

Ст. пр. **М. Първанова** проведе:

- два курса за преподаватели – за ниво В1.2 и С1.1;
- два интензивни онлайн курса по английски език – за ниво В1.1 и В1.2 (с чуждестранни студенти, обучавали се в МГУ).

През **летния семестър на учебната 2024/2025 г.** в групите по чужд език в ОКС „бакалавър“ бяха обучавани студенти по програма „Еразъм+“, както следва:

I курс:

- в групата по английски език, II ниво, водена от ст. пр. **В. Паничкова** – 2 румънски и 1 украински студенти;
- в групата по английски език, III ниво, водена от ст. пр. **М. Христова** – 3 румънски студенти;
- в групата по английски език, IV ниво, водена от ст. пр. **З. Михова** – 2 румънски и 2 украински студенти;

III курс – по индивидуална форма на обучение при ст. пр. **М. Първанова** – 2 румънски студенти;

IV курс – в група със студенти от спец. КТИД, високо ниво, обучаващи се от ст. пр. **М. Първанова** – 1 украинска студентка;

Същата премина и интензивен курс по специализиран английски език в индивидуална форма по програма за спец. „Софтуерно инженерство“.

През периода **2-6 юни 2025 г.** присъствено 14 румънски студенти от Университета за нефт и газ в гр. Плоещ, Румъния бяха обучавани по специализиран английски език в интензивен курс, а на **9 юни 2025 г.** и онлайн, в рамките на програма за международен обмен на студенти „Еразъм+“, както следва:

- в групата на ниско ниво, водена от ст. пр. **В. Паничкова** – 5 студенти
- в групата на средно ниво, водена от ст. пр. **М. Христова** – 5 студенти
- в групата на високо ниво, водена от ст. пр. **М. Първанова** – 4 студенти.

4. НАУЧНО-ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ И РЕАЛИЗИРАНЕ НА ПРОЕКТИ

4.1 УЧАСТИЯ НА КОЛЕГИЯТА В ПРОЕКТИ И ИЗЯВИ НА НАУЧНИ ФОРУМИ (КОНФЕРЕНЦИИ, СЕМИНАРИ, КРЪГЛИ МАСИ) – обобщена информация

През 2021 г. – в 11 проекти и научни форуми;

През 2022 г. – в 10 проекти и научни форуми;

През 2023 г. – в 19 проекти и научни форуми;

През 2024 г. – в 19 проекти и научни форуми;

Към м. август 2025 г. – в 10 проекти и научни форуми.

5. ПУБЛИКАЦИОННА ДЕЙНОСТ (м. декември 2020 г. – м. август 2025 г.)

5.1 ПОМАГАЛА / УЧЕБНИ ПОСОБИЯ

ст. пр. д-р Екатерина Балачева

- 15 април 2021 г.: Учебно помагало по френски език за студентите от Минно-електромеханичния факултет на МГУ „Св. Иван Рилски“, първо издание, София, Издателска къща „Св. Иван Рилски“, 2021, ISBN: 978-954-353-432-6
- 4 ноември 2021 г.: Учебно помагало по френски език за студентите от Геологопроучвателния факултет на МГУ „Св. Иван Рилски“, второ преработено и допълнено издание, София, Издателска къща „Св. Иван Рилски“, 2021, ISBN: 978-954-353-438-8
- 28 септември 2023 г.: Учебно помагало по френски език за студентите от Миннотехнологичния факултет на МГУ „Св. Иван Рилски“, второ преработено и допълнено издание, София: Издателство на МГУ „Св. Иван Рилски“, 2023, ISBN: 978-954-353-468-5.

5.2 НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

5.2.1 Монографии

проф. д.ф.н. Добрин Тодоров

- Технонаучните „светогледи“ и кризата на хуманизма. София: „Парадигма“, 2023, /205 с./ ISBN 978-954-326-517-6
- Кризата на ценностите и българския политически живот, София: „Парадигма“, 2025, /333 с./ ISBN 978-954-326-554-1 (Публицистична книга)

5.2.2 Студии

проф. д.ф.н. Добрин Тодоров

- „Добрин Спасов (1926-2010)“. В: *Философският XX век в България, Т. III – Лица на модерната българска философска култура, Ч. 2 – След средата на XX век*, София: Принт Фактор ЕООД, 2022, стр. 60-93, ISBN 978-619-7427-23-3
- „Тенденции в дисертационната дейност на българските философи през второто десетилетие на XXI век“. В: *Български философски преглед*, бр. 11, 2021, стр. 186-220. ISSN 1314-5908

ст. пр. Милена Първанова и ст. пр. д-р Елена Давчева

Първанова, М., Е. Давчева. „Стимулиране на познавателния капацитет на бъдещи инженери при обучението им в електронна среда в МГУ „Св. Иван Рилски“. В: *Техники и технологии в чуждоезиковото обучение и висшето образование* (сборник), год. II, кн.2./2021, София: Издателство на Техническия университет-София, стр.142-194. ISSN: 2683-0876

5.2.3 Статии (обобщени данни)

I. Публикации в чуждестранни списания

ст. пр. д-р Иванка Ставрева – 1 бр.

ст. пр. Милена Първанова – 1 бр.

II. Публикации в български списания и сборници от конференции¹

Име	В „Известия“ и „Годишник“ на МГУ	В други списания и сборници
	бр.	бр.
проф. дфн Добрин Тодоров	6	16
проф. д-р Йордан Иванов	5	
доц. д-р Ваня Цолова	3	1
ст. пр. д-р Екатерина Балачева	4	1

¹ Подробна информация за публикациите на страниците на сп. „Известия по хуманитарни и социални науки на МГУ „Св. Иван Рилски“ е представена в Библиографския показалец по-нататък (бел. отг. ред.)

ст. пр. д-р Елена Давчева	5	6
ст. пр. д-р Иванка Ставрева	2	7
ст. пр. д-р Цветелина Вукадинова	2	12
гл. ас. д-р Иоан Христов	1	3
ст. пр. Велислава Паничкова	6	4
ст. пр. Евгени Йорданов	1	
ст. пр. Златка Михова	3	
ст. пр. Милена Първанова	12	5
ст. пр. Моника Христова	1	1
пр. Перихан Юсеин	3	
Общо:	54	56

5.2.4. Рецензии

проф. д.ф.н. Добрин Тодоров

„Моят свят е светът от вчера” В: *Български философски преглед*, бр. 12, 2022, 206-210 ISSN 1314-5908

5.2.5. Справочници

ст. пр. Милена Първанова

- м. февруари 2022 г.: Справочник за подготовка на институционални документи на МГУ „Св. Иван Рилски“ (българо-английски) Част 1, София, Издателска къща „Св. Иван Рилски“, 2022, 70 стр. ISBN: 978-954-353-446-3

- м. май 2022 г.: Справочник за подготовка на институционални документи на МГУ „Св. Иван Рилски“ (българо-английски) Част 2, София, Издателска къща „Св. Иван Рилски“, 2022, 140 стр. ISBN: 978-954-353-448-7

Справката по т.1 – 5 състави
ст. пр. Милена Първанова

6. СПОРТНА ДЕЙНОСТ

6.1. СПОРТНИ ПОСТИЖЕНИЯ

2021 г.:

- На **29 април 2021 г.** в град Велико Търново се състоя лекоатлетически крос – Национален университетски шампионат (НУШ). Нашите лекоатлетки Ралица Нейчева - студентка от спец. МиГ и Радостина Балова - студентка от спец. ЕООС с треньор ст. пр. К. Цветкова извоюваха призови класирания.
- През **м. май 2021 г.** исторически успех записа представителният отбор по футбол на МГУ „Св. Иван Рилски“, който извоюва значима победа над отбора на Пловдивски университет с 2:2 в редовното време и с 6:5 от последвалите наказателни удари. С тази победа отборът завоюва бронзови медали в Националния университетски шампионат по футбол, в който се включиха 18 студентски отбора. Главен мениджър на събитието бе проф. д-р Й. Иванов от сектор „Футбол“ към катедра „Физическо възпитание и спорт“.
- На **27 и 28 май 2021 г.** в град Стара Загора се проведе Национална универсиада. Нашият университет взе участие в следните спортове:
 - ✓ Баскетбол 3x3 мъже с треньор ст. пр. д-р Ив. Ставрева – момчетата ни завоюваха престижното седмо място;
 - ✓ Плуване с треньор ст. пр. д-р В. Ковачка – нашият състезател Алекс Колчаков, студент от спец. УРПС, извоюва второ място в дисциплината 50 метра свободен стил и трето място в дисциплината 50 метра гръб;
 - ✓ Лека атлетика с треньор ст. пр. К. Цветкова – спринтьорът ни Антонио Иванов, студент от спец. ОРС, се представи отлично, спечелвайки златен медал в дисциплината 100 метра спринт; Радостина Балова, студентка от спец. ЕООС, завоюва две четвърти места в дисциплините 800 метра и 1500 метра; Ралица Нейчева, студентка от спец. МиГ, зае девето място на 100 метра спринт.
 - ✓ Бадминтон с треньори доц. д-р В. Цолова и ст. пр. К. Цветкова – бадминтонистките Емона Иванова и Рени Колева, студентки от спец. УРПС, които се състезаваха индивидуално и по двойки, се представиха достойно, достигайки до осминафинал.
- На **31 октомври 2021 г.**, по случай Деня на народните будители, под патронажа на проф. д-р инж. Ивайло Копрев, ректор на МГУ „Св. Иван Рилски“, се проведе Открит турнир по минифутбол за купа „Св. Иван Рилски“, в който сборният отбор на МГУ зае първо място. Организатор на турнира бе проф. д-р Й. Иванов от сектор „Футбол“ към катедра „Физическо възпитание и спорт“.
- На **13 и 14 ноември 2021 г.** се проведе Национален университетски шампионат по плуване с участие на отбор на МГУ. Нашият състезател Алекс Колчаков, студент от спец. УРПС, спечели два бронзови медала в дисциплините 100 метра съчетано плуване и 50 метра бруст.

2022 г.:

- На **19 май 2022 г.** бе организиран и проведен студентски турнир по минифутбол с участието на отбори от МГУ и ТУ – София. Главен съдия на срещите бе ст. пр. Ил. Баланов. Излъченият победител в надпреварата за най-полезен играч (MVP) бе награден със статуетка на името на нашия дългогодишен колега и преподавател в кат. ФВС з.м.с. Георги Ангелов. Призът бе връчен на церемония лично от сина му, изтъкнатият треньор по футбол Костадин Ангелов.
- В периода **3-4 декември 2022 г.** отборът по фютзал на МГУ, воден от проф. д-р Й. Иванов и ст. пр. Ил. Баланов, се представи много добре в НУШ, като зае V място от 14 участващи отбори.
- На **11 декември 2022 г.** отборът по хоккей на трева на МГУ „Св. Ив. Рилски“ с треньор ст. пр. Евг. Йорданов завоюва сребърни медали на НУШ, проведен в Благоевград.

2023 г.:

- На **1 април 2023 г.** в гр. Ямбол се състоя лекоатлетически крос – Национален университетски шампионат (НУШ). Нашата студентка Радостина Балова (ЕООС) с треньор ст. пр. К. Цветкова зае престижното VI място.
- На **19-20 април 2023 г.** се проведе открит турнир по мини футбол с участието на отбори от: ЛТУ, ХТМУ, УАСГ, МГУ. Купата и златните медали завоюва отборът на МГУ. Мениджър на турнира бе ст. пр. Ил. Баланов.
- В началото на **м. май 2023 г.** ст. пр. Евг. Йорданов изкачи най-високия връх на Атласките планини и в Северна Африка – вр. Тубкал (4167 м.) в Мароко – и развя флага на МГУ „Св. Иван Рилски“.
- През периода **9-13 май 2023 г.** на Националната студентска универсиада в гр. Стара Загора, под ръководството на ст. пр. д-р Ив. Ставрева и ст. пр. К. Цветкова, участие взеха студентите: Петър Петров (РПИ) – тенис на маса, който успя да достигне до осмина финалите; Радостина Балова (ЕООС) – лека атлетика, която зае IV място в дисциплината 1500 м. и VI място на 800 м.; достойно се представи Цветомир Тодоров (СДТНГ) – кик бокс в категорията лайт конта.
- На **11 ноември 2023 г.** се проведе Национален университетски шампионат по плажен тенис в Спортен комплекс на МГУ. Нашият университет за първи път бе представен от два отбора студенти (момчета и момичета), като смесените двойки Николай Арсов (КТИД) - Ванеса Арсова (УРПС) и Кристин Николова (ЕООС) - Мирослав Ботев (ЕЕЕО), водени от доц. д-р В. Цолова и ст. пр. Е. Йорданов, достигнаха четвъртфинал.
- На **2 декември 2023 г.** в София на Националния университетски шампионат по плуване в 25-метров басейн Катрин Стоева (ЕООС) с треньор ст. пр. д-р В. Ковачка зае шесто място в дисциплината 50 м. бруст.
- На **2 и 3 декември 2023 г.** се проведе IX Национален университетски шампионат по хоккей в зала. Отборът на МГУ с треньор ст. пр. Евг. Йорданов зае почетното III място.

2024 г.:

- На **7 април 2024 г.** в гр. Ямбол се състоя лекоатлетически крос – Национален университетски шампионат, в който участие взе студентката Йоана Константинова (КТИД) с треньор ст. пр. К. Цветкова.
- На **12 април 2024 г.** в София се проведе Национален университетски шампионат по хоккей на трева. Отборът на МГУ, воден от ст. пр. Евг. Йорданов, зае престижното IV място.
- На **13 и 14 април 2024 г.** в София се проведе Националният университетски шампионат по тенис на корт (индивидуално), в който студентът Мирослав Ботев (ЕЕЕО) с треньор ст. пр. Евг. Йорданов успя да достигне до втория кръг.
- На **15 и 16 април 2024 г.** отборът по футбол на МГУ с треньори проф. д-р Й. Иванов и ст. пр. И. Баланов се класира за четвъртфиналите на Националния университетски шампионат, провел се на НФБ в Бояна – София.
- На **20 и 21 април 2024 г.** на кортовете на Спортен комплекс МГУ се състоя Национален университетски шампионат по плажен тенис. В смесените двойки участие взеха Кристина Николова (ЕООС) и Мирослав Ботев (ЕЕЕО), водени от доц. д-р В. Цолова и ст. пр. Е. Йорданов.
- На **24 април 2024 г.** в Спортен комплекс МГУ се състоя открит турнир за студенти по баскетбол 3х3. Турнирът бе организиран от катедра „Физическо възпитание и спорт“ с главен съдия и треньор ст. пр. д-р Ив. Ставрева. Отборът на МГУ извоюва II място, отстъпвайки на финала от УНСС.
- На **4 юни 2024 г.** ст. пр. д-р В. Ковачка и ст. пр. Евг. Йорданов спечелиха бронзовите медали в открития турнир по плажен тенис за преподаватели (смесени двойки), организиран от катедра „Физическо възпитание и спорт“ при УНСС по повод нейната 70-годишнина.
- На **16 октомври 2024 г.** в НСА се проведе есенният дял на Националния университетски шампионат по „Хокей – 5“. Отборът на МГУ „Св. Ив. Рилски“ с треньор ст. пр. Евг. Йорданов зае II място в класирането.
- На **14 ноември 2024 г.** в СК на МГУ се проведе открит турнир по баскетбол за „Купата на Ректора“. В него участваха отбори от ТУ, УНСС, Deutsche Schule (София) и МГУ „Св. Ив. Рилски“. Купата и златните медали бяха спечелени от отбора на МГУ. Проф. Вили Лилков връчи 3 спортни стипендии на студенти от МГУ за висок успех и спортни постижения. Главен съдия на турнира бе ст. пр. д-р Ив. Ставрева.

↓

Ректорът на МГУ проф. д-р инж. Ивайло Копрев с отбора на МГУ, победител в турнира по баскетбол 3х3, заедно с проф. Вили Лилков (третият от ляво, отпред)

- На 30 ноември 2024 г. в Благоевград се проведе Национален университетски шампионат по хоккей в зала. Отборът на МГУ „Св. Ив. Рилски“ се класира на III място.

- На **2 и 3 декември 2024 г.** в НФК – Бояна се проведе Национален университетски шампионат по футзал. Представителният отбор на МГУ с треньори проф. д-р Й. Иванов и ст. пр. Ил. Баланов достигна до четвъртфиналите.

2025 г.:

- През периода **16-19 март 2025 г.** в к. к. „Пампорово“ се проведеха Университетски зимни игри и „Зимен университет - 2025“. Събитието бе организирано от НПСС и АУС „Академик“. Представители на Студентски съвет при МГУ, ръководени от ст. пр. Евг. Йорданов, взеха участие в дисциплините алпийски ски, сноуборд и бърза шейна.
- На **5 и 6 април 2025 г.** в гр. Ямбол се състоя лекоатлетически крос – Национален университетски шампионат, в който участваха студентите Мартин Веизов (КМКПМ) и Никола Карабелюв (СДТНГ) с треньор ст. пр. К. Цветкова.
- На **28 и 29 април 2025 г.** отборът на МГУ по футзал с треньори проф. д-р Й. Иванов и ст. пр. Ил. Баланов, заеха III място на финалите по футзал, част от Националната универсиада - 2025.

Медалите на отбора
и приза за достойно
заетото III място на
финалите по футзал,
част от
Националната
универсиада - 2025

- На **30 април 2025 г.** отборът на МГУ по хоккей - 5 с треньор ст. пр. Евг. Йорданов извоюваха II място на финалите, част от Националната универсиада - 2025.

6.2. СПОРТНИ СЪБИТИЯ

2021 г.:

- На **1 юни 2021 г.** ст. пр. **Ил. Баланов** от секция „Футбол“ организира и проведе Турнир по фудзал за студенти и преподаватели.
- На **14 декември 2021 г.** ст. пр. д-р **Ив. Ставрева** и ст. пр. **К. Цветкова** от секция „Тенис на маса“ организираха и проведоха традиционния турнир за студенти за „Купа 8-ми декември“.
- На **15 декември 2021 г.** ст. пр. д-р **Ив. Ставрева** от секция „Баскетбол“ организира и проведе „Коледен турнир“ по баскетбол 3x3 за студенти и преподаватели.

2022 г.:

- На **25 февруари 2022 г.** кат. ФВС съвместно с ръководството на МГУ „Св. Иван Рилски“ и Студентски съвет организираха пешеходен поход-изкачване на първенеца на Витоша Черни връх. По примера на пионерите в туризма на върха бе учреден „Приключенски клуб МГУ“. Целта на клуба е да предоставя на студентите от МГУ различни предизвикателства, като в преодоляването им младежите изграждат приятелства за цял живот.
- На **15 май 2022 г.** бе открита Националната студентска спартакиада „София - 2022“. В нея под ръководството на ст. пр. **Евг. Йорданов** и доц. д-р **В. Цолова** студенти от МГУ взеха участие в надпреварата по бадминтон и по тенис на корт.
- През периода **1-7 декември 2022 г.** ст. пр. д-р **Ив. Ставрева** и ст. пр. **К. Цветкова** от сектор „Тенис на маса“ организираха и проведоха традиционните турнири за студенти и преподаватели за „Купа 8-ми декември“ и „Купа МГУ“.
- На **18 декември 2022 г.** сектор „Футбол“ организира и проведе открит турнир по минифутбол под надслов „20 г. футболни звезди в МГУ“. В него участваха студенти, докторанти, преподаватели, представители на БМГК.

2023 г.:

- На **6 и 7 април 2023 г.** се проведе двудневен преход със студенти и преподаватели от МГУ в Стара планина – от гр. Златица, през връх Свищиплаз до гр. Пирдоп. Водач на групата бе ст. пр. **Евг. Йорданов**.
- На **18 април 2023 г.** ст. пр. **К. Цветкова** организира лекоатлетически крос (2000 м. мъже; 1500 м. жени) за студенти от МГУ.
- За **26 април 2023 г.** бе планиран турнир по плажен волейбол за студенти от МГУ, който се проведе в зала поради неблагоприятни климатични условия. Главен съдия на турнира бе ст. пр. **В. Ковачка**.
- На **13 октомври 2023 г.** катедра „Физическо възпитание и спорт“ организира изкачване на връх Мусала. Групата, състояща се от студенти, преподаватели, докторанти и гости, бе водена от ст. пр. **Евг. Йорданов** и ст. пр. д-р **В. Ковачка**. Походът бе по случай 70-годишния юбилей на МГУ „Св. Иван Рилски“.

- На **4 и 5 декември 2023 г.** се състоя Национален университетски шампионат по футбол във ФБ – Бояна. Отборът на МГУ бе воден от проф. д-р Й. Иванов и ст. пр. **Ил. Баланов**.
- През **декември 2023 г.** бяха проведени последните събития за годината по случай 70-годишнината на МГУ, организирани от катедрата за студенти и преподаватели:
 - ✓ на 4 декември бе организиран турнир по тенис на маса „Купа 8-ми декември“ под ръководството на ст. пр. д-р **Ив. Ставрева** и ст. пр. **К. Цветкова**;
 - ✓ на 12 декември бе проведен турнир по волейбол от ст. пр. д-р **В. Ковачка**;
 - ✓ на 13 декември - турнир по баскетбол 3x3 за студенти с организатор ст. пр. д-р **Ив. Ставрева**.

2024 г.:

- На **10 април 2024 г.** сектор „Тенис на маса“ в състав ст. пр. д-р **Ив. Ставрева**, ст. пр. д-р **В. Ковачка** и ст. пр. **К. Цветкова** проведе турнир по тенис на маса за студенти, преподаватели и служители.
- На **12 юни 2024 г.** по инициатива на ст. пр. **Евг. Йорданов** се състоя приятелска среща между шампиона на България по хоккей на трева „Академик+“ и отбор „Ветерани“ на МГУ, подсилен със състезатели от студентския отбор на университета. Срещата приключи с минимална победа на „Академик+“.
- На **24 октомври 2024 г.** се състоя поход с група студенти до Урдини езера в Рила. Водач на групата бе ст. пр. **Евг. Йорданов**.
- На **2 декември 2024 г.** в СК на МГУ се състоя десетият юбилеен турнир по тенис на маса „8-ми декември“. Събитието обедини студенти и преподаватели, като в турнира взеха участие 22 студенти и 4 преподаватели. Съдии бяха ст. пр. **К. Цветкова** и ст. пр. д-р **Ив. Ставрева**.
- На **10 декември 2024 г.** в СК на МГУ се състоя вътрешен турнир на студентите в групите по фитнес. Състезанието бе проведено в две дисциплини – вдигане от лег (лежанка) и комбинирана дисциплина, включваща лицеви опори с набирания. Съдии на турнира бяха доц. д-р **В. Цолова** и ст. пр. **Евг. Йорданов**.
- На **11 декември 2024 г.** в СК на МГУ се състоя открит турнир по волейбол. В него взеха участие отборите на ТУ, Deutsche Schule (София) и два отбора на домакините от МГУ. Главен съдия бе ст. пр. д-р **В. Ковачка**.

2025 г.:

- На **4 юни 2025 г.** ст. пр. д-р **В. Ковачка** и ст. пр. **Евг. Йорданов** взеха участие в открития турнир по плажен тенис за преподаватели (смесени двойки), организиран от катедра „Физическо възпитание и спорт“ при УНСС.
- През периода **6-10 юни 2025 г.** ст. пр. **Евг. Йорданов** участва с мъжкия отбор на ХК „НСА“ в Европейското клубно първенство по хоккей на трева - 2025 (Литва).

6.3. ПОДПОМАГАНЕ НА ФИЗИЧЕСКОТО ВЪЗПИТАНИЕ И СПОРТА

- Сътрудничеството на катедра „Физическо възпитание и спорт“ със Студентска община продължи с организираните от секция „Тенис на маса“ и проведени на 6 декември 2022 г. ученически игри по тенис на маса.
- На 20 ноември 2023 г. сътрудничеството на катедра „Физическо възпитание и спорт“ със Студентска община доведе до провеждането на ученически игри по тенис на маса в Спортен комплекс на МГУ.
- На 21 октомври 2024 г. сътрудничеството на катедра „Физическо възпитание и спорт“ със Студентска община продължи, като в Спортен комплекс на МГУ бяха проведени ученически игри по тенис на маса.

Справката по т.6 подготвиха
ст. пр. Велислава Паничкова
и ст. пр. Милена Първанова

7. СЪПЪТСТВАЩА АКАДЕМИЧНА АКТИВНОСТ

7.1. ПРЕВОДАЧЕСКА ДЕЙНОСТ

7.1.1. Писмени преводи

I. Преводи на книги:

ст. пр. **М. Първанова** и ст. пр. **М. Христова**

2023 г.: превод от български на английски език на юбилейната книга, посветена на 70-годишнината от основаването на МГУ „Св. Иван Рилски“ с авт: Весела Петрова, Ирена Григорова. *«Минно-геоложката алма-матер на България 1953–2023 / The Mining and Geological Alma Mater of Bulgaria, 1953–2023»*, София: ИК „Св.Иван Рилски“, 2023, 280 стр. (ISBN 978-954-353-466-1).

II. Превод на сайт на ВУ:

През периода **м. февруари - м. август 2022 г.** преподавателите от кат. „Чужди езици“ направиха превод от български език на сайта на МГУ на английски, немски, френски, руски и испански език.

II. Преводи на доклади, статии, резюмета/абстракти, презентации:

ст. пр. **В. Паничкова**

м. март 2021 г. – Превод от английски на български език на презентация със заглавие „Mining in a day“

16–23 декември 2022 г. ст. пр. **М. Христова** и ст. пр. **М. Първанова** – Превод от английски на български език презентация от 108 слайда „Взривни вещества“ за нуждите на кат. РПИ и ВШППВР

ст. пр. **М. Първанова**

- от английски на български език: 6 материала
- от български на английски език:
 - 13 научни статии;
 - 28 бр. резюмета на научни статии;
 - 10 бр. становища по процедури за научен растеж
 - академични документи:
 - нормативни документи за прием и обучение на чуждестранни студенти в ОНС „доктор“
 - дипломи Europass за ОКС „Магистър“ – 4 бр.
 - анотация и учебните планове за спец. ВТТ
 - кореспонденция на академичното ръководство
 - рекламни материали за МГУ „Св. Иван Рилски“

ст. пр. **М. Христова**

- 9 бр. научни статии (от български на английски език)

7.1.2. Устни преводи

ст. пр. **М. Христова**

- **м. септември 2021 г.** – Превод за участници в XVI Международна конференция по открит и подводен добив, гр. Варна

- На **23 май 2024 г.** и на **15 ноември 2024 г.** ст. пр. **М. Христова** превежда консекутивно по време на обучение на ESG Академия, специализирана за минерално-суровинната индустрия, с лектор Флориан Андерхубер

- превежда на срещи с представители на Австралия, Сърбия и др., с академичното ръководство на МГУ „Св. Иван Рилски“ през 2024 г.

ст. пр. д-р **Е. Давчева**

- съпровожда и превежда на група студенти от Казакстан през **2023 и 2024 г.**

- превежда в официални срещи и в срещи с дипломати и делегации през **2023 и 2024 г.**

ст. пр. **З. Михова** извършва симултанен превод на официални срещи

ст. пр. **М. Първанова** участва с помощен превод на публична лекция на инж. Виктор Хримак от Университета в Дъблин, Ирландия, на **31 октомври 2023 г.**

7.2 РЕДАКТОРСКА ДЕЙНОСТ

7.2.1 Участия в редакционни съвети

ст. пр. **М. Христова**

Член на Редакционния съвет на сп. *Sustainable Extraction and Processing of Raw Materials Journal* (бр.2/2021; бр.3/2022; бр.4/2023; бр.5/2024; бр.6/2025), издание на МГУ „Св. Иван Рилски“.

ст. пр. **М. Първанова**

- Стилов редактор на английски език в сп. „Годишник на МГУ „Св. Иван Рилски“, т.64/2021 г.; т.65/2022 г.; т.66/2023 г.; т.67/2024 г.; т.68/2025 г., издание на ИК „Св. Иван Рилски“ на МГУ „Св. Иван Рилски“, София.

- Отговорен редактор, стилист редактор, техническа редакция и предпечат на сп. „Известия по хуманитарни и социални науки на МГУ „Св. Иван Рилски“, том 1(XXI)/2021 г.; том 2(XXII)/2022 г.; том 3(XXIII)/2023 г.; том 4(XXIV)/2024 г.; том 5(XXV)/2025 г.

В редакционната колегия на сп. „Известия по хуманитарни и социални науки на МГУ „Св. Иван Рилски“, томове 1(XXI)/2021 г., 2(XXII)/2022 г., 3(XXIII)/2023 г., 4(XXIV)/2024 г. и 5(XXV)/2025 г. участват: проф. д-р **И. Иванов** (председател), проф. д.ф.н. **Д. Тодоров**, доц. д-р **В. Цолова**, ст. пр. д-р **Е. Балачева**, ст. пр. д-р

Е. Давчева, ст. пр. д-р **Ц. Вукадинова**, ст. пр. **В. Паничкова**, ст. пр. **М. Христова** и ст. пр. **З. Михова**.

7.2.2 Редакторска работа по преводи

ст. пр. **М. Първанова**

– **м. юли - м. август/септември** – Редакторска дейност върху всички преведени на английски език доклади и резюмета в сп. „Годишник на МГУ „Св. Иван Рилски“, както следва:

т.64/2021 г.: доклади (45 бр.) и резюмета (2 бр.);

т.65/2022 г. доклади (21 бр.) и резюмета (12 бр.);

т.66/2023 г. доклади (33 бр.) и резюмета на докладите, публикувани на български език (33 бр.);

т.67/2024 г. доклади (27 бр.) и резюмета (36 бр.);

т.68/2025 г. доклади (22 бр.) и резюмета (45 бр.).

– **м. ноември 2022 г.** – редакция на 31 бр. резюмета на статии на кат. МиГ;

– **м. декември 2022 г.** – редакция на 2 бр. научни статии;

ст. пр. **М. Христова**

- **м. юли - м. август/септември** – Редакторска дейност върху доклади на английски език, включени в списание *Sustainable Extraction and Processing of Raw Materials Journal*, издавано от МГУ „Св. Иван Рилски“, както следва:

бр.2/2021 – 10 бр.

бр.3/2022 – 15 бр.

бр.4/2023 – 13 бр.

бр.5/2024 – 10 бр.

бр.6/2025 – 12 бр.

- **2023-2024 г.** – редакция на английския текст на 7 бр. научни статии и научни рецензии

7.2.3. Редакция на български текстове

ст. пр. **Милена Първанова – 2023 г.:**

– Редактор на българския текст на юбилейната книга за 70 години МГУ „Св. Иван Рилски“ *«Минно-геоложката алма-матер на България 1953–2023 / The Mining and Geological Alma Mater of Bulgaria, 1953–2023»*;

– Редактор, набор, техническа редакция и предпечат на подготвян за издаване авторския алманах на проф. д-р Йордан Иванов „70 години спорт в МГУ „Св. Иван Рилски“. Спортологични традиции и модели“, в обем 216 стр.;

– Редакция на 1 бр. доклад за в сп. „Годишник на МГУ „Св. Иван Рилски“, т. 66, София: ИК „Св. Иван Рилски“, 2023 г. и на 11 бр. доклади за в сп. „Годишник на МГУ „Св. Иван Рилски“, т. 68, София: ИК „Св. Иван Рилски“, 2025 г.,

7.3. СЪСТАВИТЕЛСТВО

- **2020 г.:** проф. д.ф.н. **Д. Тодоров**, ст. пр. **М. Първанова** и ст. пр. **В. Паничкова** съставиха справките за юбилейния т. 20(XX) на сп. „Известия на ДЧЕС“ в: „Известия на ДЧЕС“, Т.20(XX)/2020, С.: ИК „Св. Иван Рилски“, 2020, 18-79.
- **2022 г.:** ст. пр. **М. Първанова** състави “Book of Abstracts of Reports from the 65th International Scientific Conference of the University of Mining and Geology “St. Ivan Rilski” – Sofia, 21st October 2022” / „Сборник с резюмета на доклади от LXV Международна научна конференция на Минно-геоложки университет „Св. Иван Рилски“ – София, 21 октомври 2022 г., С.: ИК „Св. Иван Рилски“, 2022, 57 стр. (достъпен в електронен вариант на [http://www.mgu.bg/za/MGU/Наука/Научноизследователска дейност/Научни издания/Годишник на МГУ „Св. Иван Рилски“](http://www.mgu.bg/za/MGU/Наука/Научноизследователска_дейност/Научни_издания/Годишник_на_МГУ_„Св._Иван_Рилски“)).
- **2022 г.:** ст. пр. **М. Първанова:** “300 години от рождението на Отец Паисий, 260 години от написването на „История Славянобългарска“ и 60 години от канонизирането на св. Паисий Хилендарски“. В: „Известия по хуманитарни и социални науки на МГУ „Св. Иван Рилски“, т.2(XXII) / 2022, С.: ИК „Св. Иван Рилски“, 2022, 10-44.
- **2024 г.:** ст. пр. **М. Христова**, ст. пр. д-р **Цв. Вукадинова**, ст. пр. **В. Паничкова** са съставители на Информационна брошура / Рекламен каталог на МГУ на английски език.

7.4. АДМИНИСТРАТИВНА ДЕЙНОСТ

- През **м. април 2024 и 2025 г.** членовете на катедри „Чужди езици“ и „Физическо възпитание и спорт“ участваха в организираната от ръководството инициатива „Ден на отворените врати“ на МГУ „Св. Иван Рилски“ – първите с представяне на собствено разработени авторски материали и с дейности на съответния език, а вторите – с представяне на предлаганите от ВУ спортни дисциплини и включването на младите гости в забавни спортни дейности.
- До края на учебната 2023-2024 г. ст. пр. **М. Първанова** участва в изпитна комисия за установяване на езикови компетентности на студенти за участие в мобилности по програма „Еразъм+“. От учебната 2024-2025 г. в изпитната комисия участва ст. пр. **З. Михова**.

Справката по т. 7 подготви
ст. пр. Милена Първанова

8. СПИСАНИЕ „ИЗВЕСТИЯ“ – БИБЛИОГРАФСКИ УКАЗАТЕЛ 2000-2024 Г.

В указателя текстовете са подредени азбучно – на имената на авторите, като тези от един и същ автор са разположени хронологично. За всеки текст е посочен както томът на „Известия“-та, респ. годината, през която е отпечатан, така и страниците, на които е публикуван. Поради непрекъснатостта на изданието през 25-те години на съществуването му – с което основателно се гордеем – филтър за изброяването на данните в указателя е номер на том и година, а не промяната в наименованието на списанието.

Разделът „Календар“ съдържа информация за по-важните събития от професионалния живот на представителите на университетската колегия и изявите им с областта на хуманитаристиката през съответната година или период.

I. ИЗСЛЕДВАНИЯ

Александрова, Сашка Димитър Михалчев като историк на философията, Т. XIV (2014), 5-13.

Ангелов, Цветелин Философско-антропологични аспекти на християнската аскетика, Т. VI (2006), 11-24; Онто-логически идеи, мистика и етика в „Логико-философски трактат“ на Лудвиг Витгенщайн (като метатекст), Т. XIII (2013), 27-39; Метафизиката и въпросът за нищото при Мартин Хайдегер, Т. XIV (2014), 14-25.

Ангелова, Мадлен Художественият изказ в терминологичната немощ на българската психоанализа, Т. XVI (2016), 7-17.

Борисов, Борис Проблемът за метафизиката във философията на Мартин Хайдегер, Т. VI (2006), 44-49.

Римантас Буивидас Архитектурният символизъм като израз на съвременната традиция, Т. X (2010), 77-85.

Ванева, Мария Някои положения в схващането на любовта през XII и XIII в., Т. III (2003), 25-36.

Гергова, Таня Политически и поетически език в критическите текстове на Янко Янев. Янко-Яневата философия на националната история, Т. IV (2004), 47-66.

Готовска-Хенце, Теодоричка Управленски политики за развитие на минното дело и металургията в Словакия в прединдустриалния период, Т. XVII (2017), 51-61; Българистичен обмен в лоното на две империи (из кореспонденцията Павел Й. Шафарик – Николай Мурзакевич), Т. 1(XXI) / 2021 г., 33-47.

Давчева, Елена Един превод на руска поезия, Т. XVIII (2018), 27-34; По следите на една книга: „Светата руска мъченица Великата княгиня Елисавета Феодоровна“, Т. 3(XXIII) / 2023 г., 39-50; Статистически поглед върху цветовете в двадесет произведения за деца от Константин Константинов, Т. 3(XXIII) / 2023 г., 51-61; Светостта на един български свещеник от XX век (Протоиерей Евстати Янков от Чепеларе), Т. 4(XXIV) / 2024 г., 33-46.

Делчев, Деян Модели на социално възпитание, Т. XIII (2013), 40-62.

Делчева, Анастасия Картината на света и живота в „Явления“ на Арат и в „Aratea“

на Германик, Т. VII (2007), 5-20.

Делчева, Ружа Функции, състав и характер на манастирските библиотеки в Средновековна България, Т. III (2003), 37-52; Апокрифът в проекциите на каноничния текст, Т. V (2005), 53-60; Каноничната и апокрифна книжнина през Средновековието, Т. IX (2009), 29-36.

Динева, Гургана Човекът - кулминация в действието на творението като граничност (Йоан Екзарх, „Шестоднев“), Т. VI (2006), 25-37; Инструментална и неинструментална функция на въображението през Средновековието, Т. VIII (2008), 5-13; Учението за йерархията като особен тип реализация на свободното действие, Т. IX (2009), 5-15.

Захариев, Ясен Необичайният превод на една статия от Иван Саръилиев (Философско разследване на едно обгърнато в тайнственост име), Т. III (2003), 53-59.

Златева, Ани Забравеният/забранен италиански творец Жорж Нурижан и неговата *Сага за България*, Т. XVII (2017), 62-91.

Иванов, Йордан Спортология на здравето - двигателна активност и хранене, Т. XVIII (2018), 10-18; Спортологични проблеми на физическото възпитание във висшите училища през призмата на образователната му компонента, Т. 1(XXI)/2021 г., 28-32; Физическото възпитание, техническият прогрес и информационният бум на съвремението, Т. 2(XXII)/2022 г., 45-48; Някои физиологични и спортно-технически характеристики на играта футбол и въздействието ѝ върху практикуващите я студенти, Т. 3(XXIII)/2023 г., 17-21.

Касабов, Огнян Въображение и изначално единство. Случаят с Хегеловата рецепция на първата *Критика*, Т. XIII (2013), 5-26.

Керезов, Андрей Проблемът за свободата на волята във византийската философска традиция, Т. VI (2006), 5-10.

Колева, Бисера Щрихи към въпроса защо Сократ умира невинен, Т. V (2005), 28-35; Рационалното начало в Сократовата философия, Т. X (2010), 12-27; За мнимото право от въздържане от вот, Т. XII (2012), 26-31.

Любенова, Вера Кант за синтезата на апребензията и неговият отговор на Хюм, Т. VI (2006), 38-43; Метафизическата дедукция на категориите у Кант, Т. XII (2012), 12-25.

Маркова-Горки, Илиана Организационно доверие, Т. XII (2012), 32-45.

Митева, Евелина Бернар от Клерво: за любовта на душата към Бога, Т. III (2003), 19-24.

Митева, Ива Идея за мониторинг на закритите уранодобивни обекти в България, Т. 1(XXI)/2021 г., 48-50.

Митева, Яна Прочит на първите три слова от *Шестоднев* на Йоан Екзарх в контекста на светлинната метафизика на Робърт Гросетест, Т. IX (2009), 16-28.

М. П. Предлагаме ви в аванс, Т. XVII (2017), 7.

Паничкова, Велислава Чинарът – систематични, биологични и екологични особености, Т. 3(XXIII)/2023 г., 62-69.

- Петков, Георги** Бележки към хрониката на Салимбене, Т. IV (2004), 27-46; Глоси към „*За истината*“ на Тома от Аквино, Т. V (2005), 36-52.
- Първанова, Милена** Теория и практика на превода: суфискът – i s h в примери от английския език, Т. 2(XXII)/2022 г., 49-65; Теория и практика на превода: суфискът – L I K E в примери от английския език, Т. 3(XXIII)/2023 г., 70-85.
- Радкова, Румяна** Далеч от родината, Т. XVII (2017), 8-50.
- Рождественский, Андрей** След постмодерна: шансовете на „онтологията“ и „етиката“, Т. I (2001), 13-33; Натуралистичната орисия, Т. II (2002), 5-35; Митическите извори на апокалиптиката, Т. IV (2004), 5-26; За плътта на образите, Т. VIII (2008), 51-61; Откровение на Йоан Богослов в старозаветни огледала, Т. X (2010), 28-54; Поуки на Възраждането, Т. XI (2011), 5-13.
- Серафимова, Ваня** Въображението – един възможен подход да мислим процеса на социализация, Т. V (2005), 13-27; Един щрих към разбирането за общността в контекста на социализацията днес, Т. VII (2007), 51-63; Един щрих към *дигиталността* на човека, Т. VIII (2008), 62-71.
- Симова, Олга** Глобализация или глобална епоха. Опитът на Мартин Олброу за история на настоящето, Т. IV (2004), 67-87; Размиването на понятията „свобода“ и „справедливост“ в теорията на рефлексивната модерност, Т. VII (2007), 21-32; Антропологичните основания на политиката и ценностите в българския политически дебат, Т. IX (2009), 37-42; Глобализацията през погледа на социалната критика, Т. X (2010), 55-64.
- Ставрева, Иванка** Професионално-приложна ефективност на физическото възпитание и спорт в МГУ „Св. Иван Рилски“, Т. XIX (2019), 33-42.
- Стаматов, Атанас** Определението на Св. Константин-Кирил за философията, Т. I (2001), 5-12; Телесното и спиритуалното в предсмъртния обред на традиционната българска култура, Т. II (2002), 36-43; Рецепции на Хегеловата философия в България, Т. VIII (2008), 20-38.
- Стаматов, Константин** Спортната терминология на трите най-популярни колективни спорта в Сърбия и България (футбол, баскетбол и волейбол), Т. XI (2011), 14-64.
- Стефанова, Жения** Правна характеристика на договора за търсене и/или проучване на подземни богатства, Т. IV (2004), 88-96.
- Стоев, Христо** Понятията за аперцепция и интелектуален наглед (Лайбниц, Кант, Фихте), Т. III (2003), 5-18; За отношението между художественото творчество и моралната стойност на личността, Т. V (2005), 5-12; Опит върху „релативността“ на категориите добро и зло, Т. VII (2007), 47-50; Някои основни понятия от трансценденталната естетика на „Критика на чистия разум“, Т. VIII (2008), 14-20; Върху понятието за мотив в *Критика на практическия разум* на Кант, Т. XII (2012), 5-11.
- Тодоров, Добрин** Списание „Философска мисъл“ на границата между две епохи, Т. I (2001), 34-45; Ролята на философската публичност във философската култура на тоталитарна и пост-тоталитарна България, Т. VII (2007), 33-46; Проф.

Елена Панова – професионализъм без компромиси, Т. XVIII (2018), 19-26; Особенности на съвременния светоглед, Т. XIX (2019), 14-31; Фаталистичен неоинтелектуализъм, Т. 1(XXI) / 2021 г., 9-27; Отчетничество и формализъм, Т. 3(XXIII)/2023 г., 10-16; „Моралното наследство“ на тоталитарния социализъм, Т. 4(XXIV)/ 2024 г., 15-24.

Тодоров, Христо Събития и процеси, Т. VIII (2008), 42-50; Глобализацията и езикът на науката, Т. X (2010), 65-76.

Христов, Йоан „Първо служителите, после клиентите“ – по-важен ли е служителят от клиента?, Т. 4(XXIV)/2024 г., 25-32.

Христов, Христо Есе върху йерархията на креативността през Средновековието, Т. XIX (2019), 43-49.

Христов, Христо Епископ Вулфила в рамките на историята на арианството, Т. 3(XXIII)/2023 г., 22-38.

II. ЕЗИКОЗНАНИЕ

Първанова, Милена LIKE като самостоятелна лексикална единица, Т. XVII (2017), 92-96; Някои теоретични постановки по словообразуване, Т. XVIII (2018), 35-40; Деривацията като словообразователен модел, Т. XIX (2019), 50-54; Още за деривацията като словообразователен модел, Т. XX (2020), 80-88; Полу-афикси, Т. 1(XXI)/2021 г., 51-57.

Райчева, Галина Някои особености на фразеологичните единици с наименования на растения във френския и българския език, Т. XVII (2017), 104-116.

Спирова, Маргита Имена на местности (топоними), Т. XVII (2017), 97-103.

III. ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Хичева, Добромира За създаването на новия „Английско-български глосар по геотехника (English-Bulgarian Glossary of Basic Scientific Terms Every Geotechnical Engineer Must Know)“ – ценен компас в геотехническото инженерство, Т. 4(XXIV)/2024 г., 92-96.

Цолов, Бисер; Иванов, Йордан Съвременни аспекти на мениджмънта в спорта, Т. IX (2009), 43-49.

IV. ОБУЧЕНИЕ

Ангелова, Венета; Христова, Моника; Манова, Диана; Паничкова, Велислава Създаване на условия за приложение на съвременните методи на обучение по чужд език на студентите в МГУ „Св. Иван Рилски“ /Ч. 1/, Т. V (2005), 61-63.

Балачева, Екатерина Възможности за обучение по испански език на студенти по програма „Еразъм+“, Т. XVIII (2018), 69-76; Езикови курсове по френски език за студенти по програма „Еразъм+“, Т. XX (2020), 168-173; Учебници за обучение по български език за чужденци, Т. 3(XXIII)/2023 г., 89-94; Основни затруднения за

студенти, изучаващи български език, чийто майчин език е португалският Т. 4(XXIV)/2024 г., 80-86.

Балачева, Екатерина; Давчева, Елена Участие в обучение „Развитие и управление на проекти“ – Модул 2, Т. 1(XXI)/2021 г., 93-97; Обучение по специализиран испански език на преподаватели по програма „Еразъм+“, Т. 2(XXII)/2022 г., 66-68.

Балачева, Екатерина; Паничкова, Велислава Предимства и предизвикателства при изучаването на френския език като чужд език в МГУ „Св. Иван Рилски“, Т. XVI (2016), 18-20.

Бире, Петър Какво е да си образован?, Т. VIII (2008), 72-81.

Брее, Емил Екзистенциализмът, Т. I (2001), 46-49; Човекът в историята, Т. VII (2007), 76-80.

Велчева, Диана Необходима ли е философия?, Т. II (2002), 44-48.

Вукадинова, Цветелина Значението на песните в чуждоезиковото обучение, Т. XIV (2014), 51-56; Обмяна на опит: висшето образование в Германия и евентуалните ползи за българските университети, Т. XVI (2016), 21-25; Инженерното обучение във висшите технически училища. Нови учебни планове и учебници по немски език за студентите на МГУ „Св. Иван Рилски“, Т. XVII (2017), 157-160; Предимства и ползи от използване на понятийни карти в обучението по чужд език за студентите от инженерните специалности, Т. XVIII (2018), 51-63; Преподаване на технически немски език на студенти от инженерните специалности, Т. XIX (2019), 177-182; Развитие на комуникативна компетентност на инженери, изградена върху тезаурус на образователно съдържание, Т. 1(XXI)/2021 г., 67-77; Мултикултурният кампус. Впечатления, идеи и реалност след участие в International Staff Training Week 2023 в Europa- Universität Flensburg/Германия по програма „Еразъм+“ (преподавателска мобилност за обучение: 15 – 17.05.2023 г.), Т. 3(XXIII)/2023 г., 95-101.

Давчева, Елена Взаимодействие между Руската православна църква и висшите училища в Санкт Петербург, Т. XIX (2019), 183-206; Едно мнение за използване на таблици при изучаване на местоименията, Т. 1(XXI)/2021 г., 98-111.

Дафов, Веселин Онтология на занятието по „Философско мислене“, Т. XI (2011), 84-114.

Иванов, Йордан Спортологична същност на пирамидално-състезателния метод в занятията по футбол в условията на ВУЗ, Т. II (2002), 69-74; Технически слабости, допуснати от „МАГ“ (Варна) в турнира за КЕШ'2004 по футбол в зала, Т. V (2005), 64-68.

Иванов, Йордан; Цолов, Бисер Проучване отношението на новоприетите студенти в МГУ „Св. Иван Рилски“ към изучаване на предмета „Физическо възпитание и спорт“, Т. III (2003), 60-67.

Иванов, Йордан; Цолова, Ваня Усъвършенстване на учебния процес по физическо възпитание и спорт във ВУ – нов методичен подход, Т. XIII (2013), 63-66.

- Иванов, Йордан; Цолова, Ваня; Игнатов, Георги; Ставрева, Иванка; Баланов, Илиан; Кайков, Димитър Д.** Адаптация на физическата подготовка на студентите от МГУ „Св. Иван Рилски“ към изискванията на бъдещата им професионална дейност (краен отчет), Т. XVIII (2018), 41-50.
- Иванов, Йордан; Гигов, Архангел** Методически особености в подготовката на футболни отбори с ниска и средна квалификация, Т. IV (2004), 129-134.
- Йорданова, Надя** От Николай Ланге до съвременната символна логика (Към историята на обучението по логика в българското училище), Т. X (2010), 86-99.
- Колева, Бисера** Интернет и философия: образователни предизвикателства и морални дилеми, Т. XI (2011), 115-122.
- Костова, Десислава** Възможности за повишаване ефективността на учебния процес във висшите технически училища, Т. I (2001), 49-55.
- Кулов, Венцеслав** Индукция и дедукция (Лекция), Т. VII (2007), 64-75.
- Митева, Ива** Моето Еразъм приключение, Т. XVII (2017), 165-168; Лятно училище в Китай - една незабравима практика, Т. XVIII (2018), 77-82.
- Михова, Златка** Про и анти дистанционното обучение, Т. 2(XXII)/2022 г., 95-100; Грешките, които правят френскоговорещите на английски език и които биха помогнали и на повечето чужденци, Т. 3(XXIII)/2023 г., 102-107; Преподаване на испански език през английски по програма „Еразъм+“, Т. 4(XXIV)/2024 г., 87-91.
- Павлова, Йоана** Монографията „Невербални аспекти в чуждоезиковото обучение. Екстралингвистичен 4D подход към езика“ на Ивайло Пеев – „полиметрично“ към чуждоезиковото обучение (рецензия), Т. XIX (2019), 207-209.
- Паничкова, Велислава** Моето предизвикателство през новата учебна година, Т. XVIII (2018), 64-68; Чуждоезиково обучение на преподаватели от МГУ „Св. Иван Рилски“ по технически английски език. Нов учебен комплект за нуждите на обучението, Т. 2(XXII)/2022 г., 90-94.
- Папазова, Маргарита** Студентските презентации и многостранните ползи от тях, Т. XIV (2014), 57-62; Изучаването на английски както майчин език, Т. XVII (2017), 161-164; Моят опит в преподаването на английски език на възрастни, Т. XVIII (2018), 83-87; Впечатления и изводи на студенти, ученици и преподаватели от краткия опит с онлайн обучението, Т. XX (2020), 165-167.
- Пеев, Ивайло Ив.** Съвременна визуална култура – отражения в чуждоезиковото обучение, Т. 1(XXI)/2021 г., 58-66.
- Пеева, Диана; Филипов, Стефан** Мястото на новите, нетрадиционни спортове в системата на физическото възпитание във ВУЗ, Т. I (2001), 55-57.
- Първанова, Милена** Използване на нови информационни и комуникационни технологии в чуждоезиковото обучение, Т. 4(XXIV)/2024 г., 47-67.
- Първанова, Милена; Димитрова, Беатрис** Алиса в Дигиталния свят, Т. XX (2020), 119-164.
- Първанова, Милена; Евгениев, Марин** Участие в проект „TrainESEE v.2 – обучение на преподаватели в Източна и Югоизточна Европа“, Модул 1 – Методика на преподаване, Т. 1(XXI)/2021 г., 78-92; Приложение на обучението на

- преподаватели от МГУ „Св. Иван Рилски“ в модул по дидактика при планиране на семестър / проектиране на занятие+“, Т. 2(XXII)/2022 г., 69-89.
- Първанова, Милена; Паничкова, Велислава; Папазова, Маргарита; Христова, Моника** Разработване, апробиране и използване на нови учебни материали при обучението по специализиран чужд език в МГУ „Св. Иван Рилски“, Т. XIV (2014), 26-50.
- Първанова, Милена; Христова, Моника; Ангелова, Венета** Създаване на условия за приложение на съвременните методи на обучение по чужд език на студентите в МГУ „Св. Иван Рилски“ /Ч. 2/, Т. VIII (2008), 82-87.
- Първанова, Милена; Христова, Моника; Ангелова, Венета; Величкова, Цветелина** Чуждоезиковото обучение в МГУ „Св. Иван Рилски“, Т. X (2010), 100-110.
- Първанова, Милена; Христова, Моника; Ангелова, Венета; Папазова, Маргарита; Величкова, Цветелина; Паничкова, Велислава** Интерактивни методи за подпомагане на чуждоезиковото обучение в МГУ „Св. Иван Рилски“, Т. XI (2011), 65-84.
- Първанова, Милена; Христова, Моника; Паничкова, Велислава; Вукадинова, Цветелина; Балачева, Екатерина; Давчева, Елена** Работата на студентите от МГУ „Св. Иван Рилски“ със специализирани научни текстове на чужд език през 2017 г. и как се повишиха чуждоезиковите им умения (краен отчет), Т. XVII (2017), 117-156.
- Първанова, Милена; Христова, Моника; Паничкова, Велислава; Папазова, Маргарита; Вукадинова, Цветелина; Балачева, Екатерина; Давчева, Елена** Сравнителен анализ на когнитивните умения на студентите за разпознаване на специфични термини при работа с научни текстове на чужд език в МГУ „Св. Иван Рилски“ (краен отчет), Т. XIX (2019), 55-176.
- Серафимова, Ваня** Сравнителен анализ на социологически изследвания за въвеждането на новата система за оценка на качеството на преподаването по философски и социални науки в МГУ „Св. Иван Рилски“, Т. VI (2006), 50-80.
- Ставрева, И.; Иванов, Й.; Цолова, В.; Ставрев, С.; Костова, Н.; Йорданов, Е.; Първанова, М.** 65 години спорт в МГУ „Св. Иван Рилски“ – спортологичен анализ, модели и иновации (завършване на работата по проект № ХД 019/2020), Т. XX (2020), 89-118.
- Стаматов, Атанас; Серафимова, Ваня** Социалната екология в системата на научното знание (Епистемологични, педагогически и практически аспекти), Т. XII (2012), 46-55.
- Стоев, Христо** За разликата между *трансцендентно* и *трансцендентално* у Кант, Т. IV (2004), 135-138; Понятието *многообразно* в „Критика на чистия разум“ на Кант, Т. VI (2006), 81-85.
- Тодоров, Добрин** Обучението по философски и социални науки на студентите от МГУ „Св. Иван Рилски“: състояние и перспективи, Т. II (2002), 49-68.
- Тодоров, Добрин; Серафимова, Ваня** Изследване на първите резултати от

въвеждането на новия модел за организация на преподаването на философски и социални науки в МГУ „Св. Иван Рилски“, Т. IV (2004), 97-128; Изследване върху методите за преподаване и формите за оценяване на резултатите от обучението по философски и социални науки на студентите от МГУ „Св. Иван Рилски“, Т. IX (2009), 50-78.

Христова, Моника; Паничкова, Велислава Образователни платформи за интерактивно изучаване на чужд език, Т. 4(XXIV) / 2024 г., 68-79.

Цолов, Бисер; Цолова, Ваня Алтернативи за следдипломно обучение в спорта, Т. XVI (2016), 26-29; Обучението за инструктор по вид спорт в НСА „Васил Левски“ в съответствие с Наредба № 1/04.02.2019 г. на ММС за треньорските кадри, Т. 3(XXIII)/2023 г., 86-88.

V. ИЗВОРИ

Арент, Хана Върху Кантовата политическа философия, Т. II (2002), 75-80.

Бири, Петър Волята ни е свободна, Т. XI (2011), 123-128.

Беда Достопочтени За реда на времената; Кратка хроника, Т. VII (2007), 85-93.

Бреие, Емил Ценностите, Т. XIV (2014), 63-67.

Димитрова, Мария Свободата: моята и на другия (коментар), Т. IV (2004), 149-152.

Исидор Сивилски За Божествения свят (из „Етимологии“), Т. VI (2006), 86-92.

Кант, Имануел из „Лекции по етика“, Т. X (2010), 111-118.

Козелек, Райнхарт История на понятията и социална история, Т. III (2003), 68-98.

Кънева, Валентина Върху задължението за съхранение на собствения живот в етиката на Кант, Т. X (2010), 119-129.

Левинас, Еманюел Свободата и командването, Т. IV (2004), 139-148.

Първанова, Милена; Христова, Моника Интелектуалното предизвикателство да се чете научна литература, Т. XVI (2016), 88-91.

Пърс, Чарлз Укрепване на вярването, Т. XII (2012), 56-72.

Салвиан Марсилски За божие то всевластие, Т. V (2005), 69-75.

Тома от Аквино За злото, Т. VIII (2008), 88-98.

Тугендхат, Ернст Античната и модерната етика, Т. IX (2009), 97-113.

Фреге, Готлоб Мисълта: логическо изследване, Т. I (2001), 59-66.

Хартман, Николай Хьолдерлин (из „Философия на немския идеализъм“), Т. VI (2006), 93-97.

Хюм, Дейвид За критерия на вкуса, Т. IX (2009), 79-96.

Роберт Шпеман Кой е образован човек? Из една промоционална реч (1994), Т. XIII (2013), 67-70.

VI. ИЗ ФИЛОСОФСКИЯ АРХИВ

А. С. Стоян Михайловски за метаполитиката (или против мърморковците), Т. VII (2007), 94-95.

Георгов, Иван Шлайермахер, Т. V (2005), 96-102; Проблемата за свободата на

волята, Т. XI (2011), 129-140.

Гюзелев, Иван Предназначението на човека в света, Т. XII (2012), 73-82.

Михайловски, Стоян Философия на политиката, Т. VII (2007), 96-105.

Торбов, Цeko Предмет и същност на философията, Т. IV (2004), 153-159.

VII. ГОСТ

А. С. Проф. д.ф.н. Цочо Бояджиев – доайен на българската школа по философска медиевистика - на 50 години, Т. I (2001), 67-74; Проф. д.ф.н. Иван Софрониев Стефанов и Кантовата традиция в България, Т. II (2002), 81-85; Проф. д-р Христо Тодоров – За предизвикателствата на философстването като професия и призвание, Т. V (2005), 76-85; Проф. д.ф.н. Георги Каприев за разволя на философската медиевистика в България, Т. VI (2006), 98-113; Проф. д.ф.н. Нина Димитрова за предизвикателствата пред историко-философската българистика, Т. X (2010), 130-134.

Бояджиев, Цочо Словесността през Средновековието и школата в Шартър, Т. I (2001), 74- 84.

Димитрова, Нина Sic transit gloria mundi – *Philosophische studien* на Димитър Михалчев, Т. X (2010), 135-145.

Каприев, Георги Ритуали на знанието във Византия, Т. VI (2006), 114-117.

Касабова, Юлия Разрешаване на конфликти чрез медиация, Т. XVI (2016), 69-75.

Паничкова, Велислава Дядо Димитър Паничков – родова история, Т. 4(XXIV)/2024 г., 122-127.

Стефанов, Иван За някои особености на класическия немски идеализъм, Т. II (2002), 86-94.

Тодоров, Христо Толерантност и признание – едно сложно отношение, Т. V (2005), 86-95.

VIII. ПРЕВОД

Бреие, Емил Нова теория в психологията: психоанализата, Т. XVII (2017), 174-178.

М. П. Самюел Флорман, Т. XVIII (2018), 92-94.

Флорман, Самюел Екзистенциалният инженер, Т. XVIII (2018), 95-97.

IX. ЕСЕ

Ангелова, Мадлен Пенчо Славейков и Фридрих Ницше: пътят на болката и самотата, Т. XII (2012), 83-87.

Иванов, Явор Всички в едно и всичко в един, Т. 2(XXII)/2022 г., 105-107.

Илиева, Анна Пределите на комфорта Т. 3(XXIII)/2023 г., 138-140; Повече от обмяна на опит, Т. 4(XXIV)/2024 г., 115-121.

Йорданов, Евгени По билото на Стара планина или иначе казано да събъднеш една мечта, Т. XVI (2016), 102-116; Цветно и магично Мароко, Т. 3(XXIII)/2023 г.,

132-137.

- Митева, Евелина** Телесната окръгленост на желанията, Т. IV (2004), 180-183.
- Паничкова, Велислава** „Аз съм посветил себе си на отечеството си да му служа до смърт и да работя по народната воля“, Т. 3(XXIII)/2023 г., 130-131.
- Папазова, Маргарита** Пътуването ми в испанския език или моето ново предизвикателство, Т. XVI (2016), 98-101.
- Първанов, Георги** Мароко в мен, Т. 1(XXI)/2021 г., 126-132; Модерни проблеми в модерни времена, Т. 2(XXII)/2022 г., 108-111.
- Първанова, Милена** За писането като опит, Т. XVI (2016), 96-97.
- Стаматов, Атанас** Опит върху метаморфозите на една надежда, Т. IV (2004), 176-179; Пещерската чаршия – екзистенциални граници и места за общуване, Т. XIV (2014), 83-87.
- Стефанов, Орлин** Аристотел в кривото огледало на лъженауката, Т. XVII (2017), 189-194.
- Тодоров, Добрин** Пустота, Т. V (2005), 103; Кредото на анонимния моралист, Т. VIII (2008), 99-103; За думите, Т. XI (2011), 141-143; Ценностни промени, изразени в ежедневието, Т. XII (2012), 88-103; Мина ми пред очите, Т. XIII (2013), 86-89; Съвременни перипетии на свободата, Т. XVII (2017), 174-178; Разчовечаване, Т. XX (2020), 174-184.
- Харалампиева, Елена** Мартенски поздрав, Т. 3(XXIII)/2023 г., 141.

Х. ДЕБЮТ

- Ал-Марий, Михаил** Трудностите, с които се сблъскват студентите, изучаващи „Компютърни технологии в инженерната дейност“, Т. XVIII (2018), 98-100.
- Ароян, Антоан** Зелен проект – добив на енергия – нови технологии, Т. 3(XXIII)/2023 г., 115-121.
- Барбу, Хория** Опитът ми по „Еразъм+“ в Минно-геоложкия университет „Св.Иван Рилски“, София, България, Т. 4(XXIV)/2024 г., 110-112.
- Гелова, Карина** Защо предпочетох да уча в Минно-геоложки университет „Св. Иван Рилски“, Т. 1(XXI)/2021 г., 113-114.
- Димитров, Александър** Нашата специалност през моя поглед, Т. 1(XXI)/2021 г., 119-121.
- Иванов, Явор** Оковите на измамната свобода, Т. 1(XXI)/2021, 122-125.
- Илиев, Манол** Защо предпочетох да уча в Минно-геоложки университет „Св. Иван Рилски“, Т. 1(XXI)/2021 г., 116-117.
- Илиева, Анна** Нов свят, стари идеи, Т. 2(XXII)/2022 г., 101-104.
- Кайков, Димитър** Възход, Т. XVI (2016), 86-87.
- Кескинова, Айре** Човекът между „безкрайното и нищото“, Т. XVII (2017), 210-212.
- Кехайов, Боян** Процесът на сглобяване на собствен компютър – гласът на опита, Т. XVII (2017), 195-209.
- Кургамбаева, Меруерт** Моята мобилност в България, Т. 4(XXIV)/2024 г., 101-102.
- Маринова, Калина** Културата на общуване е показател за човека, който осъзнава

своето място, Т. XVII (2017), 213-214.

Митева, Ива Американско лято, Т. XVI (2016), 88-93.

М. П. Дебют, Т. XVI (2016), 76-77; Приемство, Т. 1(XXI)/2021 г., 112-113; Дебют, Т. 3(XXIII)/2023 г., 108; Те за нас, Т. 4(XXIV)/2024 г., 96-100.

Неагу, Александра; Барбу, Адриана Сравнение между краткосрочното ни обучение по английски език в София и обичайните ни занятия в Пловдив, Т. 4(XXIV)/2024 г., 110-112.

Нечев, Калоян Рецепция и употреби на Ницшевите идеи в творчеството на Янко Янев, Т. XIII (2013), 71-75.

Стефанова, Милослава Някои говорят с бодове, Т. XVIII (2018), 101-108.

Стойнов, Йордан Нагласи за онлайн обучението (чрез емпиричен изследователски метод), Т. 3(XXIII)/2023 г., 122-129.

Тодоров, Илиян Защо предпочетох да уча в Минно-геоложки университет „Св. Иван Рилски“, Т. 1(XXI)/2021 г., 118.

Тодорова, Магдалена Роботи, които почитват океаните, Т. 3(XXIII)/2023 г., 108-111.

Тодорова, Цветелина Електроград, Т. 3(XXIII)/2023 г., 122-114.

Уол, Уилям Денг Гаранг Обучение на студент от Южен Судан в България в рамките на мобилност по програма „Еразъм+“, Т. 4(XXIV)/2024 г., 103-109.

Цветков, Аспарух Пътят на избавлението или Финансовата грамотност в XXI век, Т. XVI (2016), 77-85.

XI. ЮБИЛЕЙ

Иванов, Йордан 60 години организиран спорт в МГУ „Св. Иван Рилски“ - кратка история и етапи на развитие, Т. XVI (2016), 53-68; 20 години Университетски спортен клуб – МГУ – структура, функционалност, перспективи, Т. XIX (2019), 5-13; ДЧЕС 2016–2020 г. – основни акценти и поводи за гордост, Т. XX (2020), 10-14;.

Йорданов, Евгени Своеобразен юбилей на Клуба по хоккей МГУ, Т. XVII (2017), 170-173.

Й. И. Благотворителна вечер за развитието на студентския спорт в МГУ „Св. Иван Рилски“, Т. XVII (2017), 169; 65 години МГУ „Св. Иван Рилски“, Т. XVIII (2018), 7-9; 20 години от създаването на ДЧЕС – обръщение, Т. XX (2020), 7; 65 години организирано спортно движение и рожден ден на катедра „Физическо възпитание и спорт“ при МГУ „Св. Иван Рилски“ – приветствие, Т. 1(XXI)/2021 г., 7; Поздравителен адрес от председателя на редакционната колегия, Т. 3(XXIII)/2023 г., 9.

М.П. 60 години живот, 35 посветени на университета и студентите, а всички – на спорта (проф. д-р Йордан Иванов), Т. 2(XXII)/2022 г., 5-9; Посвещение, Т. 3(XXIII)/2023 г., 7-8.

Първанова, Милена За безсмъртието и съвременника – 400 години от кончината на Шекспир и Сервантес, Т. XVI (2016), 30-32.

- Серафимова, Ваня** Аспекти на въображението в *Третата критика* на Кант, Т. IV (2004), 170-175.
- Стаматова, Пламена** Ян Амос Коменски. За принципите на живота, Т. II (2002), 95-96.
- Стефанов, Орлин** 400 години от смъртта на Сервантес и Шекспир: Станахме ли по-мъдри?, Т. XVI (2016), 33-52.
- Стоев, Христо** Въображение и схематизъм в „*Критика на чистия разум*“ на Кант, Т. IV (2004), 160-169.
- Тодоров, Добрин** Блез Паскал. Величие и нищета на разума, Т. III (2003), 111-115; „Известия“ на Хуманитарния департамент на десет години, Т. X (2010), 5-11; Бележки за възникването, постиженията и кончината на Хуманитарния департамент, Т. XX (2020), 15-17.
- Христов, Христо** Кант и метафизиката на новото време (300 години от рождението на Имануел Кант), Т. 4(XXIV)/2024 г., 5-14.
- Христова, Моника** Департаментът през моя поглед, Т. XX (2020), 8-9.

XII. IN MEMORIAM

- А. С.** Проф. д-р Асен Игнатов /1935-2003/, Т. III (2003), 99-102; Памет за Професора, Т. IX (2009), 114-129.
- Д. Т.** Доц. д-р Диана Велчева /1938-2004/, Т. V (2005), 104.
- Аврамов, Димитър** /1929-2008/ Фотографията – помощник или враг на реализма, Т. IX (2009), 130-138.
- Бъчваров, Михаил** /1929-1997/ Мястото и ролята на И. Кант в българската философска култура, Т. XIV (2014), 68-78.
- Велчева, Диана** /1938-2004/ Историята на философията като философска история на човека, Т. XIV (2014), 79-82.
- Георги Ангелов, з.м.с.** (1940-2020), Т. XX (2020), 185-187.
- Игнатов, Асен** История и битие. Остаряла ли е философията на историята?, Т. III (2003), 103-110.
- М. П.** Мария Кетибова /1933-2016/, Т. XVI (2016), 94-95.
- М. П.** Една година без Боян Алексиев (1949-2017) , Т. XVIII (2018), 109-113.
- М.П.** Христо Стоев (1973-2022), Т. 2(XXII)/2022 г., 112-115.

XIII. КАЛЕНДАР / КАЛЕНДАР НА ДЕЙНОСТИТЕ НА Д Ч Е С / КАЛЕНДАР НА ДЕЙНОСТИТЕ на членове на академичната колегия, работещи в сферата на хуманитарните и социалните науки

- М.П.** Послеслов, Т. 1(XXI)/2021 г., 141.

Съставителство на библиографския указател:
ст. пр. Милена Първанова

II. ИЗСЛЕДВАНИЯ

През 2025 г. християнската общност в България чества два важни юбилея, поставили ни на картата на Европа и света:

**1160 г. от приемането на християнството по българските земи
и 1170 г. от покръстването на българите от цар Борис I Михаил.**

Цивилизационното определяне на българите очертава и историческия път, светъл или трънлив, който изминаваме оттогава.

Знаменателните годишнини отбелязваме на страниците на броя с литературен обзор, даващ интересен поглед на колега-богослов сред нас.
М.П.

„ПОКРЪСТИТЕЛЯТ“ – ЕДНА КНИЖКА, ИНТЕРЕСНА И ЗАНИМАТЕЛНА ЗА БЪЛГАРСКОТО ДЕТЕ

Елена Давчева¹

Днешното дете живее в сложни времена. И най-малкото сътресение го тласка към безпътица. Духовната криза в обществото води до дистанциране от национално-културната идентичност, от духовния опит на поколенията. За алфа децата границите между реалното и виртуалното са размити. Те взаимодействат с тъжскрийна от ранна детска възраст. Не мислят за технологиите като за инструмент, защото технологиите са неизменна част от техния живот². Българското дете живее във време на технологии и изкуствен интелект, но не трябва да се забравя, че децата са хора, а не роботи. Детето трябва да получи знания и отговори на въпроси, които го вълнуват, да открие препратени през времето ценности, да израсне културно и духовно.

Каква книга би харесало съвременното дете? То трябва да посегне към книгата, да прояви интерес към тематиката, да се впечатли визуално, да открие занимателни елементи. Процесът на четене трябва да не го затруднява, трябва да осмисля прочетеното, да се впечатлява от събитията и фактите, да се забавлява, да извлича поуки и ползи, да се възхищава и следва примера на героите. Детската книга трябва да способства за развитие на логическото мислене, наблюдателността, вниманието, да разширява кръгозора, да има идейно-нравствено, образователно и развиващо въздействие.

¹ Д-р, ст. преподавател по руски език в кат. „Чужди езици“ при МГУ „Св. Иван Рилски“

² Парижкова, Л. Алфа поколението и четенето. В: Образование и технологии. №10, 2019, стр.7

Една книжка, която би способствала за изпълнение на поставените задачи е „Покръстителят“ на Христо Христов и Миленка Йоцова, издадена с благословението на храм „Свети Кирик и Юлита“, град Банкя³. Книжката е кратка по обем – 37 страници, но в увлекателния разказ се наслагват различни историко-географски, религиозни, културни и патриотични пластове.

Интересът се подхранва, най-вече, от личността на Св. цар Борис – покръстителя. Личност, чиито добродетели се изписват с главни букви и в превъзходна степен: най-големият, най-мъдрият, най-величественият и достоен български владетел. Владетел, чието дело, безкористност и преданост, далновидност, любов и енергия ще останат завинаги ненадминати в историята на България. Делото, светостта и мъдростта на светия благоверен и равноапостолен цар Борис повеждат детето по страниците на книгата.

Тематичното смислоотделяне в книгата е осъществено в 10 части (глави). Наименованията по достъпен начин насочват детето към това, което ще прочете, разпалват интереса му.

Първата част „Езическото време“ започва с факт, достоен за гордост: „България е най-старата държава в Европа, която и до днес носи името, с което е възникнала преди повече от 13 века“ (стр.3). Картата на България по времето на хан Аспарух и хан Тервел очертава една голяма държава с многобройно население. Но това, което липсва, е единството – през езическото време съжителстват два народа с различни езици, обичаи, вяра. Християните са съвсем малко и се отъждествяват с византийците.

Втората част „Християнството си пробива път“ насочва читателя към успешните завоевания на българските ханове. Територията на България се разраства, увеличава се и броят на християните. Но последното не се харесва на хан Омуртаг и той лишава първородния си син Енравота от престола, който е наследен от най-малкия му син Маламир. Енравота приема християнството, поради което брат му Маламир заповядва да го обезглавят. Сполучливо е вмъкнато пророчеството на Енравота-Боян (*“Тази вяра, заради която сега аз умирам, ще се умножи на българската земя, макар и да си мислите, че ще я спрете с моята смърт. Кръстният знак ще бъде побит навсякъде и ще се издигнат храмове на истинския Бог.”* (стр.7)). Забързаното повествование завършва с въвеждането на главния герой Борис – покръстител на целия български народ.

Третата част „Покръстването“ впечатлява читателя с различни истории за приемане на християнството от цар Борис. Разгледани са три възможни варианта, което кара децата да вникнат в интересната наука история, да се почувстват изследователи, откриватели, строители на пъзела на миналото. Плавно се преминава и към избора на княз Борис, който проявява държавническа мъдрост,

³ Изданието е от 2016 г.

за да спаси народа от глад, бедствия, нашествия. Покръстването на княза и впоследствие на целия български народ се случва през 865 г.

Частта „Бунтът на боилите и чудната победа на княз Борис“ проследява трудния път при изпълнение на великото дело. Образно е описана чудната победа над бунтовниците, недоволни от покръстването. Подкрепен от авторското слово, читателят преминава през жестокостта на времето и основанията за решението на княза при потушаването на метежа. Грях, извършен в името на народното добруване, може да бъде простен от Бога.

В „Светилници на вярата“ вярата на благочестивия цар Борис е вяра в дела. Той полага големи грижи за църковното строителство. На различни места в България построява седем храма, като седем светилника на вярата. В тази част е вмъкнат ретроспективно разказът за светите 15 тивериополски (струмишки) мъченици, за лечебните свойства на техните мощи и паралелно впечатляващото откриване след 5 века на изчезналите мощи. Читателят научава и за духовната крепост в Патлейна.

В шеста част „Борбата за самостоятелна българска църква“ се разкрива стремежът за увенчаване на делото с успех, като царят се принуждава да лавира между Изтока и Запада. С много настойчивост, преминавайки през много перипетии, успява в трудния път – полага основите на църковната самостоятелност на българите.

Седма част, озаглавена „Славянските книги“, отвежда детето към създаването и разпространението на българската азбука. Изтъкната е неуморната дейност на св. княз Борис-Михаил в желанието му славянското просвещение да обхване цялата страна. Читателят съпреживява щастието на владетеля от обединяването на народа около новата вяра, от дълбокия мир по българските граници.

Но Бог изпраща и изпитания за вярата. Така се случва и с покръстителя. „Непокорният син“ е следващата част, която е твърде драматична и разтърсва читателя. След оттеглянето от трона, цар Борис решава да отдаде на Бога целия си живот като стане монах. Но кратко е времето, през което той се радва на спокоен живот в молитви за себе си, за народа си, за преуспяване на делото на славянските просветители. Дяволът си намира оръдие – новият княз Владимир-Расате, който таи неприязън към християнството, започва да принуждава християните да се върнат към езичеството – „Застанал срещу всичко, което било смисъл на бащиния му живот“ (стр.29). Борис, подобно на Авраам, „...въпреки че сърцето му кървяло от болка, извършил това велико послушание към Бога и пожертвал бащините си чувства, за да бъде утвърдено християнството на българските земи за вечни времена“ (стр.30). Той наказва сина си с ослепяване – едно тежко, но справедливо решение.

Деветата част „Съборът в Преслав. Последните години от земния живот на св. княз Борис-Михаил“ е с най-дълго заглавие. След като предава властта в

ръцете на третия си син Симеон, на свикания църковно-народен събор, цар Борис се завръща обратно в манастира „Св. Пантелеймон“, но и от там не престава да следи всичко, което се случва в държавата, дава спасителни съвети. Мъдрите напътствия на монаха-княз помагат за изход от поражението на войската от маджарите. Назначава тридневен пост на целия народ, да се покаят хората от греховете си и да молят Бога за помощ. Прозорливият княз-монах показва на своите наследници, че трябва да се държат у Бога, ако искат държавата им да бъде надеждно защитена.

Последната част „Св. Равноапостолен цар Борис-Михаил и неговото дело“ има обобщителен характер. Пред малкия читател се разкрива един многоспектърен образ на свети равноапостолен цар Борис-Михаил, покръстител на български. Далновиден, велик и храбър владетел, съработник на Бога, радетел на вярата. Благочестив, жертвоготовен, справедлив, безспорен авторитет, миролюбец, въвел християнската религия и славянския език като официални в държавата и Църквата, обединил славяни и българи и превърнал ги в един народ. Положил основите на „Златния век“. Запалил седем светилника на вярата. Благодарение на него милиони човешки души получават църковна самостоятелност. Покръстването е дело, достойно за преклонение, утвърждаване на българщината, залог за пребъждане на държавата ни през вековете, надхвърлящо границите на страната ни. Читателят го чувства като небесен закрилник, който предстои пред Божия престол и се моли за всички нас. От дълбините на душата идва молитвата (стр. 37):

*„О, блажени царю Борисе,
като стоиш пред престола на
Всевишния,
моли Христа Бога
да дарява на народа ни
мъдрост и сила,
а на нас, които ти се молим,
спасение на нашите души
Амин!“*

Книжката притежава дълбок научно-познавателен характер. Наблюдава се широта на времето и пространството. В исторически план времето може да се проследи в периодите от 681 г. до 907 г. (табл. 1)

Таблица 1: Опорни дати в текста

№	Година	Събитие
1	681	Създаване на българската държава
2	803 - 814	Управление на хан Крум

3	814 - 831	Управление на хан Омуртаг
4	831 - 836	Управление на хан Маламир
5	833 (28.03)	Успение на Боян-Енравота
6	836 - 852	Управление на хан Пресиан
7	852 - 889	Управление на княз Борис
8	361 - 363	Управление на Юлиан Отстъпник; 15 струмишки мъченици
9	866	Пратеници на княз Борис пристигат в Рим
10	869 - 870	Провеждане на поместен събор в Константинопол
11	855	Създаване на славянската азбука
12	863	Изпращане на св. Св. Кирил и Методий във Велико-моравия
13	889 - 893	Управление на Владимир Расате
14	893	Договор на Владимир Расате с немския крал срещу Константинопол
15	870	Княз Борис сключва мир със сърбите (за освобождаване на Владимир Расате и други пленени боили)
16	893 – 927	Управление на цар Симеон
17	2 май 907	Успение на св. княз Борис

Широкият диапазон – от създаването на българската държава до успението на св. княз Борис – следва хронологията на събитията с две отклонения на връщане във времето (8 и 15 от приложената таблица). Така времевият диапазон се разширява от 4 до 10 век. Важността на покръстването като историческо и културно-духовно събитие обосновава и препратките към наши дни. Събитието е изнесено от контекста на времето и намира своята актуалност и в бъдещето.

Споменати са и над 25 историко-географски реалии: България, Европа, Балкански полуостров, Византия, Загорска област, Константинопол, Рим, Плиска, Преслав, Великоморавия, Патлейна, Брегалница, Кутмичевица, Охрид, Девол..., Константинополска, Йерусалимска, Александрийска, Антиохийска църква и пр.

След наситеността с факти, изнасянето под черта идва, за да олекоти основния текст, като детето търси обяснението само при необходимост. Пояснението на думите под черта пробужда интереса на детето към разкодиране на остарели думи (насетне, радушно, чеда...), църковни понятия (Свето кръщение, мощи, мъченик, монах, извечен, промисъл, пост, нетленни...), старинни титли (хан, княз, боил...), съвременни думи извън детската лексикална употреба (корист, компромис, теоретично...), историко-географски понятия. От общо 57 обяснения под черта 33 са с религиозен характер (58%), 17 (30%) са остарелите думи и такива, които биха затруднили по-малкия читател, 5 (8,5%) са свързани с държавнически титли и дела, 2 (3,5%) са историко-географските понятия.

Като всяка книга с религиозна насоченост и тук присъстват чудесата. Най-голямото чудо е извършването на Божия милост и промисъл при покръстването на цял един народ от благоверния равноапостол – цар Борис.

Чудо е и победата на княз Борис над множеството бунтовници, които искат връщането на езичеството и явяването на седемте духовници със запалени свещи, видението за пламнали сгради и разярени коне. Защото Бог не изоставя никога своите верни чедра.

Следващото чудо е изцелението на всички болни, които с вяра прибегнали към мощите на 15-те струмнишки мъченици и явяването им на сън на много богобоязливи хора 5 века по-късно, продължаващи да носят изцеления.

Описани са и чудесата и изцеленията от нетленните мощи на св. Цар Борис, за съжаление незапазени до наши дни.

Доколко едно издание за деца може да е интересно и занимателно зависи и до голяма степен от оформлението. Книжката е богата на графични елементи и илюстрации, които са свързани с текста и създават визуално впечатление.

На заглавната страница просиява образът на покръстителя. Заглавието е изписано с червени букви. Изображението на иконата е върху фон, наподобяващ дървен фурнир. Може да се асоциира с дверите на православието. В лявата част на всяка страница е поставен вертикален орнамент. Скица на ангелче маркира началното обръщение, всички илюстрации и задачи, както и отговорите към тях, две ангелчета обозначават началото и края на молитвата. Заглавните части са изписани с главни букви в старинен стил, в кафеникаво-червен цвят и под всяко заглавие е поставен орнамент.

Първите две илюстрации (стр. 3 и стр. 5) представляват карти на България: 1) по времето на хан Аспарух и хан Тервел; 2) по времето на хан Пресиан и св. Княз Борис-Михаил. Историческите карти са преработка на материали от албума „Съдбините на България“ с автор Стефка Симеонова. Погледът на читателя е грабнат от голямото разширение на българските земи при съпоставката на двете карти.

Фреска от храма „Св. Седмочисленици“ в гр. София представя лика на Боян-Енравота (задача 1, стр. 6)

Оригинално е хрумването изображението на Светото кръщение на княза да се постави във вътрешната част на таблицата от задача 2 (стр.8). Следва стенописът на византийския монах-живописец, изобразяващ Второто пришествие. Летописите разказват, че при вида на картината княз Борис бил обзет от страх пред Бога и скоро приел Свето Кръщение. Изображението има силно въздействие и върху читателя. Иконата на светите братя Кирил и Методий е съпътствана от църковните атрибути към задача 3 (стр.11).

На стр. 13 е представено покръстването на българите – миниатюра от Ватиканския препис на Манасиевата летопис. На стр. 20 е изобразен св. Цар Борис сред съработниците си в светото дело. Около ореола на княза е изписана титлата

цар – именувайки го така, народът изразява своята голяма почит. В частта „Славянските книги“ е представена икона на Светите седмочисленици – на преден план са Кирил и Методий, седнали, а отзад прави са изобразени техните ученици. На 27 стр. читателят вижда старинно изображение на Кирил и Методий от Радзвиловската (Кьонигсбергската) летопис (Руски книжовен паметник от XV в., Библиотека на Съветската академия на науките – Ленинград)⁴.

В последните си години князът-монах е изобразен в расо върху икона с обков. Авторската картина на художника Васил Германов „Златния век“ (стр. 34) разкрива великолепието на огнището на славянската култура в Европа по времето на цар Симеон.

Илюстрациите включват и черно-бели изображения, които читателят трябва да оцвети (стр. 17, стр. 23, стр. 36).

Изброеният илюстративен материал включва изключително ценни икони, стенописи, изображения, които по своята автентичност обострят интереса на читателя към повествованието. Самото дете не е пренебрегнато, получава възможност не само да наблюдава, но и да участва при илюстрирането, развива не само когнитивните, но и творческите си интереси.

Задачите, предложени на читателя са интересни, заинтригуващи, подчинени на текста. Развиват логическото мислене, наблюдателността, вниманието на детето. При затруднение, то може да потърси помощ в семейството. Ако книжката се чете в Неделното училище, решаването на задачите се превръща в занимателна игра. За нетърпеливите са предвидени отговори в края на книжката⁵. Задачите не само провокират интереса към повествованието, но също така проверят какво са запомнили децата от прочетеното.

1. Първа задача (стр. 7) изисква от детето да реши картинната игрословица, като премахне букви от началото и края на думата, изобразена на рисунките. Така се получава името, което приема при тайното кръщение княз Енравота (Боян – Енравота)⁶

2. Втората задача (стр. 7-8) е разделена на две части. Детето ще се досети да постави думата покръстител на мястото на точките. На следващата страница то ще се забавлява, като зачертава повтарящите се по три пъти букви и ще провери своя отговор.

⁴ Източник: История на България, том 2, стр. 248.

⁵ При отговорите на задачата от стр. 17 е допусната вероятно техническа грешка – разменен е броят на метежниците и верните на княз Борис.

⁶ Отговорът на задачата би следвало да е Енравота-Боян, тъй като Боян е името след Светото Кръщение. Би могло да се направи разместване на първия и втория ред на рисунките за получаване на правилно изписаното име.

3. Задачата (стр. 11) заостря вниманието на детето с църковните атрибути, един от които трябва да бъде избран и поставен върху иконата (свитък с азбуката). Преди това, в текста, на обозначеното с точки място, думата трябва да се изпише.

4. Игрословицата⁷ (стр. 14) изисква преминаване през определен брой полета в квадратна мрежа, в зададена посока, за да се открие името, което е приел Борис след християнското кръщение (Борис-Михаил). Отговорът съдържа и името на византийския император.

5. Задачата (стр.17) предлага оцветяването на ребус в различни цветове. Читателят научава броя на верните хора на княза и на наказаните.

6. Лабиринтът (стр.18) разкрива как е преминавало денонощието на св. Княз Борис-Михаил. През деня обличал багреница, а през нощта власеница. На стр. 23 е предложен орнамент, който се асоциира с делото на княз Борис като основоположник на българската църковна самостоятелност. При желание детето може да го оцвети, като прояви креативност при избора на цветовете.

7. Задачата (стр. 25) е в таблица 9x9 с букви да се открият и подчертаят имената на св. Седмочисленици по диагонал, вертикално и хоризонтално.

Кирил – диагонал наляво (1,9; 5,5)

Методий – вертикално (3,9; 9,9)

Климент – хоризонтално (1,9; 1,9)

Сава – хоризонтално (9,4; 9,7)

Наум – хоризонтално (6,2; 6,5)

Горазд – вертикално (3,3; 8,3)

Ангеларий – диагонал (1,1; 9,9)

Задачата способства когнитивното развитие на читателя.

8. (Стр. 34) Отново се изисква преминаване на плетеницата на лабиринта, за да се достигне до името на сина на цар Борис – Симеон Велики, при когото България изживява своя „Златен век“.

9. (Стр. 36) Последната задача е свързвана с оцветяване на образа на св. Цар Борис-Михаил. Детето трябва да се досети за липсващата част на рисунката, за да се превърне тя в икона, т.е. – да добави ореол.

Създаването на толкова забавни и интересни познавателни задачи, провокиращи любопитството и творческите умения на детето, показва отношението на авторите, което е белязано с много любов към децата. Това проличава още в началото на книжката в обръщението „малки приятели“ и

⁷ В книгата е наречена кръстословица

надеждата, че техният труд ще доведе до интерес и приятни занимания. Обръщението „мили деца“ е употребено 6 пъти в различни смислови ракурси. В началото на книгата (стр. 3) то цели да пробуди гордост, че България е най-старата държава в Европа, която и до днес носи името, с което е възникнала. Второто „мили деца“ (стр. 12) идва да даде отговор на въпроса за сложния пъзел на историята. *„Миналото за нас представлява един пъзел. Знанията, които имаме за него, са парченца на пъзела. Като подреждаме тези парченца, ние изграждаме картина на миналото. Това е задачата на историците. Но много от парченцата липсват. Те не са достигнали до нас. Затова картината на миналото е непълна и ние получаваме една приблизителна представа за него. Науката история затова е интересна, защото за да бъдеш историк, трябва да си и изследовател и откривател, да търсиш липсващите парчета и да съумееш да ги подредиш правилно в гигантския пъзел на миналото.“* (стр. 12).

Следва обръщение, което насочва към създаване на увереност в Божията сила и благодат *„... , че Бог винаги помага на онези, които с вяра прибегват към Него“* (стр. 16). На същата страница, авторите за втори път използват обръщението „мили деца“, като се опитват да убедят младите читатели, че жестокостта е оправдана, когато защитава закона – и днес държавната измяна се смята за едно от „най-тежките престъпления и се наказва най-строго“ (стр. 16).

С голям психологически усет е улучен моментът, в който детето се нуждае от подкрепа, за да разбере и осмисли жестокостта, проявена от княза към собствения му син (стр. 29). Ослепяването е дори по-ужасно от смъртта. Приведени са доказателства, че бащата не е имал друг изход, в противен случай би отнел Божията светлина на цял един народ.

Последното обръщение „мили деца“ (стр. 37) показва тясната връзка автор-читател чрез единодействие при отправяне на съвместна молитва към светеца.

Книжката е написана на разбираем и близък до детето език. Усеща се дълбоката вяра на разказвача, който заедно с децата съпреживява събитията. Получава се една изключителна симбиоза между герой, дете и автор.

Покръстването – едно епохално събитие, което прекроява културната карта на Европа! И един велик държавник и светец! България я има, благодарение на делото, светостта и мъдростта на светия благоверен и равноапостолен цар Борис-Михаил, баща на вярата, пример за благочестив живот. Посвещава се на Бога и народа и заслужава искрено преклонение, отплата и благодарност.

„Покръстителят“ е учебник по родолюбие и вяра. Детето научава, че народ без минало няма бъдеще, че истински големите, значими и благородни дела се извършват от хора, осъзнали своята връзка с Бога, че човек живее красиво, ако има чиста вяра и върши добри дела.

„Покръстителят“ е освен религиозна и образователна, историко-познавателна, възпитателна книга. Подходяща е за използване както от родители, така и от учители, като помагало в заниманията на неделните училища и часовете

по религия, а също така и в часовете по история, ако преподавателят е склонен да погледне на учебния материал от гледна точка на вярата. При по-малките деца може да се приложи споделено четене с родителите. За самостоятелно четене би била най-ценна за учениците от 5 до 7 клас.

Увлекателното повествование, обясненията под линия, историческите и географски реалии, чудесата, богатите илюстрации, оригиналните задачи и авторовото отношение правят книгата интересна и занимателна. Чрез нея детето се откъсва от виртуалния свят и обръща поглед към миналото, осъзнава величието на Бога, учи се на почит и уважение, разбира смисъла на религиозния и морален подвиг. Така у читателя се запалва пламъчето на православната вяра, завещана от Покръстителя.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

Енциклопедия Свещените места на България, Българска академия на науките, Научноинформационен център „Българска енциклопедия“, Книгомания, С. 2022.

Жития на светиите, Синодално издателство, С. 1991.

История на България, том II, Издателство на Българска академия на науките, С. 1981.

Парижкова, Л. Алфа поколението и четенето. – Образование и технологии. №10, С. 2019, стр.7

Христов, Хр., Йоцова, М. Покръстителят. Изд. Черноризец Храбър, С. 2008.

„ПОКРЪСТИТЕЛЯТ“ – ЕДНА КНИЖКА, ИНТЕРЕСНА И ЗАНИМАТЕЛНА ЗА БЪЛГАРСКОТО ДЕТЕ

Елена Давчева
(Резюме)

Разгледана е една книжка за деца, посветена на покръстителя на българския народ – светия равноапостолен цар Борис-Михаил. Обърнато е внимание на пробуждането на интерес към историческото минало и православната вяра. Разкрити са оригинални графични и занимателни елементи и решения. Подчертано е авторовото присъствие и внушения към читателя.

Ключови думи: Св. Цар Борис, равноапостол, покръстител, православие, интерес, занимателни задачи.

"THE BAPTISER" – A BOOK, INTERESTING AND ENTERTAINING, FOR THE BULGARIAN CHILD

Elena Davcheva

(Summary)

This article examines a children's book dedicated to the Baptiser of the Bulgarian people – St. Boris (in Holy Baptism Michael), Equal of the Apostles, Prince of Bulgaria. Attention is paid to the awakening of interest in the historical past and the Orthodox faith. Original graphic and entertaining elements and solutions are revealed. The author's presence and suggestions to the reader are outlined.

Key words: St. Boris-Michael, isapostolos (equal-to-the-apostles), Baptiser, Orthodoxy, interest, entertaining tasks.

ЗА ДНЕШНИТЕ ЗНАЧЕНИЯ НА УТИЛИТАРНАТА ЕТИКА

Христо Христов¹

I. Намира ли се етиката днес в спяща улица? Трактовка на етическия минимализъм

Едно от най-страшните неща, които човек може да стори днес, е да се запознае с новините рано сутрин: войни, неразрешими социални и политически конфликти, насилие над жени, деца и възрастни хора, примери за неизлечима корупция в държавните институции, климатични бедствия, за които се твърди, че са причинени от човешката дейност по безогледното експлоатиране на природните ресурси и замърсяването на околната среда, крупни финансови измами, довели до създаването на кризи в жизненоважни икономически сектори заради голяма задлъжнялост на физически и юридически лица и още много други злини. Да, логично и съвсем нормално е всеки в такъв момент да се запита дали все още можем да говорим за етика, ако мислим под това понятие философска дисциплина, която извежда нормативната база за разграничаването между добро и зло, а и между редно и нередно, в човешките постъпки, които изграждат нашите взаимоотношения. Нима вече е останало място в същите тези взаимоотношения, където етиката може да законодателства дотолкова, че да разграничи ясно кое е добро и кое е зло, кое е правилно, а кое – неправилно? Обикновеният здрав разум на мнозина би отговорил най-малкото агностически: не се знае със сигурност, че има такова място, защото нашият опит ни подсказва, че по-скоро то би трябвало да отсъства. Светът е неудобен за живеене, защото често се оказва твърде опасен за мнозина поради злината на ближния, която злина често се прикрива зад булото на псевдоетически правила и предписания, или пък зад подмолната манипулация на едно или друго формално етическо съждение, като например златното етическо правило „Не прави на другите хора това, което не искаш да правят на теб“. Мнозина причиняват зло на ближните си, но с убеждението, че го правят в името на повисши морални цели, с които всеки би се съгласил. Например справедливостта. Всеки иска да получи справедливост, когато се чувства онеправдан, но малцина си дават сметка, че справедливост има там, където отсъства грубото отмъщение. Поради тези причини съвременните цивилизовани общества, които все още се ръководят от принципа на плурализма в сферата на изповядваните морални ценности, се основават на разбирането, че по-скоро ни е нужен етически

¹ Доктор по философия, независим изследовател. E-mail: christochristoff@outlook.com
Christo Christov (0000-0001-5064-6940) - ORCID

минимализъм: ползата за обществото възниква тогава и само тогава, когато всички успяват да се договорят за онези базови етически ценности, които са в състояние да гарантират мирното и ползотворно съвместно съществуване на всеки. Тези ценности по възможност почти не притежават елемент на моралната принуда отвън.² Всеки е свободен сам да реши как да постъпи спрямо другите, съблюдавайки принципите, залегнали в регулатива на неговото морално поведение. Поради тази причина от подобна минималистка етическа доктрина не се очаква твърде много. Никой не вярва, че същата е в състояние да промени в етически план едно общество и неговите членове поотделно дотолкова, че те да бъдат неразпознаваеми. Напротив, етическият минимализъм се основава на статуквото, на доказалите се ценности и методи за морално регулиране, нежели на радикалното преустройство на обществото в посока на морална реформа. Естествено, тази концепция за етическия минимализъм неминуемо се основава на един стремеж за създаване на обществена полза: моралната регулация на поведението, характерно за отделните членове на дадено общество, трябва да доведе до пораждането на полза: за същото това общество, взето като цяло, както и за неговите членове, мислени поотделно. Във връзка с това с право редица изследователи определят, че концепцията за етическия минимализъм, чиято дефиниция почива на тези основни положения, произхожда от интелектуалното наследство на Джереми Бентъм.³ Видният юрист и утилитарен философ е известен със схващането, че в общоправен смисъл този етически минимализъм трябва да регулира съдебните решения, които изграждат корпуса на обичайното право (common law). Членовете на едно плуралистично общество, което не предполага лесното постигане на сближение на техните интереси заради разнородността на техните ценностни системи, трябва да открият онзи минимален набор от морални ценности, който да гарантира тяхното мирно и ползотворно съвместно съществуване, като този минимален набор от морални ценности трябва да стои в основата на правораздавателната система на въпросното плуралистично общество, в системата, свързана с дейността на съдиите да извеждат своите решения по един или друг казус, който обикновено има precedent.

Товага на преден план излиза неприятният въпрос защо днес ние, членовете на уж плуралистични и демократични в политически план общества, сякаш не успяваме да намерим и този минимален набор от морални ценности, който да ни позволи да живеем относително мирно и по справедлив начин. Напротив, насилието и липсата на морал като да са станали основни поанти не само в списването на новините по редакциите на най-различни медии, но и, най-вече, в тъканта на нашия жизнен свят, изплетен от преждата на ежедневието и базовите ни интуиции за съвместен живот с другите, за общезитие, а не просто захвърленост сред другите без цел, посока и сцепление. Сякаш днес и етическият минимализъм отсъства по площадите, където групи зле възпитани младежи, наричащи се локали, пребиват за разтуха невинните си жертви, където домовете

са се превърнали в отблъскващ мизансцен на представлението на домашното насилие, където цари непримиримост към другия, защото има друго мнение, защото е друг, защото се явява пред теб като друг: в супермаркета, в аптеката, на улицата. Поради тази причина все по-често мислим за етическия минимализъм от гледна точка на присъствието на неговото отсъствие. Етическият минимализъм отсъства дотолкова, доколкото все по-често се оплакваме от липсата на елементарни етически ценности в живота си. Този живот като да е изцяло потънал в инструменталното битие на своето непосредствено поддържане: работим, ядем, спим, харчим пари за показни ваканции и други социални маркери, а ако нямаме пари, мечтаем да правим изброените неща по-горе, мечтаем да бъдем потребители на непосредствено поддържане на битието с пълния набор инструментални ценности като ефективност, удовлетворение, целеполагане и т.н., но не и с минимален набор морални ценности, които сякаш нямат място тук. Затова етическият минимализъм по-скоро бива подменен от етоса на инструментализираното ни по този начин битие. Но тук като да няма общечитие. Защото общечитието изисква минимална нравствена отговорност пред лицето на другия, че да го приемеш насериозно като другия, който може да бъде не по-малко нравствено отговорен, когато именно се изправи пред теб. Общечитието изисква съществуването на споделени нравствени ценности, за да може да съществува напълно реално. Поради тази причина наблюдаваме един парадокс в съвременното ни общество: то бива общество без общечитие, защото моралните основи, гарантиращи безпроблемното съществуване на общностен живот, отдавна са поставени под въпрос от членовете на това общество. Принос за това имат всички промени в живота на хората: развитието на технологиите за различен начин на общуване и новите условия, свързани с развитието на изкуствения интелект и промяната на пазара на труда, в който изчезват едни длъжности, а възникват съвсем различни, които налагат съвсем непознат за представителите на по-възрастните поколения етически код. Тук трябва да прибавим и различния финансов сектор, в който се наблюдава нестабилност, свързана с лихвените проценти и условията за погасяване на задълженията. Днес малцина успяват да спестят, докато харчат все повече. Мнозина общуват с асистенти, които са представители на изкуствен интелект, и имат много приятели в социалните мрежи, но често не се срещат почти с никого на живо. Всички сякаш са станали по-автономни, по-независими от онези, с които всъщност живеят заедно в едно общество. Мнозина пишат или изказват уверено и дръзко това, което става съдържание на техните публикации в социалните мрежи, доколкото считат, че си заслужава това съдържание да бъде прочетено, изслушано или изгледано. Малцина обаче четат, слушат и гледат внимателно. В резултат получаваме едно общество, чиито членове се затварят в пределите на своя вътрешен живот, обедняващи и задлъжняващи, както и биващи под угрозата всеки момент да изгубят своята работа, която може да бъде вършена просто от една много умна

автономна система, обучена машинно. Етиката на взаимното споделяне на базови морални ценности сякаш няма място в тази картина, като на нейно място се появява етосът на насилието и арогантността, а и на резигнацията.

II. Същността на утилитарната етика

“....utilitas, justi prope mater et aequi....”^{4,5}

Корените на утилитарната етика може да бъдат проследени много назад в миналото. Един от първите нейни представители в рамките на римската литература е Квинт Хораций Флак (65 г. пр. Хр. – 8 г. пр. Хр.). В една от своите „Сатири“ римският поет и мислител ясно изказва тезата, че ползата, или полезността (*utilitas*), е първопричината на законността и справедливостта.⁶ Нещо повече, зачитайки редовете на този пасаж от известната сатира, или беседа, на Хораций за значимостта на моралните добродетели и провинения, разбираме, че според него самата обществена еволюция се основава най-вече на идеята за ползата, тоест на идеята за ползата като извървяваща пътя от битието на единична, частна полза до реалността на колективна, обществена полза, ползата на гражданите (*utilitas civium*). Основание за това твърдение ни дава виждането на Хораций за историята на първите човешки общества, които излизат от жалкото си съществуване в природното си състояние, като преминават в битието на културата посредством изобретяването на езика, законите, оръжията за война и крепостните стени: всичките те са изобретени в името на по-голямата полза да се съхрани благо, като се страни от войната и престъпленията, като се страни от моралното зло, свързано с нанасяне на вреда на другия, с помощта на писаните закони, които ясно обозначават словата и техните значения, думите и чувствата (*Donec verba, quibus voces sensusque notarent*). В това отношение няма как да не забележим, че Хораций не просто иска да обвърже определението за моралното провинение с концепцията за ползата като биваща преди всичко обществена полза, но и че в някои отношения се явява древен предходник на теоретици застъпници на схващането за обществения договор като Хобс и Лок, живели близо две хилядолетия преди него. Преходът от естествено състояние в състояние на изнамирането на спогодба в името на по-голямото благо за всеки поотделно и за обществото като цяло, тоест преходът от естествено, или природно състояние, характеризиращо се с голяма степен на несигурност и на война на всеки срещу всеки, към чисто културното състояние на изнамерените нравствени, правни и икономически норми, базиращи се на идеята за оптимизиране на ползата в обществото, е основното схващане и на утилитарната етика за естеството и предназначението на нравствеността, доколкото тук полезността се свързва по необходимост както със свободата, така и със справедливостта. А тази връзка между полезност, свобода и справедливост в идеалното общество може да се

открие и в традицията на епикурейството, от която самият Хораций очевидно заимства, за да се противопостави на стоическото определение за моралното провинение.⁷ Ако за стоиците моралните простъпки имат еднаква тежест, то според Хораций е добре да се следва епикурейското виждане, което извежда постулата, че всяка морална простъпка трябва да се оценява по силата на ползата, която е спечелена или изгубена заради нея: има разлика дали някой е извършил кражба, или се е отменал от обета си и не е изпълнил своето обещание.⁸ Според Хораций онзи, който счита, че моралните провинения трябва да бъдат еднакви по тежест в общи линии, се оказва на грешен път, когато истината излезе наяве и стане ясно, че подобно гледище твърде много затруднява и накърнява здравия разум и добрите нрави.⁹ Защото за римския поет и мислител именно ползата се оказва мяра за всяка морална простъпка в обществото. В това отношение, както и вече стана ясно, той се оказва епикуреец в своята дефиниция за ползата и нейното значение на мяра в областта на нравственото. Тази епикурейска дефиниция за полезността заляга в историята на утилитарната етика през ранната модерна епоха през XVII и XVIII в. Забелязваме я ясно в интелектуалното наследство на мислители като Пиер Гасенди, Клод Адриан Хелвеций, Уилям Пейли, Адам Смит или Дейвид Хюм.¹⁰ Очевидно е, че същата тази епикурейска концепция за полезността, намерила такъв топъл прием през ранната европейска модерност, е оказала силно влияние и върху класическите представители на утилитарната мисъл като Джереми Бентам и Джон Стюарт Мил, както и върху великия неин систематизатор и критик, какъвто безспорно е Хенри Сиджуик. В този ред на мисли е хубаво да си припомним една мисъл на Мигел де Унамуно, която той излага в съчинението си „Трагичното чувство за живота у хората и народите“: „Човешкото общество като общество има сетива, които отделният индивид не би притежавал, ако не беше негов член“.¹¹ В случая Унамуно има предвид най-вече инстинкта за продължение на рода „в лоното на обществото“.¹² Да, това е силен инстинкт, който има своята обществена природа, дори когато той бива, както и самият велик испански философ отбелязва, в най-грубия си физически израз на грубо полово влечение. Този инстинкт все пак почива на практическата нужда да се познава светът и човекът, да се познава трагическата същност на човешкия живот, тоест да се познава смъртта като предел на живота на всеки отделен човек от плът и кръв; но този инстинкт е и чисто практически, освен и трагически, доколкото почива на идеята за полезността на познанието за света, обществото и човека. Дори трагическото чувство у човека за неговата смъртност по необходимост се свързва с чисто практическото понятие за полезността като доминанта в същия този живот на смъртен, който смъртен е и член на дадено общество, което оформя неговите сетива като сетивата на обществено смъртно същество: самотно, но и с другите свои близки. А това няма как да не е самата същност на всяка етика, която има претенцията да нарече себе си утилитарна етика.

III. Днешните значения на утилитарната етика

Бих желал да заключа, че утилитарната етика, погледната през призмата на нейното класическо понятие, чийто епикурейски генезис бе ясно очертан в предходния раздел, би могла да даде отговори на много от парливите въпроси, свързани със задънената улица, в която се намира днешната нравственост. За съжаление, няма как обаче това да стане лесно, макар и нуждата от намирането на подобни отговори да си остава все така неотменна. Защото именно утилитарната етика придобива измеренията на нещо търсено и желано, когато става ясно какви са реалните измерения на нравствената криза в съвременните общества, които по един или друг начин се изправят пред опасността от участие в глобални военни, търговски и дипломатически конфликти, а, от друга страна, техните вътрешни проблеми, отнасящи се до корупцията в държавната власт, социалното неравенство, екологията и енергетиката, стават все по-осезаеми и по-болезнени. В този ред на мисли няма как да не си дадем сметка за необходимостта от утилитарната етика, за да разберем, че тя все още може да ни научи на мислене за себе си и ближния, което почива на ценността на човешкия живот, макар този живот да е краткотраен и изпълнен с тегоби и изпитания. Поради тази причина утилитарната етика е един от големите философски проекти, които се свързват с чувството за трагическото така, както го визира Унамуну, философията за точно това конкретно човешко същество от плът и кръв, което страда, радва се, умира, същество като самия читател на този текст. А като такъв проект утилитарната етика днес придобива един особено актуален смисъл: смисълът да търсим нравственост в полезността пред прага на световни бедствия и могъщ морален нихилизъм, доколкото можем да бъдем полезни на другия, ако нравствено сме полезни и на самите себе си, защото всяка истинска морална добродетел увеличава полезността и щастието за човека, който е обществено смъртно същество: самотно, но и с другите свои близки.

БЕЛЕЖКИ

² Henk ten Have, H., Patrão Neves, M. (2021). Minimalist Ethics. In: Dictionary of Global Bioethics. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-54161-3_356

³ Ibid.

⁴ Всички преводи от латински са на автора (бел. отг. ред.)

⁵ „Полезността, източник е въобще на законността и справедливостта“ (бел. ав.). Hor. Sermones, I.III, 95–101. Horace. *Q Horati Flacci sermones : the satires of Horace*. London; New York: Macmillan, 1905.

⁶ Ibid:

*Cum ventum ad verum est: sensus moresque repugnant,
Atque ipsa utilitas, iusti prope mater et æqui.
Cum prorepserunt primis animalia terris,
Mutum et turpe pecus, glandem atque cubilia propter*

*Unguibus et pugnīs, dein fustibus, atque ita porro
Pugnabant armīs, quæ post fabricaverat usus;
Donec verba, quibus voces sensusque notarent,
Nominaque invenere. Dehinc absistere bello,
Oppida cœperunt munire et ponere leges;
Ne quis fur esset neu latro, neu quis adulter.*

Когато истината излезе наяве: здравият разум и добрите нрави се противят, а и самата полезност, първоначало въобще на законността и справедливостта. Щом пролазили първите живи създания на земята, ням и гнъсен добитък, за някой жълъд и леговища с нокти и зъби, сетне с пръчки, и по-нататък, сражавали са се с оръжията, които късните обичаи изнамерили; докато думите и имената не открили, с които слова и смисли да обозначават. Оттогава започнали укрепления крепостни да вдигат и закони да създават, за да се страни от война;

та да няма никакъв крадец или грабител, или пък прелюбодеец (бел. ав.).

⁷ Ibid. Вж. също и: Rosen, F. *Classical Utilitarianism from Hume to Mill*. London & New York: Routledge, 2005, pp. 1–28.

⁸ Hor. *Sermones*, I.III, 90–95.

⁹ Ibid.

¹⁰ Rosen, F. *Classical Utilitarianism from Hume to Mill*. London & New York: Routledge, 2005, p. 2.

¹¹ Унамуну, Мигел де. Трагичното чувство за живота у хората и народите. В: *Есеистика*. София: Наука и изкуство, 1983, 516–517.

¹² Пак там, с. 516.

ЛИТЕРАТУРА

Унамуну, Мигел де. Трагичното чувство за живота у хората и народите. В: *Есеистика*. София: Наука и изкуство, 1983.

Henk ten Have, H., Patrão Neves, M. Minimalist Ethics. In: *Dictionary of Global Bioethics*. New York: Springer, 2021, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-54161-3_356.

Horace. *Q Horati Flacci sermones : the satires of Horace*. London; New York: Macmillan, 1905.

Rosen, F. *Classical Utilitarianism from Hume to Mill*. London & New York: Routledge, 2005.

ЗА ДНЕШНИТЕ ЗНАЧЕНИЯ НА УТИЛИТАРНАТА ЕТИКА

Христо Христов

(Резюме)

Няма как да не си дадем сметка за необходимостта от утилитарната етика, за да разберем, че тя все още може да ни научи на мислене за себе си и ближния,

което почива на ценността на човешкия живот, макар този живот да е краткотраен и изпълнен с тежки и изпитания. Поради тази причина утилитарната етика е един от големите философски проекти, които се свързват с чувството за трагическото така, както го визираща Унамуно, философията за точно това конкретно човешко същество от плът и кръв, което страда, радва се, умира, същество като самия читател на този текст. А като такъв проект утилитарната етика днес придобива един особено актуален смисъл: смисълът да търсим нравственост в полезността пред прага на световни, военни и търговски, конфликти и могъщ морален ниҳилизъм, доколкото можем да бъдем полезни на другия, ако нравствено сме полезни и на самите себе си. Защото всяка истинска морална добродетел увеличава полезността и щастието за човека, който е обществено смъртно същество: самотно, но и биващо със своите близки.

Ключови думи: утилитарната етика; актуален смисъл; чувството за трагическото; Мигел де Унамуно; световни бедствия и могъщ морален ниҳилизъм; морална добродетел; полезността и щастието за човека.

ON THE NOTIONS OF UTILITARIAN ETHICS TODAY

Hristo Hristov

(Summary)

There is no way we could overlook the need of utilitarian ethics as to understand that it can still teach us to reason about ourselves and people around. This is knowledge resting on the value of human life, although this human life is transitory and burdensome. That is the reason why the utilitarian ethics is one of those great projects of philosophy related to the sense of tragic as it is visioned by Unamuno. In other words, his is the philosophy of a concrete human being, made of flesh and blood, who suffers, yet is filled with joy, and who dies, a human being just like the reader of this article, for example. And being such a philosophical project, the utilitarian ethics acquires one important notion today: the meaningfulness of the need to search for morality in utility on the threshold of worldwide, military and trade, conflicts and powerful moral nihilism, as far as we can be useful to ourselves and to those around us as well. Because every real moral virtue increases utility and happiness to a human being who is, indeed, a social mortal being: alone, yet living together with its neighbours.

Keywords: utilitarian ethics; its notion today; the sense of tragic; Miguel de Unamuno; worldwide conflicts and powerful moral nihilism; moral virtue; utility and happiness of the human being.

ПО ПРОБЛЕМА ЗА ОСНОВНИТЕ СТРАНИ НА СПОРТНАТА ПОДГОТОВКА ВЪВ ФУТБОЛА

Бисер Цолов¹, Ваня Цолова²

Научно доказано е, че високите резултати във всеки спорт зависят от фактори, чиято систематологична структура и устойчивост осигурява висока ефективност на учебно-тренировъчния и състезателния процес. Тези фактори могат да бъдат диференцирани в две направления: 1. Фактори, отразяващи системата на спортна подготовка, и 2. Фактори на външната среда. Безспорно с първостепенна важност е първото направление, макар че то не може да бъде изолирано от въздействията на външната среда.

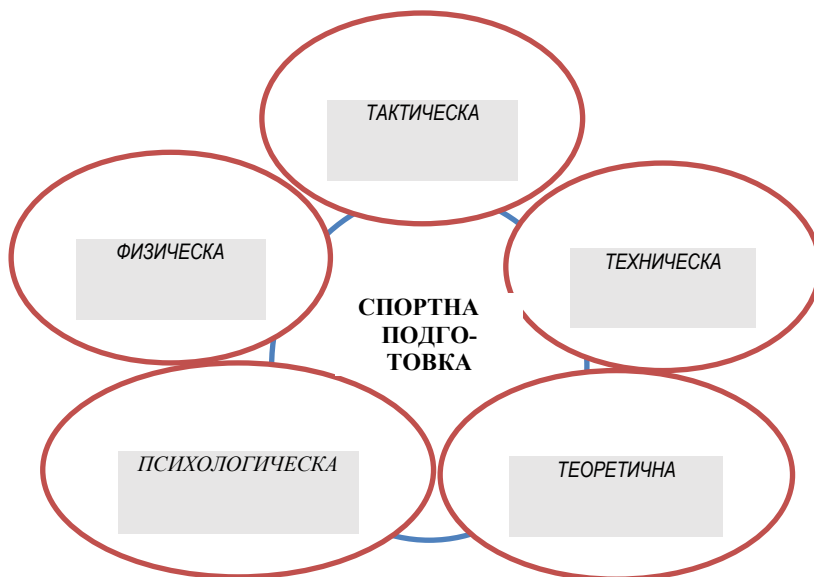
Спортната подготовка като многофакторен процес, според Цв. Желязков и Д. Дашева (2017), представлява „система от специализирани знания, средства, методи и организационни форми, осигуряващи комплексни условия за пълноценна подготовка и максимална изява на потенциалните възможности на спортиста“. На практика, посочват същите автори, това е система, изградена от четири, относително самостоятелни подсистеми от фактори – генотипни, фенотипни, управленски и материално-технически. Недостатъчното развитие на която и да е от тези подсистеми рефлектира негативно върху процеса на спортна подготовка и на спортния резултат.

От изключителна важност за спортния резултат е втората, относително самостоятелна подсистема – фенотипните фактори. Те практически отразяват процесите на овладяване на специализираните за футболната игра знания, развитието на необходимите физически и психически качества, изграждането и усъвършенстването на технически и тактически умения и навици. Тяхното комплексно формиране е свързано със специфичното използване на определени средства, методи и форми в тренировъчната и състезателната дейност (вкл. процесите на подбор и селекция) и в извънтренировъчната (вкл. възстановителната) дейност. Фенотипната подсистема е изградена от три, относително самостоятелни процеса (елемента), всеки със своя специфика, но същевременно тясно взаимосвързани – тренировъчен процес, състезателен процес и процес, съставен от т. нар. допълнителни фактори, включващи въздействия на социалната (вкл. психомотивационната) среда, на двигателния режим в извънтренировъчния и извънсъстезателния процес и на процеса на възстановяване.

¹ Проф., ръководител на кат. „Мениджмънт и история на спорта“ и на Център за След-дипломна квалификация в НСА „Васил Левски“

² Доц. д-р, преподавател в кат. „Физическо възпитание и спорт“ при Минно-електромеханичен факултет, МГУ „Св. Иван Рилски“

Основно място в тази подсистема заема спортната тренировка, като организиран педагогически процес, който според Цв. Желязков и Д. Дашева (2017) се характеризира с три относително самостоятелни предметни области. Изключително важна е втората предметна област, отразяваща основните страни на спортната подготовка - *техническа, физическа, психологическа, тактическа и теоретична* подготовка (фиг.1).

Фиг. 1. Страни на спортната подготовка във футбола

В процеса на **техническата подготовка** се цели създаването и усъвършенстването у футболиста на високоефективна, икономична и стабилна система от специализирани движения, чрез които двигателните задачи, както посочва Л. П. Матвеев (1977), се решават целесъобразно и с относително голяма ефективност. Такова разбиране обаче квалифицира футболната техника само от гледна точка на двигателната задача, без да отчита важни особености на футболиста, които биха повлияли на структурите ѝ. Ето защо, според Цв. Желязков (1986), структурата на спортната, в т. ч. и на футболната техника, като система от движения се разглежда в два аспекта: двигателен и информационен. В първия случай съществуват две подструктури – кинематична, която отразява взаимодействията в пространството и времето, и динамична – взаимодействията между отделните части на тялото. Информационната структура отразява поредицата от сигнали, носещи информация както за техническите движения, така

и за условията, в които те се извършват. Такова разбиране допуска по-голяма вариативност на футболната техника за достигане на състезателните цели в условията на различни обстоятелства, свързани както с организма на футболиста, така и със сложните ситуации в играта, породени най-вече от съперника и движението на топката.

При изграждането на футболната техника трябва да се отчита фактът, че елементите ѝ включват три момента (М. Квартирникова, 1979):

1. *Основи на техниката* – основните детайли на двигателния акт;
2. *Основно звено на техниката* – най-важната част от детайлите;
3. *Специфични детайли* – характеризират индивидуалността на футболиста като носител на индивидуална система от технически движения.

Важен момент в процеса на техническата подготовка, както подчертава А. Н. Крестовников (1951), е свързан с психофизиологичната същност на двигателния навик като „сложен верижен условен проприоцептивен двигателен рефлекс“, чието изграждане минава през три фази – генерализация, концентрация и усъвършенстване, автоматизация.

Както е добре известно, съдържанието на техниката във футбола включва:

1. Технически елементи с топка
2. Техника на движенията без топка.

Процесът на овладяването им като система от елементи трябва да се съобразява с някои характерни особености, посочва Л. Димитров (1988):

1. Голямо разнообразие на техниката с топка и без топка, изпълнявана в трудните условия на противодействие със съперника;
2. Оптимално съчетаване на кинематичните и динамичните параметри на двигателните действия и тяхното съгласувано реализиране;
3. Вариативност в овладяването и усъвършенстването на техническите похвати при все по-нарастващи скорости на изпълнение.

Това наложи през последните години в процеса на техническата подготовка да разработим и апробираме един **относително нов алгоритъм** за овладяване и усъвършенстване на футболната техника: **демонстрация – игра, съчетана с фрагменти на обучение в динамични и относително статични условия** (Б. Цолов, 1994, 1998). Т. е. обучение в движение чрез много по-голям дял на целенасочените игрови упражнения, така че да се интензифицира овладяването на техническото и тактическото майсторство от подрастващите. И едновременно с това техните умения и навици да бъдат адекватни на скоростните изисквания на футбола. Експериментално бе доказано, че този методически път за овладяване на техниката чрез приоритетно използване на игровия метод е изключително полезен. Той ускорява изграждането на техниката върху основата на специфичния двигателен усет (чувство за топката, за съиграча, за дистанция и пр.) и активното ангажиране на мисловната дейност, което значително повишава бързината ѝ (С. Стоянов, 1982; Б. Цолов, 1994). Такъв подход на обучение съдейства по-добре за развитие на психомоториката на обучаваните, както и за развитие на

специфичните за футболната игра физически качества.

Друга важна страна на подготовката във футбола е **физическата (кондиционната)**, която има за цел да формира определено, специализирано за футболната игра, състояние (ниво) в развитието на основните физически качества на играчите – бързина, сила, издръжливост, ловкост и гъвкавост, както и на много важните техни смесени форми на проявление – силова и скоростна издръжливост, динамична сила, стартова и координационна бързина, бързина на реакцията с топка и без топка (М. Бъчваров, 1999; Й. Иванов, 2004, 2009). Именно върху това ниво на кондиционна подготвеност се изпълняват от футболистите всички технико-тактически действия. Ето защо физическата подготвеност се явява важен фактор за постигането на високи резултати. За да се формира по-високо ниво на тази подготвеност, според М. Бъчваров (1999, 2000), е необходимо изграждането ѝ да се основава върху четири важни закона:

Първи закон: Специфичното тренировъчно натоварване адаптира по специфичен начин организма на футболиста към изискванията на футболната игра. Това означава, че футболните упражнения трябва да доминират в общия дял от тренировъчни упражнения за развитие на кондицията.

Втори закон: Целенасоченото достигане на състояния на умора и възстановяване в процеса на кондиционната подготовка трябва да се изгражда върху основата на вариативни тренировъчни натоварвания.

Трети закон: Развитие на физическата кондиция протича по т. нар. логистична крива във времето – постепенно развитие, ускорено развитие, поддържане на върхово равнище, снижаване на равнището.

Четвърти закон: Между елементите на физическата кондиция, тренировъчното натоварване и спортните резултати съществуват единство и противоречие.

Постигането на високи резултати във футбола не е възможно без провеждането на научнообоснована **психологическа подготовка**. Тя може да се разглежда като целенасочено системно въздействие и самовъздействие върху състезателите за изграждане на необходимия комплекс от личностни свойства и психически качества у тях за упражняване на футболната игра. На тази база се изгражда оптимална психическа (психофизическа) готовност за участие и успешно провеждане на отделното състезание и серия от състезания (Б. Първанов, 2001). Според редица автори (С. Стоянов, 1981; Д. Кайков, 1983; Б. Първанов, 2001; Т. Янчева, 2006; Й. Иванов, 2014; В. Цолова, 2017 и др.) психологическата подготовка в спорта, в т.ч. и във футбола, може да се разглежда като съставена от три подструктури: познавателна (интелектуална), волева (морално-волева) и емоционална.

Първата подструктура се явява основният регулатор в поведението на футболиста в игровите ситуации. Главните елементи на тази подструктура са: възприятие, памет, усещане, представа, въображение, мислене, антиципация. Тези познавателни елементи са взаимосвързани и имат огромно значение за

футболиста при възприемане на игровите ситуации, ориентиране в обстановката, оценка на собствените възможности и за вземане на адекватни технико-тактически решения в състезанието. Главният елемент на втората подструктура е волевото усилие, което е в основата за повишаване на мисловната (психическата) и двигателната дейност на футболиста до необходимо за него ниво, което да осигури висока ефективност на комплексните му игрови действия. Важно условие за това е в процеса на общата и специализираната психологическа подготовка да се формира у състезателя високо ниво на личностни (професионално-личностни) качества като целеустременост, решителност, смелост, увереност, самообладание, психическа устойчивост и др. (С. Стоянов, 1981). Третата подструктура – емоционалната – е насочена към изграждане на положителен емоционален тонус у футболиста, който съдейства за преодоляване на отрицателните му емоции, за изграждане у него на емоционална устойчивост и самочувствие. По този начин психологическата подготовка, обхващаща системното развитие на тези три важни подструктури, води до формирането у футболиста на адекватна ситуативна психофизическа (единство на психическата и физическата) готовност както за успешно участие в отделния мач, така и за серията от мачове (Д. Кайков, 1997).

Посочените дотук три страни на спортната подготовка се явяват важно средство за реализиране на индивидуалните, груповите и отборните тактически действия в условията на футболното състезание. Безспорно високата ефективност на тези действия не би могла да се постигне без високо ниво на специализирани знания у футболистите, които се придобиват в процеса на **теоретичната подготовка**. В най-голяма степен, особено на професионално ниво, тя е насочена към тактическите средства, способности и форми за водене на спортната битка в екстремалните условия на състезанието. Ето защо добре провежданата теоретична подготовка е важно условие и средство за **тактическа подготовка** на играчите и отбора.

Най-важният елемент (фактор) за постигане на успех във футболното състезание на професионално ниво е **тактиката**, която се изгражда в условията на специализираната **тактическа подготовка**. Цв. Желязков и Д. Дашева (2017) определят тактиката като „творческо и целесъобразно избиране и прилагане на средствата, способите и формите за най-ефективна борба с противника в условията на състезанието“. Тактиката има множество определения, във всяко от които съществуват допълващи се нюанси. Отсъствието на единство показва, че специалистите имат различна представа за същността и съдържанието ѝ. Това създава трудности при усвояване на успешна технология за ефективна тактическа подготовка, което се дължи и на голямата сложност на тактиката, често разглеждана като изолирана подсистема на спортната подготовка.

Изключително важен момент тук е разбирането от кибернетична гледна точка за причините на реализиране и допускане на голове. Именно на тази основа е изграден т. нар. алгоритъм на тактическо мислене във футбола, който е съставен

от по пет тактически инструкции за игра във „фазата на защита“ и „фазата на нападение“. Този алгоритъм бе детайлно изяснен в поредицата книги „Тактика за добрия футбол“ (М. Червеняков, Б. Цолов, 1999, 2000, 2001). Трябва обаче да се има предвид, че от тактическа гледна точка футболната игра е трикомпонентна. Т.е. има и една трета, скрита фаза – „фазата на преход“ между защитата и нападението и обратно, която е изключително важна. Именно в скоростта и ефективността на прехода е „тайната“ на големите отбори днес.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бъчваров, М. *Спортология*. С., 2000.
2. Бъчваров, М. *Тематичен речник по спортология*. С., 2002.
3. Бъчваров, М. *Футбол. Интегрална физическа кондиция*. С., 1999.
4. Димитров, Л. Начално обучение на подрастващи футболисти с използване на вариативния метод. Дисертация, С., 1988.
5. Желязков, Цв. *Теория и методика на спортната тренировка*. МФ, С., 1986.
6. Желязков, Цв., Д. Дашева. *Основи на спортната тренировка*. С., 2017.
7. Иванов, Й. Ефективност на пирамидално-състезателния метод в часовете по физическо възпитание (спорт по избор – футбол) в условията на висшите училища. Дисертация, С., 2004.
8. Иванов, Й. *Интегрална физическа подготовка на футболния съдия*. Б Инс, С., 2009.
9. Иванов, Й. *Специализирана психо-физическа подготовка на футболния съдия*. С., 2014.
10. Кайков, Д. *Научни основи на психофизическата подготовка*. С., 1997.
11. Квартирникова, М. *Основи на техническата и тактическата подготовка*. ЕЦНПКФКС, С., 1979.
12. Крестовников, А. Н. *Очерки по физиологии физического упражнения*. Фис, М., 1951.
13. Матвеев, Л. П. *Основы спортивной тренировки*. ФиС, М., 1977
14. Първанов, Б. *Проблеми на спортната психология*. НСА Прес, С., 2001.
15. Стоянов, С. *Волевата подготовка на футболиста*. МиФ, С., 1981.
16. Стоянов, С. *Не само за футбола*. МиФ, С., 1982.
17. Стоянов, С. *Да играем футбол*. МиФ, С., 1984.
18. Цолов, Б. Интензификация на обучението в техниката при подрастващи футболисти (8–10 г.) върху основата на игровия метод. Дисертация, С., 1994.
19. Цолов, Б. *Управление на подбора и началното обучение по футбол*. С., 1998.
20. Цолова, В. *Физическо възпитание във висшите училища. Теория и научно-приложни изследвания*. НСА Прес, С., 2017.
21. Червеняков, М. *Причини за реализирането на головете*. С., 1983.

22. Червенияков, М., Б. Цолов. *Тактика за добрия футбол. Пресирай – отнемай топката!* Изд. „Спокон“, С., 1999.
23. Червенияков, М., Б. Цолов. *Тактика за добрия футбол. Подсигурявай – съдействай за отнемане на топката!* Изд. „Спокон“, С., 2000.
24. Червенияков, М., Б. Цолов. *Тактика за добрия футбол. Покривай – подготвяй отнемането на топката!* Изд. „Спокон“, С., 2001.
25. Янчева, Т. *Психологическо осигуряване на елитния спорт*. НСА Прес, С., 2006.

ПО ПРОБЛЕМА ЗА ОСНОВНИТЕ СТРАНИ НА СПОРТНАТА ПОДГОТОВКА ВЪВ ФУТБОЛА

Бисер Цолов, Ваня Цолова

(Резюме)

Спортната подготовка е система от четири групи фактори – генотипни, фенотипни, управленски и материално-технически. От изключителна важност за спортния резултат са фенотипните фактори. Те отразяват процесите на овладяване на специализираните за футболната игра знания, развитието на необходимите физически и психически качества, изграждането и усъвършенстването на технически и тактически умения и навици. Тяхното комплексно формиране е свързано със специфичното използване на определени средства, методи и форми в тренировъчната и състезателната дейност.

В този смисъл статията разглежда някои особености на спортната подготовка във футбола с нейните основни страни - техническа, физическа, психологическа, тактическа и теоретична подготовка. Анализът е изграден върху специализирана литература и практически опит по проблема. Изведени някои постановки с изключителна важност за повишаване ефективността на подготовката на футболистите.

Ключови думи: спортна подготовка, система, фенотипни фактори, техническа подготовка, физическа подготовка, психологическа подготовка, тактическа подготовка, теоретична подготовка.

ON THE ISSUE OF THE MAIN ASPECTS OF SPORTS TRAINING IN FOOTBALL

Biser Tsolov, Vanya Tsoleva

(Summary)

Sports training is a system of four groups of factors – genotypic, phenotypic, managerial, and material and technical. Phenotypic factors are of the utmost importance for the sports result. They reflect the processes of mastering specialised knowledge for the football game, the development of the necessary physical and mental qualities, along with the formation and improvement of technical and tactical skills and habits. Their

complex formation is associated with the specific use of certain means, methods, and forms in training activities and competitions.

In this sense, the article examines some features of sports training in football with its main aspects - technical, physical, psychological, tactical, and theoretical training. The analysis is based on specialised literature and practical experience on the problem. Some statements of exceptional importance for increasing the effectiveness of the training of football players are made.

Keywords: sports training, system, phenotypic factors, technical training, physical training, psychological training, tactical training, theoretical training.

ЗАБРАНАТА ВЪВ ВЕЛИКОБРИТАНИЯ ЗА ТЕЛЕВИЗИОННО ИЗЛЪЧВАНЕ НА ФУТБОЛНИ МАЧОВЕ В СЪБОТНИЯ СЛЕДОБЕД КАТО АЛТЕРНАТИВА И ЗА БЪЛГАРИЯ

Ясен Деянов¹, Ваня Цолова²

През последните десетилетия продажбата на телевизионните права като основен източник на приходи за футболните клубове придоби все по-големи измерения. Въпреки това, в условията на силна дигитализация на спортните събития, Великобритания все още е сред малкото общности, където действа т.нар. „3pm blackout“ – забрана за телевизионно излъчване на футболни мачове в съботния следобед между 14:45 и 17:15 ч. (местно време). Правилото е въведено по инициатива на председателя на Бърнли, Боб Лорд, през 60-те години на миналия век. Формално то важи за Англия, Шотландия и Северна Ирландия, но макар в УЕФА към тези три страни да не фигурира Уелс, то забраната практически е за цялото Обединено кралство.

Фундаментална идея е била „3pm blackout“ да служи като инструмент, който да запази високата посещаемост на футболни мачове, особено в по-ниските дивизии на местния футбол. Както твърди един спортен историк: „Забраната е била логичен отговор на опасенията, че телевизията може да превърне феновете в зрители, а не в активни участници“ (Walters, 2018). Този замисъл обаче все по-силно се поставя под въпрос в условията на постоянно променящия се медиен пазар и нарастващия натиск от спонсори, телевизионни доставчици и други заинтересовани страни, които лобират за отпадане на забраната.

С развитието на стрийминг платформите и платените спортни телевизионни канали милиони хора по целия свят имат възможност да гледат двубоите от Английската висша лига в реално време с изключение на зрителите в самата страна. Именно този факт е в основата на следния парадокс: в глобален план зрителите имат по-широк достъп до мачовете на английските отбори, отколкото самите английски фенове. В тази връзка анализаторът Томлинсън (Tomlinson, 2020) заявява: „В един дигитален свят, където границите на достъпа все повече се размиват, „3pm blackout“ изглежда като остатък от аналоговото минало, който пречи на бъдещето“. Не липсват обаче и критици на тази теза, които защитават позицията, че именно присъствието на толкова много фенове на стадионите, а не гледането на мачовете по телевизията, прави английския футбол силно привлекателен за зрители от цял свят.

¹ Редовен докторант към катедра „Мениджмънт и история на спорта“ в НСА „Васил Левски“

² Доц. д-р, преподавател в кат. „Физическо възпитание и спорт“ при Минно-електромеханичен факултет, МГУ „Св. Иван Рилски“

В този смисъл **целта**, която си поставихме, бе да разгледаме историческите и икономическите причини за съществуването на тази забрана, нейните ефекти върху клубовете и феновете, както и аргументите „за“ и „против“ запазването ѝ в бъдеще. На тази основа разсъждаваме дали тя може да представлява алтернатива за въвеждането ѝ в България. Изследването проведохме чрез анализ на специализирани литературни източници, интернет сайтове, научни разработки и журналистически коментари.

Анализ

През годините приложението на забраната показва, че именно приходите от билети за посещения на мачове формират значима част от бюджета на клубовете, особено в по-ниските лиги, където маркетингът, телевизионният интерес и рекламите почти отсъстват. „Телевизията убива стадионите“, казва Б. Лорд през 1964 г. (Walters, 2018). Английската футболна асоциация (FA), а по-късно и Футболната лига (EFL), одобряват предложената от него забрана, непозволяваща излъчването на каквито и да е мачове в този времеви прозорец, дори когато те се провеждат в други държави. Това правило не възниква като просто ограничение, а представлява опит да се запази социалната функция на футбола. Както посочва Томлинсън (Tomlinson, 2020): „В един свят, където футболът се глобализира, Великобритания избира да защити местното, дори с цената на абсурдни парадокси.“

Интересен детайл е, че забраната няма силата на закон, но се спазва поради специално споразумение между футболните институции и телевизионните оператори като част от условията за получаване на права за излъчване. Така например, Висшата лига никога не насрочва мачове за излъчване в събота от 15:00 ч., дори когато това би било логично от спортна или пазарна гледна точка.

Член 48 от Устава на УЕФА дава позволение на всяка асоциация да определи период от 2,5 часа в събота и неделя, през който излъчването на футболни мачове на нейната територия е забранено.

Въведеният „забранен прозорец“ се прилага само в Обединеното кралство, а зрителите от други континенти могат да гледат мачовете от Великобритания благодарение на по-обширните пакети за излъчване, които са налични в техните държави.

Въпреки строгостта на правилото и факта, че то е част от футболната традиция, през 90-те години започват критики относно неговата уместност. Едно от малкото изключения през последните години бе свързано с мача между „Манчестър Сити“ и „Лийдс“. През м. май 2023 г. Висшата лига направи компромис за двубоя, насрочен за събота, 6 май, от 15:00 ч. местно време. Това се случи поради конкретни обстоятелства: мачът беше преместен от неделя, 7 май, заради участието на „Манчестър Сити“ в полуфинал на Шампионската лига на 9 май, както и за да не се припокрие с коронацията на крал Чарлз III. В допълнение, нямаше

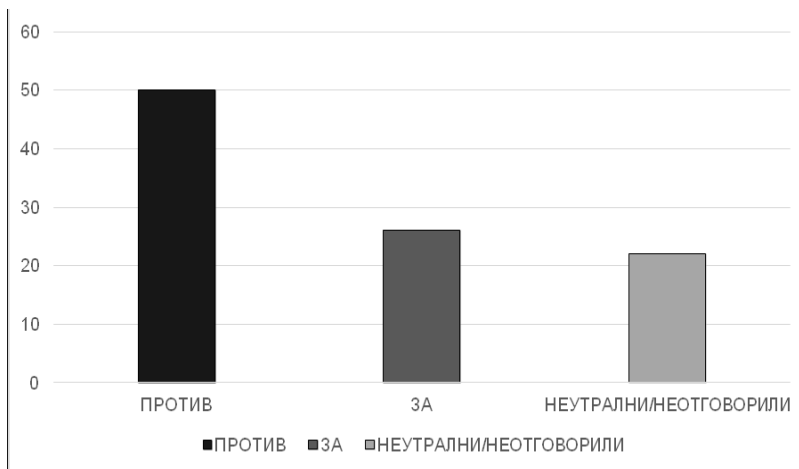
мачове от по-ниските лиги в този ден, което позволи излъчването му в 15:00 ч. местно време.

Сериозни дебати възникнаха и около срещата между „Манчестър Юнайтед“ и „Нюкасл“ през м. септември 2021 г., която бе насрочена в обхвата на „затъмнения телевизионен прозорец“. Случаят придоби отзвук, тъй като мачът щеше да бъде първият за Кристиано Роналдо след завръщането му при „Червените дяволи“. Изключение обаче не бе направено, тъй като седмици по-рано *BT Sport* и *Sky Sports*, държащи телевизионните права, вече бяха избрали срещите, които ще включат в програмата си. Двубоят все пак бе излъчен на запис в късните часове на същия ден.

През последните две десетилетия футболната индустрия претърпя сериозна трансформация с развитието на дигиталните технологии (Rowe, 2011). В тази връзка въведеното правило е предмет на сериозни дискусии, а натискът за премахването му е значителен. От една страна, защитниците на правилото твърдят, че то е фундаментално за оцеляването на клубовете от по-ниските дивизии. Изследване на Smith et al. (2017) показва, че посещаемостта на мачове във втория и третия ешелон на английския футбол остава стабилна именно благодарение на липсата на конкуриращи телевизионни излъчвания в съботния следобед. Защитниците на правилото подчертават, че футболът е не просто спортно събитие, а социален феномен и източник на местна идентичност. От друга страна, критици на „3pm blackout“ разкриват, че забраната е в противовес на дигиталната ера и че лишава клубовете от огромни приходи от телевизионни права и спонсорства (Tomlinson, 2020; Conn, 2022). Ограничението създава парадоксална ситуация, при която милиони фенове извън Великобритания имат достъп до мачовете от английските шампионати, докато местните зрители са лишени от тази възможност. Нарастващият интерес към стрийминг платформите пък води до нарушаване на контрола върху традиционните телевизионни ограничения (Rowe, 2011).

В същото време много клубове от Висшата лига разполагат със значителни финансови ресурси и инвестиции, което ги прави по-малко зависими от приходите от билети в сравнение с по-ниските дивизии (Panja, 2021). Това подчертава дисбаланса между елитните клубове и останалите, което повдига въпроса за справедливостта и устойчивостта на футболната система.

Съвременните тенденции по отношение на забраната са предмет на множество изследвания. Допитване на института *YouGov* от м. ноември 2023 г., включващо представителна извадка от футболните привърженици във Великобритания, показва, че 52% от анкетираните са против съществуването на „3pm blackout“, докато 25% подкрепят неговото запазване (фиг. 1).

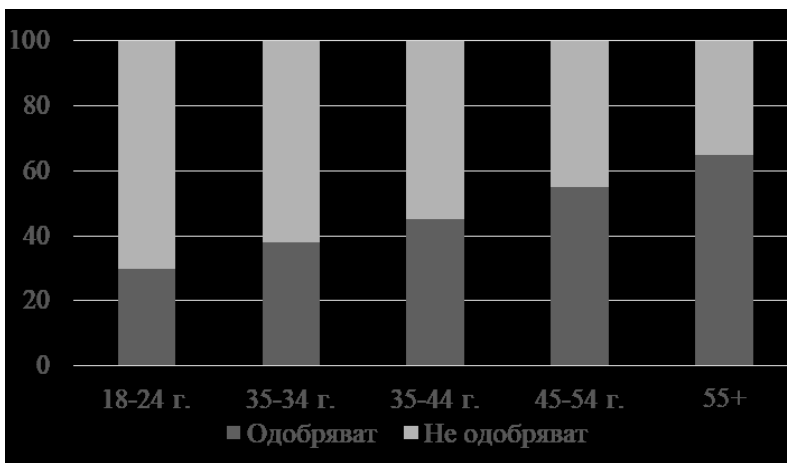
Фиг. 1. Разпределение на мненията относно „3pm blackout“ по проучване на YouGov (2023)

Любопитен акцент е разпределението на мненията сред феновете, които редовно посещават футболни срещи. Тук подкрепящите и противниците на правилото са почти изравнени – съответно 44% и 45% (YouGov, 2023). Проучването показва още, че голяма част от феновете – 72% от всички запитани и 76% от редовните посетители на стадиони – проявяват интерес към възможността да гледат футболни мачове в събота от 15:00 часа по телевизията, в случай че забраната отпадне. От друга страна, само 14% заявяват, че наличието на „3pm blackout“ ги е подтикнало да посещават повече мачове на стадионите, което поставя под въпрос ефективността на забраната за стимулиране на посещаемостта (YouGov, 2023).

Допълнителни данни от платформата *Statista* до голяма степен потвърждават тези тенденции. В тяхната анкета за същия период 52% от феновете изразяват несъгласие с „3pm blackout“ срещу 25%, които подкрепят правилото. Проучването е проведено сред 831 респонденти на възраст над 18 години, които заявяват, че са активни фенове на футбола (Statista, 2023). Обобщавайки данните, може да се заключи, че макар „3pm blackout“ да продължава да получава значителна подкрепа сред определени групи фенове, мнозинството изразява желание за премахване на забраната.

Поглеждайки през призмата на възрастовото разпределение на 1800 анкетираните в онлайн допитването на YouGov, се вижда, че по-младите привърженици във Великобритания са по-критични към правилото, докато по-възрастните намират повече смисъл в неговото запазване (фиг. 2). Показателно е

все по-отчетливото противопоставяне между желанието за повече телевизионни излъчвания и уважението към историческите и социални основания на забраната.

Фиг. 2. Разпределение на мненията за „3pm blackout“ по възрастови групи по проучване на YouGov (2023)

Заклучение

„3pm blackout“ представлява уникален пример за политика, която търси баланс между запазването на традициите и адаптирането към съвременните реалности на спортния медиен пазар. В исторически план тази мярка е служила успешно за поддържане на устойчивостта на по-ниските футболни лиги във Великобритания. В същото време, динамичните технологични и социални условия поставят под въпрос нейната уместност в XXI век. Въпреки нарастващия достъп до спортно съдържание чрез цифрови платформи, забраната продължава да има подкрепа сред част от феновете – особено сред онези, които ценят изживяването на стадиона. Очаква се обаче дебатите и евентуалните промени в политиката относно телевизионните права да продължат, като е напълно възможно забраната да бъде преразгледана.

На база на опита на големия футболен пазар във Великобритания, би било интересно да се обмисли вариант, при който подобно правило да бъде въведено и в България. Например чрез внедряване на ограничен „ефирен прозорец“ за мачове от елита с цел стимулиране на посещаемостта на стадионите. Българският футболен съюз и телевизионните оператори биха могли да договорят времеви интервал, в който да не се излъчват срещи от Първа лига. Това би насърчило повече фенове да посещават стадионите в този прозорец, особено в по-ниските групи, където телевизионната аудитория е по-слаба. Въвеждането на подобно

правило би засилило социалната функция на регионалния футбол и би създало предпоставки за по-добра устойчивост на по-ниските нива в пирамидата на българския футбол. Към момента в страната действа модел, при който вместо забрана за телевизионно излъчване в определен часови прозорец е налице друго ограничение: мачовете от професионалния футбол се предават основно чрез онлайн платформи и по платени канали, като тяхното програмно планиране не е съобразено с времето на провеждане на срещите от по-ниските дивизии. Освен това всеки мач от елита се насрочва така, че да не съвпада с края на предходния или началото на следващия, което заема голям часови прозорец. На практика това позволява монетизация на продукта, но същевременно не успява да поддържа интереса към посещение на мачовете от по-ниските нива. В този смисъл е важно да се постигне компромис между икономическите интереси на клубовете и нуждата от автентична футболна атмосфера, не само на най-високо ниво, но и в ниските дивизии на българския футбол.

Използвана литература

1. Walters, J. (2018). *Football and Broadcast Policy in the UK*. London: Sport and Media Research Centre.
2. Tomlinson, L. (2020). *Tradition vs. Innovation: Rethinking Football Blackouts*. *Journal of Sport Media and Culture*, 12(1), 45–59.
3. Boyle, R., & Haynes, R. (2004). *Football in the New Media Age*. Routledge.
4. Rowe, D. (2011). *Global Media Sport: Flows, Forms and Futures*. Bloomsbury Academic.
5. Conn, D. (2022). *"Is It Time to Scrap the 3pm Blackout?"* – The Guardian <https://www.theguardian.com/football>
6. Stone, S. (2023). *"Why You Can't Watch 3pm Games in the UK"* – BBC Sport <https://www.bbc.co.uk/sport/football>
7. Panja, T. (2021). *"Blackout Rules and the Changing Face of Football Broadcasting"* – The New York Times.
8. <https://www.statista.com/>
<https://www.nytimes.com/section/sports/soccer>
9. <https://yougov.co.uk/topics/sport/articles-reports/2023/04/26/britons-divided-over-3pm-blackout-rule-english-football>
10. https://www.uefa.com/news-media/news/025f-0fca25bed000-61c2e92414f0-1000--blocked-broadcasting-hours-defined/?utm_source=chatgpt.com

ЗАБРАНАТА ВЪВ ВЕЛИКОБРИТАНИЯ ЗА ТЕЛЕВИЗИОННО ИЗЛЪЧВАНЕ НА ФУТБОЛНИ МАЧОВЕ В СЪБОТНИЯ СЛЕДОБЕД КАТО АЛТЕРНАТИВА И ЗА БЪЛГАРИЯ

Ясен Деянов, Ваня Цолова

(Резюме)

Продажбата на телевизионни права като източник на приходи за футболните клубове придобива все по-големи измерения. Въпреки това, в условията на силна дигитализация на спортните събития, Великобритания е сред малкото общности, където действа т.нар. „3pm blackout“ – забрана за телевизионно излъчване на футболни мачове в съботния следобед между 14:45 и 17:15 ч. (местно време). Правилото е въведено по инициатива на председателя на „Бърнли“, Боб Лорд през 60-те години на миналия век. Идеята е била „3pm blackout“ да служи като инструмент, който да запази високата посещаемост на футболни мачове, особено в по-ниските дивизии на местния футбол.

В този смисъл целта, която си поставихме, бе да разгледаме историческите и икономическите причини за съществуването на тази забрана, нейните ефекти върху клубовете и феновете, както и аргументите „за“ и „против“ запазването ѝ в бъдеще. На тази основа разсъждаваме дали тя може да представлява алтернатива за въвеждането ѝ в България. Изследването проведохме чрез анализ на специализирани литературни източници, интернет сайтове, научни разработки и журналистически коментари.

Ключови думи: телевизионни права, футболни клубове, футболни мачове, ТВ излъчване, посещаемост, фенове, 3pm blackout.

THE BAN IN BRITAIN ON TV BROADCASTING OF FOOTBALL MATCHES ON SATURDAY AFTERNOON AS AN ALTERNATIVE FOR BULGARIA

Yasen Deyanov, Vanya Tsolova

(Summary)

The sale of television rights as a source of income for football clubs is gaining ever greater dimensions. However, in the conditions of strong digitalisation of sports events, the UK is among the few communities where the so-called „3pm blackout“ is in effect – this is a ban on television broadcasting of football matches on Saturday afternoons between 2:45 p.m. and 5:15 p.m. (local time). The rule was introduced on the initiative of Burnley chairman Bob Lord in the 1960s. The idea was that the „3pm blackout“ would serve as a tool to maintain high attendance at football matches, especially in the lower divisions of local football. In this sense, the goal we set ourselves was to examine the historical and economic reasons for the existence of this ban, its effects on clubs and fans, as well as the arguments „for“ and „against“ its preservation in the future. On this basis, we express our views on whether its introduction could represent an alternative in Bulgaria. We conducted the research through an analysis of specialised literary sources, Internet sites, scientific papers, and journalistic comments.

Key words: television rights, football clubs, football matches, TV broadcast, attendance, fans, 3pm blackout.

ТЕХНОЛОГИИ И ОБЩЕСТВО: ИНЖЕНЕРНО-СОЦИАЛНИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ В ПРОЦЕСА НА ВНЕДРЯВАНЕ НА ИНОВАЦИИ

Йоан Христов¹

1. Въведение

В научните среди все по-често на иновациите се гледа като на един сложен социално-технически процес, а не просто на чисто технологично нововъведение. По своята същност всяка иновация съдържа сложно взаимодействие, включващо в себе си идеите, знанията и работата на различни инженери, институции и общности. Поради тази причина самите отношения между инженерните системи и внедряващите ги актьори в рамките на иновационния процес по-скоро трябва да бъдат разбирани от гледна точка на правилното планиране, управление и в крайна сметка – успешното интегриране на иновацията. Тези сложни взаимодействия не само, че оформят спецификите на технологията, но в същото време имат определено влияние върху социалното възприятие и адаптацията в социалната среда, както и върху влиянието на приложението на тези технологии и използването им в даден социален контекст.

2. Иновации в контекст: социални измерения на устойчивото технологично развитие

2.1. Постигане на баланс между устойчивост и ефективност в иновационните процеси

В последните години все по-ясно става, че за да се достигне до успешни резултати, свързани с интегрирането на дадена технологична иновация, е необходим определен мениджърски подход, който включва в себе си съответното специфично техническо познание в комбинация с ясното разбиране и схващане на особеностите на социалния контекст, като в същото време се отчитат и критичните етични специфики. Според Bauer (2009) „социално-техническите системи изискват съвместна оптимизация на технологичните и социалните променливи, като се вземат предвид тяхната взаимозависимост и съвместна еволюция, всяка от които ограничава и позволява развитието на другата подсистема“. Тук ясно се подчертава важността на интегрирания подход при проектирането и управлението на сложни системи, където техническите и социалните аспекти са неразривно свързани (Bauer & Herder, 2009).

Определени съществени решения, свързани с внедряването на нови технологии, имат сериозно социално влияние. Такъв внимателен подход, отчитащ

¹ Гл. ас. д-р, преподавател в катедра „Икономика и управление“ при МГУ „Св. Иван Рилски“

социалните измерения на нововъведенията, е решителен от гледна точка на устойчивостта на иновацията, както и на нейната публична легитимност и редуцирането на произлизащите от въвеждането на технологията социални рискове. Успешната интеграция на технологична иновация изисква не само техническа компетентност и етично осъзнаване, но и загриженост относно обществената легитимност. Изследванията показват, че недооценяването на общественото мнение при внедряването на нови технологии може да доведе до социална съпротива и риск от провал на проекта (Upham et al., 2015).

В тази връзка настоящият доклад прави опит да открие предизвикателствата в рамките на тези процеси, като в същото време да изведе на преден план възможностите, които се предоставят от сложното взаимодействие между напредващите съвременни технологии и постоянно еволюиращия социален пейзаж. Изследванията показват, че технологичните иновации не само стимулират икономическия прогрес, но могат също така да подобрят социалното и екологичното благополучие на общностите, стига да са добре обмислени и адекватно внедрени в реалните условия (Madreiter et al., 2024). Основното предимство на такъв интегриран подход е, че чрез него се полагат добри основи за постигане на така важното към момента устойчиво развитие, при което новите технологии работят не само в полза на бизнесите и предприятията от реалната икономика, но и тяхното използване е в услуга на обществения интерес като цяло.

Този доклад разглежда някои ефективни инженерни практики, свързани с дадените социални условия, и анализира техните цели по отношение на социалното въздействие и осъществимостта за ефективно и устойчиво прилагане на иновационния процес. От научна гледна точка е уместно да се изследва как съществуващите строги изисквания за устойчивост – чрез внедряването на социално отговорни технологични решения – корелират с основните условия за икономическа ефективност на бизнесите и предприятията. Също така, в този доклад се обръща внимание на сложната процедура за вземане на подходящи социално отговорни управленски решения, които същевременно са насочени към поддържане на конкурентоспособност на фирмата в силно динамична икономическа и бизнес среда.

Такъв пример е рамката DT-QLCA (Design Thinking и Quality Life Cycle Assessment), която предлага методологичен подход, позволяващ на организацията да оценяват продуктови прототипи едновременно по критерии за качество и екологичен отпечатък (Siwiec et al., 2025). Това подпомага управленските решения, като предоставя количествени данни за въздействието на материалите, производствените процеси и жизнения цикъл на продуктите. Включването на заинтересовани страни чрез отворени иновации допълнително обогатява процеса, като осигурява разнообразни перспективи и експертни мнения. Тази интеграция не само гарантира социалната устойчивост, но и подпомага икономическата конкурентоспособност, като позволява на предприятията да отговорят на

нарастващите пазарни и регулаторни изисквания, без да компрометират икономическата си ефективност.

Както се посочва в статията на Sun, Gao, Tian и Guan, развитието на зелени иновации чрез малки и средни предприятия (SMEs) и стартиращи компании е ефективно решение за насърчаване на устойчивостта и социалната отговорност (Sun et al., 2023). В Е7 икономиките², където SMEs допринасят значително за БВП на съответните държави, подобни инициативи могат да активират двигателите за ускорен зелен икономически растеж, включително да засилят технологичния прогрес, да насърчат енергийните спестявания и да увеличат дела на зелената енергия. Това подчертава важността на сътрудничеството между бизнеса, обществото и правителствата за постигане на устойчиво развитие (Sun et al., 2023). Освен това насърчаването на зелени работни места и повишаването на уменията на работната сила в областта на зелената икономика играят ключова роля в контекста на социалната отговорност на бизнеса, като създават възможности за устойчиво развитие. Увеличаването на обема на зеленото финансиране също така укрепва доверието на инвеститорите и увеличава склонността на частния сектор да участва активно в социални и екологични проекти, които обичайно имат положително въздействие върху обществото.

2.2. Възможности при интегрирането на иновации в динамичен социален контекст

Ранното и своевременно включване на устойчиви иновативни практики в дизайна на продукти и системи е ключово за преодоляване на социалните и екологичните предизвикателства, като същевременно по този начин се насърчава дългосрочна устойчивост (Madreiter et al., 2024). В динамичен социален контекст обаче това изисква не само техническа предвидливост, но и чувствителност към променящите се нужди, ценности и очаквания на различни социални групи. Възможностите, които се разкриват при такъв подход, включват по-висока степен на обществено приемане, иновации с реална социална стойност и минимизиране на риска от конфликти при внедряване.

Интегрирането на подхода Design Thinking с методологията Quality Life Cycle Assessment (DT-QLCA) предоставя структурирана рамка за разработване на продукти, които отговарят както на нуждите на потребителите, така и на екологичните изисквания (Siwies et al., 2025). Прилагането на такава рамка насърчава активното участие на външните заинтересовани страни, сред които са самите потребители, партньорските организации и консултантите по устойчиви бизнес практики, в сложния процес на създаване на иновации. Чрез отворени

² Е7 икономиките включват седемте водещи развиващи се икономики с най-голям потенциал за дългосрочен растеж: Китай, Индия, Бразилия, Русия, Индонезия, Мексико и Турция. Терминът е въведен от PricewaterhouseCoopers (PwC) като аналог на групата на най-развитите икономики G7.

иновации и итеративни обратни връзки, организациите могат да адаптират своите продукти към променящите се социални и екологични стандарти, като същевременно минимизират екологичния отпечатък и оптимизират ресурсите. Това създава динамична среда за сътрудничество, която стимулира разработването на устойчиви решения, отговарящи на комплексните изисквания на съвременното общество.

Подходи като дизайн за устойчиво поведение (DfSB) и дизайн на продуктово-сервизни системи (PSS) предлагат инструменти за минимизиране на екологичния отпечатък и оптимизиране на ресурсите (Ceschin & Gaziulusoy, 2016). Например, DfSB използва стратегии за промяна на поведението на потребителите, като ги насърчава да приемат устойчиви практики, докато PSS се фокусира върху предоставянето на функции вместо продукти, което намалява материалната консумация. Тези подходи подчертават необходимостта от системно мислене и интегриране на устойчивостта още в началните етапи на проектирането и разработката. Когато организациите възприемат подобни стратегии, те повишават своята пазарна устойчивост и обществено доверие.

Според Ibn-Mohammed et al. (2024) интегрирането на устойчиви практики, като оценка на жизнения цикъл (Life Cycle Assessment – LCA), в процесите на разработване на продукти и материали играе ключова роля за постигане на устойчиво развитие. Чрез прилагането на теоретични рамки, като теорията за нормалните аварии (NAT) и подхода за задоволяване (Satisficing Framework), компаниите не само подобряват своята екологична и социална отговорност, но и засилват конкурентоспособността си в глобален мащаб (Ibn-Mohammed et al., 2024). Тези подходи позволяват на организациите да идентифицират и минимизират непредвидените екологични последици, като същевременно балансират икономическите, социалните и екологичните аспекти на своите решения. В дългосрочен план това води до създаване на продукти и услуги, които са по-адаптивни към динамично променящите се икономически условия и по-социално приемливи за широк кръг от заинтересовани страни. Именно този баланс между иновации, устойчивост и социална ангажираност стои в основата на дългосрочното технологично развитие, като същевременно насърчава инвестиции и иновации в нови технологии и приложими решения.

3. Заключение

Въвеждането на технологични новости в съвременните бизнес организации изисква не само добри технически решения, но и задълбоченото разбиране на съпътстващите ги обществени и екологични аспекти на социално-технологичната среда. За да се поддържат новите разработки и да получат социално приемане, те трябва да бъдат създадени чрез тясно взаимодействие със социалните фактори, отговаряйки на желанията и очакванията на различни заинтересовани групи. Балансът между икономическа ефективност, социална отговорност и екологична

устойчивост се счита за основен фокус за много предприятия във връзка с дългосрочния успех на модерното им технологично развитие. За тази цел се изисква системно мислене, насочено към разработване на интегрирани начини на работа между бизнеса, институциите и гражданското общество при създаването и внедряването на иновации. Компаниите и организациите трябва да инвестират в създаването на инструменти и механизми, които проверяват социалните и екологичните ефекти на новите идеи на етап създаване, за да се гарантира, че новите технологии отговарят на социалните и екологичните критерии. Само с този подход ще бъде възможно да се постигне устойчиво технологично развитие, като същевременно се насърчава икономическият растеж и се предоставят решения на социални и екологични проблеми.

Използвана литература

- Bauer, J. M., & Herder, P. M. (2009). Designing Socio-Technical Systems. In A. Meijers (Ed.), *Philosophy of Technology and Engineering Sciences* (pp. 601–630). North-Holland. <https://doi.org/10.1016/B978-0-444-51667-1.50026-4>
- Ceschin, F., & Gaziulusoy, I. (2016). Evolution of design for sustainability: From product design to design for system innovations and transitions. *Design Studies*, 47, 118–163. <https://doi.org/10.1016/j.destud.2016.09.002>
- Ibn-Mohammed, T., Yamoah, F. A., Acquaye, A., Omoteso, K., & Koh, S. C. L. (2024). Enhancing life cycle product design decision-making processes: Insights from normal accident theory and the satisficing framework. *Resources, Conservation and Recycling*, 205, 107523. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2024.107523>
- Madreiter, T., Trajanoski, B., Martinetti, A., & Ansari, F. (2024). Sustainable Maintenance: What are the key technology drivers for ensuring Positive Impacts of Manufacturing Industries? *IFAC-PapersOnLine*, 58(19), 616–621. <https://doi.org/10.1016/j.ifacol.2024.09.232>
- Siwec, D., Gajdzik, B., Gawlik, R., Wolniak, R., & Pacana, A. (2025). Open eco-innovations in sustainable product development: Model framework of design thinking in quality life cycle assessment (DT-QLCA). *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 11(1), 100480. <https://doi.org/10.1016/j.joitmc.2025.100480>
- Sun, Y., Gao, P., Tian, W., & Guan, W. (2023). Green innovation for resource efficiency and sustainability: Empirical analysis and policy. *Resources Policy*, 81, 103369. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2023.103369>
- Upham, P., Virkamäki, V., Kivimaa, P., Hildén, M., & Wadud, Z. (2015). Socio-technical transition governance and public opinion: The case of passenger transport in Finland. *Journal of Transport Geography*, 46, 210–219. <https://doi.org/10.1016/j.jtrangeo.2015.06.024>

ТЕХНОЛОГИИ И ОБЩЕСТВО: ИНЖЕНЕРНО-СОЦИАЛНИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ В ПРОЦЕСА НА ВНЕДРЯВАНЕ НА ИНОВАЦИИ

Йоан Христов

(Резюме)

Докладът разглежда иновациите като социално-технически процес, при който технологичното развитие трябва да се съчетава с отчитане на социалния контекст и устойчивостта. Акцентът е поставен върху необходимостта от балансиран подход, който да осигурява едновременно икономическа ефективност, обществено приемане и минимизиране на екологичния отпечатък. Открити са предизвикателствата и възможностите при внедряване на иновации в динамична социална среда, като се подчертава важността на системното мислене, социалната отговорност и дългосрочната устойчивост като основа за успешното технологично развитие.

Ключови думи: иновации, устойчиво развитие, социален контекст, технологично развитие, социална отговорност, икономическа ефективност.

TECHNOLOGY AND SOCIETY: ENGINEERING AND SOCIAL INTERACTIONS IN THE PROCESS OF IMPLEMENTING INNOVATION

Yoan Hristov

(Summary)

The report examines innovation as a socio-technical process, where technological development must be combined with the consideration of the social context and sustainability. The focus is on the need for a balanced approach which ensures economic efficiency, public acceptance, and the minimisation of the environmental impact. The challenges and opportunities related to implementing innovations in a dynamic social environment are highlighted, and the emphasis is on the importance of systems thinking, social responsibility, and long-term sustainability as a foundation for the successful technological development.

Keywords: innovation, sustainable development, social context, technological development, social responsibility, economic efficiency.

СРАВНЕНИЕ МЕЖДУ ПРОИЗВОДНИ, ЗАВЪРШВАЩИ НА СУФИКСИТЕ – ISH И – LIKE

Милена Първанова¹

В наши разработки досега сме разглеждали множество теми от областта на езикознанието, между които: словообразуването; деривацията като словообразователен модел заедно с нейни характерни черти; структурно-семантичния строй на думата, изразен на ниво морфема; семантична и структурна класификации на морфемите, от втората наблюдайки в детайли на полу-свободната морфема, още наричана полу-афикс; суфиксацията и нейни прояви в терминологията; суфиксите –ISH (Първанова, 2022) и –LIKE (Първанова, 2023) при образуването на производни прилагателни имена в примери от английския език.

Настоящата работа изхожда от корпуса, представен в последните две от гореизброените изследвания и е в сферата на прилагането на теорията на превода в практиката. За разлика от морфологичния подход в двете разработки, тук наблюдаваме на семантичния.

Предлаганите наблюдения имат приложимост в чуждоезиковото обучение за увеличаване на речниковия запас на студентите и при създаване и развиване на уменията им за правене на логически изводи от наблюдавани езикови явления.

Сравняването на производните прилагателни имена, завършващи на прилагателните суфикси –ISH и –LIKE, е продиктувано от две причини:

Първо, сравняването на различни суфикси способства за разбиране на ролята, която суфиксите имат в семантиката на производната дума.

Второ, сравняването спомага за определяне на специфичния характер на всеки от суфиксите. Тъй като сравненията се правят между *паралелни производни* (т.е. основите на които са идентични), отграничаването и разликите между тях се дължат единствено на разлики в семантиката на суфиксите, участващи в словообразователния модел.

Производните прилагателни имена на –ISH и –LIKE могат да се

¹ Старши преподавател по английски език, кат. „Чужди езици“ при Минно-технологичен факултет, МГУ „Св. Иван Рилски“

сравняват само въз основа на валентността на двата словообразователни суфикса със субстантивни основи, защото, както вече сме изследвали (*ibid*), суфиксът –LIKE не се комбинира с прилагателни основи.

Да разгледаме няколко паралелни примера, регистрирани в два от най-често използваните речници на английския език, а именно: Речник на съвременния английски език за напреднали обучаеми (OALDCE, 1974) и Енциклопедичен на английския език на Уебстър (Webster, 1991):

<i>pearlish</i> = like a pearl: silvery-white of bluish white	↔	<i>pearl-like</i> = resembling a pearl; pearly
<i>summerish</i> = somewhat summer-like <i>summerish</i> climate <i>summerish</i> day	↔	<i>summer-like</i> = like a summer; like that of a summer <i>summer-like</i> season <i>summer-like</i> day <i>summer-like</i> weather
<i>heavenish</i> = of heaven; pertaining to heaven; celestial; heavenly	↔	<i>heavenlike</i> = like heaven; heavenly; divine
<i>homish</i> = <i>homeish</i> = resembling home, home-like; belonging to or suited for homes	↔	<i>home-like</i> = like home; having qualities usually associated with home – comfortable, cozy

Налага се следното наблюдение: материалът от семантичното сравнение между производни прилагателни със субстантивни основи, обозначаващи неодушевени предмети, не е достатъчен за правене на извод.

По-удачен източник за сравнение са производните прилагателни имена, образувани чрез добавянето на разглежданите словообразователни суфикси към основи, обозначаващи одушевени предмети.

В предходни наши изследвания вече споменахме, че моделът на производни имена на –ISH е сходен на този на –LIKE, тъй като и в двата случая описваният обект се сравнява с друг (обозначен от основата) според външен облик или вътрешни характеристики/качества. Така

посредством сравнение се проявяват различни характерни черти на описвания обект.

Примери:

<i>peacockish</i> = like a peacock; characteristic of a peacock; of the nature ascribed to a peacock <i>peacockish</i> vanity	↔	<i>peacock-like</i> = like a peacock <i>peacock-like</i> tail
<i>piggish / hoggish</i> = like a pig; dirty; greedy; gluttonous; selfish <i>piggish</i> eyes I am not <i>piggish</i> enough to ask another ...	↔	<i>piglike / hoglike</i> = like a pig / hog a heavy <i>piglike</i> face
<i>rattish</i> = having the characteristics of a rat; sneaky; contemptible	↔	<i>ratlike</i> = like a rat; resembling a rat in appearance
<i>snailish</i> = slow-moving; lazy The <i>snailish</i> movements of the dance	↔	<i>snail-like</i> = resembling a snail in appearance <i>snail-like</i> animals
<i>tigerish</i> = cruel; ferocious as a tiger; relentless They loved with a <i>tigerish</i> passion.	↔	<i>tiger-like</i> = like a tiger; tigerish a <i>tiger-like</i> grace a <i>tiger-like</i> cat a <i>tiger-like</i> cruelty
<i>wolfish</i> = suggestive of a wolf <i>wolfish</i> tendencies	↔	<i>wolflike</i> = resembling a wolf <i>wolflike</i> creatures called <i>ruhks</i>
<i>womanish</i> = like a woman or her ways; characteristic of a woman	↔	<i>woman-like</i> = resembling a woman <i>snail-like</i> animals
<i>wifish</i> = belonging to or characteristic of a wife	↔	<i>wifelike</i> = like a wife

След разглеждане на очертаните по-горе паралели се налагат следните наблюдения:

Определя се тенденция в проявата на различни семантични елементи на двата суфикса. Както установихме в предходни наши

изследвания, производните притежават сходен семантичен компонент: този на [+ПОДОБИЕ]/[+СХОДСТВО с онова, което е изразено от основата]. Сходството се отнася или до външния вид, или до вътрешни качества.

- В производните прилагателни имена, образувани чрез суфикса –ISH, подобие то е по отношение на вътрешните качества, характерни за онова, което се обозначава от основата.

- В производните прилагателни, образувани чрез суфикса –LIKE, сходството е по отношение на някои физически характеристики или по външен облик.

- Производните прилагателни на –ISH основно принадлежат на узуса.

- Производните прилагателни на –LIKE основно се използват в художествената литература.

- В днешно време суфиксът –LIKE е по-активен от суфикса –ISH. Забелязва се, че от него се образуват много повече нови думи, т.е. неологизми.

- Различия се наблюдават и по отношение на конотативните семантични елементи. В определен контекст в семантичната рамка на производното прилагателно на –ISH може допълнително да присъства и елементът [+ОЦЕНКА], т.е. такова прилагателно може да изразява отношението на говорещия. В това отношение производните прилагателни на –LIKE са по-неутрални.

В заключение можем да кажем, че в сферата на чуждоезиковото обучение за инженери запознаването с изследвания по словообразуване, подкрепени с много примери, дават възможност на студентите да се взрат в структурата на думата, да разсъждават над семантичните възможности на предлагания модел и да го прилагат както при осмислянето на подобни лексикални единици, така и при самостоятелното производство на такива. Подобни разработки са средство за предлагане на словообразователни, лексически и семантични знания и възможност за мотивиране на курсистите самостоятелно да надграждат речниковия си запас.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

OALDCE (Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English). By A. S. Hornby with A. P. Cowie and A. C. Gimson. Oxford: OUP, 1974.
Webster's Encyclopedic Dictionary of the English Language. New York: Lexicon Publications, Inc., 1991.

Първанова, М. „Теория и практика на превода: суфиксът – ish в примери от английския език“. В: *Известия по хуманитарни и социални науки на МГУ „Св. Иван Рилски“ – София*, т. 2 (XXII)/2022, София: ИК „Св. Иван Рилски“, стр.49-65 ISSN 2815-3081 (print) ISSN 2815-309X (online)

Първанова, М. „Теория и практика на превода: суфиксът – LIKE в примери от английския език“. В: *Известия по хуманитарни и социални науки на МГУ „Св. Иван Рилски“ – София*, т. 3 (XXIII)/2023, София: ИК „Св. Иван Рилски“, стр.70-85 ISSN 2815-3081 (print) ISSN 2815-309X (online); <http://hdl.handle.net/20.500.12641/55910>

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА НА ПРЕВОДА: СРАВНЕНИЕ МЕЖДУ ПРОИЗВОДНИ, ЗАВЪРШВАЩИ НА СУФИКСИТЕ –ISH И –LIKE

Милена Първанова

(Резюме)

Статията предлага сравнение между производни прилагателни имена, образувани чрез деривационните суфикси –ISH и –LIKE, по отношение на комбинаториката на двата суфикса с идентични основи. Приложен е на структурен и семантичен подход. Направените изводи са базирани на дадените речникови примери. Обсъжда се и приложимостта на подобно знание при чуждоезиковото обучение на инженери.

TRANSLATION THEORY AND PRACTICE: COMPARISON OF DERIVATIVES ENDING IN THE SUFFIXES -ISH AND -LIKE

Milena Purvanova

(Summary)

The article offers a comparison between derivative adjectives formed by the suffixes –ISH and –LIKE in terms of the combinability of the two suffixes with identical bases. The structural and semantic approach is applied. The conclusions are drawn based on examples registered in dictionaries. The applicability of such knowledge in foreign language training of future engineers is discussed.

III. ОБУЧЕНИЕ

ЙОГА КАТО СРЕДСТВО ЗА ЗДРАВЕ И УДОВЛЕТВОРЕНОСТ ОТ ЖИВОТА

Ваня Цолова¹

Безспорно най-важната човешка ценност днес е здравето. Именно то като социална категория е онзи изключително важен фундамент, който определя ползотворното развитие и живота на човека в заобикалящата го среда. В съвременния глобален свят едни от основните социални фактори, които влияят силно на физическото и психическо здраве на хората, са свързани с бедността, климатичните промени, пренаселеността и миграцията, нарушението на гражданските права и дискриминацията, половото неравенство, качеството на здравеопазването, негативните явления като наркомания, алкохолизъм, проституция, агресия, домашно насилие и престъпност, обездвижването и затлъстяването и др. Противодействието на тези явления е изключително важно в съвременния свят. В този смисъл според Световната здравна организация, която дефинира пет вида здраве (физическо, емоционално, ментално, социално и духовно), сред основните фактори, които оказват пряко влияние върху благоденствието на човека, са условията на живот и работа, в т.ч. физическата му активност. Днес съществуват множество и разнообразни средства (видове спорт и форми на практикуването им) за саморазвитие и самоусъвършенстване на личността, но повечето от тях целят усъвършенстване на отделни двигателни качества и способности. В своята същност обаче човекът е триединен, както учи йога. И това се обяснява с холистичния ѝ подход, разглеждащ човека, изграден от три нива: физическо, психическо и духовно, като всяко от тях има своя енергийна структура и влияние над другите две (Евтимов, 1981; Стефанова, 2011 и др.). В този смисъл през последните години се правят все повече изследвания, които потвърждават благоприятното влияние на практиките по йога върху личностното развитие и качеството на живот на човека, а това се отразява положително върху целия социум. Едно от най-популярните определения на йога днес е, че тя е начин на живот. Но погледнато по-конкретно, йога по същество е учение, което включва в себе си система от философски принципи, двигателни, дихателни и медитационни практики за постигане на хармония между ума и тялото на практикуващия я, както и за неговата активна социализация в обществото. На това, казва П. Стефанова (2011), съответства и триединната структура на йога тренировъчния комплекс:

¹ Доц. д-р, преподавател в кат. „Физическо възпитание и спорт“ при Минно-електромеханичен факултет, МГУ „Св. Иван Рилски“

- *Яма и нияма* – хармония между вътреличностните процеси и междуличностните отношения.
- *Асана и пранаяма* – система от ставно-мускулни, стомашно-чревни и дихателни упражнения и техники, чието основно предназначение е превръщането на енергията на мускулите в енергия на мозъка.
- *Пратяхара, дхияна, дхарана и самадхи* – вид психотехники за себеидентифициране на автентичното „Аз“ и създаване на достоверен образ на действителността.

Твърди се, че практикуването на тази система от практики значително повишава жизнената енергия (прана), която прониква през цялото тяло, отстранява токсините и така се подобрява здравето.

Изхождайки от казаното дотук, си поставихме за **цел** да обосновем значението на практикуването на йога като средство за здраве и удовлетвореност от живота. За основа на това изследване използвахме друго, проведено от нас и отразено в публикацията „Защо йога трябва да се изучава в часовете по физическо възпитание и спорт в българските университети“ (2023), както и допълнителни публикации по темата. Експертно-аналитичния анализ допълнихме с резултатите от проведена през настоящата 2025 г. писмена дискусия във фокусна група. В дискусията участваха 35 курсисти, обучаващи се за инструктори по йога в Центъра за следдипломна квалификация (ЦСДК) при НСА „Васил Левски“.

Изложение

В цитираната публикация „Защо йога трябва да се изучава в часовете по физическо възпитание и спорт в българските университети“ (2023) бяха разгледани аналитично и обобщени резултатите от научни доклади, изнесени на две национални конференции на Българска федерация по йога. Първата конференция се състоя през 2011 г. под мотото „Йога – универсална система за самоусъвършенстване“, на която бяха докладвани 23 научни разработки. Втората конференция с участието на 14 доклада се състоя през 2016 г. с тематично направление „Влиянието на йога върху психиката, физическите качества и здравето“. Както посочихме тогава, докладите от двете конференции, отразяващи изследвания с лица от различни възрастово-полови групи, включително и със студенти, категорично доказаха положителното влияние на йога за развитието на психофизическата дееспособност и здравето на практикуващите. Основните аспекти на това положително влияние обобщихме на база анализа на изнесените доклади в следните направления:

- Развитие и подобряване на устойчивостта на вниманието, логическото и позитивното мислене и концентрацията.
- Подобряване на психофизическото състояние, концентрацията и ефективността на практикуващите йога и особено що се отнася до студентите в условията на техния учебен процес.

- Понижаване и овладяване на тревожността, гнева, агресията и предлагане на стратегии за справяне със стреса.
- Развитие на волята, темперамента, характера, възприятията и формиране на умения за овладяване на конфликти.
- Развитие на физическите качества и най-вече на гъвкавостта и мускулната сила.
- Превенция и лечение на заболявания, в т.ч. астма и бронхит, контузии в тазобедрената става, болки в гръбната област и др.
- Комплексно влияние на йога за здравословен начин на живот.

Проведената дискусия с курсистите в ЦСДК при НСА „Васил Левски“ потвърди посочените тук систематизирани ползи от практикуването на йога, но същевременно разшири комплексното му влияние за водене на здравословен начин на живот, а оттам и за по-пълноценно развитие на човека и за подобряване на качеството му на живот.

Безспорен момент при практикуването на йога е постигането на хармония между тялото и ума (Евтимов, 1981; Стефанова, 2011 и др.). Необходимостта от такава хармония е изключително важна, тъй като всяка телесна болест се предхожда от умствен и емоционален дисбаланс, който се причинява от различни стресови фактори и невъзможността за адекватното им отреагиране. Това води до напрежение на умствено ниво, което преминава във физическо неразположение и съответно в болест. Йога практиките съдействат за успокояване на ума, което позволява по-лесно потискане на негативните мисли и емоции, трансформирането им в позитивни или неутрализирането им (Петрова, Найденова, 2011 и др.). Редовното практикуване на асаните не е само механично въздействие върху тялото, но е и мощно средство за подпомагане на отделните системи на организма да функционират в синхрон и за предпазване от заболявания [7, 8]. Например практиките въздействат положително върху сърдечносъдовата система, като понижават кръвното налягане, пулсовата честота, намаляват сърдечносъдовия риск, риска от развитие на атеросклероза и др. (Серафимова, 2011). Относно дихателната система – повишават капацитета на белите дробове и насищането на кръвта с кислород, намаляват пристъпите на астма и пр. Положително е въздействието върху храносмилателната и ендокринната система. Подобрява се моториката на червата, оптимизира се секрецията на храносмилателните ензими и съответно преработката и усвояването на храната. Регулират се хормоналната секреция, работата на щитовидната жлеза, намалява се кръвната захар при диабет.

Дихателните практики имат благотворно въздействие върху организма и особено върху централната нервна система. Те оказват успокояващо действие върху мозъка, хармонизират функцията на мозъчните центрове, което влияе положително за подобряване на емоционалните нарушения – тревожност, депресия, страх, понижена концентрация, слаба памет и пр. [7, 8].

Важен елемент на йога е медитацията. Тя може да се разглежда като комплексен процес на „отдръпване“ на ума от външните дразнители и успокояването му. Целта е умът да се прочисти от „безпорядъка“ в него. Чрез медитацията човек игнорира този шум в ума и се настройва с нагласата да живее в баланс в духовното и материалното „измерение“ [7, 8].

Всичко изложено дотук влияе положително върху качеството на живот. Основен фактор, определящ качеството на живота на човека, е неговата удовлетвореност от самия живот. Формата на изразяване на това чувство е положителното комплексно емоционално преживяване. Удовлетвореността от качеството на живот се проявява в наличието на положителни емоции като спокойствие, радост, задоволство, обич и отсъствие на отрицателни емоции като страх, тревога, депресия, омраза, гняв, мъка, обида, страдание, отчаяние и др. Удовлетвореността от живота се явява следствие както на субективни фактори като емоционалното преживяване например, така и от обективни променливи като здраве, доходи, условия на живот, социални среда, стресиращи събития и др. И в този смисъл едно от най-ефективните средства за повишаване нивото на удовлетвореност от живота е системната и целенасочена физическа активност, респективно практикуването на йога.

Удовлетвореността от живота в някои случаи се измерва с теста SWLS (Diener et al., 1985), адаптиран към българските условия от Ж. Желязкова-Койнова и И. Яновска (1996). Тестът включва пет твърдения, свързани с удовлетвореността на живота, в 7-степенна скала. Те са:

1. „В много отношения животът ми е близко до моя идеал“;
2. „Условията на живота ми са прекрасни“;
3. „Доволен/а съм от живота си“;
4. „Засега съм постигнал/а най-важните неща, които искам в живота“;
5. „Ако можех да изживея живота си отново, не бих променил/а нищо“.

Поставени в дискусията с курсистите, тези твърдения получиха в значителната си част категорични утвърдителни отговори, което е показател за удовлетвореността от живота на тези лица, практикуващи йога.

В **заключение** можем да обобщим, че комплексното влияние на практикуването на йога е безспорно. И това категорично е доказано не само в редица специализирани изследвания, но и от дискусията с курсистите, обучавани за инструктори по йога в ЦСДК при НСА „Васил Левски“, които на практика в изследването се явяват едновременно и като експериментални лица, и като експерти. Системното практикуване на йога не само е един от най-надеждните и доказани пътища за физическо, психическо и духовно развитие на човека, но поради комплексното си въздействие влияе изключително положително за подобряване на удовлетвореността от живота като главен индикатор за качеството на живот на човека.

ЛИТЕРАТУРА

1. Евтимов, В. Йога. *Практическо ръководство*. С., 1981.
2. Желязкова-Койнова, Ж., И. Яновска. *Адаптация на тест за изследване на жизнената удовлетвореност*. Сб. „Личност. Мотивация. Спорт“, т. 11, С., 2006.
3. Кръстева, А., П. Николова, Р. Илиева. *Йога като начин на живот*. Сб. доклади „Йога – универсална система за усъвършенстване“, 2011.
4. Маринов, Т., Т. Пейчев, В. Русева, С. Вакинова. *Йога и здравословен начин на живот*. Сб. доклади „Влиянието на йога върху психиката, физическите качества и здравето“, 2016.
5. Петрова, Д., К. Найденова. *Развитие на позитивното мислене чрез йога практики*. Сб. доклади „Йога – универсална система за усъвършенстване“, 2011.
6. Серафимова, Б. *Психо-социален профил на лица от класове по йога*. Сб. доклади „Йога – универсална система за усъвършенстване“, 2011.
7. Сборник доклади от Първа национална научна конференция на БФЙ „Йога – универсална система за усъвършенстване“. С., 2011.
8. Сборник с научни доклади „Влиянието на йога върху психиката, физическите качества и здравето.“ С., 2016.
9. Стефанова, П. *Йога – универсална система за усъвършенстване*. Сб. доклади „Йога – универсална система за усъвършенстване“, 2011.
10. Червенкова, Л. *Влияние на паневритмията върху психофизическото състояние*. Дисерт., С., 2012.
11. Цолова, В. *Защо йога трябва да се изучава в часовете по физическо възпитание и спорт в университетите*. Годишник на МГУ "Св. Ив. Рилски", т. 66, 2023.
12. Diener, E, R A Emmons, R J Larsen, S Griffin. The satisfaction with lifescale. *Journal of Personality Assessment*, 49 (1). 1985, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/16367493/>

ЙОГА КАТО СРЕДСТВО ЗА ЗДРАВЕ И УДОВЛЕТВОРЕНОСТ ОТ ЖИВОТА

Ваня Цолова

(Резюме)

Целта на изследването бе да обосновем значението на практикуването на йога като средство за здраве и удовлетвореност от живота. За основа на това изследване използвахме друго, проведено от нас и отразено в публикацията „Защо йога трябва да се изучава в часовете по физическо възпитание и спорт в българските университети“ (2023), както и допълнителни публикации по темата. Експертно-аналитичния анализ допълнихме с резултатите от проведена писмена дискусия във фокусна група. В нея участваха 35 курсисти, обучаващи се за

инструктори по йога в Центъра за следдипломна квалификация (ЦСДК) при НСА „Васил Левски“.

Изследването доказва, че системното практикуване на йога не само е един от най-надеждните пътища за физическо, психическо и духовно развитие на човека, но поради комплексното си въздействие влияе изключително положително за подобряване на удовлетвореността от живота като главен индикатор за качеството на живот на човека.

Ключови думи: йога, системно практикуване, здраве, личностно развитие, удовлетвореност от живота, качество на живот.

YOGA AS A MEANS OF HEALTH AND LIFE SATISFACTION

Vanya Tsoleva

(Summary)

The aim of this study was to substantiate the importance of practicing yoga as a means of health and life satisfaction. As a basis for this study, we used another one, conducted by us and reflected in the publication “Why Yoga Should Be Studied in Physical Education and Sports Classes at Bulgarian Universities” (2023), as well as additional publications on the topic. We supplemented the expert-analytical analysis with the results of a written discussion in a focus group attended by 35 students from the Centre for Post-Graduate Training at the *Vasil Levski* National Sports Academy, training to become yoga instructors.

The study proved that the systematic practice of yoga is not only one of the most reliable ways for physical, mental, and spiritual development of a person, but due to its complex impact, it has an extremely positive effect on improving life satisfaction as the main indicator of a person's quality of life.

Key words: yoga, systematic practice, health, personal development, life satisfaction, quality of life.

МЯСТОТО НА РОДНИЯ ЕЗИК В ПРОЦЕСА НА УСВОЯВАНЕ НА ОБЩОУПОТРЕБИМ И СПЕЦИАЛИЗИРАН ЧУЖД ЕЗИК (НЕМСКИ) ОТ СТУДЕНТИ В ИНЖЕНЕРНИТЕ СПЕЦИАЛНОСТИ

Цветелина Вукадинова¹

1. Увод

В контекста на политиките на Европейския Съюз (ЕС) за владеење на поне един чужд език и Стратегијата за учење през целия живот, чуждият език е неотменна част како од ежедневието на всеки един од нас, така и од професионалниот живот. Изисквањата на бизнеспотребата и браншовите организации се вземат предвид од висшите училища при подготовката на висококвалифицирани и конкурентоспособни кадри на пазарот на трудот – како на европејско, така и на световно ниво. Добивањата се по-голема популарност сред студентите програма за мобилност и обмен „Еразъм+“ също изисква добро владеење на чужд език (чужди езици). Во тоа отношение за Минно-геолошкиот универзитет „Св. Иван Рилски“ немскиот език е од исклучително значење: МГУ поддржува длабокогодишни тесни партнерства со Техническиот универзитет „Минна академија“ Фрайберг, Германија и Минен универзитет Леобен, Австрија. Днес МГУ е също така и съосновател на Алиансот на минните университети. Всичко тоа оформя съвременния облик на университета, който следва изисквањата и политиките на ЕС и прилага актуални методи за учење на своите възпитаници, съответстващи на нај-новите и водещи модели за наука, учење и образование, които формират мултикултурна идентичност, с умения за самоанализ и систематизиране на нови знания.

2. Немскиот език во учебната програма на студентите од инженерните специалности и мястото на родниот език во процеса на чуждоезиковото учење

Според учебните планове на специалностите во Минно-геолошкиот универзитет „Св. Иван Рилски“, чуждият език е задължително избираема дисциплина во рамките на три семестра од учењето во ОКС „бакалавър“ во редовна форма на учење, во „поток“ за всички специалности од всеки един од трите факултета. Студентите имат възможност да избират меѓу неколку езици, един од които е и немскиот (исклучение правят студентите од специалност „Геология и геоинформатика“, които изучаваат само англиски език). След приклучување на предвидените задължителни часови, на студентите се предоставя възможност за факултативно изучавање на немски език, од којто студентите също

¹ Д-р, ст. преподавател по немски език во кат. „Чужди езици“ при Миннотехнолошкиот факултет, МГУ „Св. Иван Рилски“

се възползват. Разпределението на часовете в учебната програма следва логично установена структура, предвиждаща въведение в общоупотребимия немски език, който преминава в технически и специализиран. Задължителният курс на обучение завършва с работа на студентите със специализирана литература от сферата на тяхната специалност. Всеки един от етапите на обучение е обезпечен с необходимите учебни помагала и речници, които да покриват образователните нужди на студентите от всяка една специалност.

2.1. Обучението по общоупотребим немски език (1-ви и 2-ри семестър от задължителното обучение)

В ежедневието ни английският език се е превърнал в lingua franca – той е буквално навсякъде: в телефоните ни, в социалните мрежи, филмите, игрите и подрастващите го научават неусетно и „в движение“. Далеч не е така с други чужди езици и когато студентите изберат немски във висшето училище, групата обикновено е със статут „начинаещи“/начално ниво. В последните няколко години, обаче, се наблюдава по-високо ниво на владееене сред първокурсници, което променя и статута на групите – напреднали. През първите два семестъра от обучението по немски език те имат възможност да преговорят, задълбочат и надградят своите знания по общоупотребим немски език, получени в средния курс. В случай, че групата е с ниво „начинаещи“, то тогава работата по чужд език започва от самото начало. Студентите се запознават с особеностите на езика и навлизат в структурите, необходими за комуникация в ежедневието: граматични и лексикални (Berliner Platz 1 NEU. Deutsch im Alltag, Lemcke, Ch., Lutz, R., Scherling, T., Stuttgart, 2013.). Целта на обучението през първите два семестъра е да даде стабилна основа, която студентите да надградят в трети семестър с техническа и специализирана терминология. За начинаещите обучаеми е от особено значение да разбират условията на задачите, както и обясненията на граматиката. Търсят се ефективни методи, които да улесняват установяването на връзки между понятия на роден и чужд език, както и да стимулират по-бърз пренос на знания, и да подпомагат студентите в процеса на обучение. Именно затова, дори при студенти с по-напреднало ниво на владееене на езика, обясненията на граматика и лексика са на български език. Налице са достатъчно научни изследвания и доказателства за ползата от употребата на роден език в занятията по чужд език. Kaşaoğlu (2012) представя изводите, до които стигат изследователи в тази сфера в различни краища на света. De la Campa & Nassaji (2009) провеждат изследване с преподаватели по немски език в канадски университет, за да представят казуса за употреба на роден език в чуждоезикови занятия именно от позицията на преподавателите. Участниците в изследването приемат интегрирането на роден език в своите занятия както от педагогическа, така и от социална гледна точка. В Пакистан Gulzar (2010) провежда експериментално изследване с 406 преподаватели – тяхната нагласа към употребата на роден език се оказва положителна. Sampson (2011) стига до същия извод – приложението на роден език

поражда чувство за равенство, а в допълнение изгражда и усещане за екипна принадлежност, или иначе казано: освен в подпомагане на ученето, употребата на роден език в чуждоезиковите занятия подобрява комуникацията и социалните функции по време на упражненията.

Самият Кауаоğlu (2012) също изследва темата за употреба на роден език, като се допитва до 44 преподаватели по английски език в Технически университет „Карадениз“. Изводът свидетелства за категорично мнозинство от преподаватели, които одобряват включването на роден език в чуждоезиковите занятия и го аргументират като помощно средство в процеса на преподаване и учене на чужд език. Мотивите за ползите от употребата на роден език са директно обвързани с езиковите умения на студентите, т.е. колко и как тя е застъпена се определя от нивото на владение на чужд език от самите обучаеми. Особено полезна е тази практика в групи с начално ниво на познания, когато условията на граматическите задачи са трудни за разбиране. По този начин се избягва безпокойство и страх от работа с учебния материал. От анализа на Кауаоğlu (2012) може да се обобщи, че преподавателите по чужд език се дистанцират от категоричното схващане за едноезична политика в чуждоезиковото обучение и одобряват употребата на роден език. А това мотивира студентите да се чувстват уверени в себе си, да се отпуснат да говорят на чуждия език, както и да не се притесняват от допускането на грешки и сами да се коригират в процеса на учене. Употребата на роден език им дава определена степен на сигурност, но и възможност за по-бърз пренос на знания, когато установяват връзки между лексиката на роден и чужд език. Тези важни стъпки във формирането на модел на учене и усвояване на чуждоезикова лексика и граматика е от особено значение за следващия етап от обучението, когато предстои въвеждане на техническа и специализирана терминология от съответната научна област в инженерната специалност.

2.2. Въвеждане на техническа и специализирана терминология на немски език (3-ти семестър от задължителното обучение)

През трети семестър студентите започват работа с техническа и специализирана терминология. В отделни случаи, ако нивото на групата позволява, този процес може да започне още във втори семестър. В този етап от обучението се въвеждат следните (примерни) теми:

- Обща геология;
- Полезни изкопаеми;
- Открит и подземен добив;
- Маркшайдерство и геодезия;
- Електроника и електрически машини;
- Електроснабдяване;
- Сондиране и добив на нефт и газ;
- Екология и опазване на околната среда.

Тъй като през втори и трети семестър студентите все още не са имали занятия по специализиращите дисциплини на роден език, водеща цел в занятията по чужд (немски) език е най-напред да се въведат основни технически понятия на немски език – такива, които студентите вече познават от средния курс на обучение, напр.: скали – видове скали; ел. хранване, ток, ел. вериги и др. Започвайки от основни технически понятия, студентите имат възможност за надграждане с по-тясноспециализирани, което да улесни установяването на връзки със специализираната терминология, както и да правят връзка между понятията и как те се свързват едно с друго в конкретния понятиен речник от дадена научна област. Термините представляват отличителни и съдържателни знаци, които се срещат в текстове от специализирания език. Според Cabré (1998), те имат систематична и прагматична страна. Това са единици, използвани в специализирана комуникация, и обясняват предмети и явления от реалния свят. Например, в немския език сложните съставни съществителни имена са предпочитани и се образуват от „наслагване“, или съединяване на няколко съществителни имена:

Пример: **das Fach** – тема, предмет
der Mann – човек
das Fach (тема, предмет) + **der Mann** (човек) –
→ **der Fachmann** - експерт (в дадена област)

Пример: **das Fach** – тема, предмет
der Begriff – термин
das Fach (тема, предмет) + **der Begriff** (термин)
→ **der Fachbegriff** – технически термин

Употребата на роден език в процеса на изучаване на чуждоезикова специализирана терминология е също толкова съществена, ако не и още по-важна, колкото и в процеса на изучаване на общоупотребим чужд език. Ключов момент при усвояване на специализирана терминология е обучаемите да разбират процеса на образуване на тези термини, както и значението и приложението им. Изясняват се различните видове образуване на съществителни имена (словообразуване) – в частност термини от представените инженерни специалности: образуване на нови (сложни) съществителни имена чрез „наслагване“/съединяване на няколко (прости) съществителни имена; образуване на съществителни имена, които са производни на глагол или прилагателно и др. Примерни термини, и начин на образуването им, от областта на електроенергетиката и електрообзавеждането, които се образуват от „наслагване“/съединяване на няколко съществителни имена, т.нар. „съставни съществителни“, са:

Пример: **der Strom** – електричество, електроенергия

die Erzeugung – производство
der Strom (електроенергия) + **die Erzeugung** (производство)
→ **die Stromerzeugung** – производство на електроенергия

Пример: **der Strom** – електроенергия
der Verbraucher – потребител
der Strom (електроенергия) + **der Verbraucher** (потребител)
→ **der Stromverbraucher** – потребител на електроенергия

Обясненията отново следват на роден език, така че да се избегнат неяснота и затруднения в процеса на работа. За целите на обучението по специализиран немски език студентите разполагат със специализирани издания на христоматии (Христоматия по немски език за студентите от Минно-технологичния и Геологопроучвателния факултети, Кетибова, М., София, 1988; Христоматия по немски език за студентите от Минно-електромеханичния факултет, Кетибова, М., София, 1987), включващи технически текстове, разработени от дългогодишен преподавател по немски език в Минно-геоложки университет „Св. Иван Рилски“ – Мария Кетибова, както и учебник по немски език, предназначен за възпитаниците на трите факултета (Учебник по немски език за студентите по минно дело и геология, Кетибова, М., Трето прераб. изд., София, 1990). В христоматиите са събрани тясноспециализирани текстове от всяка една област, в която се обучават студентите в МГУ. Примерни теми са:

- Berechnung der Nennspannungen Normalspannungen (Изчисляване на номиналните напрежения. Нормални напрежения);
- Zulässige Spannungen (Допустими напрежения);
- Die elektrische Ladung (Електрически заряд);
- Der Widerstand (Съпротивление);
- Spannung und Stromerzeugung (Напрежение и производство на електроенергия);
- Bedeutung der Bergbaues. Entwicklung des Bergbaues (Значение на минното дело. Развитие на минното дело);
- Die Minerale (Минерали);
- Metamorphe Gesteine (Метаморфни скали);
- Form, Bau und Tätigkeit der Vulkane (Форма, структура и активност на вулканите);
- Kreislauf der Gesteine (Цикълът на скалите).

Учебникът по немски език следва установена структура: всяка учебна единица включва специализиран текст и упражнения към него, отнасящи се както към съдържанието на текста, така и към лексика и граматика. Примерни теми са:

- Форма и големина на Земята;

- Земен магнетизъм;
- Външни белези на минералите;
- Утаяване;
- Прокарване на етажни галерии;
- Руднична вентилация;
- Открит добив;
- Автоматизация.

Видове упражнения, по които работят студентите:

- усвояване на лексика /синоними – антоними/;
- времената в немския език;
- употреба на предлози;
- пасивни конструкции /преобразуване от деятелен в страдателен залог/;
- водене на дискусия;
- работа със сложни съставни съществителни имена;
- резюме на специализиран текст;
- превод от и на немски език /работа с речник/.

За целта, студентите разполагат с богат набор от речници:

- ✓ Немско-български политехнически речник. Над 100 000 термина. Трето основно преработено и допълнено издание в съответствие с новия немски правопис. А. Писарев, Г. Попов, Д. Стаменов, Л. Драганов, П. Иванов, С. Гайтанджиев, К. Божинов, Х. Нисимов, Н. Вrabчев. Издателство „Техника“. София, 2010.
- ✓ Българско-немски политехнически речник. 84 000 термина. Б. Аврамов, К. Божинов, Л. Драганов, Л. Рафаилов, Н. Вrabчев, Р. Стоянов, Р. Михайлов, Р. Кюркчиев, С. Бюлбюлян, Т. Пенчев. Издателство „Техника“. София, 1997.
- ✓ Немско-български геоложки речник. П. Стоева, М. Кетибова. София, 1981.
- ✓ Немско-български минен речник. Л. Драганов. София 1979.
- ✓ PONS Нов универсален речник. Българо-немски. Димитър Попов, Д. Благоева-Стефанова, С. Колъковска, Св. Манова, П. Осенова, М. Паунова, К. Симов. Ernst Klett Sprachen GmbH, Stuttgart 2007.
- ✓ PONS Нов универсален речник. Немско-български. Емилия Денчева, Станислава Друмева, Христина Дунева-Буюклиева, Веселинка Крушева, Ирена Петрова, Невяна Царева. Ernst Klett Sprachen GmbH, Stuttgart 2006.
- ✓ DUDEN Немско-български и българско-немски картинен речник. Bibliographisches Institut & F. A. Brockhaus AG, Mannheim 1994. Книгоиздателска къща „Труд“, 2004.

Работата със специализирана литература и речник е от особено значение, тъй като през трети семестър студентите полагат усетен изпит именно върху превод на специализиран текст (в обем от 5 страници). Тези упражнения подготвят студентите и за бъдещата им професионална реализация както в български, така и в чуждестранни предприятия и организации, и за работа в международен екип. Добро и много добро ниво на владение на чужд език е абсолютно задължително при работа с чуждоезикова документация, изготвяне и представяне на презентации, както и за водене на свободна усна и писмена комуникация.

3. Заключение

Представените резултати от изследвания върху темата за употреба на роден език в чуждоезиковите занятия ясно показват, че този метод е полезен и ефективен за студентите в инженерни специалности както от педагогическа, така и от социална гледна точка. Интегрирането на роден език в занятията по чужд (общоупотребим и специализиран) език подпомага по-добрия пренос на знания и установяването на връзки между понятия, укрепва увереността на студентите в процеса на обучение и стимулира чувството за равенство в академичната среда, в която да развият и надграждат своите комуникативни умения на чужд език.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

1. Berliner Platz 1 NEU. Deutsch im Alltag, Lemcke, Ch., Lutz, R., Scherling, T., Stuttgart, 2013.
2. Cabré, 1998: Cabré, M. Terminology: Theory, methods and applications. John Benjan Publishing Company. Amsterdam/Philadelphia.
3. De la Campa, J. C., H. Nassaji. (2009). The amount, purpose, and reasons for using L1 in L2 classrooms. *Foreign Language Annals*, 42(4), 742-759. In: Kayaoğlu, M. (2012) The Use of Mother Tongue in Foreign Language Teaching from Teachers' Practice and Perspective. *Pamukkale University Journal of Education*. January 2012. (25-35).
4. DUDEN Немско-български и българско-немски картинен речник. Bibliographisches Institut & F. A. Brockhaus AG, Mannheim 1994. Книгоиздателска къща „Труд“, 2004.
5. Gulzar, M. A. (2010). Code-switching: Awareness about its utility in bilingual classrooms. *Bulletin of Education and Research*, 32(2), 23-44. In: Kayaoğlu, M. (2012) The Use of Mother Tongue in Foreign Language Teaching from Teachers' Practice and Perspective. *Pamukkale University Journal of Education*. January 2012. (25-35).
6. Kayaoğlu, M. (2012) The Use of Mother Tongue in Foreign Language Teaching from Teachers' Practice and Perspective. *Pamukkale University Journal of Education*. January 2012. (25-35).
7. PONS Нов универсален речник. Българо-немски. Димитър Попов, Д. Благоева-

- Стефанова, С. Колъковска, Св. Манова, П. Осенова, М. Паунова, К. Симов. Ernst Klett Sprachen GmbH, Stuttgart 2007.
8. PONS Нов универсален речник. Немско-български. Емилия Денчева, Станислава Друмева, Христина Дунева-Буюклиева, Веселинка Крушева, Ирена Петрова, Невяна Царева. Ernst Klett Sprachen GmbH, Stuttgart 2006.
 9. Sampson, A. (2011). Learner code-switching versus English only. *ELT Journal*, 3, 1-11. doi: 10.1093/elt/ccr067. In: Kayaoğlu, M. (2012) The Use of Mother Tongue in Foreign Language Teaching from Teachers' Practice and Perspective. *Pamukkale University Journal of Education*. January 2012. (25-35).
 10. Българско-немски политехнически речник. 84 000 термина. Б. Аврамов, К. Божинов, Л. Драганов, Л. Рафаилов, Н. Врабчев, Р. Стоянов, Р. Михайлов, Р. Кюркчиев, С. Бюлбюлян, Т. Пенчев. Издателство „Техника“. София, 1997.
 11. Немско-български геоложки речник. П. Стоева, М. Кетибова. София, 1981.
 12. Немско-български минен речник. Л. Драганов. София 1979.
 13. Немско-български политехнически речник. Над 100 000 термина. Трето основно преработено и допълнено издание в съответствие с новия немски правопис. А. Писарев, Г. Попов, Д. Стаменов, Л. Драганов, П. Иванов, С. Гайтанджиев, К. Божинов, Х. Нисимов, Н. Врабчев. Издателство „Техника“. София, 2010.
 14. Учебник по немски език за студентите по минно дело и геология, Кетибова, М., Трето прераб. изд., София, 1990.
 15. Христоматия по немски език за студентите от Минно-електромеханичния факултет, Кетибова, М., София, 1987.
 16. Христоматия по немски език за студентите от Минно-технологичния и Геологопроучвателния факултети, Кетибова, М., София, 1988.

**МЯСТОТО НА РОДНИЯ ЕЗИК В ПРОЦЕСА НА УСВОЯВАНЕ НА
ОБЩОУПОТРЕБИМ И СПЕЦИАЛИЗИРАН ЧУЖД ЕЗИК (НЕМСКИ)
ОТ СТУДЕНТИ В ИНЖЕНЕРНИТЕ СПЕЦИАЛНОСТИ**

Цветелина Вукадинова

(Резюме)

Статията посочва ролята на родния език в процеса на усвояване на чуждозикова техническа и специализирана терминология от студенти в инженерните специалности. Предложен е полезен метод за постигане на по-ефективен пренос на знания и по-добро усвояване на специализирана терминология от съответната научна област в инженерните специалности, а именно употребата на роден език в учебния процес.

**THE PLACE OF THE NATIVE LANGUAGE IN THE PROCESS OF ACQUISITION OF
A GENERAL AND SPECIALISED FOREIGN LANGUAGE (GERMAN) BY
STUDENTS IN ENGINEERING COURSES OF STUDY**

Tsvetelina Vukadinova

(Summary)

The paper points out the role of the native language in the process of acquiring technical and specialised terminology in a foreign language by engineering students. It proposes a useful method for achieving more effective knowledge transfer and better acquisition of specialised terminology of the relevant scientific field in engineering specialties, namely the use of native language in the teaching and learning process.

ЗАТРУДНЕНИЯ ПРИ УСВОЯВАНЕТО НА ГЛАГОЛНИ ВРЕМЕНА ОТ ЧУЖДЕСТРАННИ СТУДЕНТИ, ИЗУЧАВАЩИ АНГЛИЙСКИ КАТО ЧУЖД ЕЗИК

Велислава Паничкова¹

В периода 2-6 юни 2025 г. студенти от Университета за нефт и газ, намиращ се в гр. Плоещ, Румъния, посетиха Минно-геоложки университет „Св. Иван Рилски“. В рамките на седмица те проведеха интензивен курс на обучение по английски език. В тази статия бих искала да споделя, в качеството си на член на екипа обучители, някои свои лични наблюдения от работата със студентите в моята група. Ще опитам да направя един кратък анализ на тези наши часове, в които отделихме време и внимание за усвояване и упражняване на основни глаголни времена в английския език.

Предвид резултатите, които след направения входящ тест бяха показали студентите, определени да работят с мен, имах известна яснота относно характера на предстоящата ни работа. Резултатите бяха очаквани за групата от това ниво, което беше най-ниското от трите обособени нива. Подобно представяне наблюдаваме и при провеждането на сходен тип входящ тест и при студентите първокурсници в нашия университет. Вече ми беше ясно, че в предстоящите часове съвместна работа ще бъде задължително да обърна специално внимание на тези граматически въпроси, включени в теста, по които студентите бяха показали било то неяснота, затруднение, или дори незнание.

Изучаването на чужд език започва със запознаване с частите на неговата реч. Частите на речта в който и да е език представляват класове думи, които са обединени от общо значение и граматически свойства. В английския език частите на речта се делят на главни и второстепенни. Глаголът е главна част на речта. Той означава действие или състояние. Основната му форма се назовава инфинитив. Глаголът променя формата си според граматическата категория време.

Английският език, както и българският, има богата система от глаголни времена. В английския език има четири групи глаголни времена – прости, продължителни, перфектни и перфектни продължителни. Глаголните времена показват кога се извършва действието – в настоящето, в миналото или в бъдещето. С тях освен това може да се означае трайността на действието, неговото отношение спрямо даден момент и т.н.

Употребата на глаголните времена в английския език се овладява предимно с практика. При работата ни със студентите, в началото на часа, предвиден за конкретно глаголно време, представях основни теоретични постановки. Те бяха свързани с образуването и употребата на глаголното време.

¹ Ст. преподавател по английски език в кат. „Чужди езици“ при Миннотехнологичен факултет, МГУ „Св. Иван Рилски“

След запознаване с теорията за съответното глаголно време имах ангажмента да предоставя на обучаемите подходящи упражнения за затвърждаване на преподадения материал, които бях потърсила, подбрала и подготвила предварително. Предоставените упражнения изискваха писмено изпълнение, като всеки курсист работеше върху свое самостоятелно копие. След приключване на работата и на последния обучаем следваше проверка на направените упражнения. Допуснатите грешки от страна на студентите ми показваха къде са срещнали трудности, несигурност и колебание. След анализ на направените грешки и допълнителни теоретични и практически разяснения по тях от моя страна заедно постигахме преодоляване на възникналите затруднения по упражненията

.Работа със сегашни времена (сегашно просто, сегашно продължително)

Относно **сегашно просто време** студентите получиха обяснения, свързани с образуването и употребата му. Обърнахме специално внимание на спецификата на образуване на положителната, отрицателната, въпросителната и въпросително-отрицателната форма на глаголите в това време.

На студентите бяха предоставени граматически упражнения за проверка на усвоеното. Обучаемите работиха върху следните три типа упражнения, като всеки тип упражнение включваше два броя такива:

- Тип 1, 2 броя упражнения: Попълнете изреченията с глаголите, дадени в скоби. Използвайте формата за 3 л. ед.ч.;
- Тип 2, 2 броя упражнения: Попълнете текста с правилната форма на дадения глагол. Използвайте положителни или отрицателни форми;
- Тип 3, 2 броя упражнения: Препишете изреченията, като поставите наречията за честота, дадени в скоби, на правилното място.

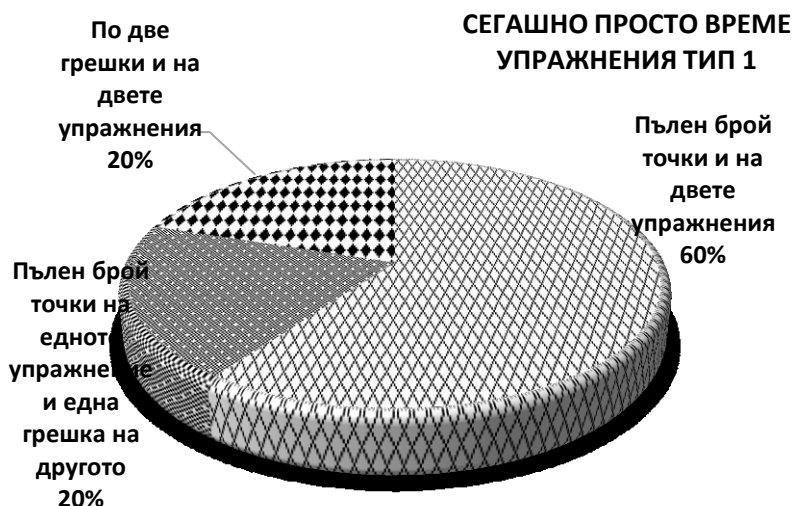
При изпълнението на упражненията от тип 1 от общо петима студенти в групата:

- трима са изпълнили вярно и двете упражнения с максимален брой точки за всяко;
- един е изпълнил вярно едното упражнение с максимален брой точки, а другото – с една допусната грешка;
- един е изпълнил и двете упражнения с по две допуснати грешки.

Анализът на работата на студентите показва:

- преобладаващата част от студентите са съобразили да поставят окончанието, което се изисква за глаголите в 3 л. ед. ч., сегашно просто време;
- съблюдавали са и правилата за правописни промени, които настъпват при изписването на глагола след прибавяне на окончанието с изключение на един студент, допуснал правописна грешка;

- студентът с общо четири допуснати грешки от двете упражнения е поставил тези глаголи в други глаголни времена.

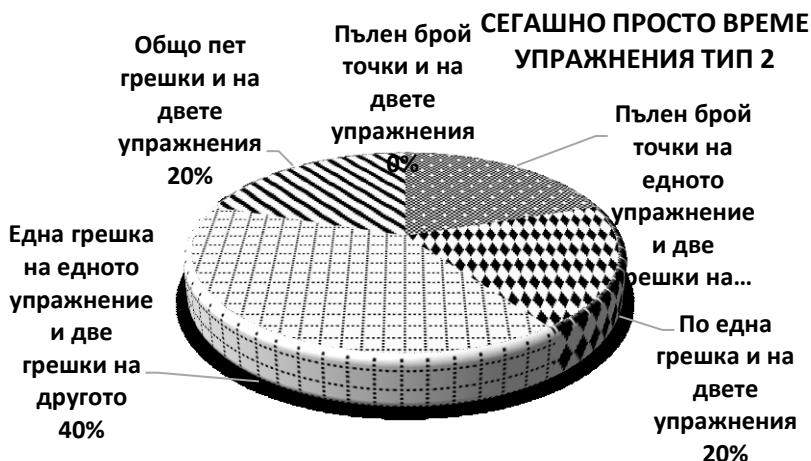

При изпълнението на упражненията от тип 2 се наблюдават следните резултати:

- нито един от студентите не е успял да направи вярно и двете упражнения;
- един е с пълен брой точки на едното упражнение и с две грешки на другото;
- един е с по една грешка и на двете упражнения;
- двама са с една грешка на едното упражнение и две грешки на другото;
- един е с общо пет грешки на двете упражнения.

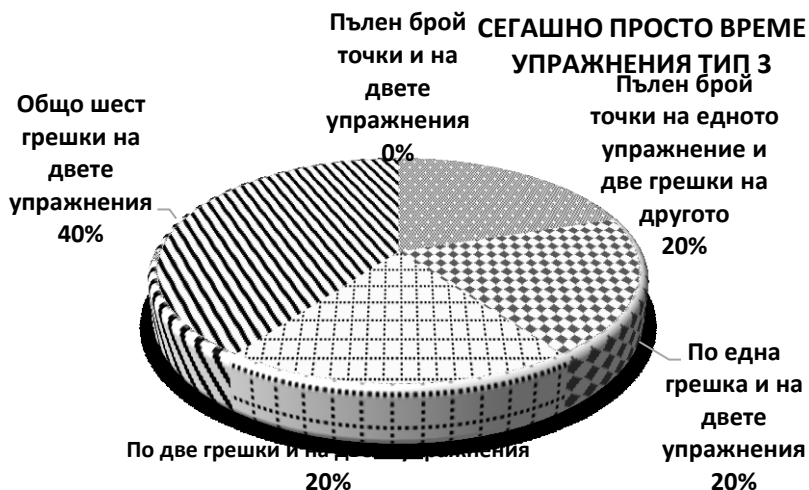
Грешките, които констатираме, са:

- неправилна употреба на спомагателните глаголи do/do not и does/does not за съответните лица и числа;
- пропускане на характерното окончание за 3 л. ед.ч.;
- поставяне на глаголите в неподходящи за контекста глаголни времена;
- правописни грешки не са допуснати.

При изпълнението на упражненията от тип 3 установяваме:

- нито един студент не е направил вярно и двете упражнения;
- един е с пълен брой точки на едното упражнение и с две грешки на другото;
- един е с общо две грешки на двете упражнения;
- един е с общо четири грешки на двете упражнения;
- двама имат общо шест грешки на двете упражнения.

При този тип упражнения затрудненията на студентите са свързани с поставянето на наречията за честота на извършване на действието, характерни за сегашно просто време, на правилните в изречението места.

Относно **сегашно продължително време** студентите бяха запознати с правилата за неговото образуване и употреба. За да упражнят това глаголно време, те работиха върху следните типове задачи:

- тип 1, 2 броя упражнения със следното задание: Напишете формата на сегашното причастие на дадените глаголи;
- тип 2, 2 броя упражнения със заданието: Попълнете изреченията, като използвате правилната форма на изброените глаголи;
- тип 3, 2 броя упражнения със следното задание: Попълнете изреченията с правилните форми на глаголите в скоби. Използвайте сегашно продължително време.

При проверка на упражненията от тип 1 се установи, че:

- трима от петимата студенти са се справили отлично, като имат пълен брой верни отговори за всяко от двете упражнения;
- един студент е изпълнил без грешка едното от двете упражнения, а второто – с една грешка;
- един студент има по една грешка и на двете упражнения.

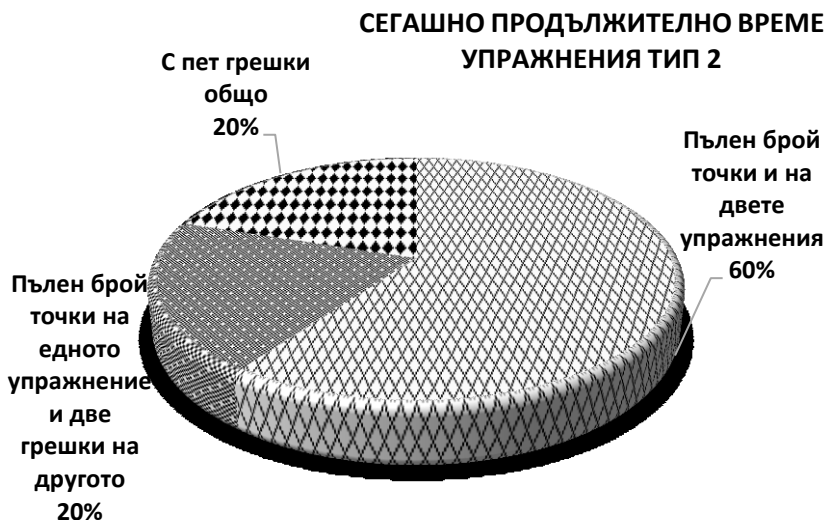

Студентите са срещнали затруднения, свързани с правилното изписване на формата на сегашното причастие и по-конкретно на тези форми в „затворена сричка“, при които се изисква удвояване на самостоятелната краесловна съгласна, пред която има една кратка ударена гласна.

При изпълнението на упражненията от тип 2 наблюдаваме следните резултати:

- трима студенти са работили абсолютно вярно и са с пълен брой точки и на двете упражнения;
- един е с пълен брой точки на едното упражнение и с две грешки на другото;
- един студент има общо пет грешки в двете упражнения.

Анализът на допуснатите грешки в упражненията от тип 2 показва следното: Грешките са от един и същи вид, а именно – някои от студентите пропускат да поставят съответната форма на сегашното време на глагола *съм*, предимно в отрицателни изречения, където използват само частицата *пот* и сегашното причастие на пълнозначния глагол.

При проверка на упражненията от тип 3 имаме следната ситуация:

- трима от студентите са с напълно верни упражнения и получават максимален брой точки на тях;
- един е с пълен брой точки на едното упражнение и с една грешка на другото;

- един е с една грешка на едното и с две на другото упражнение.

Констатираните грешки са от вида:

- невярна форма на спомагателния глагол *съм* за съответното лице и число;
- поставяне на глагола в неправилно глаголно време (в сегашно просто вместо сегашно продължително).

Работа с минало просто време

След като бяха запознати с теоретичните постановки, касаещи това глаголно време, студентите получиха *упражнения, свързани само с положителна форма на глаголите в минало просто време.*

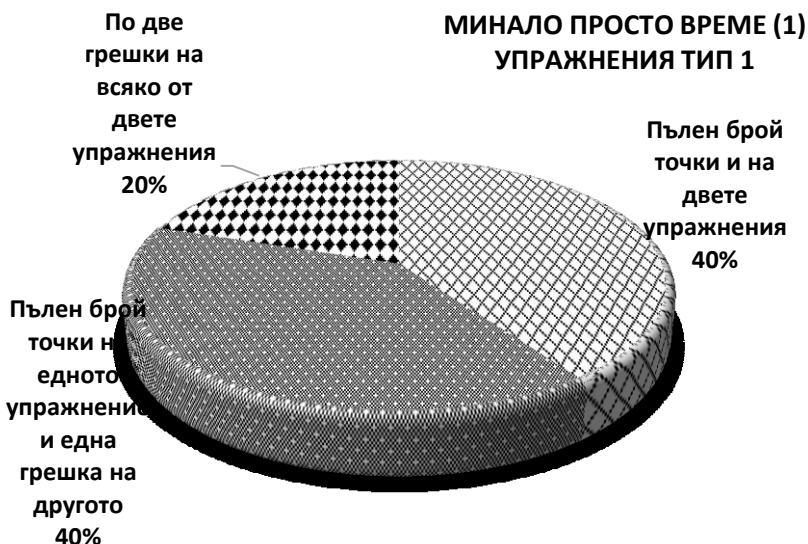
За усвояване на глаголното време те работиха върху следните типове задания:

- тип 1, 2 броя упражнения: Попълнете изреченията, като използвате формата за минало време на дадените правилни глаголи;
- тип 2, 2 броя упражнения: Напишете формата за минало време на дадените неправилни глаголи;
- тип 3, 2 броя упражнения: Попълнете текста с формата за минало време на глаголите (правилни и неправилни), дадени в скоби.

При изпълнение на упражненията от тип 1 се наблюдават следните резултати:

- двама от студентите са изпълнили упражненията безупречно с максимален брой точки;

- двама са изпълнили едното упражнение напълно вярно, а другото - с една допусната грешка;
- един от тях е допуснал по две грешки на всяко от двете упражнения.

Забелязаните неточности са следните:

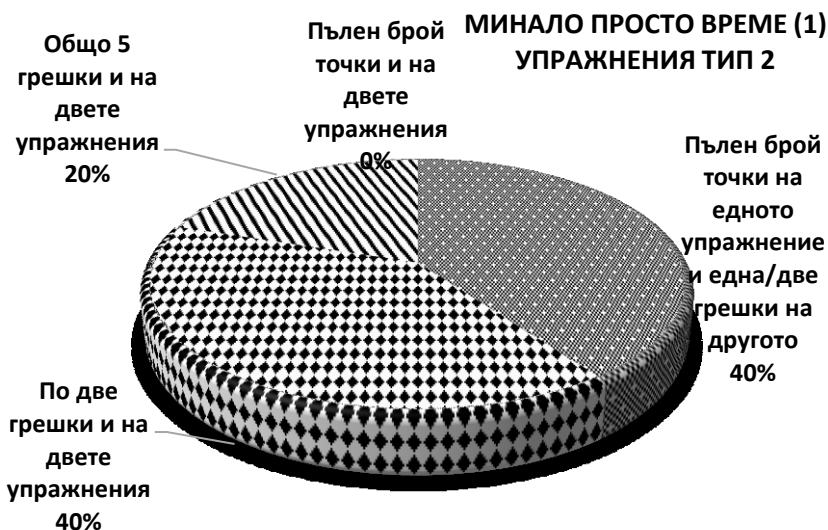
- неправилно изписване на глагола след добавяне на окончанието за минало време при правилните глаголи;
- поставяне на глаголи на неправилно място в отделните изречения.

При изпълнение на упражненията от тип 2 имаме следната ситуация:

- нито един от студентите не е попълнил напълно вярно и двете упражнения;
- двама са изпълнили едното упражнение напълно вярно, а другото – съответно с една и с две допуснати грешки;
- двама са направили и двете упражнения с по две грешки;
- един има общо пет грешки и на двете упражнения.

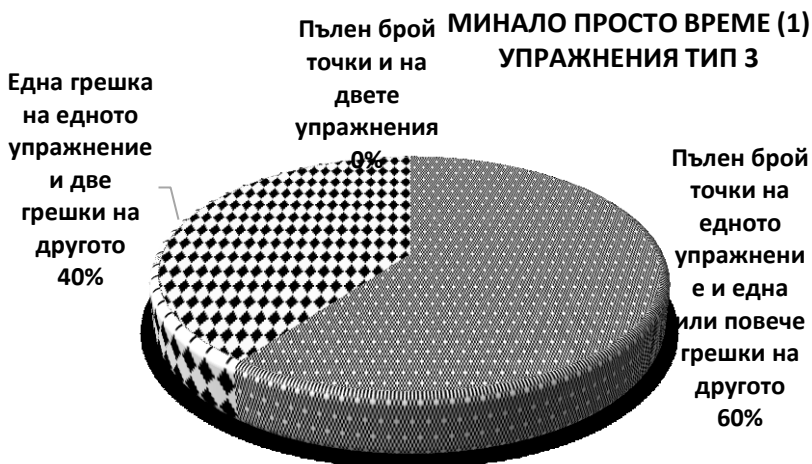
В упражненията от тип 2 затрудненията на студентите са от вида:

- някои от тях са сгреслили формата за минало време на част от неправилните глаголи;
- други не са написали формата и са оставили съответното място празно.

При упражненията от тип 3 констатираме следното:

- нито един от студентите няма вярно попълнени и двете упражнения;
- трима студенти са с вярно попълнено едно упражнение и допуснати една или повече грешки на другото;
- двама са с една грешка на едното и две грешки на другото упражнение.

Допуснатите грешки тук са свързани с:

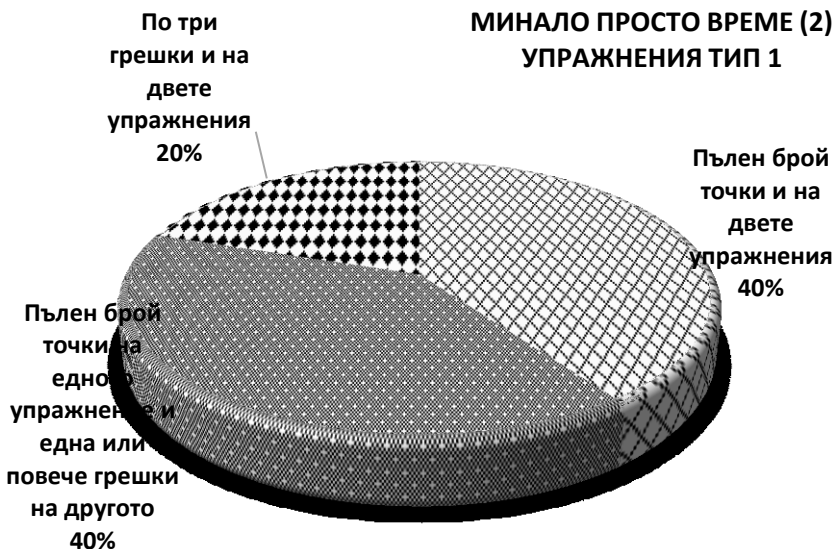
- използване на формата за минало причастие вместо формата за минало време при неправилни глаголи;
- грешно изписване на формата за минало време и при правилни, и при неправилни глаголи.

След това студентите работиха по *упражнения, свързани с отрицателна и въпросителна форма на глаголите в минало просто време*, от следните два типа:

- тип 1, 2 броя упражнения: Попълнете въпросителните изречения с правилните форми на глаголите в скоби. Използвайте минало просто време;
- тип 2, 2 броя упражнения: Превърнете дадените положителни изречения в отрицателни.

При анализ на работата на студентите по упражненията от първия тип се установява следното:

- двама студенти са с пълен брой точки и на двете упражнения;
- двама са с вярно попълнено едното, но с една или повече допуснати грешки при другото;
- един студент има по три грешки и в двете упражнения.

Установява се, че студентите срещат следните затруднения:

- използват спомагателния глагол *did* за създаване на въпросителни изречения, но не съобразяват да поставят пълнозначния глагол в инфинитив;
- използват неправилен за въпросителното изречение словоред.

При анализ на работата на студентите по упражненията от втория тип се наблюдава следното:

- няма студент с пълен брой точки и на двете упражнения;
- двама студенти са с пълен брой точки на второто упражнение и с една или повече грешки на първото;
- двама студенти са общо с три неверни отговора от двете упражнения;
- един е с по две грешки и на двете упражнения.

Грешките, допуснати от студентите, са следните:

- използват спомагателния глагол *did* плюс частицата *not* за създаване на отрицателни изречения, но не съобразяват да поставят намиращия се по-нататък в изречението пълнозначен глагол в инфинитив;
- използват глагол, поставен в друго глаголно време.

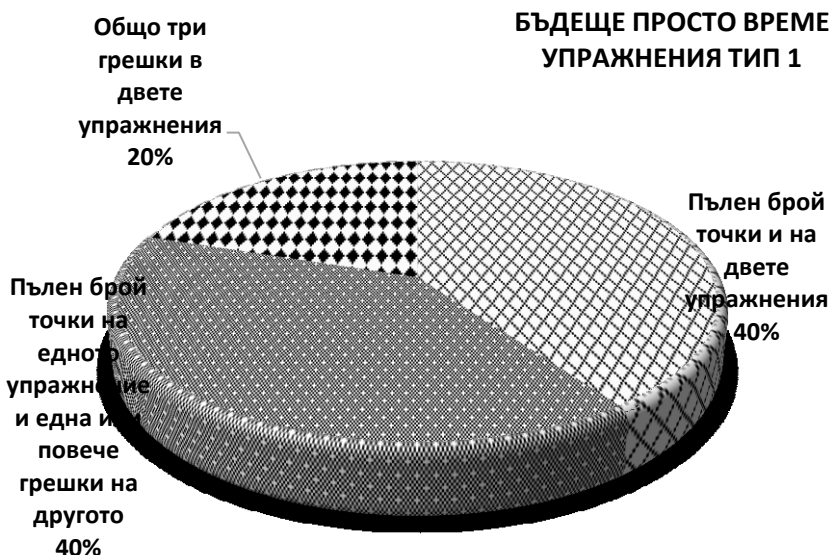
Работа с бъдеще просто време

За да затвърдят познанията си, студентите получиха задача да работят върху три типа упражнения:

- тип 1, 2 броя упражнения: Поставете думите в правилния ред, за да съставите изречения;
- тип 2, 2 броя изречения: Попълнете изреченията с положителната или отрицателната форма на спомагателния глагол will и глаголите, дадени в скоби;
- тип 3, 2 броя упражнения: Попълнете изреченията с дадените изрази. Има две излишни фрази.

Анализът на работата на студентите по упражненията от първия тип показва следното:

- двама студенти са с пълен брой точки и на двете упражнения;
- двама са с вярно попълнено едното от двете, но с една или повече допуснати грешки при другото;
- един студент има общо три грешки в двете упражнения.

Затрудненията на студентите са:

- неправилно подреждане на думите при някои от изреченията (въпросителните);

- невнимание относно вида на изречението (съобщително, въпросително)
- не обръщат внимание на препинателния знак, посочен в края на изречението.

При проверка на работата на студентите по упражненията от втория тип наблюдаваме следното:

- един студент е с пълен брой точки и на двете упражнения;
- един е с напълно вярно първото и с една грешка на второто;
- двама са с по една грешка и на двете упражнения;
- един студент има общо три грешки в двете упражнения.

Грешките на студентите са свързани с:

- несъобразяването на вида изречение и изискването за инверсия при въпросителните изречения;
- неправилно подреждане на думите при някои от изреченията (въпросителните);
- невнимание относно глаголи, които не образуват директно бъдещата си форма с добавяне на спомагателен глагол пред тях, а във формата си за бъдеще време се заменят с друг глагол/израз.

При анализ на работата на студентите по упражненията от третия тип става ясно, че:

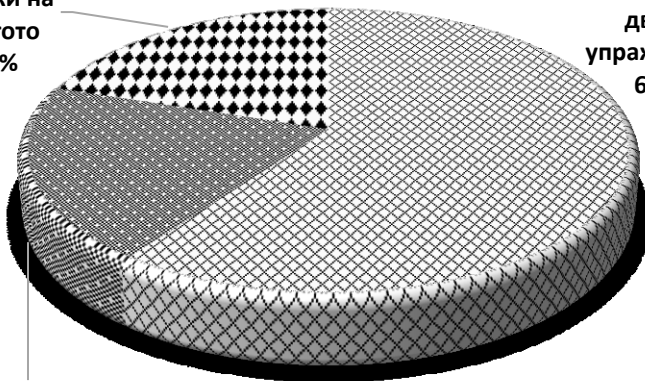
- трима студенти са с пълен брой точки и на двете упражнения;
- един е с напълно вярно второто и с една грешка на първото;
- един е с напълно вярно първото и с четири грешки на второто;

**Пълен брой
точки на
едното
упражнение
и четири
грешки на
другото
20%**

БЪДЕЩЕ ПРОСТО ВРЕМЕ УПРАЖНЕНИЯ ТИП 3

**Пълен брой
точки и на
двете
упражнения
60%**

**Пълен брой точки на едното упражнение и една
грешка на другото
20%**

Затрудненията на студентите са свързани основно с неправилно подбран израз за съответното изречение. Грешките са по-скоро смислови, като причина за това вероятно е неразбирането на изречението като смисъл и съответно направен погрешен избор на фраза от посочените.

Визуалният анализ на работата на студентите с тези няколко глаголни времена в английския език показва нагледно следната ситуация:

- най-малко затруднения обучаемите са срещнали с упражненията за сегашно продължително време. Студентите са работили върху три типа упражнения и при трите типа 60% от учащите са получили пълен брой точки и на двете упражнения;

- по отношение на работата си с бъдеще просто време обучаемите също показват много добри резултати. И тук упражненията са три типа, като и при трите има студенти с пълен брой точки и на двете упражнения с успеваемост между 20 и 60%;
- сегашно просто време е затруднило в известна степен обучаемите. При работата им върху трите типа упражнения учащите показват затруднения при упражненията от тип 2 и 3, като за тях нито един участник не е успял да получи пълен брой точки. 60% от студентите обаче са получили пълен брой точки на упражненията от тип 1;
- в най-значителна степен студентите са срещнали затруднения с минало просто време. При упражненията за положителна форма на глаголите в минало просто време, 40% от учащите са получили пълен брой точки и на двете упражнения от тип 1, но никой от тях няма пълен брой точки и на двете упражнения от тип 2 и тип 3. При упражненията за отрицателна и въпросителна форма на глаголите в минало просто време, 40% от учащите са получили пълен брой точки на упражненията от тип 1, но нито един от тях няма пълен брой точки на упражненията от тип 2.

Доброто усвояване на глаголните времена в английския език е една от най-често срещаните трудности сред учащите. Тук идва ролята на преподавателя, която е ключова при преодоляване на този тип затруднения. Обучаващият разполага с конкретни идеи и стратегии, които може да използва, за да направи усвояването на глаголните времена ефективно, понятно и лесно. Необходимо е преподавателят:

- да обяснява ясно и конкретно;
- да използва реални житейски ситуации, изискващи употреба на конкретно време;
- да бъде последователен в процеса на преподаване - да започне с основните времена и впоследствие да надгражда усвоеното с по-сложни такива;
- да отделя време за сравнителни уроци и упражнения;
- да използва нагледни материали като линии на времето, схеми, визуални сравнения, както и аудио и видео материали, интерактивни образователни платформи;
- да организира ролеви игри и дискусии със създаване на диалози, които изискват прилагането на различни глаголни времена;
- да поощрява учащите да говорят и пишат, дори и с грешки, и да поддържа постоянна обратна връзка, като им дава конкретни насоки за отстраняване на грешките и им показва, че допускането на грешки е неразделна част от процеса на ученето.

Само чрез взаимна работа, диалог и усилия процесът на учене става успешен и смислен.

ЗАТРУДНЕНИЯ ПРИ УСВОЯВАНЕТО НА ГЛАГОЛНИ ВРЕМЕНА ОТ ЧУЖДЕСТРАННИ СТУДЕНТИ, ИЗУЧАВАЩИ АНГЛИЙСКИ КАТО ЧУЖД ЕЗИК

Велислава Паничкова

(Резюме)

Настоящата статия разглежда конкретни затруднения при употребата на различни глаголни времена в английския език. С такъв тип трудности се сблъскаха румънски студенти, които се обучаваха за кратко в интензивен чуждоезиков курс в МГУ „Св. Иван Рилски“. Направен е анализ на всички допуснати от студентите грешки при изпълнение на граматически упражнения и са посочени стратегии на преподавателя за тяхното успешно преодоляване.

DIFFICULTIES IN LEARNING VERB TENSES BY FOREIGN STUDENTS STUDYING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE

Velislava Panichkova

(Summary)

This article presents specific difficulties in the use of various verb tenses in English. Romanian students who were studying for a short time in an intensive foreign language course at the University of Mining and Geology "St. Ivan Rilski" faced these types of difficulties. An analysis of all the mistakes made by the students during grammar exercises is done, and the language teacher's strategies for successfully overcoming them are outlined.

СПЕЦИФИКИ ПРИ ИЗУЧВАНЕТО НА КАТАЛОНСКИЯ ЕЗИК ОТ ЧУЖДЕНЦИ, ВЛАДЕЕЩИ ИСПАНСКИ ЕЗИК

Екатерина Балачева¹

I. Увод

Каталонският език е романски език, който произлиза от латинския, но в сравнение с другите романски езици той е запазил голяма част от особеностите му, което го прави доста по-различен откъм звучене и граматика. Каталонският език се говори в испанската част на Каталуния, във френската част на Каталуния, на Балеарските острови, във Валенсия, в Андора, държава, в която е и официален език, и в италианския град Алгеро. Говори се от близо 11 милиона души. Той един от трите официални езика, които се говорят в Испания, а именно: испански, галицийски и каталонски.

През Средновековието, заедно с латинския, окситанския и сардския, той се превръща в официален език както в областта на литературата и културата, така и в администрацията на някои от териториите на сегашна Каталуния и Валенсия. Но през 1469 г. бракът между Фернандо II и Исабел I го превръща във второстепенен език и кастилският (настоящ испански език) се превръща във водещ. По време на диктатурата на Франко (1939-1975) каталонският език е бил забранен. Не е можело да се използва в областта на културата, в държавните институции и в пресата. След кончината на Франко през 1975 г. Каталуния възвръща своята административна автономност и през 1979 г. каталонският език получава статут на официален език заедно с испанския. Благодарение на този факт настъпва период на разцвет на културата, литературата и образованието в Каталуния. И въпреки че през годините каталонският език понася множество ограничения, той продължава да бъде използван в ежедневната комуникация между населението на гореспоменатите области и успява да се съхрани до наши дни.

През есента на 2001 г. заминах да уча в Автономния университет на Барселона, където се оказа, че занятията не бяха само на испански език, но и на каталонски, което ме накара да се запиша в курс по каталонски език. Курсът беше насочен към чуждестранните студенти на Автономния университет, които нямат никакви познания по езика. В групата бяхме млади хора от България, Италия, Мексико, Португалия, Мароко, Австрия, Германия, Румъния и Колумбия. Занятията се водеха основно на испански език и отчасти на каталонски, а курсът беше интензивен, имаме всяка седмица в продължение на един семестър. Учебникът, по който се занимавахме, се казваше „Digui, digui“ (Диги, диги), с автори Марта Мас,

¹ Д-р, ст. преподавател по френски и испански език в кат. „Чужди езици“ при Миннотехнологичен факултет, МГУ „Св. Иван Рилски“

Жоан Мелсион, Роса Росанас и Елена Верхес.

Изучвайки този непознат за мен до момента език, забелязах, че между него и испанския език има както общи неща, така и различия, които ще предложа на вашето внимание по-долу.

II. Основни прилики между каталонския език и испанския език-

- **Имат сходни азбуки.** И двата езика използват варианти на латинската азбука. Различават се по някои букви, като например буквата „пу“ на каталонски, която на испански се пише „ñ“, но и двете се произнасят по един и същ начин „нь“.
- **Имат сходни глаголни наклонения.** Както на каталонски, така и на испански език откриваме: изявителното наклонение, подчинителното наклонение, заповедната форма и условното наклонение.
- **Имат буквата „h“, която не се произнася, както и силно „r“.**
- **Имат сходни правила за спрягане на глаголите в сегашно време:** yo hablo (на испански) / jo parlo (на каталонски).
- **Имат сходни правила за спрягане на глаголите в минало несвършено време:** yo hablaba (на испански) / jo parlava (на каталонски).
- **Имат сходни правила за спрягане на глаголите в бъдеще време:** yo hablaré (на испански) / jo parlaré (на каталонски).
- **Имат сходни правила за спрягане на глаголите в сегашно перфектно време:** yo he hablado (на испански) / jo he parlat (на каталонски).
- **Имат сходни правила за спрягане на глаголите в минало предварително време:** yo había hablado (на испански) / jo havia parlat (на каталонски).
- **Имат сходни правила за спрягане на глаголите в просто и сложно условно наклонение:** yo hablaría (на испански) / jo parlaria (на каталонски); yo habría hablado (на испански) / jo hauria parlat (на каталонски).
- **Имат сходни правила за образуването заповедната форма:** tú habla (на испански) / tu parla (на каталонски).
- **Имат сходни правила за образуването сегашно време на подчинителното наклонение:** tú habla (на испански) / tu parla (на каталонски).
- **Имат еднаква структура на изречението: подлог-глагол-допълнение:** Ayer hablé con Ana. (испански език), Ahir vaig parlar amb l'Ana. (каталонски език). И двете изречения означават: Вчера говорих с Ана.
- **Граматически род и число:** на каталонски език и испански език има два рода: мъжки и женски род. Също така има единствено и множествено число.

III. Основни разлики между каталонския език и испанския език

- **Различия във фонетиката.**

В каталонската фонетика наблюдаваме звуци, които не съществуват в испанския език. Така например, гласната „е“, ако се намира в крайна позиция, се произнася като българското „ъ“. Да вземем съществителното име *мъж*, което на каталонски е *home* (østə). Откриваме и звук „ж“, който се появява при комбинация от буквата „g“ (же) с гласните „е“ и „и“. Пример, който да онагледим това звучене, е думата *gel* (ʒel), която на български означава *лед*. Същото звучене откриваме и при буквата „j“ (жота). Името Иван, което на испански език е Juan (Хуан), на каталонски е Joan (Жоан). Откриваме и друга буква, която не съществува в испанската азбука „ç“ (се тренкада). Тя се чете като българското „с“. Такъв пример е думата *plaça* (plasa), която означава *площад*. Гласната „о“ се чете като българското „у“ в крайна позиция на думата. Като пример ще дадем глагола *pensar*-мисля. Когато го спрегнем в сегашно време, в първо лице единствено число, получаваме *penso* (pɛnsu). *мисля*. Специфично и различно звучене има и буквата „s“ (еса), която когато се намира между две гласни, се чете като българското „з“. Нагледен пример е думата *къща*, която на каталонски език е *casa* (kaza). Звучене като на българското „з“ има и каталонската буква „z“ (зета). Например в числото *нула*, което на каталонски е *zero* (zɛrɔ). Откриваме и диграфи, които не съществуват в испанския език. Като например двойното еле „ll“, което се използва за правилното изписване на думата *училище*- *collegi* (kolɛʒi). Диграфът двойно „ss“, който откриваме в думата *чаша*-*tassa* (tasa). Наблюдаваме, че когато имаме двойно „ss“ между две гласни, ги четем като българското „с“. Откриваме и диграфа „ix“. Като пример ще вземем думата *каша* (kaʃa), която означава *каса* или *банка*. Диграфът „ig“ би се прочел на български като „тч“. Така, думата *май*-*maig* месец, ще прочетем по следния начин (matʃ). По същия начин се произнася и диграфа „tx“. Думата *колла*, която означава *автомобил*, се чете (kotʃə).

- **Минало свършено време.**

Между каталонския и испанския език има разлика в образуването на минало свършено време. В испанския език се използва минало просто време, което се състои от глагола, към който се добавят окончания в зависимост от лицето и числото на извършителя на действието. Има три групи глаголи, които в инфинитив завършват по следния начин: първа група глаголи имат инфинитивно окончание (-ar), втора група глаголи завършват на (-er), а трета група глаголи завършват на (-ir). За да образуваме това минало време на правилните глаголи, премахваме инфинитивните окончания и добавяме окончанията за горепосоченото минало време. За да онагледим казаното по-горе, даваме следния пример:

Ayer	fui	al	cine. ESP
Вчера	отидох	на	кино. BG

Ayer	hablé	con	Ana. ESP
Вчера	говорих	с	Ана. BG

В испанския език, както и в каталонския, минало свършено време изразява минали действия, приключили в конкретен даден момент. Действието е еднократно, няма връзка с настоящия момент на говорене и има ясно начало и край.

В каталонския език минало свършено време се образува посредством конструкция, която се състои от спомагателния глагол „отивам“-, „anar“, който е неправилен. Той трябва да бъде спрегнат в сегашно просто време (jo vaig, tu vas, ell va, ella va, vostè va, nosaltres anem, vosaltres aneu, ells van, elles van, vosès van) и към него трябва да се добави глагол в инфинитив, който ще носи смисъла в изречението.

Ayer	fui	al	cine. ESP
Вчера	отидох	на	кино. BG
Ahir	vaig anar	al	cine. CAT

Ayer	hablé	con	Ana. ESP
Вчера	говорих	с	Ана. BG
Ahir	vaig parlar	amb	l'Ana. CAT

- **Определителен член пред личните имена.**

На испански език, както на български език, пред името на даден човек не се слага определителен член. Но на каталонски език е задължително той да бъде поставен пред личното име. Пред името на мъж поставяме определителен член в м.р. ед.ч. „el“ или „en“, а пред името на жена – поставяме определителен член в ж.р. ед.ч. „la“. Така например, ако искаме да кажем, че Ана е много висока или че Георги е много висок, на каталонски език получаваме:

Ana	es	muy	alta. ESP
Ана	e	много	висока. BG
L'Anna	és	molt	alta CAT

Jorge	es	muy	alto. ESP
Георги	e	много	висок. BG
El Jordi	és	molt	alt CAT

- **Определителен член пред притежателните прилагателни.**

На испански език, както на български, притежателните местоимения не са придружени от определителен член, както е на каталонски. Така например, ако

искаме да кажем, че къщата е моя или че котаракът е мой, получаваме:

Mi	casa. ESP
Моята	къща. BG
La meva	casa. CAT

Mi	gato. ESP
Моят	котарак. BG
El meu	gat. CAT

- **Разлики в лексиката.**

В каталонския и испанския език има думи, които си приличат. Например, съществителното *разследване* на каталонски е „investigació“, а на испански „investigación“, *испанец* на каталонски е „espanyol“, а на испански е „español“. Разбира се, има и такива думи, които са напълно различни. В таблицата по-долу ще откриете някои от тях:

Български език	Каталонски език	Испански език
Ябълка	Poma	Manzana
Сирене	Formatge	Queso
Жълто	Groc	Amarillo
Червено	Vermell	Rojo
Чичо	Oncle	Tío
Малък	Petit	Pequeño
Стол	Cadira	Silla
Чаша	Got	Vaso
Прозорец	Finestra	Ventana
Маса	Taula	Mesa

IV. Заключение

В заключение можем да обобщим, че между каталонския и испанския език съществуват прилики, но също така откриваме и разлики, които не са малко на брой. Те се дължат на факта, че каталонският език е запазил голяма част от особеностите на латинския език и това го прави доста различен откъм граматика и фонетика.

ЛИТЕРАТУРА

Mas M., Malcion J., Rosanas R., Verges M. H. *Curs de catala Diguei Diguei*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000, ISBN: 84-7826-556-2.

ИНТЕРНЕТ ИЗТОЧНИЦИ

<http://www.gentcat.cat>

<http://www.verbs.cat>
<https://es.quora.com/Cu%C3%A1l-es-la-diferencia-entre-el-espa%C3%B1ol-castellano-y-el-catal%C3%A1n>
<https://mistraductoresjurados.es/diferencias-entre-castellano-y-catalan>
<https://promova.com/es/blog/catalan-vs-spanish-languages>
<https://www.trustedtranslations.com/es/blog/cuales-son-las-diferencias-entre-el-espanol-y-catalan>

СПЕЦИФИКИ ПРИ ИЗУЧВАНЕТО НА КАТАЛОНСКИЯ ЕЗИК ОТ ЧУЖДЕНЦИ, ВЛАДЕЕЩИ ИСПАНСКИ ЕЗИК

Екатерина Балачева

(Резюме)

Между каталонския и испанския език има сходства, които откриваме в образуването на глаголните времена. Двата езика имат еднаква структура на изречението. Наблюдаваме и прилика в граматичния род и число. Но между тях има и различия. Най-основните от тях откриваме във фонетиката, в поставянето на определителен член пред личните имена и пред притежателните прилагателни. Наблюдаваме значителни разлики и в лексиката на двата езика.

Ключови думи: каталонски език, испански език, граматика, лексика, разлики.

SPECIFIC FEATURES OF LEARNING THE CATALAN LANGUAGE BY SPANISH SPEAKING FOREIGNERS

Ekaterina Balacheva

(Summary)

There are similarities between Catalan and Spanish, which we find in the formation of verb tenses. The two languages have the same sentence structure. We also observe similarities in the grammar categories of gender and number. But there are also differences between them. The most basic of these are found in phonetics, in the placement of the definite article before personal names, and before possessive adjectives. We also observe significant differences in the vocabulary of the two languages.

Keywords: Catalan language, Spanish language, grammar, vocabulary, differences.

СЪВРЕМЕННИ РЕФЛЕКСИИ В ОБУЧЕНИЕТО

Златка Михова¹

Смятам, че темата за днешните младежи на Украйна е много неудобна и малко обсъждана, затова реших да посветя тазгодишната ми статия именно на тях. Може би не е дошъл моментът за нея, но как се изграждат младите хора е винаги актуално, защото непрестанно трябва да мислим за тези, които ще работят и управляват живота след пет или десет години.

Украйна днес ми напомня за следосвобожденска България – утвърждава се нация, която има външна заплаха и се мобилизира и консолидира, младите хора осъзнават своята роля на нужни за страната си.

Искам да разкажа впечатленията си от моите студенти от Политехническия университет в гр. Житомир, намиращ се в северозападна Украйна, и за трудностите при излизането от страната им на границата, защото момчетата са стояли дълги часове там в доказване на основанията да заминат за чужбина по програмата „Еразъм+“.

Житомир се намира на 150 км южно от Чернобил. Първият студент от този град ми разказа, че масово хората там са болни от редки болести, които водят до хронични състояния и притежават документи за степен на инвалидност. Това се отнася също за него и неговия деветгодишен брат.

Аналогията с нашата държава продължава – комсомолците взимат куфарчетата с пари и се превръщат в олигархия. Украйна се разделя на източна и западна половина. Източната част е свързана с Русия, а западната – с Европа и Полша.

Именно това го кара да избере да учи екология и да мечтае за нормален живот, който има по-скоро чертите на западноевропейския, отколкото на пост-съветския.

Желанието рязко да се скъса с Русия и да се отблъснат от ролята на донор към бившата империя се чувстваше в подтекста на думите му, а понякога беше и съвсем декларативно. Видях у него стремеж, че трябва да избере наука и професия, които да донесат на държавата му икономика, отговаряща на стандартите на Европейския съюз, и сподели, че предприятията в източна Украйна могат да работят само по руски модел, защото така са замислени и построени и не отговарят на бъдещата европейска интеграция на страната. Обясни ми, че конкуренцията със западните предприятия би изисквала огромни инвестиции и мините и добивните предприятия са с размерите на цели градове и наистина ще се нуждаят критично от нови специалисти, защото там в един завод работят по 40-

¹ Ст. преподавател по английски език в кат. „Чужди езици“ при Миннотехнологичен факултет, МГУ „Св. Иван Рилски“

50 хиляди души. Разцеплението в обществото идва от осъзнаването, че тези хора могат да загубят работата си, ако трябва да приспособят производството си към световните стандарти.

Темите, върху които избирахме заедно да работим, бяха за ролята на пчелите за селското стопанство, за екологични проекти в Житомир, които вече са станали факт, и за най-добрите такива у нас. Той не се интересуваше от техническия английски, а по-скоро от английски, тясно свързан с неговата пряка специалност. Понякога не успявах да му обясня дадена дума на английски и когато, в безизходица, казвах думата на български, той веднага я разбираше и се оказа, че украинският език в момента се изгражда, и в стремеж да се отблъснат от руския език, те взимат за корен на думата някой пример от западните за тях славянски езици, а може би и точно от българския.

Град Житомир, както личи и от името му, е част от житницата на Украйна и е напълно равнинен и затова най-силното впечатление на студента ми от София беше планината Витоша, която се вижда от всяка точка на града. Сподели, че първоначално се е страхувал да вдигне глава, защото усещането е, че планината ще падне върху него и ще го затрупа.

Другото, което каза, че завинаги ще се запечата от престоя му у нас, е чувството, че можеш да погледнеш нагоре и да видиш граждански самолет, който не носи бомби и не е необходимо да тичаш към убежищата, можеш просто да го наблюдаваш и да се наслаждаваш на дирята му в небето. Разказа, че е бил твърде малък, когато прелитането на самолети е било нормално за тях, и сега си дава сметка, че невини самолети сеят смърт; че съзнанието му е изкривено, защото не е пътувал в чужбина и не знае, че има толкова високи планини; и че войната го е лишила от толкова много нормални за младежите по света знания и усещания дори за природни дадености.

На въпроса ми за плановите му след обучението му в нашия университет, откровено сподели, че ще замине за Полша, където ще се срещне с майка си и братчето си и ще поемат по пътя на бегълци.

Следващите студенти от същия университет в Житомир вече бяха избрали специалността „Маркшайдерство и геодезия“ и бяха още по-амбициозни и сериозни в ученето си. Действително видях как само за една година разликата е в решителността им да станат възможно най-добрите специалисти, винаги присъстваха на занятията, бяха много подготвени и участваха във всички тестове, макар че пристигнаха по-късно и трябваше да се включат в крачка. Случките, с които аз и студентите на семинарите ще ги запомним, бяха, че при затръшването на врата от вятъра някъде на горния етаж, те клякаха и се криеха под чина, твърдейки че има въздушна тревога. Отне им известно време да свикнат и да се убедят, че това е безопасно.

На телефоните си имаха специална апликация, която час по час известяваше за въздушна атака в Украйна, и докато ние притихвахме в очакване да отговорят на обажданията на родителите си от родината им, те с досада

коментираха: "Oh, those Russians! Damn Russians!" След това вече свикнахме и разпознавахме свистящия звук на тревога за въздушна атака от мобилните телефони и тяхната досада от постоянния вой и не им обръщахме внимание. Така, някак взаимно, се учехме да възприемаме другия с неговата история.

Видях разликата между студентите от първата и втората година: едните се паникьосваха при затръшната врата и обмисляха как да не се върнат в Украйна, бяха плахи и неуверени в знанията си, а другите приемаха стоически всички сигнали за войната, демонстрираха увереност и амбиция за успех в следването си и заявиха, че се прибират у дома с пълното съзнание, че подлежат на мобилизация.

Бидейки доскоро рускоезично население, чиито основни партньори са били от Русия, за няколко години младите хора бяха наблегнали на ученето на английски и резултатите вече се виждаха, и работеха силно за връзките с останалия свят, доброто самочувствие и доказването им в една напълно нова за тях страна като нашата. Един вид, младежта е способна да направи контранастъпление, но на запад, и да се смеси с другите студенти от цял свят, вече и чрез знаенето на език.

В подтекста на мислите, които споделиха с мен, прозираше съзнанието, че украинците са разменната монета и ще платят висока цена, но само така могат да се докажат като самостоятелна нация и независима държава.

Младите хора на Украйна се изправят пред сложната ситуация на вътрешни промени и външната заплаха, като продължаващата война вече се счита за легитимно средство за уреждане на международните отношения между бивши съюзници.

Оказа се, че както и в България, така и там значителна част от младежта нито работи, нито учи, нито се квалифицира по някакъв начин и има планове за бъдещето (15,5 % от младите хора от 15-24 години, като преобладаващата част са жените). Същевременно военният конфликт втвърдява окончателно идеята за национална идентичност и желанието да останат в Украйна, именно за да устоят на агресията. Студентите ми се затрудняваха да кроят дългосрочни планове, тъй като трябваше да решават приоритетно непосредствените си нужди и зависимостта им от изхода от войната.

В актуалния момент множество младежи считат, че възможностите за образование и икономически просперитет в настоящите им общини са силно ограничени и обмислят евентуална емиграция.

Разказаха ми и за отпечатъка на войната върху техните близки, които вече са на фронта, и как един ден биха се вписали в цивилния живот, като вече са се научили да решават проблемите чрез оръжие.

Всеки наш семинар започваше с въпрос за домовете и семействата им и дали се чуват достатъчно често с тях. Замислях се за непосредствените предизвикателства в битов смисъл на живота у дома и колко несигурно изглежда бъдещето, което би следвало да е бляскаво в очите на едни двадесетгодишни

умни и старателни млади студенти.

Положителното, което забелязах у тях, беше чувството за национална идентичност и силната гордост, че имат собствен език и култура.

Страхът в началото на конфликта, беше заместен от **желанието да останат съзнателно в Украйна** и да допринесат за възстановяването ѝ.

Надеждата за бъдещето, въпреки грозното лице на агресията, все пак преобладава сред моите студенти и желанието за бъдеща победа на Украйна и достъп до Европейския съюз и НАТО ги прави по-устойчиви и приспособими пред враждебността на текущите събития. Те търсеха психологическа подкрепа от мен и участваха активно в задачите, които им давах, твърдяха, че така усилено ще участват и в усилията си за мир.

Вярвам, че тази статия, личният ми контакт с украинските студенти, техните искрени думи ще допринесат да си изградим една по цялостна картина за случващото се в Източна Европа, част от която сме и ние.

СЪВРЕМЕННИ РЕФЛЕКСИИ В ОБУЧЕНИЕТО

Златка Михова

(Резюме)

Статията проследява взаимодействието с украински студенти, обучаващи се в програма за обмен между Украински политехнически университет – Житомир и МГУ „Свети Иван Рилски“ – София.

Обърнато е внимание на активната позиция на младите хора, желанието им да се образуват и да бъдат адекватни на европейските ценности, като са проследени и техните лични усещания за условията в страната им в момента.

Дава се яснота за позитивната нагласа и надеждата, че те ще успеят да се реализират и развият и в извоювалата си мир държава.

Ключови думи: обучение, взаимодействие, европейски ценности, студенти.

CONTEMPORARY REFLECTIONS IN EDUCATION

Zlatka Mihova

(Summary)

The article traces the interaction with Ukrainian students studying in an exchange programme between the Ukrainian Polytechnic University – Zhytomyr and the University of Mining and Geology “St. Ivan Rilski” – Sofia.

Attention is paid to the young people’s active stand, their desire to be educated and adequate to European values, and their personal feelings about the current conditions in their country.

Clarity is given to the positive attitude and the hope that they will be able to realise themselves and develop in their country after it has won peace.

Keywords: education, interaction, European values, students.

IV. ГОСТ

ОПИТ ЗА НАДНИКВАНЕ В ПРОФИЛА НА ДНЕШНИТЕ ТИЙНЕЙДЖЪРИ

Маргарита Папазова¹

Извечна истина е, че има противоречия и често неразбиране между поколенията. Чували сме и чуваме коментари от сорта „нищо не става от днешните млади“; „много са разпасани“; „нямат никаква дисциплина“; „не проявяват уважение към по-възрастните“ и още, и още. От другата страна също имат своите възражения към поколението на своите родители и дядовци. Може би една дума би обобщила отношението на някои младежи, а именно „задръстенияци“. Аз бих казала, че подобни разминавания са съвсем нормални и винаги са съществували. Но днес като че ли критиката към младите е по-силно изразена и има защо. Духът беше изпуснат от бутилката, а именно някогашната строга дисциплина в училищата (имам предвид преди 1989 г.) беше разрушена и днешните младежи смятат, че всичко могат да правят. Не може да се отрече влиянието на медиите, на телевизията, на интернет. Не може да се отрече пагубното въздействие на чалгата, която за съжаление е любима музика на страшно много млади хора и не само. Това доведе до опростачване на обществото като цяло. Много анализатори са го казвали и го казват. Има опити това да се поправи, но е трудно. Учителите се оплакват от често ненормалната атмосфера в час и невъзможността да се работи; от липсата на уважение от страна на учениците. Разговори с мои ученици от школата, в която преподавам, потвърждават, уви, тази истина. А аз лично съм изпитала на гърба си последствията от невъзможната дисциплина в час, защото съм работила и в държавни училища. Лошото в случая е, че родителите невинаги познават добре децата си и застават на тяхна страна. Разбира се, не можем и не бива да поставяме всички ученици под един знаменател, но достатъчно е няколко да си позволяват да се държат непристойно и да развалят нормалната учебна атмосфера. Класовете са огромни – с по 28-30 ученици! Това прави учителите безпомощни. Без достатъчни инструменти за наказателно въздействие върху нарушителите на дисциплината и без подкрепата на родителите почти нищо не би могло да се постигне.

Това е картината, която аз виждам, що се отнася до средношколското образование и ситуацията в държавните училища. Бих искала обаче да акцентирам върху другите деца и младежи, с които се срещам в частната школа. Тези, които идват за допълнителни знания и подкрепа. Определено има младежи, които са точно обратната страна на по-горното описание. Мотивирани,

¹ Учител по английски език и бивш преподавател в МГУ „Св. Иван Рилски“

амбициозни, изразяващи уважение към учителите си. Готови да се справят с голямото натоварване в училище плюс допълнителните уроци. И го правят много успешно. Какъв е техният процент, не бих се осмелила да гадая, но колкото и да са малко, а те не са, има надежда за нашата страна. Ще се опитам да обрисвам техния профил. Както казах вече, те са мотивирани и амбициозни. Ако частните курсове са били наложени от амбицията на родителите в началото, то в един момент тя е станала и тяхна. Те обичат спорта и повечето упражняват някакъв спорт. Слушат музика, различна от чалга. Много от тях четат. В повечето случаи имат добра представа за ситуацията в училище и в обществото и имат добра оценка. Както и добра самооценка. Отговорни са и имат самодисциплина. Много от тях проявяват зрялост и мъдрост, които са впечатляващи. И още нещо важно, вълнуват се от успеха си в училище! Справедливо е да кажа, че групите в школата са малки, компактни и това също е благоприятен фактор за добрата и ползотворна работа.

А сега нека премина към моята дисциплина – английски език. Как се справят учениците в школата? Работят с желание, проявяват търпение и устойчивост. Повечето от тях се справят отлично и работят с пълното съзнание, че езикът им отваря нови хоризонти. Повече от половината, ако не всички, се готвят за ниво на кеймбриджския изпит в Британски съвет. Този изпит им дава възможност да се сравнят със своите връстници от цял свят, освен това им предоставя възможности за по-късно в живота им. Силно съм впечатлена от уменията на групата ми в ниво B1+. Имат изключителни говорни умения, в слушането също, както и в писането и четенето. Надминали са нивото си. Но най-добри са в говоренето. Да, определено има добри предпоставки за подобно явление, но не може да се твърди същото за всички. Имам предвид океана от възможности в интернет – да се чете, слуша, играе и комуникира с хора от цял свят. Възможността да се слуша музика и да се гледат филми на английски. Повечето от децата в групата вече са пътували на доста места в Европа. Това също помага да упражняват знанията си по езика в реални условия. В последния час си говорихме за нещата от живота и ги помолих да определят в проценти, ако им е възможно, кое е допринесло най-много за техните знания и умения по английски. Споменаха по-горните фактори, но за моя изненада казаха, че курсовете по английски, които посещават, са допринесли най-много (някои от тях посочиха 80%). Говоря не само за едногодишен курс. Повечето започват от 3-ти, 4-ти клас и продължават до 10-ти, 11-ти. Така че напълно е възможно и да е така. Семейната среда и ролята и примера на родителите определено е фактор, който трябва да се изтъква. Но бях дълбоко впечатлена, когато най-добрата девойка в групата – изключително обаятелно момиче, много жизнерадостна и енергична и най-вече отлична – сподели, че родителите ѝ се развеждат. Каза го между другото. Тя обаче не позволява това да излиза на повърхността и да ѝ пречи в ежедневните ѝ задължения. А тя е девойка на 15 години. Това показва сила, увереност и вътрешна стабилност, на която мнозина биха завидели!

А сега бих искала да разкажа за още един случай, конкретен, от моята учителска практика. Миналата година при мен дойде младеж, седемнайсетгодишен, бяха ме препоръчали, с молба за частни уроци. Трябваше първо да определим нивото, защото той не беше сигурен. Дадох му тест за B2 (обичайното ниво, което се покрива в средните училища, а и не само там). Имаше една грешка. Казах му, че това ниво го е овладял и ще започнем с C1. Смятах, че желае да се яви на Cambridge Advanced – изпита за напреднали в Британския съвет. Иначе за какво да ме търси за уроци, си помислих. Поговорихме за това и той се съгласи с мен, че целта на нашите занимания ще е подготовката за този нелек изпит. С ръка на сърцето мога да кажа, че бях изключително впечатлена от младежа. Пишеше и подготвяше домашните, които не бяха малко, с голямо усърдие и внимание, но най-вече много правилно и прецизно. Следвахме логиката за изпита, т.е. съответните компоненти, а именно Use of English and Reading, Listening, Writing, and Speaking. Учебникът е така систематизиран, специално за ниво C1. С всичко се справяше отлично. Особено му допадаше говоренето, където освен темите, които се предлагаха за дискутиране в учебника, си говорехме и обсъждахме теми от нашето ежедневие, от българската действителност. Смайваше ме със зрелостта на своите разбирания, които се припокриваха с моите. Разликата във възрастта ни никак не е малка. Неговите мнения и вярвания показваха разум и мъдрост, които сигурно трудно биха се открили и в по-възрастни хора. Друго, което го отличаваше от неговите връстници, беше фактът, че той предпочиташе да бъде със семейството си по почивки и екскурзии. Тийнейджърите на тази възраст намират за скучно и досадно да са с родителите си и предпочитат приятелския кръг. Той обаче говореше с уважение и любов за своите родители и се радваше на съвместните им мероприятия. Бре! Наистина бях смаяна!

Черешката на тортата в това описание е фактът, че момчето имаше свой бизнес. Звучи прекалено силно, но е факт. От доста време се занимаваше онлайн с copywriting – думата се използва така и на български. Ето една дефиниция от интернет на това деяние: *„Копирайтингът е процесът на писане на текст с цел убеждаване на читателя или за рекламни цели. Той обхваща създаването на различни видове текстове, като реклами, уеб съдържание, слогани и др., които трябва да бъдат убедителни и да постигат определена цел, като например продажба на продукт или услуга.“* Това момче работеше като freelancer, т.е. на свободна практика. А в края на годината започна да обучава онлайн и други хора на копирайтинг. Това научих от неговата фейсбук страница. Той имаше цел, беше наистина целеустремен в онова, което върши, и желаше да го върши много добре. Призна си, че училището вече му е малко досадно и отдава усилия там, за да вземе добра диплома. Но вече беше стъпил здраво на земята и искаше сам да управлява своя живот. Следваше своите мечти с невероятна смелост и увереност. Не се интересуваше от „дребните“ забавления на своите връстници. Дори му бяха смешни. Май не обичаше много да общува с тях. Според него много от тях се реят безцелно и си губят времето. А той беше аналитичен, дисциплиниран и много

добре организираше деня си.

Изненадата дойде в края на учебната година, когато отново заговорих за изпита в Британския съвет, където трябваше да се регистрира. Той обаче заяви, че няма да се явява на изпита. На въпроса защо тогава сме правили тези уроци, той каза, че просто е искал да се упражнява и подобрява английския си, за да му служи по-добре в работата му, в копирайтинга. Упреквах го, че не желае да се яви на изпита, където гарантирано щеше да се справи с flying colors, т.е. с отличие, и който щеше да му отвори вратите на много чуждестранни университети. Не, той беше твърд, че този изпит не му трябва. Беше уверен в това какво иска да прави и как ще го постига и най-важното, че ще го постигне. А той вече беше напред с материала.

Споделям този случай, защото за мен беше много впечатляващ и също много радващ. Чудесно е, че имаме такива младежи – уверени, знаещи, мотивирани да вървят по изборния от тях път!

V. ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

ПОВОДИ ЗА ГОРДОСТ – ПРЕПОДАВАТЕЛСКИЯТ ПРОЦЕС ДАВА ПЛОД, ИЛИ ОЩЕ ЗА БЛАГОТВОРНАТА НЕСКРОМНОСТ

Милена Първанова¹

Възможно е размислите, които ще изложа по-долу, повече да са в унисон с някои от двата празника, посветени на преподавателите: 24 май или Деня на будителите. Ала в контекста на 25 години, през които и списвалите изданието „Известия“, и сътрудничилите автори с усърдие, постоянство и ненатрапчивост са допринасяли с работата си за разширяване на научните търсения и изследователските хоризонти на аудиторията, както и – вярвам – за нейната интелектуална наслада, считам, че ще е проява на излишна скромност да не спомена ползата от тези наши съвместни и общополезни занимания.

Ще започна оттам, че като преподаватели по дисциплината „Чужд език“, включена като задължителна в учебните планове на всички бакалавърски програми, преподавателите от катедра „Чужди езици“ обхващаме всички студенти в първи и в началото на втори курс, в общия случай. Имаме поглед над обучаемите както по отношение на възприемането им на единици от избрания общоупотребим чужд език, така и над терминологичните единици, които им се предлагат в модула по специализиран чужд език. В този смисъл имаме и преки наблюдения кои от студентите в началните курсове са достатъчно мотивирани да задълбочат познанията си по избраната от тях бакалавърска програма, та да продължат да надграждат чрез употреба и на чуждия език. Затова като че ли свикнахме и дори приехме за норма ежегодно да получаваме материали за публикуване на страниците на списание „Известия“ от такива будни младежи.

С навлизането в дълбочина в избраната специалност чрез разнообразие от дисциплини, предлагани от профилиращите катедри, тези младежи разширяват професионалните си компетенции и научните си дирения. Разбира се, преподавателите от съответните катедри имат много по-сериозен поглед над етапите на развитието им и ги насърчават и подпомагат да започнат изяви в писменото поле на научната мисъл чрез съавторство в писане на статия, презентиране на резултати от изследванията си, а в даден момент и в самостоятелна научна разработка.

И някъде по спиралата на това развитие се позиционираме и ние, преподавателите по чужд език. Защото в началните курсове сме положили основите на правилното разбиране за важността непрекъснато да се разширява

¹ Старши преподавател по английски език в кат. „Чужди езици“ при Миннотехнологичен факултет, МГУ „Св. Иван Рилски“

терминологичният корпус, ежедневно да се практикува езиковото умение говорене (напр. чрез чатове с връстници в социалните мрежи), ежеседмично да се надграждат езиковите умения четене (на различни по жанр научни материали, сайтове), слушане (на подкасти, видеоматериали в Youtube и др.), и по възможност ежеседмично да се практикува езиковото умение писане (напр. чрез представяне на резюме на прочетен научен текст, отговор на зададен въпрос в научната област, подготвяне на няколко слайда за презентация и др.). Далеч сме от мисълта, че такъв алгоритъм е по силите на всеки един студент, но стремежите ни като преподаватели са в такава насока. При някои студенти резултатите са налице още по време на курса по специализиран чужд език. При други резултатите са процес, осъзнаването на важноста на чуждоезиковите умения е функция на времето и затова още по-сладостен е моментът, когато студентите решават да продължат изучаването на чуждия език във факултативна форма. Така се стига до резултатния унисон на стимулиране от преподавателя и извеждане на образователен резултат от страна на студента.

Подобен на горното е процесът на обучение по задължителната дисциплина „Английски език“ за спец. КТИД в ОКС „бакалавър“, която имам честта да водя. Като цяло, в специалността се записват силно мотивирани студенти с доста високо ниво на предварителна подготовка по чуждия език. Това е особено валидно и видно през последните 2-3 години и именно през тях съм имала най-бърза обратна връзка и съм получавала най-високи резултати от педагогическите си дейности. Всичко започва с добър подбор. След това се намесва факторът „вътрешна конкуренция“, стимулиращ стремежа за изява на индивидите в рамките на групата. Важни са и личната мотивация, както и навикът за учебен труд на занятия и у дома. Едва накрая бих поставила ролята си на преподавател, защото при силни групи тя е основно коригираща и направляваща.

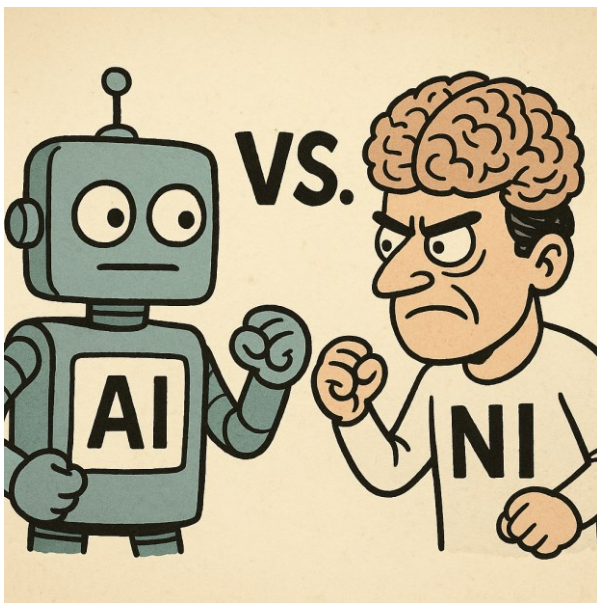
Ето под влиянието на какви фактори тази академична година получих невероятния образователен резултат в III курс в спец. КТИД, който ще споделя по-долу. Освен това похвалата винаги стимулира и води до още-по-градивен ефект.

Винаги съм твърдяла, че съм привилегирована да работя със спец. КТИД, защото досега съм била единственият преподавател по чужд език, който е пряк свидетел на напредъка на студентите си от I до IV курс както по английски език, така и по специалните им дисциплини. Причината е, че в специалността английският език е задължителна дисциплина през осемте семестъра и студентите са ежеседмично въввлечени в езикови дейности. Терминология започва да се въвежда още от първи курс и студентите достигат ниво на автоматизиране, позволяващо им свобода на речевата дейност и при устна, и при писмена изява. При променените наскоро учебни планове, според които на студентите в МТФ и в ГПФ в ОКС „бакалавър“, а за някои специалности и в ОКС „магистър“, се предлага изучаване на чужд език във факултативна форма, също е възможно достигането на високо ниво на овладяване на чужд език и вярвам, че резултатите ще са видни съвсем скоро.

В началото на летния семестър през учебната 2024-2025 г. по студентска мобилност по програма „Еразъм+“ в МГУ пристигнаха младежи от Технически университет – гр. Житомир, Украйна. Една от девойките завършваше обучението си по специалност „Софтуерно инженерство“ и предвид високото ѝ ниво на владеење на английски език, свободата ѝ на комуникация и желанието ѝ да се среща с връстници от България, я включих в занятията по английски език с групата от III курс, високо ниво, в спец. КТИД, а в самостоятелна форма работихме по терминология по нейната специалност. Решението ми се оказа печелившо още на първото смесено занятие с третокурсниците.

Те са уникално добра група, много ерудирани, силно мотивирани и с винаги изявен стремеж – но в здравословни граници – да демонстрират знания и напредък. Появата на нов член в подгрупата, видимо с много знания по английски език, а както се оказа скоро и по специалността си, предизвика небивал интерес към следващите занятия... Та, на първата им среща с украинската студентка направих реверанс към групата и акцантирахме върху любимото им езиково умение: говоренето. Ангажирани с представяне на двете висши училища, специалностите си, изучаваните дисциплини, въобще сравняване на двата университета, студентите просто не забелязваха как лети времето. За мен провеждането на подобно занятие беше много спокойно, защото само леко направлявах хода на дискусиата и припомнях академична терминология, която сме изучавали още в I курс с тази подгрупа.

В някакъв момент (защото на това занятие всичко беше *емпромпту*) в разговора се появи темата за изкуствения интелект и тук вече се проявих в обичайната си и „недолюбвана“ роля: предложих на студентите да нахвърлят писмено мисли относно изкуствения и естествения интелект под съвсем общото заглавие „Изкуствен интелект и/или/срещу естествен интелект“.

AI generated picture of AI vs. Natural intelligence

Всеки имаше пълната свобода да избере за себе си дали да противопоставя или да сравнява двата. Първо, бях удивена, че студентите не възроптаха – какво ли не постигаме с малко благотворно чуждо присъствие и доза конкурентност... Второ, никой и не помисли, че занятието е към края си и май няма да може да довърши съчинението си навреме. Така останахме още един учебен час в залата, но какво пък: колкото повече, толкова повече – нали до този извод са стигнали светила-съвременници като Мечо Пух и основателят на теорията за принадлежната стойност... Трето, без каквито и да било ограничения във време и обем, но след стимулираща дискусия по тема, явно представляваща интерес за присъстващите на занятието, академичният дискурс доведе до невероятни

Artificial Intelligence vs. Natural Intelligence

Last week I had the incredible opportunity to participate in an Erasmus youth exchange about journalism in Romania. Throughout the project, I stepped into multiple roles - writer, editor, and social media publisher. Each role came with its own set of responsibilities, but they all had one crucial element in common: fact-checking. Before publishing an article, I had to verify every piece of information, ensuring its accuracy and reliability. Guided by experts in the field, I quickly realized how challenging yet essential this process is in today's world, where misinformation spreads faster than ever.

One of the most intense and thought-provoking debates we had was about artificial intelligence (AI) and its role in fact-checking. With fake news flooding the internet, some participants believed that AI could be the ultimate solution. They argued that AI has the ability to scan thousands of sources in mere seconds, compare facts, and instantly flag false claims - something no human could do as efficiently.

However, others were more skeptical. They questioned whether AI could truly understand the deeper layers of language - sarcasm, humor, political bias, or hidden agendas. After all, AI learns from data, and if that data is biased, wouldn't it simply reinforce the same mistakes rather than correct them? Can a machine really grasp the complexities of human communication, or will it always be limited to patterns and keywords?

This debate opened my eyes to the strengths and weaknesses of AI in journalism. There's no doubt that AI is a powerful tool. It can process massive amounts of information at lightning speed, helping journalists detect manipulated photos, cross-check sources, and flag misleading articles. In a world where misinformation spreads like wildfire, AI-powered fact-checking systems could revolutionize the industry.

But AI has its limitations. It doesn't "think" the way humans do. It doesn't understand context, emotions, or cultural nuances. For instance, during our discussion, someone mentioned a case where an AI system mistakenly flagged a satirical article as fake news. Why? Because AI, unlike humans, cannot always distinguish between a joke and a serious claim. It processes words, but it doesn't interpret meaning the way a human journalist would.

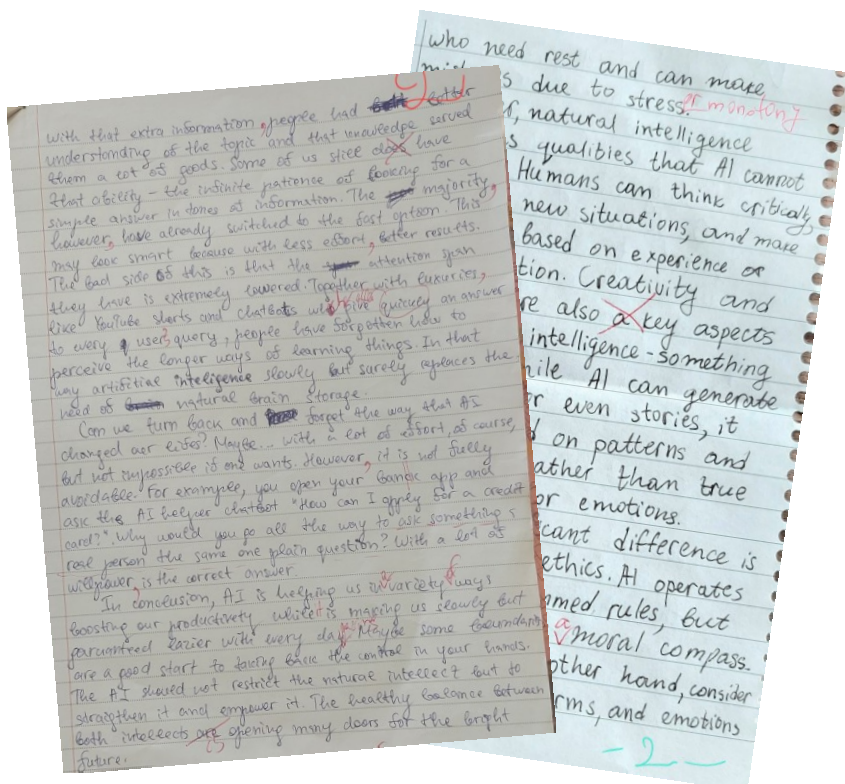
That's why human intelligence remains irreplaceable. Journalists don't just verify facts; they analyze, interpret, and make ethical decisions about what to publish. They can question sources, recognize propaganda, and consider the impact of the information they share. Unlike AI, humans can adapt, think critically, and apply judgment in ways that technology simply cannot replicate.

AI is here to stay, and its role in journalism will only grow. It can be a powerful ally in the fight against misinformation, providing speed and efficiency. But as I learned from my experience in Romania, AI should be seen as an assistant, not a replacement. It can check facts, but only humans can fully understand and interpret the truth.

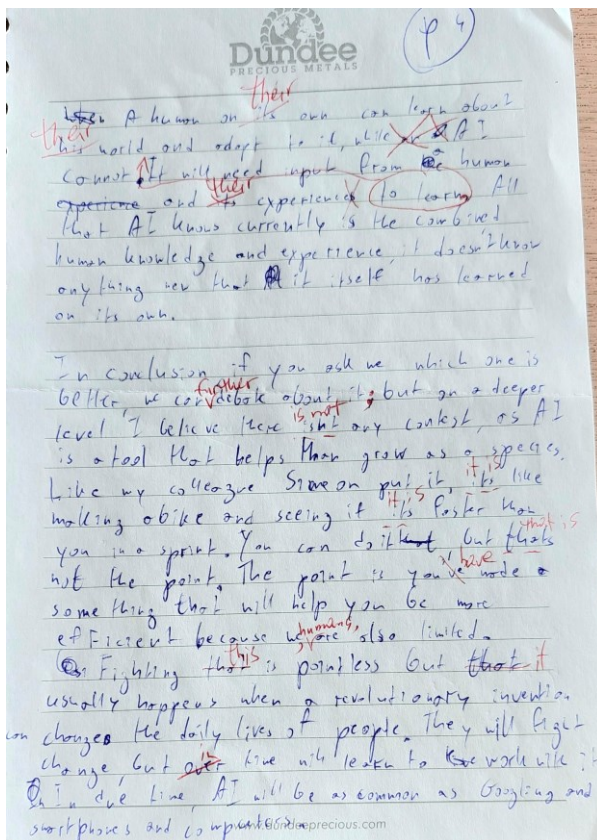
резултати. Получих съчинения, в които, наред с очаквано високото ниво на владение и използване на английски език, студентите демонстрираха и аналитично и критично мислене, подплатено с много знания по изучаваните до момента специални дисциплини и от самостоятелни търсения.

Работите проверих у дома, нанесох поправки – естествено, присъствието ми пред студентите и ролята ми на учител трябва да се бранят, нали така – и някои от студентите дори направиха ревизия на съчиненията си и ми изпратиха коригирани текстове. Дотолкова се бяха постарали, че дори ми ги дадох във форматиран вид, както и в печатница едва ли биха „изпипали“ така. Сякаш бяха подготвени за показване пред аудитория. Така и сторих – получих разрешение от авторката да споделя материала като пример за съчинение с вглеждане в детайла по отношение на прилагането на инструментариум за текстообработка. В този случай студентката бе използвала дори инструмент с изкуствен интелект (програма *Canva*). Прилагам снимка на приятното за око съчинение на Цветелина Тодорова. ↑ (вж. предната стр.)

За да не бъда
голословна, за да не
звуча пристрастна –
това са все пак мои
студенти – но за да
покажа как
съвместните усилия
на преподаватели и
обучаеми водят до
резултати, прилагам
някои от
съчиненията на
младежите от онова
занятие. Предлагам
ги в двуезичен
вариант, заедно с
паралелен превод,
като наблягам на
факта, че са писани в
час. Явно интересът
е бил голям, след
като получих
съчинения и от по 4
изписани страници.
Накратко, който си го
може, си го може и го
прави...

→

Предлагам и снимки на някои от страниците на съчиненията: не сме безгрешни направени, но с търпение и постоянство грешките се изчистват.

Процесът е двустранен, но целта е една: нашите студенти да бъдат уверени в изказа си, да демонстрират убеденост във възгледите си, да подплатяват съжденията си с много знания по специалността. В такъв смисъл считам, че задачата ми е изпълнена, както и тази на колегите от профилиращата катедра: възпитаниците ни знаят много и могат и го показват. Благодаря на всички участници в процеса, довел до тези гордо показвани резултати. Устойчиви сме с подобни прекрасни студенти. Дано идват все повече и по-често такива! Бъдещето е светло!

Анна Илиева¹

Considering the current trends, AI technologies have found their way into nearly every aspect of our lives. From simple chatbots and digital assistants to AI therapists and various built-in features on applications and websites. Even if we do not engage with AI directly, it often impacts us in subtle and invisible ways. Avoiding AI has become increasingly challenging, so it is essential to acknowledge its existence. The real question is how we will respond: will we oppose it, leverage it to enhance our capabilities, or rely on it entirely?

***Before AI: When Time Was
Ours***

Before we dive into any judgement, let us think back to the days when artificial intelligence was not really a thing. In the past, people relied more on books, libraries, and talking to one another instead of having answers at their fingertips. And it was perfectly fine this way. Life moved at a slower pace back then, without the constant buzzing of phones and notifications. People

Като се имат предвид настоящите тенденции, технологиите с изкуствен интелект са намерили своето място в почти всеки аспект от живота ни. От прости чатботове и дигитални асистенти до терапевти с изкуствен интелект и различни вградени функции в приложения и уебсайтове. Дори и да не взаимодействаме директно с изкуствен интелект, той често ни влияе по фини и невидими начини. Избягването на изкуствен интелект става все по-трудно, така че е важно да признаем съществуването му. Истинският въпрос е как ще реагираме: ще му се противопоставим ли, ще го използваме ли, за да подобрим възможностите си, или ще разчитаме изцяло на него?

***Преди изкуствения интелект: Когато
времето беше наше***

Преди да навлезем в каквато и да е преценка, нека си спомним за дните, когато изкуственият интелект не съществуваше. В онези дни хората разчитаха повече на книги, библиотеки и разговори помежду си, вместо да имат отговори на една ръка разстояние. И това беше нормалният начин. Животът се движеше с по-бавно темпо тогава, без постоянното бръмчене на телефони и известия. Хората не бяха задължени да бъдат на разположение 24/7 или да се очаква да отговорят в рамките на секунди. Този по-

¹ Студентка, III курс, спец. КТИД, ОКС „бакалавър“ в МГУ „Св. Иван Рилски“

were not obliged to be available 24/7 or expected to reply within seconds. This slower rhythm gave them something valuable: time. Time to think, to reflect, to digest the information instead of just reacting to it. Of course, people built understanding the hard way – by examining information, comparing sources, and questioning assumptions – and that is how it lasted.

Our world has changed – now it is faster, louder, and constantly connected. There is often an urge to save time, to be productive, and to strive for perfection. Fortunately, some of us still hold onto an important skill from the past: the quiet art of patience, taking the time to gather context before forming an opinion. However, for the younger generation, things are quite different. Many rely on technology from a very young age, and as a result, they sometimes struggle to break free from its grip. This is when AI steps in. Its existence brings both benefits and drawbacks, sparking debates about what the future might hold as it continues to evolve. The answer is not straightforward.

AI and Natural Intelligence

Let us begin with the clarification that AI can serve us for multiple purposes: to generate analyses, help with decision-making, automate tasks, offer

бавен ритъм им даваше нещо ценно: време. Време да разсъждават, да размишляват, да осмислят информацията, вместо просто да реагират на нея. Разбира се, хората са изграждали разбирането по трудния начин - чрез изследване на информация, сравняване на източници и поставяне под въпрос на предположения – и така е продължавало през годините.

Нашият свят вече се промени - сега е по-бърз, по-шумен и постоянно свързан. Често имаме желание да пестим време, да бъдем продуктивни и да се стремим към съвършенство. За щастие, някои от нас все още се придържат към едно важно умение от миналото: тихото изкуство на търпението, да отделяме време за събиране на контекст, преди да формираме мнение. За по-младото поколение обаче нещата са съвсем различни. Мнозина разчитат на технологиите от много ранна възраст и в резултат на това понякога им е трудно да се освободят от здравата им хватка. Тогава се намесва изкуственият интелект. Неговото съществуване носи както предимства, така и недостатъци, предизвиквайки дебати за това какво може да ни донесе бъдещето, докато той продължава да се развива. Отговорът съвсем не е еднозначен.

Изкуствен интелект и естествен интелект

Нека започнем с уточнението, че изкуственият интелект може да ни служи за множество цели - да генерира анализи, да помага при вземането на решения, да автоматизира задачи, да предлага

companionship in coding, and even create art. It is up to us in what way we will engage with it. Usually, it is used to take over the rush. It can scan, sort, summarise, and serve as a filter for the distracting side information, leaving us with space to think clearly. Using it alongside our intelligence, however, means that even with the received information, not all the work is done. Because the power of AI lies not in replacing our brains, but in removing the clutter around them.

The purpose of natural intelligence is to handle judgement, ethics, and creativity. That means not solely relying on generated short texts, but checking sources and distinguishing the lie from the truth, as well as adding our perspective, personal skills and knowledge. In this way, AI is not a threat but a tool in the hands of a thinker. Used wisely as an extension of the human mind, it frees us to think deeper and reach further. Only working together is how AI and natural intelligence do not cancel each other out but *complete* each other.

AI or Natural Intelligence

On the other hand, we often face boring tasks that annoy us. It is easier for us to turn to AI for quick answers and take them as they are without thinking further. Even prompts like “Explain this like I’m a 5-year-old” are gaining

сътрудничество при кодирането и дори да създава изкуство. От нас зависи по какъв начин ще се ангажираме с него. Обикновено се използва, за да спестим време. Може да сканира, сортира, обобщава и да служи като филтър за разсейващата странична информация, оставяйки ни пространство да мислим ясно. Използването му заедно с нашия интелект обаче означава, че дори с получената информация не цялата работа е свършена. Защото силата на ИИ се крие не в заместването на мозъка ни, а в премахването на хаоса около него.

Целта на естествения интелект е да се справя с преценката, етиката и креативността. Това означава не само да се разчита на генерирани кратки текстове, но и да се проверяват източниците и да се разграничава лъжата от истината, както и да се добавя нашата гледна точка, лични умения и знания. По този начин ИИ не е заплаха, а инструмент в ръцете на мислещия. Използван разумно като продължение на човешкия ум, той ни освобождава, за да можем да мислим по-задълбочено и да достигаме по-далеч. Само когато работят съвместно, ИИ и естественият интелект не се отменят взаимно, а се допълват.

ИИ или естествен интелект

От друга страна, често се сблъскваме със скучни задачи, които ни дразнят. По-лесно ни е да се обърнем към изкуствения интелект за бързи отговори и да ги приемем такива, каквито са, без да мислим повече. Дори подкани (промптове) като „Обяснете това, сякаш съм 5-годишен“ набират популярност,

popularity because they make things easier. At first, this seems smart and efficient, but it can lead to problems. For example, the information becomes vague and quickly forgotten. This is why doing it once or twice may not be of big harm, but repeating it on a daily basis surely is. Because over time, this can make us lose interest in things we once enjoyed. It shifts from a useful tool to an unhealthy habit.

Furthermore, recent studies show that people's attention spans have decreased significantly over the past few decades. Since this is not caused by AI alone, AI plays its part, especially through algorithms that keep us scrolling, clicking, and consuming on social media. These little distractions have led many to forget how to engage in deeper learning. As a result, artificial intelligence is starting to replace the need for our natural memory. The problem is only getting bigger from there – building people's characters in a way that is not at all like the ones before the time of the AI. It is only up to one's will to succeed by their terms, not just following what they can get for granted.

AI vs. Natural Intelligence

Last but not least, as mentioned earlier, avoiding AI can be quite difficult. It might even be easier to live like the Amish than to use technology without artificial intelligence. This is because many

защото улесняват нещата. В началото това изглежда умно и ефикасно, но може да доведе до проблеми. Например, информацията става неясна и бързо се забравя. Ето защо, повтарянето му веднъж или два пъти може да не нанесе голяма вреда, но ежедневното му ползване със сигурност е вредно. Защото с течение на времето това може да ни накара да загубим интерес към нещата, на които някога сме се радвали. Превръща се от полезен инструмент в нездравословен навик.

Освен това, последните проучвания показват, че продължителността на задържането на вниманието на хората е намаляла значително през последните няколко десетилетия. Тъй като това не е причинено само от ИИ, той играе своята роля, особено чрез алгоритми, които ни насърчават да превъртаме, кликваме и консумираме в социалните медии. Тези малки разсейвания са накарали мнозина да забравят как да се ангажират с по-задълбочено учене. В резултат на това изкуственият интелект започва да замества нуждата от естествената ни памет. Проблемът само се задълбочава оттам нататък – изграждането на характеристиките на хората по начин, който въобще не прилича на онзи отпреди времето на ИИ. Само от волята на човек зависи да успее според неговите условия, а не просто да следва това, което получава като даденост.

ИИ срещу естествен интелект

И не на последно място, както бе споменато по-рано, избягването на ИИ може да бъде доста трудно. Може би дори е по-лесно да живеем като амишите, отколкото да използваме технологии без изкуствен интелект. Това е така, защото много

everyday services rely on AI, often without us even realising it. For example, AI helps filter out spam emails, recommends products when we shop online, does facial recognition at airports, and even assesses our insurance or credit risk. Additionally, there is a downside. Some people use AI with bad intentions, like spreading fake news or running phone scams. Honestly, this is the dark side that comes when we mix AI with human nature. But it is worth noting that these issues existed even before AI, so it is not solely to blame.

How to stay away from AI then? Maybe there is not much we can do about the parts we cannot control. But when it comes to how we interact with AI, we can choose to ignore it. Instead of using the chatbot in our banking app, we can walk to the bank. Instead of searching online, we can visit the library for any information we need, no matter how small. It might be a little tough at times, but on the positive side, it can help our thinking skills grow stronger. Even though things have changed, it is still our choice. Nobody can tell us what we can or cannot do.

In conclusion, AI is assisting us in many ways and increasing our productivity. It should enhance our natural intelligence rather than limit it. In my opinion, having some boundaries is important to keep control in our hands. Finding a healthy balance between human

ежедневни услуги разчитат на ИИ, често без дори да го осъзнаваме. Например, ИИ помага за филтриране на спам имейли, препоръчва продукти, когато пазаруваме онлайн, извършва разпознаване на лица на летищата и дори оценява нашия застрахователен или кредитен риск. Освен това обаче има и недостатък. Някои хора използват ИИ с лоши намерения, като например разпространение на фалшиви новини или извършване на телефонни измами. Честно казано, това е тъмната страна, която се появява, когато смесим ИИ с човешката природа. Но си струва да се отбележи, че тези проблеми са съществували още преди ИИ, така че вината не е единствено и само негова.

Как тогава да стоим настрана от изкуствения интелект? Може би не можем да направим много за онези неща, които не можем да контролираме. Но когато става въпрос за това как взаимодействаме с него, можем да изберем да го игнорираме. Вместо да използваме чатбота в нашето банково приложение, можем да отидем до банката. Вместо да търсим онлайн, можем да посетим библиотеката за всяка информация, от която се нуждаем, независимо колко малка е тя. Може да е малко трудно понякога, но от положителна страна това може да помогне на нашите мисловни умения да се засилят. Въпреки че нещата са се променили, това все още е наш избор. Никой не може да ни казва какво можем или не можем да правим.

В заключение, изкуственият интелект ни помага по много начини и повишава нашата производителност. Той би трябвало да подобри естествения ни интелект, а не да го ограничава. Според мен, наличието на ясни граници е от съществено значение, за да запазим контрола в ръцете си. Намирането на здравословен баланс между човешкия и

and artificial intelligence is opening many doors for a brighter future. Whether we embrace it or resist it, AI is all around us, often without us even noticing.

изкуствения интелект отваря много врати за по-светло бъдеще. Независимо дали го приемаме с готовност или му се съпротивляваме, ИИ е навсякъде около нас, често без дори да го забележим.

Превод от английски:
Моника Христова

ARTIFICIAL INTELLIGENCE VS. NATURAL INTELLIGENCE

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ СРЕЩУ ЕСТЕСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ

Цветелина Тодорова¹

Last week, I had the incredible opportunity to participate in an Erasmus youth exchange about journalism in Romania. Throughout the project, I stepped into multiple roles - writer, editor, and social media publisher. Each role came with its own set of responsibilities, but they all had one crucial element in common: fact-checking. Before publishing an article, I had to verify every piece of information, ensuring its accuracy and reliability. Guided by experts in the field, I quickly realised how challenging yet essential this process is in today's world, where misinformation spreads faster than ever.

One of the most intense and thought-provoking debates we had was about artificial intelligence (AI) and its role in fact-checking. With fake news flooding the Internet, some participants believed that AI could be the ultimate solution. They argued that AI has the ability to scan thousands of sources in mere seconds, compare facts, and instantly flag false claims - something no human could do as

Миналата седмица имах невероятната възможност да участвам в младежки обмен по програма „Еразъм“ за журналистика в Румъния. По време на проекта се сблъсках с множество роли – писател, редактор и издател в социалните медии. Всяка роля вървеше със собствен набор от отговорности, но всички те имаха един общ ключов елемент: проверка на фактите. Преди да публикувам статия, трябваше да проверя всяка информация, като гарантирам нейната точност и надеждност. Ръководена от експерти в областта, бързо осъзнах колко труден, но същевременно важен е този процес в днешния свят, където дезинформацията се разпространява по-бързо от всякога.

Един от най-интензивните и провокиращи размисъл дебати, които проведохме, беше за изкуствения интелект (ИИ) и неговата роля в проверката на фактите. С фалшивите новини, заливащи интернет, някои участници вярваха, че ИИ може да бъде най-доброто решение. Те твърдяха, че ИИ има способността да сканира хиляди източници само за секунди, да сравнява факти и незабавно да маркира неверни твърдения – нещо, което никой човек не би могъл да направи толкова ефективно.

¹ Студентка, III курс, спец. КТИД, ОКС „бакалавър“ в МГУ „Св. Иван Рилски“

efficiently.

However, others were more skeptical. They questioned whether AI could truly understand the deeper layers of language - sarcasm, humor, political bias, or hidden agendas. After all, AI learns from data, and if that data is biased, wouldn't it simply reinforce the same mistakes rather than correct them? Can a machine really grasp the complexities of human communication, or will it always be limited to patterns and keywords?

This debate opened my eyes to the strengths and weaknesses of AI in journalism. There is no doubt that AI is a powerful tool. It can process massive amounts of information at lightning speed, helping journalists detect manipulated photos, cross-check sources, and flag misleading articles. In a world where misinformation spreads like wildfire, AI-powered fact-checking systems could revolutionise the industry.

But AI has its limitations. It does not "think" the way humans do. It does not understand context, emotions, or cultural nuances. For instance, during our discussion, someone mentioned a case where an AI system mistakenly flagged a satirical article as fake news. Why? Because AI, unlike humans, cannot always distinguish between a joke and a serious claim. It processes words, but it does not interpret meaning the

Други обаче бяха по-скептични. Те подлагаха на съмнение дали ИИ наистина може да разбере по-дълбоките слоеве на езика – сарказъм, хумор, политически пристрастия или скрити цели. В края на краищата, ИИ се учи от данни и ако тези данни са предубедени, той не би ли просто подсилвал едни и същи грешки, вместо да ги коригира? Може ли една машина наистина да схване сложността на човешката комуникация или винаги ще се ограничава до модели и ключови думи?

Този дебат ми отвори очите за силните и слабите страни на ИИ в журналистиката. Няма съмнение, че ИИ е мощен инструмент. Той може да обработва огромни количества информация със светкавична скорост, помагайки на журналистите да откриват манипулирани снимки, да проверяват източници и да маркират подвеждащи статии. В свят, където дезинформацията се разпространява със скоростта на горски пожар, системите за проверка на фактите, задвижвани от ИИ, биха могли да доведат революция в индустрията.

Но ИИ има своите ограничения. Той не „мисли“ по начина, по който мислят хората. Не разбира контекст, емоции или културни нюанси. Например, по време на нашата дискусия някой спомена случай, в който система с ИИ погрешно е маркирала сатирична статия като фалшива новина. Защо? Защото ИИ, за разлика от хората, не винаги може да различи шега от сериозно твърдение. Той обработва думи, но не интерпретира значението по начина, по който би го направил един журналист.

way a human journalist would.

That is why human intelligence remains irreplaceable. Journalists do not just verify facts; they analyse, interpret, and make ethical decisions about what to publish. They can question sources, recognise propaganda, and consider the impact of the information they share. Unlike AI, humans can adapt, think critically, and apply judgment in ways that technology simply cannot replicate.

AI is here to stay, and its role in journalism will only grow. It can be a powerful ally in the fight against misinformation, providing speed and efficiency. But as I learned from my experience in Romania, AI should be seen as an assistant, not a replacement. It can check facts, but only humans can fully understand and interpret the truth.

Ето защо човешкият интелект остава незаменим. Журналистите не просто проверяват фактите; те анализират, интерпретират и вземат етични решения за това какво да публикуват. Те могат да поставят под въпрос източниците, да разпознават пропагандата и да обмислят въздействието на информацията, която споделят. За разлика от изкуствения интелект, хората могат да се адаптират, да мислят критично и да прилагат преценка по начини, които технологиите просто не могат да възпроизведат.

ИИ е тук и ще остане, и ролята му в журналистиката само ще нараства. Той може да бъде мощен съюзник в борбата срещу дезинформацията, осигурявайки бързина и ефективност. Но както научих от опита си в Румъния, ИИ трябва да се разглежда като помощник, а не като заместител. Той може да проверява фактите, но само хората могат напълно да разберат и интерпретират истината.

Превод от английски:
Моника Христова

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND NATURAL INTELLIGENCE: A BRIEF COMPARISON

ИЗКУСТВЕН И ЕСТЕСТВЕН ИНТЕЛЕКТ: КРАТКО СРАВНЕНИЕ

Магдалена Тодорова¹

Artificial intelligence and natural intelligence are both forms of intelligence, but they differ in important ways. Natural intelligence is what we, as humans, possess. It is how we think, learn, reason, and understand the world around us. It evolves through experiences and emotions, which help us make decisions and adapt to new situations. For example, when I meet someone new, I can read their body language or tone to understand how they feel – something AI cannot do.

AI, on the other hand, is created by humans and operates based on algorithms and data. It can perform tasks like recognising speech or images, but it does not truly understand what it is doing. It can process large amounts of information, but it lacks emotions or awareness. For instance, when I use a voice assistant, it answers my questions, but it does not "feel" or "experience" anything.

While AI excels at specific tasks, it lacks the adaptability and emotional depth of human intelligence. Our minds can handle new, complex situations and think

Изкуственият и естественият интелект са форми на интелигентност, но между тях има значими разлики. Естественият интелект е това, което ние, като хора, притежаваме. Това е начинът, по който мислим, учим, разсъждаваме и разбираме света около нас. Той се развива чрез преживявания и емоции, които ни помагат да вземаме решения и да се адаптираме към нови ситуации. Например, когато срещна някой нов човек, мога да разчета езика на тялото или тона му, за да разбера как се чувства – нещо, което ИИ не може да направи.

От друга страна, ИИ е създаден от хора и работи въз основа на алгоритми и данни. Той може да изпълнява задачи като разпознаване на реч или изображения, но не разбира реално какво прави. Може да обработва големи количества информация, но му липсват емоции или осъзнатост. Например, когато използвам гласов асистент, той отговаря на въпросите ми, но не „чувства“ или „преживява“ нищо.

Макар че ИИ се справя отлично с конкретни задачи, му липсва адаптивността и емоционалната дълбочина на човешкия интелект. Нашите умове могат да се справят с нови, сложни

¹ Студентка, III курс, спец. КТИД, ОКС „бакалавър“ в МГУ „Св. Иван Рилски“

creatively. AI, however, relies on data and patterns, which can be limited or biased. This is a major difference between the two.

In conclusion, while AI is a powerful tool, it cannot replace the richness and depth of human intelligence. It helps us with tasks, but cannot understand or feel the way we do. Both forms of intelligence are important, but they each serve different purposes.

ситуации и да мислят творчески. ИИ обаче разчита на данни и модели, които могат да бъдат ограничени или предубедени. Това е основна разлика между двата вида интелект.

В заключение, макар ИИ да е мощен инструмент, той не може да замести богатството и дълбочината на човешкия интелект. Той ни помага със задачи, но не може да разбира или чувства по начина, по който го правим ние. И двете форми на интелигентност са важни, но всяка от тях служи за различни цели.

Превод от английски:
Моника Христова

ARTIFICIAL INTELLIGENCE VS. NATURAL INTELLIGENCE

ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ СРЕЩУ ЕСТЕСТВЕН ИНТЕЛЕКТ

Виктор Веселинов¹

With the rapid advancement of computer technologies, people are concerned if the machines we build will become smarter than us. Most of our inventions are imitations of nature and the computer is our way of copying the human brain, so as we get better at it, we will get closer to making it like the real thing. AI technology is a leap in this endeavour and people are worried about the implications. Has AI become smarter than us? Let us consider some positive and negative aspects and draw conclusions.

First, computers are built for speedy and precise calculations. Today, old computers far outperform mathematicians in calculations. AI can solve problems of almost any type, it is used daily to help solve problems for all people.

Second, AI is much better in finding information about certain topics than a regular person. It has the same power as a search engine on the Internet with the added function to synthesise the material and make its own unique answer to a query by the user.

Lastly, AI is automatic. It is

Със стремителното напредване на компютърните технологии хората сме обезпокоени дали машините, които изграждаме, ще станат по-умни от нас. Повечето от изобретенията ни са имитации на природата, а компютърът е нашият начин да копираме човешкия мозък, така че подобряването на уменията ни в тази насока ще ни доближава до това да го направим като истинския. Технологията на ИИ е крачка напред в това начинание и хората са загрижени за последиците. Дали изкуственият интелект е станал по-умен от нас? Нека разгледаме някои положителни и отрицателни аспекти и да направим заключения.

Първо, компютрите са създадени за бързи и прецизни изчисления. Днес старите компютри далеч превъзхождат математиците при извършването на изчисления. ИИ може да решава задачи от почти всякакъв тип и се използва ежедневно, за да помогне за решаването на задачи за всякакви хора.

Второ, ИИ е много по-добър от обикновения човек в намирането на информация по определени теми. Той има същата мощ като търсачката в интернет, но с добавената функция за синтезиране на материала и създаване на собствен уникален отговор на заявка от потребителя.

И накрая, ИИ е автоматичен. Той е

¹ Студент, III курс, спец. КТИД, ОКС „бакалавър“ в МГУ „Св. Иван Рилски“

capable of doing hundreds of different tasks, hundreds of times over and over again without getting tired. A human cannot possibly compete with that as they are not capable of multitasking on the scale of AI. So, is AI better than natural intelligence? In some aspects yes but this strength comes with heavy limitations in other areas of intelligence that AI has yet to beat, if it even can.

AI lacks creativity. It can only derive concepts from other sources, not by itself. It cannot make a genuinely unique idea, like humans can, which drives up innovation.

Next, AI does not have ethical thinking, nor a moral compass. When we use it, it might give us the illusion of ethical thinking: it will not give you instructions on how to build a bomb, but that is not self-taught. There are tons of regulations and fine tuning done by people who work with AI and by ethical experts to make sure the machine does not act bad, because on its own, it cannot figure out what is good or bad.

Finally, AI depends on data which is already learned; it cannot learn completely new information like humans can. This ties in with the argument about how AI lacks creativity.

A human on their own can learn about their world and adapt to it, while AI cannot. To learn, it will need input from humans and

способен да изпълнява стотици различни задачи стотици пъти отново и отново, без да се изморява. Човекът не може да се конкурира с това, тъй като не е способен на многозадачност от мащаба на ИИ. И така, добър ли е ИИ от естествения интелект? В някои отношения да, но тази сила идва и със сериозни ограничения в други области на интелигентността, които ИИ все още не е победил – ако изобщо може да го стори.

На изкуствения интелект му липсва креативност. Той може само да извлича концепции от други източници, а не сам по себе си. Не може да създаде наистина уникална идея, която да стимулира иновациите, както го могат хората.

Освен това ИИ не притежава етично мислене, нито морален компас. Когато го използваме, той може да ни създаде илюзията за етично мислене: няма да ви даде инструкции как да направите бомба, но това той не е научил сам. Купища регулации и фини настройки се извършват от хора, които работят с ИИ, както и от експерти по етика, за да се гарантира, че машината действа правилно, защото сама по себе си тя не може да прецени кое е добро или лошо.

И накрая, изкуственият интелект зависи от данни, които вече са научени; той не може да научи напълно нова информация, както могат хората. Кое е свързано с аргумента за това как на ИИ му липсва креативност.

Човек може сам да учи за света около себе си и да се адаптира към него, докато ИИ не може. За да се учи, той ще се нуждае от въведена информация от хората и техния

their experience. All that AI knows is the combined human knowledge and experience. It does not know anything new that it, in itself, has learned on its own.

In conclusion, if you ask me which one is better, we can further debate about it. But on a deeper level, I believe there is not any contest, as AI is a tool that helps man grow as a species. As a colleague of mine puts it, this is like making a bike and seeing if it is faster than you in a sprint. You can do it but that is not the point. The point is you have made something which will help you be more efficient because we, humans, are also limited.

Fighting this is pointless but it usually happens when a revolutionary invention changes the daily lives of people. They will fight change but in time will learn to work with it. In due time, AI will be as common as Google and smartphones, and computers.

опит. Всичко, което ИИ знае, са комбинираните човешки знания и опит. Той не знае нищо ново, което е научил сам за себе си.

В заключение, ако ме питате кой е по-добър, можем да продължим да дебатираме. Но на по-дълбоко ниво вярвам, че няма никакво състезаване, тъй като ИИ е инструмент, който помага на човека да израства като вид. Както един мой колега казва, това е като да направиш колело и да видиш дали е по-бързо от теб в спринта. Можеш да го направиш, но не в това е смисълът. Въпросът е, че си сътворил нещо, което ще ти помогне да бъдеш по-ефективен, защото ние, хората, също сме ограничени.

Да се бориш с това е безсмислено, но обикновено се случва, когато революционно изобретение промени ежедневието на хората. Те ще се противопоставят на промяната, но с течение на времето ще се научат да работят с нея. Когато му дойде времето, ИИ ще бъде също толкова често срещан, колкото Гугъл, смартфоните и компютрите.

Превод от английски:
Милена Първанова

ARTIFICIAL INTELLIGENCE VS. NATURAL INTELLIGENCE

ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ СРЕЩУ ЕСТЕСТВЕН ИНТЕЛЕКТ

Йоана Константинова¹

In recent years, artificial intelligence (AI) has developed rapidly, raising many discussions about its advantages and limitations compared to human intelligence. While AI can process data quickly and perform complex calculations, natural intelligence – human thinking – remains unique in creativity, emotions, and ethical decision-making.

One of the biggest advantages of AI is its speed and efficiency. AI-powered systems can analyse massive amounts of data in seconds, making them highly useful in fields like medicine, finance, and engineering. AI also eliminates human errors and can work without fatigue, unlike people who need rest and can make mistakes due to stress or exhaustion.

However, natural intelligence possesses qualities that AI cannot replicate. Humans can think critically, adapt to new situations, and make decisions based on intuition and experience. Creativity and emotions are also key aspects of human intelligence – something AI lacks. While AI can generate art, music, or even stories, it does so based on

През последните години изкуственият интелект (ИИ) се развива бързо, което поражда много дискусии за неговите предимства и ограничения в сравнение с човешкия интелект. Докато ИИ може бързо да обработва данни и да извършва сложни изчисления, естественият интелект – човешкото мислене – остава уникален по отношение на креативността, емоциите и етичното вземане на решения.

Едно от най-големите предимства на ИИ е неговата скорост и ефективност. Системите, задвижвани от ИИ, могат да анализират огромни количества данни за секунди, което ги прави изключително полезни в области като медицина, финанси и инженерство. ИИ също така елиминира човешките грешки и може да работи без умора, за разлика от хората, които се нуждаят от почивка и могат да правят грешки поради стрес или изтощение.

Естественият интелект обаче притежава качества, които ИИ не може да възпроизведе. Хората могат да мислят критично, да се адаптират към нови ситуации и да вземат решения въз основа на интуиция и опит. Креативността и емоциите също са ключови страни на човешкия интелект – нещо, което липсва на ИИ. Въпреки че ИИ може да генерира изкуство, музика или дори разкази, той го

¹ Студентка, III курс, спец. КТИД, ОКС „бакалавър“ в МГУ „Св. Иван Рилски“

patterns and algorithms rather than true imagination or emotions.

Another significant difference is morality and ethics. AI operates based on programmed rules, but it does not have a moral compass. Humans, on the other hand, consider values, cultural norms, and emotions when making decisions. This is why AI still requires human supervision, especially in sensitive areas like law enforcement, healthcare, and governance.

In conclusion, AI is a powerful tool that enhances efficiency and automation, but it cannot replace the depth and complexity of natural intelligence. Instead of competing, AI and human intelligence should complement each other, allowing us to use technology to improve our lives while preserving the unique qualities that make us human.

прави въз основа на модели и алгоритми, а не на истинско въображение или емоции.

Друга съществена разлика са моралът и етиката. ИИ работи въз основа на програмирани правила, но не притежава морален компас. Хората, от друга страна, се съобразяват с ценности, културни норми и емоции при вземането на решения. Ето защо ИИ все още изисква човешки надзор, особено в чувствителни области като правоприлагането, здравеопазването и управлението.

В заключение, ИИ е мощен инструмент, който повишава ефективността и автоматизацията, но не може да замени дълбочината и сложността на естествения интелект. Вместо да се конкурират, ИИ и човешкият интелект трябва да се допълват взаимно, позволявайки ни да използваме технологиите за подобряване на живота си, като същевременно запазваме уникалните качества, които ни правят хора.

Превод от английски език:
Милена Първанова

ARTIFICIAL INTELLIGENCE VS. NATURAL INTELLIGENCE

Vlada Lukashevych

Artificial intelligence has only recently become part of our lives, whereas the natural one has existed since the beginning of human history, evolving over thousands of years. There is no explaining needed on what natural intelligence is, but what exactly is artificial intelligence? AI refers to the development of computer systems that can perform tasks typically requiring human intelligence, such as learning, reasoning, problem-solving, perception, language understanding, and decision-making. Though it might seem like magic, AI systems merely use algorithms, data processing, and machine learning to generate results. So, following AI getting more and more involved in so many different tasks, people start questioning whether it is possible that artificial intelligence will take the most part of human intellectual work. So let us look into it.

There is no doubt that AI can process and analyse vast amounts

ИЗКУСТВЕН СРЕЩУ ЕСТЕСТВЕН ИНТЕЛЕКТ

Влада Лукашевич¹

Изкуственият интелект едва наскоро стана част от живота ни, докато естественият съществува от началото на човешката история, развивайки се в продължение на хиляди години. Няма нужда да се обяснява какво е естествен интелект, но какво точно е изкуствен интелект? ИИ се отнася до разработването на компютърни системи, които могат да изпълняват задачи, обикновено изискващи човешки интелект, като например учене, разсъждение, решаване на проблеми, възприятие, разбиране на езика и вземане на решения. Въпреки че може да изглежда като магия, системите с ИИ просто използват алгоритми, обработка на данни и машинно обучение, за да генерират резултати. И след като изкуственият интелект все повече се ангажира с толкова много различни задачи, хората започват да се питат дали е възможно изкуственият интелект да поеме по-голямата част от човешката интелектуална работа. Нека разгледаме този въпрос.

Няма съмнение, че ИИ може да обработва и анализира огромни количества

¹ Студентка, IV курс, спец. „Софтуерно инженерство“, Технически университет – гр. Житомир, Украйна, обучавала се в МГУ през летен семестър на 2024-2025 г. по студентска мобилност по програма „Еразъм+“

of data at extraordinary speeds, recognise patterns with high precision, and easily outperform humans in both speed and accuracy. With its ability to optimise decision-making, predict outcomes, and automate complex tasks, AI is already transforming industries such as healthcare, finance, and engineering. In healthcare, it assists in diagnosing diseases, analysing medical images and personalising treatment plans, significantly improving patient outcomes. In finance, it detects fraudulent transactions, manages risk assessment, and enhances trading strategies. As AI continues to evolve, its integration into various sectors is driving innovation, increasing productivity, and shaping the future of technology-driven solutions.

On the other hand, humans rely on creativity, emotions, and ethical considerations to solve problems, allowing them to approach challenges with flexibility. Unlike AI, which operates based on predefined algorithms and learned patterns, human intelligence enables individuals to think outside the box, generate original ideas, and adapt to unexpected situations. Emotions play a crucial role in decision-making, allowing people to empathise, assess risks beyond pure logic, and consider long-term consequences. In unpredictable scenarios where rules and data are insufficient, humans can improvise,

данни с изключителна скорост, да разпознава модели с голяма прецизност и превъзхожда хората по отношение както на бързина, така и на точност. Със способността си да оптимизира вземането на решения, да прогнозира резултатите и да автоматизира сложни задачи, ИИ вече трансформира индустрии като здравеопазването, финансите и инженерните дейности. В сферата на здравеопазването той помага при диагностицирането на заболявания, анализа на медицински изображения и персонализирането на планове за лечение, като значително подобрява резултатите за пациентите. Във финансите той открива измамни транзакции, управлява оценката на риска и подобрява търговските стратегии. С развитието на ИИ, неговата интеграция в различни сектори стимулира иновациите, повишава производителността и оформя бъдещето на технологично ориентирани решения.

От друга страна хората разчитат на креативност, емоции и етични съображения, за да решават проблеми, което им позволява гъвкаво да подхождат към предизвикателствата. За разлика от ИИ, който работи въз основа на предварително дефинирани алгоритми и заучени модели, човешкият интелект позволява на хората да мислят нестандартно, да генерират оригинални идеи и да се адаптират към неочаквани ситуации. Емоциите играят ключова роля при вземането на решения, позволявайки на хората да съчувстват, да оценяват рисковете отвъд чистата логика и да обмислят дългосрочните последици. В непредсказуеми сценарии, където правилата и данните са недостатъчни, хората могат да импровизират, използвайки

using intuition, experience, and critical thinking to develop innovative solutions.

For example, I recently heard an opinion of a teacher who said “I am concerned that AI will replace me as teacher and those next generations of teachers to come”. Certainly, AI can provide you with an awful lot of different material for your study, clarify any hazy explanation, or assist in organising and summarising complex information. However, can it truly replace the experience of real conversation, emotional connection, and the energy exchange that happens in a classroom? I would argue that it cannot, as people learn not just through information but through emotions and shared experiences. To reassure her, I would say that nothing can substitute real-life knowledge exchange – what we call teaching.

To conclude, artificial intelligence is undeniably a powerful tool that enhances efficiency, automates tasks, and drives innovation. However, it lacks creativity, emotional depth, and ethical reasoning – qualities unique to human intelligence. While AI can process data and optimise decision-making, it cannot replicate human intuition, critical thinking, or real emotional connections. Rather than replacing human intellect, AI should serve as a complement, enhancing our abilities while leaving creativity, ethics, and meaningful interactions

интуиция, опит и критично мислене, за да предлагат новаторски решения.

Например, наскоро чух мнението на учителка, която каза: „Притеснявам се, че ИИ ще замени мен като учител, както и следващите поколения учители“. Разбира се, ИИ може да ви предостави ужасно много разнообразен материал за вашето обучение, да изясни всяко неясно обяснение, или да ви помогне при организирането и обобщаването на сложна информация. Може ли той обаче наистина да замести преживяването от истинския разговор, емоционалната връзка и обмена на енергия, които се случват в класната стая? Бих казала, че не може, тъй като хората учат не само чрез информация, но и посредством емоции и споделен опит. За да успокоя учителката си, бих казал, че нищо не може да замести обмяната на знания в реалния живот – онова, което наричаме преподаване.

В заключение, изкуственият интелект е безспорно мощен инструмент, който повишава ефективността, автоматизира задачите и стимулира иновациите. Липсват му обаче креативност, емоционална дълбочина и етично мислене – качества, уникални за човешкия интелект. Докато ИИ може да обработва данни и да оптимизира вземането на решения, той не може да възпроизведе човешката интуиция, критичното мислене или реалните емоционални връзки. Вместо да замества човешкия интелект, изкуственият интелект трябва да служи като допълнение, подобрявайки нашите способности, като същевременно оставя творчеството,

to natural intelligence.

етиката и смислените взаимодействия на
естествения интелект.

Превод от английски:
Моника Христова

VI. ДЕБЮТ

ДРУГИТЕ ЗА НАС

Стана традиция на страниците на списание „Известия“ да споделяме както преподавателския си опит от обучението по чужд език, предлагано от в катедра ЧЕ на чуждестранни студенти, така и личните впечатления на такива студенти, преминали специализирано обучение в Минно-геоложки университет „Св. Иван Рилски“ в рамките на един семестър или в краткосрочна форма, но с включени езикови курсове.

През изминалата академична 2024-2025 година в катедра „Чужди езици“ се обучаваха:

- 5 студентки от по програма за обмен с партньорския Индустриален институт в гр. Рудний (РИИ), Казахстан;

- група от студенти от I до IV курс от Техническия университет в гр. Житомир, Украйна по мобилност по програма „Еразъм+“, пожелали наред с изучаването на специализирани дисциплини да задълбочат знанията си по английски език през летния семестър;

- група от 9 румънски студенти от партньора на МГУ по програма за международен обмен на студенти „Еразъм+“ Университет по нефт и газ, гр. Плоещ, Румъния, избрали също да изучават английски език през летния семестър;

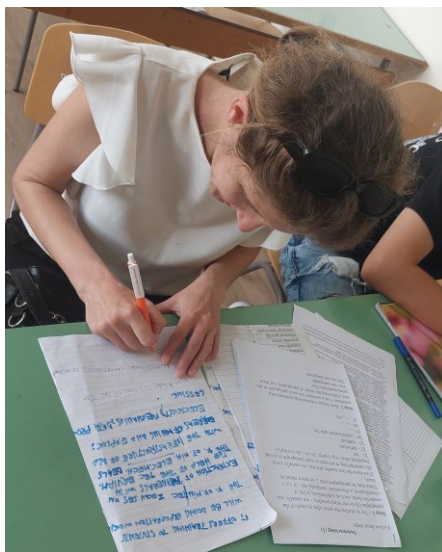
- група от 14 студенти от Факултет по петролно и газово инженерство и от Факултет по литература и науки при Университет по нефт и газ, гр. Плоещ, Румъния, изучавали интензивно специализиран английски език в три нива по краткосрочна мобилност по програма „Еразъм+“ присъствено през периода 2-6 юни и онлайн на 9 юни 2025 г.

В настоящия том на списанието сме включили размисли на Владислав Долнер, студент от III курс, ОКС „бакалавър“ в Техническия университет в гр. Житомир, Украйна, обучавал се в МГУ до м. май 2025 г. в направление „Науки за Земята“ по студентска мобилност по програма „Еразъм+“. Той беше така любезен да ни предостави отговори на въпроси, зададени относно впечатленията му от България, българите, МГУ и организацията на неговото обучение. Представяме ги като интервю, макар и взето заочно, от разстояние, заедно с паралелен превод на български език.

Другият дългогодишен партньор на МГУ „Св. Иван Рилски“ по програма „Еразъм+“, Университетът по нефт и газ, гр. Плоещ, Румъния, е представен с текст

от възпитаничката му Ралука Бадои, студентка в ОКС „магистър“ във Факултета по езици и наука, обучавала се в МГУ „Св. Иван Рилски“ в групата по английски език на високо ниво.

Ралука Бадои ↑

Работен момент в групата на IV ниво

Групата на II
ниво
със ст. пр.
Велислава
Паничкова и
връчнените
сертификати за
успешно
завършен курс

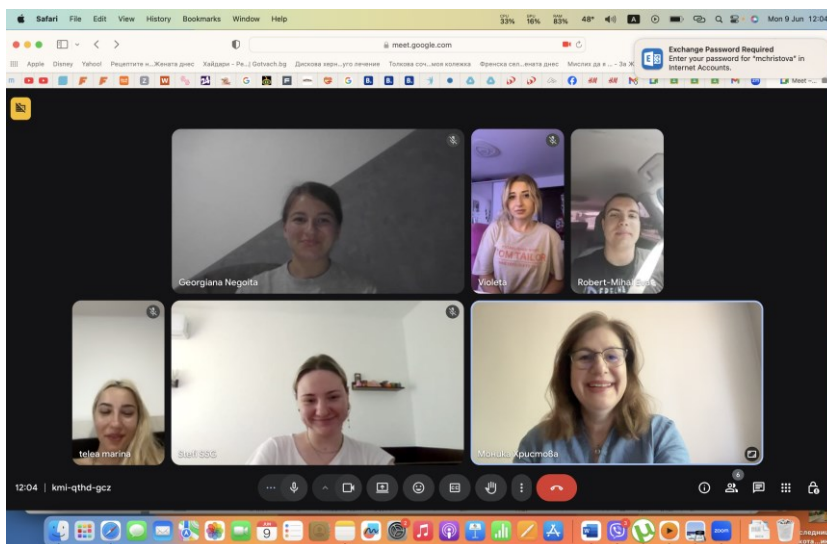

**Групата на
III ниво със
ст. пр.
Моника
Христова и
получените
сертификати
за успешно
завършен
курс**

**Групата румънски студентки по мобилност „Еразъм+“ от IV ниво:
(от ляво надясно) Ана-Мария Мика, Ралука Бадои, Клаудия Габриела Смаранда
и Мария-Александра Трифан**

Част от групата
от IV ниво заедно с
институционалния
ръководител на МГУ
„Св. Иван Рилски“ по
програма „Еразъм+“
проф. д-р Маринела
Панайотова
и водещия курса
ст. пр. Милена
Първанова

Момент от проведеното на 9 юни онлайн занятие в групата на III ниво

Присъствието на всички тези чуждестранни студенти в МГУ, както и споделените впечатления в двата текста по-долу, са доказателство, че висшето ни училище е привлекателно място за обучение, че междуинституционалните връзки са стабилни и че бъдещите кадри в добивния бранш са добре подготвени за предизвикателствата, пред които е изправен секторът, и ще съумеят да го развият устойчиво.

Милена Първанова,
отговорен редактор на сп. „Известия“

Владислав Долнер¹

1. Can you share with me your opinion about Bulgaria: what is the best thing you met in Bulgaria?

VD: The two best things that I have ever experienced in Bulgaria were probably freedom and peace. Well, here in Ukraine, I can feel free as well, but currently, since I am considered a conscript, I am limited by wartime law, and when the full-scale invasion started, I was only 16, so basically those 3 months in Bulgaria were the first months of adult life. The second best thing, as I said, is peace. When I came to Sofia and saw the civilian plane flying over the city, I nearly cried because I had not seen one of those in years. For me, it was a symbol of good old times that were permanently lost in a bunch of fears, concerns, and pain. A lot of people walking down the central streets reminded me of how it was before. Also, I noticed how kind people were when I was asking them for anything. They were always willing to help, and many of them even left their work for a few minutes just to show me the most beautiful place in the cities I visited. Basically, the best things I have

1. Можете ли да споделите мнението си за България: кое е най-хубавото, което открихте в България?

В.Д.: Двете най-добри неща, които някога съм изпитвал в България, вероятно са свобода и мир. Е, и тук, в Украйна, се чувствам свободен, но в момента, тъй като се считам за наборник, аз съм ограничен от военното право и когато започна пълномасштабното нашествие, аз бях само на 16, така че в основата си тези 3 месеца в България бяха първите ми месеци на живот като възрастен. Второто най-добро нещо, както казах, е мирът. Когато дойдох в София и видях гражданския самолет да лети над града, почти плаках, защото не бях виждал такъв от години. За мен това беше символ на добрите стари времена, които бяха изгубени трайно в куп страхове, притеснения и болка. Много хора, които вървят по централните улици, ми напомниха как беше преди. Също така забелязах колко любезни са хората, когато ги питах за нещо. Те винаги бяха готови да помогнат и много от тях дори прекъсваха работата си за няколко минути, само за да ми покажат най-красивото място в градовете, които посетих. По принцип най-добрите неща,

¹ Студент III курс, ОКС „бакалавър“ в Техническия университет в гр. Житомир, Украйна, обучавал се в МГУ до м. май 2025 г. в направление „Науки за Земята“ по студентска мобилност по програма „Еразъм+“

encountered in Bulgaria are closely related to nostalgia and manners.

2. What is the worst thing you found here? /Please, do not be polite, just be honest, maybe it is better for us to know and try to change!//

VD: Honestly, I cannot really remember if I experienced something bad there. Probably, I could mention certain situations or patterns that happened to me. A big portion of the Bulgarian population speaks Russian, which is not a big deal overall. However, when you say that you are from Ukraine, some of them immediately start speaking Russian, which is annoying. To many people in Ukraine, especially to former war prisoners, hearing the Russian language is a traumatising experience, and you never know if you speak to this kind of people.

3. Was it helpful to study in this country as future engineers or for your personal life experience?

VD: I would say this will definitely count towards my portfolio, and the knowledge I got in Bulgaria came in handy at least once during the exams this year. Those three months strongly affected me as a person. I acquired a lot of life experience and my communication skills, along with my English language proficiency, improved due to the everyday practice. I met a lot of different people and saw lots of small details in the general picture of cities that impressed

които срещнах в България, са тясно свързани с носталгията и нравите.

2. Кое е най-лошото, на което се натъкнахте тук? /Моля, не бъдете учтиви, просто бъдете честни, може би е по-добре да знаем и да се опитаме да се променим!//

В.Д.: Честно казано, наистина не мога да си спомня дали съм изпитал нещо лошо там. Вероятно бих могъл да спомена определени ситуации или модели, които ми се случиха. Голяма част от българското население говори руски, което като цяло не е голяма работа. Когато обаче казвате, че сте от Украйна, някои от тях веднага започват да говорят руски, което е досадно. За много хора в Украйна, особено за бившите военнопленници, чуването на руския език е травмиращо преживяване и никога не знаете дали говорите с такива хора.

3. Полезно ли ви беше да се обучавате у нас – като бъдещи инженери, или заради личния ви житейски опит?

В.Д.: Бих казал, че това определено ще допринесе за моето портфолио и знанията, които получих в България, ми бяха полезни неведнъж по време на изпитите тази година. Тези 3 месеца силно ми повлияха като личност. Придобих много житейски опит и подобрих комуникационните си умения, заедно с владенето на английски език, благодарение на ежедневната практика. Срещнах много различни хора и видях много малки детайли в общата картина на градовете, които ме впечатлиха до

me to such a big extent that I still remember them.

4. We have a 25-year anniversary of our Proceedings. Please, write half a page expressing your opinion about the way we teach and organise everything around the University of Mining and Geology "St. Ivan Rilski".

VD: It has already been quite a while since I was last in Bulgaria, so things are starting to become a bit blurry, but the first thing that should be mentioned here is the free schedule. As an Erasmus student, I had enough time to hang out in Sofia, do my usual hobbies, and explore Bulgaria overall. There was a perfect balance between the study and everything else. The process of study itself was similar to what I have in my Alma Mater. You study some information about the subject, then you either take an exam or make a special project on a certain topic. The teachers are friendly towards students, and they are always happy to help if you are struggling with the interpretation of some information. Overall, I have good memories from the University of Mining and Geology and everything related to it, and I wish this place to be even more prosperous as time goes by.

толкова голяма степен, че все още си ги спомням.

4. Честваме 25 години от създаването на нашето списание „Известия“. Моля, изразете в половин страница мнението си за начина, по който преподаваме и организираме всичко в МГУ „Св. Иван Рилски“.

В.Д.: Вече мина доста време, откакто бях за последен път в България, така че нещата започват леко да се размиват, но първото нещо, което трябва да се спомене тук, е свободният график. Като студент по програма „Еразъм“ имах достатъчно време да се разхождам в София, да практикувам обичайните си хобита и да изследвам България като цяло. Имаше перфектен баланс между ученето и всичко останало. Самият процес на учене беше подобен на този, който имам в моята алма матер. Изучавате някаква информация по темата, след това или полагате изпит, или правите специален проект по определена тема. Преподавателите са приятелски настроени към студентите и винаги се радват да помогнат, ако се борите с превода на някаква информация. Като цяло имам добри спомени от МГУ и всичко, свързано с него, и искам това място с течение на времето все повече да просперира.

Превод от английски:
Моника Христова
Милена Първанова

ERASMUS PROJECT

*Bádoi Raluca*¹

Some students from the University of Petroleum and Gas in Ploiești, Romania were selected to be a part of the Erasmus Programme for a short exchange. I was also among the selected participants who could benefit from the fruits of knowledge of this programme. I was very thrilled because, since forever, I have enjoyed every moment when I see people sharing emotions, information, and the same common passion for English; and to be part of such an experience represented such a great opportunity.

It is indeed very exciting to know other people, to interact with other cultures and see whether you can find similarities with your own culture, and make new friends from other cultural spaces. And it is fair to say that the English language establishes connections among cultures, acting like a *bridge* and providing the possibility to communicate, interact and establish new relationships.

I almost could not believe it when I got the news, because my condition does not allow me to travel by myself. However, due to the flexible nature of the Erasmus Programme, which covers various aspects and needs, I was offered the chance to travel with my son. So, at the beginning of June, we were warmly welcomed at the University of Mining and Geology in Sofia.

Within the Erasmus mobility, we experienced all sorts of feelings – from excitement to fatigue and frustration, especially because of the hot weather, but also because of the shortage of time. The most satisfying feeling came out as a result of our interactions, which took place in English. The hot weather, in my opinion, was in fact nice weather, which came along with our arrival in Sofia, as our teacher confessed, whereas up until that period they had had bad weather.

Our teacher, Mrs Milena Purvanova, greeted us with enthusiasm, and there was a specific aura that surrounded her. She tried to share with us as much knowledge as possible within the short time we had.

We engaged in different activities of learning or remembering diverse notions and aspects of the English language. We remembered some academic terms which are used in common language, we discussed and discovered certain abbreviations used and encountered when applying for a job interview. We reviewed some irregular plurals which, at a certain point, we had already studied. But the novelty of our learning experience was the use of drilling terms in an original text provided by the language

¹ Студентка в ОКС „магистър“, Факултет по литература и науки, Университет по нефт и газ, гр. Плоещ, Румъния, обучавала се в МГУ „Св. Иван Рилски“ по краткосрочна мобилност по програма „Еразъм+“.

instructor, which was quite interesting.

We also did a great job in summarising, using steps which were clearly indicated by our teacher. We were constantly involved in learning activities, exercising the new content.

Our teacher made us feel important and tried to adapt and adjust the materials according to our specific needs, as we came from different courses of study: some of us were from drilling, others from philology. And she succeeded in doing a great job and reminding us that *repetition is the key* to every new concept and learning acquisition by providing us with various materials to work with, to exercise and practice the information that she conveyed to us within the short period we had at our disposal.

I remember how on our first day at the university, while listening to her lecture, the bells started to ring, and as Mrs Purvanova shared with us, the whole country paused for some moments to honour the brave soldiers who fought for the liberation of the Bulgarian people. It was then that I realised that, similar to my country, Bulgaria commemorates in a solemn way its holidays and I made some connections with customs that both Bulgarian and Romanian people share.

I know for sure that we share the same symbol, which announces the arrival of spring, and this is **Mărțișor** in Romanian culture and **Baba Marta** in Bulgarian culture.

Second, we both celebrate 8th of March, the International Day of Women. There are several other holidays, common for both countries: Ziua Cucilor – Kukeri Festival, the Holy Forty Martyrs, Floriile – Tsvetnitsa, and Easter.

It was in my only interaction with a Bulgarian student that I first found out about the traditions of spring that unite these two Balkan countries: Romania and Bulgaria, and particularly about *Baba Marta*, the equivalent of the Romanian *Mărțișor*. Perhaps it is our spring tradition that makes the two countries unique, along with other wonders that await to be discovered.

The first day of spring in Romania starts with the celebration of Mărțișor – an old cultural legacy for cold and warm weather. Mărțișor looks like a bow made with red and white strings and is perceived as a lucky charm. The red colour stands for life being associated with women's passion, while the white colour stands for victory, snow, purity, and the wisdom of men. It can be attached to a flower, a piece of jewelry, to a metallic or wooden decoration as a four-leaf clover, a heart, a horseshoe, or other creative shapes. This symbol evokes nature being brought back to life.

In Bulgaria, Martenitsa is red and white yarn worn around the wrist like a traditional bracelet, while in Romania, Martisor - the bow is pinned to the chest. The Martenitsa is worn until one sees the first stork; after that, it is hung on a tree branch. It is considered to be a symbol of luck, of health, and strength for the one who wears it.

Whether spring traditions in Bulgaria and Romania have similarities or are totally different, it is the *joy that they share*, brought by these customs to their locals or to their visitors, that counts and unites them.

This experience of visiting Bulgaria opened to me a new perspective regarding the

Bulgarian culture and provoked me to seek more similarities that could resemble our Romanian traditions, and made me enjoy the Bulgarian people despite the difficult Bulgarian lexicon.

No doubt, the enthusiasm, professionalism and kindness of our language teacher, who, in the end, even gave us presents, played a huge role and had a major contribution.

ПРОЕКТ „ЕРАЗЪМ“

Ралука Бадю

Няколко студенти от Университета по нефт и газ в гр. Плоещ, Румъния бяха избрани по програма „Еразъм+“ за кратка мобилност. Аз бях сред избраните участници, които можеха да се възползват от плодовете на знанията по тази програма. Бях много развълнувана, защото винаги съм се радвала на всеки момент, когато виждам хора да споделят емоции, информация и същата обща страст към английския език. Да мога да участвам в това, представляваше страхотна възможност за мен.

Наистина е вълнуващо да се запознавате с други хора, да общувате с други култури и да видите дали можете да намерите прилики със собствената си култура и да създадете нови приятели от други културни пространства. Справедливо е да се каже, че английският език установява връзки между културите, действа като мост и предоставя възможност за комуникация, взаимодействие и установяване на нови отношения.

Почти не можех да повярвам, когато научих новината, защото състоянието ми² не ми позволява да пътувам сама. Въпреки това, поради гъвкавия характер на програма „Еразъм“, която обхваща различни аспекти и нужди, ми беше предложен шанса да пътувам със сина си. И така, в началото на юни бяхме посрещнати с добре дошли в Минно-геоложкия университет в София.

В рамките на мобилността по „Еразъм“ изпитахме всякакви чувства – от възлнение до умора и безсилие, особено заради горещото време, но и заради недостига на време. Най-удовлетворяващото чувство бе в резултат на нашите срещи и разговори, които се провеждаха на английски. Според мен горещото време всъщност беше хубаво време, което настъпи заедно с пристигането ни в София, както нашият преподавател призна, докато преди това времето е било

² Студентката е с увредено зрение, но както се вижда от приложените по-горе снимки, успешно изпълнява задачите по писане след позициониране с пръст върху страницата (бел. ред.)

лошо.

Учителката ни, г-жа Първанова, ни поздрави с ентузиазъм и около нея имаше специфична аура, която я заобикаляше. Тя се опита да сподели с нас възможно най-много знания в рамките на краткото време, с което разполагаме.

Занимавахме се с различни учебни дейности или запомняне на различни понятия и аспекти на английския език. Спомнихме си някои общоакадемични термини, обсъдихме и открихме определени съкращения, използвани и срещани при кандидатстване за интервю за работа. Прегледахме някои съществителни в множествено число, които в определен момент вече бяхме учили. Но новото в нашия обучителен опит беше използването на сондажни термини в оригинален текст, предоставен ни от преподавателката по чужд език, което беше доста интересно.

Също така свършихме чудесна работа по писането на резюмета, използвайки стъпки, които бяха ясно посочени от преподавателя. Постоянно участвахме в учебни дейности, упражнявайки новото съдържание.

Преподавателката ни накара да се почувстваме важни и се опита да адаптира и коригира материалите според нашите специфични нужди, тъй като идваме от различни специалности: някои от нас бяха от сондиране, други от филология. И тя успя да свърши чудесна работа и да ни напомни, че повторението е ключът към всяка нова концепция и придобиване на знания, като ни предостави различни материали, с които да работим, да упражняваме и практикуваме информацията, която тя ни предаде в краткия период, с който разполагаме.

Спомням си как в първия ни ден в университета, докато слушах лекцията ѝ, се чува сирени и г-жа Първанова сподели с нас, че цялата страна спира за минута, за да почете смелите войници, които са се борили за освобождаването на българския народ. Именно тогава разбрах, че подобно на моята страна, България отбелязва по тържествен начин празниците си, и направих някои връзки с обичаите, които споделят както българите, така и румънците.

Знам със сигурност, че имаме същия символ, който обявява пристигането на пролетта и това е **Марцишор (Mărțișor)**³ в румънската култура и **баба Марта** в българската.

Второ, и двете страни празнуваме 8 март, Международния ден на жените. Има няколко други празници, срещани и в двете страни: фестивалът Ziua Cucilor – кукери, „Свети Четиридесет мъченици“, Florile – Цветница, и Великден.

Именно при единствения ми контакт с български студент, за първи път разбрах за традициите на пролетта, които обединяват тези две балкански страни, Румъния и България, и по-специално за Баба Марта, еквивалент на румънския Марцишор. Може би именно тази пролетна традиция прави двете страни уникални,

³ В превод на български: Мартичко, или Малък Март (бел. ред.).

заедно с други чудеса, които очакват да бъдат открити.

Първият ден на пролетта в Румъния започва с празника на Марцишор – старо културно наследство за студено и топло време. Марцишор изглежда като панделка, направена от червени и бели конци, и се приема като късметче. Червеният цвят олицетворява живота, свързан със страстта на жените, докато белият цвят означава победа, сняг, чистота и мъдростта на мъжете. Тя може да бъде прикрепена към цвете, бижу, към метална или дървена декорация като четирилистна детелина, сърце, подкова или други творчески форми. Символизира възвръщащата се към живот природа.

В България мартеницата е с червена и бяла прежда, носена около китката като традиционна гривна, докато в Румъния Марцишор – панделката, се закача на гърдите. Мартеницата се носи, докато човек не види първия щъркел; след това се окачва на клон на дърво. Счита се за символ на късмет, здраве и сила за онзи, който го носи.

Независимо дали пролетните традиции в България и Румъния имат прилики или са напълно различни, именно *радостта, която споделят*, донесена от тези обичаи на техните местни жители или на техните посетители, е он ва, което има значение и ги обединява.

Посещението на България ми предостави възможност за нов поглед относно българската култура и ме провокира да търся повече прилики с нашите румънски традиции; накара ме и да харесам българския народ, въпреки трудната българска лексика.

Без съмнение, ентузиазмът, професионализмът и вниманието на нашата преподавателка по английски, която накрая дори ни раздаде подаръци, изигра огромна роля и имаше голям принос.

Превод от английски:
Моника Христова
Милена Първанова

VII. ECE

POST-CAPITALISTIC FAMILY

ПОСТ-КАПИТАЛИСТИЧЕСКОТО СЕМЕЙСТВО

Каляян Манолов¹

Families, our first ever social circle, are a prototype of what we are to become. Some experience nourishment and joy from the tentative care of their caregivers, while others may be less fortunate. Whatever the case, there are no doubts that it becomes the precursor for future failures and success.

However, what happens when your circle fails you, what do you do when you are nothing more than another mouth to feed, or just a dreadful reminder of a resentful event or person?

Usually, you fall back on your friends; they are your next biggest influence. They can set a sinking ship anew, or make a wreck of a person once heading for greatness. Sometimes, their influence can be greater than that of your parents and loved ones, so does that not make them your family by proxy then?

And if that is the case, how do you choose who is worthy of being your makeshift "family"?

Are there actually people real enough to be able to be friends?

What is this elusive creature

Семействата, нашият първи социален кръг, са прототип на онова, в което ще се превърнем. Някои получават храна и изпитват радост от колебливите грижи на хората, които ги отглеждат, докато други може да не са толкова щастливи. Какъвто и да е случаят, няма съмнение, че това се превръща в предвестник на бъдещи провали и успехи.

Какво обаче се случва, когато вашият кръг ви подведе, какво правите, когато не сте нищо повече от още една уста за хранене или просто ужасно напомняне за достойно за презрение събитие или човек?

Обикновено се облягате на приятелите си; те са хората със следващото най-голямо влияние върху вас. Те могат да съборят потъващ кораб или да превърнат в развалина човек, някога запътил се към велики дела. Понякога тяхното влияние може да бъде по-голямо от това на вашите родители и близки, така че не ги ли прави ваше семейство-пълномощник?

И ако е такъв случаят, как избирате кой е достоен да бъде вашето заместващо „семейство“?

Има ли всъщност хора, достатъчно истински, за да могат да бъдат приятели?

Какво е онова неуловимо същество от

¹ Студент, III курс, спец. КТИД, ОКС „бакалавър“ в МГУ „Св. Иван Рилски“

from folklore, anyway, that we term "a friend"? Is it someone who has and shares your best interests? Or someone who you can enjoy time with? But what if they use substances, or abuse alcohol, are prone to gambling addiction, or violent? What if you cannot find the perfect people to be your makeshift family? It is your responsibility to pick the best of the best, is it not?

And to that I have to answer with a contradictory answer. There are no black and white colors in human nature, everything is but a shade of gray for if you think you are perfect, you are a narcissist, or delusional. There are no perfect people, and no perfect relationships with a person exist. There must always be balance. For example, if you only have good times with someone, they will flee in the face of adversity because it may be unknown to them, or they may just be weak willed. Likewise, when you are in the thick of it and you push forward, through only despair and misfortune, some may leave because they may think that the grass is greener on the other side. They abandon ship leaving you to sink in the water. What is the answer, then, who do you trust and who do you discard?

I hold that true friends and true family are forged in the fires of the darkest times, and feed from the smiles you have along the way of your adventure together, for there cannot be light without dark, good without bad, love without hate, pure

фолклора, което наричаме „приятел“? Дали е някой, който има и споделя вашите най-добри интереси? Или е някой, с когото можете да прекарвате времето си приятно? Ами ако употребява забранени вещества или злоупотребява с алкохол; ако е склонен към хазартна зависимост; или е насилник? Ами ако не можете да намерите перфектните хора, които да бъдат вашето заместващо семейство? Ваша е отговорността да изберете най-добрите от най-добрите, нали?

И на този въпрос се налага да дам противоречив отговор. В човешката природа няма черно-бели цветове, всичко е само нюанс на сивото, защото ако мислите, че сте перфектни, сте нарцисист или страдате от заблуди. Няма хора без кривици и не съществуват перфектни взаимоотношения с даден човек. Винаги трябва да съществува баланс. Например, ако с някого прекарвате само добри моменти, той ще избяга пред лицето на негодите, защото или те може да са му непознати, или той може просто да е слабovolен. По същия начин, когато сте в разгара на събитията и продължавате напред, преминавайки само през отчаяние и нещастие, някои може да си тръгнат, защото може да си мислят, че тревата е по-зелена от другата страна. Те напускат кораба, оставяйки ви да потънете. Какъв е тогава отговорът, на кого вярвате и кого отхвърляте?

Считам, че верните приятели и истинското семейство се изковават в огньовете на най-мрачните времена и се захранват от усмивките ви по пътя на вашето съвместно приключение, защото не може да има светлина без тъмнина, добро без лошо, любов без омраза, чисто

without fake. A very small percentage of us have real friends. And as delusional as it may seem, I believe I might have a few. They are people who abuse substances or drink like it is the last day on earth, but who are also willing to secure a cluster of cables during a rain or storm with me, laughing along the way, or right after, sometimes never stopping even in the face of herculean tasks. They are always there and together we do our best and laugh in the face of hardship, mocking our own bizarre state, hoping for more, wishing for another night to remember, and enjoying another hard day that will never be forgotten.

Maybe there is indeed a place – for friendship and a family – even for outcasts and freaks...for people like me!

без фалшиво. Много малък процент от нас имат истински приятели. И колкото и да изглежда като заблуда, вярвам, че може би имам няколко. Те са хора, които злоупотребяват с вещества или пият, сякаш е дошъл последният ден на земята, но които също така са готови да подсигурят заедно с мен сноп кабели в силен дъжд или по време на буря, смеейки се по пътя или веднага след това, понякога без да спират дори пред задачи, изискващи херкулесовски усилия. Те винаги са тук и заедно правим всичко възможно и се смеем пред лицето на трудностите, подигравайки се на собственото си странно състояние, надявайки се на повече, желаейки още една паметна нощ и приемайки с усмивка още един тежък ден, който никога няма да бъде забравен.

Може би наистина има място – за приятелство и семейство – дори за отхвърлените и чудаците... за хора като мен!

Превод от английски език:
Милена Първанова

VIII. КАЛЕНДАР НА ДЕЙНОСТИТЕ

на членове на академичната колегия, работещи в сферата на
хуманитарните и социалните науки през академичната 2024-2025 година
/септември 2024 г. – август 2025 г./

Учебна дейност

1. Обучения

а) Проведени от членове на катедра „Чужди езици“

По английски език:

- Ст. пр. **З. Михова** проведе курс по английски език за преподаватели от МГУ „Свети Иван Рилски“ ниво В2.

- Ст. пр. **М. Първанова** проведе:

- два курса за преподаватели – за ниво В1.2 и С1.1;
- два интензивни онлайн курса по английски език – за ниво В1.1 и В1.2 (с чуждестранни студенти, обучавали се в МГУ).

- През **летния семестър на учебната 2024/2025 г.** в групите по чужд език в ОКС „бакалавър“ бяха обучавани студенти по програма „Еразъм +“, както следва:

I курс:

- в групата по английски език, II ниво, водена от ст. пр. **В. Паничкова** – 2 румънски и 1 украински студенти

- в групата по английски език, III ниво, водена от ст. пр. **М. Христова** – 3 румънски студенти

- в групата по английски език, IV ниво, водена от ст. пр. **З. Михова** – 2 румънски и 2 украински студенти;

III курс – по индивидуална форма на обучение при ст. пр. **М. Първанова** – 2 румънски студенти;

IV курс:

- в група със студенти от спец. КТИД, високо ниво, обучаваща се от ст. пр. **М. Първанова** – 1 украинска студентка;

- същата в интензивен курс по специализиран английски език в индивидуална форма по програма за спец. „Софтуерно инженерство“.

- През периода **2-6 юни 2025 г.** присъствено 14 румънски студенти от Университета за нефт и газ в гр. Плоещ, Румъния бяха обучавани по специализиран английски език в интензивен курс, а на **09 юни 2025 г.** и онлайн, в рамките на програма за международен обмен на студенти „Еразъм+“, както следва:

- в групата на ниско ниво, водена от ст. пр. **В. Паничкова** – 5 студенти

- в групата на средно ниво, водена от ст. пр. **М. Христова** – 5 студенти

- в групата на високо ниво, водена от ст. пр. **М. Първанова** – 4 студенти

По испански език:

През периода **2 октомври 2024 г. – 24 юни 2025 г.** ст. пр. д-р **Е. Балачева** провежда

курс по испански език.

По български език:

- През учебната **2024/2025** г. преподаватели от катедра „Чужди езици“ към Миннотехнологичен факултет провеждат факултативно обучение по български език в индивидуална форма с Меруерт Кургамбаева, студентка, обучаваща се в Индустриален институт в гр. Рудний (РИИ), Казахстан. На ротационен принцип в курса на обучение се включиха последователно ст. пр. **В. Паничкова**, ст. пр. д-р **Ц. Вукадинова** и ст. пр. **М. Първанова**.

- Ст. пр. д-р **Е. Давчева** води занятия по български език на студент магистър от Казахстан.

б) Преминати от членове на преподавателската колегия

- През **м. септември 2024** г. ст. пр. **З. Михова**, а в периода **11-22 ноември 2024** г. и ст. пр. д-р **Ц. Вукадинова** и ст. пр. **В. Паничкова** преминаха и успешно завършиха обучителен курс „Иновативни образователни технологии“ за повишаване на дигиталните умения и компетенции, с ръководител проф. д-р А. Смикаров от Центъра за иновативни образователни технологии към Русенски университет „Ангел Кънчев“, проведен в рамките на Национална програма „Дигитална квалификация“ на МОН, приета с Решение № 184/05.03.2021 г.

- В периода **14 ноември – 3 декември 2024** г. ст. пр. **В. Паничкова** премина и успешно завърши курс за ниво по общи дигитални умения в съответствие с европейската рамка за дигитални компетентности (нива 1-2 OT DigComp 2.1) и допълнителен модул за обучение за публични дигитални услуги. По НПВУ – ПЗ – С1.13 „Предоставяне на обучения за дигитални умения и създаване на платформа за обучение на възрастни“.

- В периода **8-21 май 2025** г. ст. пр. **В. Паничкова** премина и успешно завърши курс за ниво по общи дигитални умения в съответствие с европейската рамка за дигитални компетентности (нива 3-4 OT DigComp 2.1) и допълнителен модул за обучение за публични дигитални услуги. По НПВУ – ПЗ – С1.13 „Предоставяне на обучения за дигитални умения и създаване на платформа за обучение на възрастни“.

- В периода **2-6 юни 2025** г. ст. пр. д-р **Е. Давчева** и ст. пр. **З. Михова** от кат. „Чужди езици“ участваха в преподавателска мобилност за обучение по програма „Еразъм+“, проведено от Образователен институт Дореа (Dorea Educational Institute), гр. Лимасол, Кипър, на тема „Справяне със стреса и предотвратяване на бърнат“ / „Handling stress and avoiding burnout“.

- От **17 юни до 8 юли 2025** г. ст. пр. **М. Първанова** участва в онлайн практически ориентиран образователен цикъл „Ключови умения за общуване с изкуствения интелект“, организиран от „ТЕХ Академи“ с гост-лектор д-р Людмил Дуриданов.

2. Документация

- Всички членове на катедра „Чужди езици“ участваха в разработването на учебна програма по чужди езици за новата специалност ВТТ за ОКС „бакалавър“, предлагана от МТФ на МГУ „Св. Иван Рилски“.

- Ст. пр. **М. Христова** и ст. пр. **М. Първанова** разработиха нови учебни програми по

английски език, а ст. пр. д-р **Ц. Вукадинова** – за немски език за ОНС „доктор“ за кат. МИГ за 2 докторски програми: „Маркшайдерство“ и „Обща, висша и приложна геодезия“.

- Ст. пр. **М. Христова** и ст. пр. **М. Първанова** разработиха нови учебни програми по английски език за ОНС „доктор“ за катедрите „Икономика и управление“ – 1 бр. и РПИ – за 2 докторски програми.

Научно-изследователска дейност, реализиране на проекти, участие в научни конференции, изяви на научни форуми:

През периода **м. септември 2024 г.–м. август 2025 г.** ст. пр. д-р **Е. Давчева** участва като външен консултант-специалист към проекта на Институт за литература – БАН „Българската литература за деца и юноши XX-XXI век“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“, първоначалният период е 2021-2024 година, като е удължен в последствие до 2027 година.

През периода **м. октомври 2024 г.-м. март 2025 г.** ст. пр. **В. Паничкова** участва в проект на тема „Изследване и охарактеризиране остатъчните продукти, генериращи се при процеса в металургичното производство в „Аурубис“ – България“, Договор № 2218 по НИС към МГУ.

През **2024 г.** проф. д.ф.н. **Д. Тодоров** участва в теоретичен семинар „Човекът – мярка за всички неща? Предизвикателствата на постиндустриалното информационно общество“, проведен в ТУ-София с доклад на тема „Многополюсен свят ли?“.

В периода **7-10 октомври 2024 г.** ст. пр. **В. Паничкова** участва в Девета национална научно-техническа конференция с международно участие „Технологии и практики при подземен добив и минно строителство“, проведена в гр. Девин, с доклад на тема: „Иновативни възможности за преподаване на инженерна терминология на чужд език посредством образователната платформа Quizlet“, с автори В. Паничкова и М. Христова.

На **18 октомври 2024 г.** в 67-ма Международна научна конференция на МГУ „Св. Иван Рилски“ представители на катедра „Чужди езици“ участват с доклади и презентации в секциите, както следва:

→ в секция 5 „Устойчиво развитие на минерално-сировинната индустрия“

- ст. пр. **М. Христова** и ст. пр. **В. Паничкова** – с презентация на доклад на тема „Образователни платформи за интерактивно изучаване на чужд език“

- ст. пр. **М. Първанова** – с постер на тема “Abstract – Introduction to the Academic Genre” в съавторство с пр. П. Юсеин

- пр. П. Юсеин – с доклад на тема “Developing Key Competencies in the Process of Technical English Learning as a Foreign Language”

→ в секция 6 „Хуманитарни и социални науки“

- проф. д.ф.н. **Д. Тодоров** – с доклад на тема „Моралното наследство“ на тоталитарния социализъм“

- ас. д-р **Й. Христов** – с доклад на тема „Първо служителите, после клиентите“ – по-важен ли е служителят от клиента?“

- ст. пр. д-р **Е. Балачева** – с презентация на доклад на тема „Основни затруднения за студенти, изучаващи български език, чийто майчин език е португалският“

- ст. пр. **М. Първанова** – с презентация на доклад на тема „Използване на нови информационни и комуникационни технологии в чуждоезиковото обучение“

- ст. пр. **З. Михова** – с презентация на доклад на тема „Преподаване на испански език през английски по програма „Еразъм+““

- ст. пр. **В. Паничкова** – с презентация на доклад на тема „Дядо Димитър Паничков – родова история“.

На **18 октомври 2024 г.** ст. пр. **М. Първанова** участва в две сесии на проведената в София среща „Към цифров и екологичен преход за по-конкурентоспособна европейска индустрия“, организирано по проект TWIN4.0, с реф. № 2022-1-RO01-KA220-VET-000086068, изпълняван в рамките на Програма „Еразъм+“, както следва:

- Представяне на резултатите от проект „Към двоен преход за по-конкурентоспособна европейска индустрия“ - TWIN 4.0, насочени към стимулиране на дигиталния и екологичен преход в предприятията;

- Предстоящи възможности за финансиране за бизнеса, свързани със стимулиране на дигиталната и екологична трансформация по европейски програми на национално и международно ниво.

На **25 октомври 2024 г.** ст. пр. **М. Първанова** участва в проведено в София събитие по проект „EASY: Обучение за възрастни срещу стереотипите“, финансиран по програма Еразъм+, KA2 Стратегически партньорства, с реф. номер: 2021-1-PL01-KA220-ADU-000028240 и насочен към доставчици на обучение, преподаватели в сферата на образованието за възрастни, учители и обучаеми, НПО.

На **7-8 ноември 2024 г.** проф. д.ф.н. **Д. Тодоров** участва в XX Национална научна конференция по етика „Академична етика“, проведена в СУ „Св. Климент Охридски“ с доклад на тема „Трудни първи стъпки при утвърждаването на учебната дисциплина „Научна етика“ в българските висши училища“.

На **20 ноември 2024 г.** ст. пр. **М. Първанова** участва в конференцията по случай Световния ГИС ден, организирана от ESRI Bulgaria Ltd., проведена в София.

На **26 ноември 2024 г.** ст. пр. д-р **Ц. Вукадинова**, ст. пр. **М. Първанова** и ст. пр. **В. Паничкова** участваха в онлайн информационен семинар на тема: Effective Scopus AI Integration: Practical Strategies for University Librarians and Researchers – запознаване с иновациите на Варшавския университет за природни науки (SGGW) в използването на Scopus AI (вебинар).

На **29 ноември 2024 г.** ст. пр. д-р **Ц. Вукадинова** участва в конференция „Ден на инженерната химия в ХТМУ“ с постер в съавторство на следната тема: Vukadinova, Tsv., M. Popov, M. Todorova, D. Despov Academic English and German: Chemical and Biochemical Engineering.

На **18 февруари 2025 г.** ст. пр. **М. Първанова** взе участие в вебинар с цел обучение The SCIE X Experience.

На **3 април 2025 г.** ст. пр. **В. Паничкова** взе участие в вебинар с цел обучение на тема: “Prepare Your Sstudents for Exams with Kahoot!”.

На **28-29 април 2025 г.** ст. пр. д-р **Е. Давчева** участва в Кръгла маса на тема „Съвременната българска литература за деца и юноши“ с доклад на тема: „Една книжка, която да препоръчаме на българското дете“.

На **29 май 2025 г.** ст. пр. **М. Първанова** и ст. пр. **В. Паничкова** участваха в онлайн информационен семинар на тема: “Unlocking the Power of ProQuest Central Premium: Your Gateway to Scholarly Excellence”.

На **3 юни 2025 г.** ст. пр. **В. Паничкова** взе участие в обучителен уебинар на тема: “Kahoot! EDU Summit – engaging learning for all”.

На **12 юни 2025 г.** ст. пр. **В. Паничкова** участва в дискуссионен форум на тема „Устойчиво проектиране, строителство и поддръжка на жилищни комплекси“, проведен в хибриден формат.

На **17 юни 2025 г.** ст. пр. **В. Паничкова** взе участие в образователен уебинар на тема: “MagicSchool Summer Camp: Unleash Your Classroom Superpowers”.

На **20 юни 2025 г.** ст. пр. д-р **Ц. Вукадинова** участва в XXII Научна постерна сесия за млади учени, докторанти и студенти в Химикотехнологичен и металургичен университет, София, с 2 постера в съавторство на следните теми:

- М. Popov, Ts. Vukadinova, D. Despov. Разработване на иновативен метод за професионално ориентирана двуезична подготовка по английски и немски език в областта на химичното инженерство и биотехнологиите. Development of an Innovative Method for Professionally Oriented Bilingual Training in English and German in the Fields of Chemical Engineering and Biotechnology.

- Ts. Vukadinova, D. Despov, N. Karev, G. Koteva, M. Popov, M. Todorova. Профилирано обучение по английски и немски език в областта на химичното инженерство, химичните технологии, металургията и биотехнологиите. Specialised Training in English and German in the Field of Chemical Engineering, Chemical Technology, Metallurgy, and Biotechnology.

На **24 юни 2025 г.** ст. пр. **В. Паничкова** участва в онлайн семинар на тема: „Искуствен интелект в класната стая: Преподавай лесно и интересно“.

На **28 август 2025 г.** ст. пр. д-р **Ц. Вукадинова**, ст. пр. д-р **Е. Давчева**, ст. пр. **М. Първанова**, и ст. пр. **З. Михова** участваха в събитие по проект ACT4CONSENT „Ресурси за преподаване в дигиталния свят – съгласие, киберсигурност и дигитално благополучие“, финансиран по програма „Еразъм+“, KA2 Стратегически партньорства, с реф. номер: 2023-1-DE03-KA220-SCH-000151276.

Публикационна дейност

1. Книги

проф. д.ф.н. Добрин Тодоров

Публицистична книга: Тодоров, Д. Кризата на ценностите и българския политически живот, София, 2025: „Парадигма“, 333 с., ISBN 978-954-326-554-1

2. Научни изследвания

Статии

проф. д.ф.н. Добрин Тодоров

• Тодоров, Д. „Многополюсен свят ли?“. В: сб. Човекът мярка за всички неща? Предиизвикателствата на постиндустриалното информационно общество, София, 2024: УИ „ТУ-София“, 84-94, ISSN 2603-4999.

• Тодоров, Д. „Академичното плагиатство и борбата с него“. В: сб. Проблеми на академичната етика, София, 2024: УИ „Св. Климент Охридски“, 119-138, ISBN 978-954-07-5997-5.

• Тодоров, Д. „Моралното наследство“ на тоталитарния социализъм“ В: Известия по хуманитаристика и социални науки на МГУ „Св. Иван Рилски“, Т. 4 (XXIV)/2024, стр.15-24, ISSN 2815-3081.

• Тодоров, Д. „Време обединително?“. В: сб. Форми на духа (юбилеен сборник в чест на проф. д.ф.н. Нонка Богомилова), София, 2024: „Изток-Запад“, 269-277, ISSN 978-619-01-1377-5.

• Тодоров, Д. „Ценностни основания на иновативната педагогика“. В: ел. сп. „Обществено възпитание“, бр. 1, 2024.

• Тодоров, Т. „Отчетничество и формализъм“. В: сб. Fallor ergo sum (В чест на Георги Каприев), София, 2025: УИ „Св. Климент Охридски“, 488-492, ISBN 978-954-07-6055-1.

• Тодоров, Д. „(Не)актуална апология на човешкия дух“. В: Индустриален мениджмънт, бр. 1, 2025, 9-12, ISSN 1312-3793.

ст. пр. д-р Екатерина Балачева

Балачева, Е. „Основни затруднения за студенти, изучаващи български език, чийто майчин език е португалският“. В: Известия по хуманитарни и социални науки, том 4(XXIV)/2024 г., ИК „Св. Иван Рилски“ стр. 80-86, ISSN 2815-3081 (print), ISSN 2815-309X (online).

ст. пр. д-р Елена Давчева

• Давчева, Е. „Светостта на един български свещеник от XX век (Протоiereй Евстати Янков от Чепеларе)“. В: Известия по хуманитарни и социални науки, том 4(XXIV), София, 2024, с. 33-47, ISSN 2815-3081 (print).

• Давчева, Е. „За някои български творци и пътя към сърцата на децата. Пътят на българската литература за деца и юноши“. В: Сборник с научни изследвания, София, 2024, с. 8-14, ISBN 978-619-7372-85-4.

• Давчева, Е. „За „педагогическия превод от руски на Добри Чинтулов“. В: 100 години специалност „Педагогика“ в Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София, 2025, с. 48-58, ISBN:978-954-07-6005-6.

• Давчева, Е. „Таблицата за умножение – методи за усвояване чрез цветове“. В: Съвременни технологии в културно-историческото наследство, том XII, Издател Група цвят, София, 2025, с.269-276, ISSN 2367-6523.

ст. пр. д-р Иванка Ставрева

Stavrev, Spas & Ivanka Stavreva. "Efficiency and analysis of the shooting of the men's 3x3 basketball teams at the Olympic games-Paris 2024". In: *KNOWLEDGE – International journal (Social Sciences)*, Institute Knowledge Management, Vol. 69, № 5, Print GRAFOPROM - Bitola,

Skopje, 2025. pp. 397-403, ISSN 2545-4439/e-ISSN 1857-923X (налична на: <https://ojs.ikm.mk/index.php/kij/issue/view/226>).

ст. пр. д-р Цветелина Вукадинова

• Vukadinova, Tsv., M. Popov. Multilingual Training for Chemical Engineering Students – Scholar Circle at the Department of Chemical Engineering at UCTM. Science. In: Engineering and Education, Vol. 9 No. 1, 2024. ISSN 3033-0769. pp. 145-151. DOI: 10.59957/see.v9.i1.2024.20.

• Vukadinova, Tsv., M. Popov, M. Todorova, D. Despov. Academic English and German: Chemical and Biochemical Engineering. 2024. https://chemeng.uctm.edu/wp-content/uploads/2024/11/EngineeringDay_2024_Abstracts.pdf

• M. Popov, Ts. Vukadinova, D. Despov. Разработване на иновативен метод за професионално ориентирана двуезична подготовка по английски и немски език в областта на химичното инженерство и биотехнологиите. / Development of an Innovative Method for Professionally Oriented Bilingual Training in English and German in the Fields of Chemical Engineering and Biotechnology. XXII Научна постерна сесия за млади учени, докторанти и студенти. Химикотехнологичен и металургичен университет, София, 20 юни, 2025. Резюме в сборник с резюмета. стр. 118, ISSN 3033-0769.

• Ts. Vukadinova, D. Despov, N. Karev, G. Koteva, M. Popov, M. Todorova. Профилирано обучение по английски и немски език в областта на химичното инженерство, химичните технологии, металургията и биотехнологиите. Specialised Training in English and German in the Field of Chemical Engineering, Chemical Technology, Metallurgy, and Biotechnology. XXII Научна постерна сесия за млади учени, докторанти и студенти. Химикотехнологичен и металургичен университет, София, 20 юни, 2025. Резюме в сборник с резюмета, стр. 119, ISSN 3033-0769.

ст. пр. Велислава Паничкова

• Христова, М., В. Паничкова. „Образователни платформи за интерактивно изучаване на чужд език“. В: Известия по хуманитарни и социални науки на МГУ „Св. Иван Рилски“ – София, том 4 (XXIV)/2024 г., ИК „Св. Иван Рилски“, стр. 68-79, ISSN 2815-3081 (print), ISSN 2815-309X (online).

• Паничкова, В. „Дядо Димитър Паничков – родова история“. В: Известия по хуманитарни и социални науки на МГУ „Св. Иван Рилски“ – София, том 4 (XXIV)/2024 г., ИК „Св. Иван Рилски“, стр. 122-127, ISSN 2815-3081 (print), ISSN 2815-309X (online)

• Паничкова, В., М. Христова. „Иновативни възможности за преподаване на инженерна терминология на чужд език посредством образователната платформа Quizlet“. В: Сборник с доклади от Девета национална научно-техническа конференция с международно участие „Технологии и практики при подземен добив и минно строителство“, октомври 2024 г., стр. 156-162, ISSN 1314-7056.

ст. пр. Златка Михова

Михова, З. „Преподаване на испански език през английски по програма Еразъм+“. В: Известия по хуманитарни и социални науки на МГУ „Св. Иван Рилски“ – София, том 4 (XXIV)/2024 г., ИК „Св. Иван Рилски“, стр. 87-92, ISSN 2815-3081 (print), ISSN 2815-309X (online).

ст. пр. Милена Първанова

• Purvanova, M., P. Yusein. „Abstract – Introduction to the Academic Genre“. В: Годишник на МГУ „Св. Иван Рилски“, т. 66, София: ИК „Св. Иван Рилски“ на МГУ „Св. Иван Рилски“,

2024, стр. 254-257. ISSN 2738-8808 (print), ISSN 2738-8816 (online).

- Първанова, М. „Използване на нови информационни и комуникационни технологии в чуждоезиковото обучение“. В: Известия по хуманитарни и социални науки на МГУ „Св. Иван Рилски“ – София, том 4 (XXIV)/2024г., ИК „Св. Иван Рилски“, стр. 47-67, ISSN 2815-3081 (print), ISSN 2815-309X (online).

- Първанова, М. „Те за нас“. В: Известия по хуманитарни и социални науки на МГУ „Св. Иван Рилски“ – София, том 4 (XXIV)/2024г., ИК „Св. Иван Рилски“, стр. 96-100, ISSN 2815-3081 (print), ISSN 2815-309X (online).

- Terpan, A., T. Hristova, B. Evstatiev, M. Purvanova. A Concept of an Electronic System for Control of a Semi-Automated Car Wash. IEEE Xplore, DOI: 10.1109/ELMA65795.2025.11083487

ст. пр. Моника Христова

- Христова, М., В. Паничкова. „Образователни платформи за интерактивно изучаване на чужд език“. В: Известия по хуманитарни и социални науки на МГУ „Св. Иван Рилски“ – София, том 4 (XXIV)/2024 г., ИК „Св. Иван Рилски“, стр. 68-79, ISSN 2815-3081 (print), ISSN 2815-309X (online).

- Паничкова, В., М. Христова. „Иновативни възможности за преподаване на инженерна терминология на чужд език посредством образователната платформа Quizlet“. В: Сборник с доклади от Девета национална научно-техническа конференция с международно участие „Технологии и практики при подземен добив и минно строителство“, октомври 2024 г., стр. 156-162, ISSN 1314-7056.

ас. д-р Йоан Христов

Христов, Й. „Първо служителите, после клиентите“ – по-важен ли е служителят от клиента?“. В: Известия по хуманитарни и социални науки на МГУ „Св. Иван Рилски“ – София, том 4 (XXIV)/2024 г., ИК „Св. Иван Рилски“, стр. 25-32, ISSN 2815-3081 (print), ISSN 2815-309X (online).

Съпътстваща академична активност на катедра „Чужди езици“

1. Преводаческа дейност

а) Писмени преводи:

Статии, резюмета, академична документация

ст. пр. **З. Михова** – Превод на тезите на дипломните работи на студенти и докторанти за верифициране на дипломите им по европейски стандартни;

ст. пр. **М. Христова**, ст. пр. **З. Михова** и ст. пр. д-р **Е. Давчева** – Превод на официална кореспонденция и документи на МГУ „Св. Иван Рилски“;

ст. пр. **М. Христова** – Превод на:

- 2 бр. научни статии (от български на английски език)
- 6 бр. материали за сп. „Известия по хуманитарни и социални науки на МГУ „Св. Иван Рилски“ т.5 (XXV) / 2025 г. (от английски на български език);

ст. пр. **М. Първанова** превежда:

- анотация и учебните планове за спец. ВТТ редовна и задочна форма на обучение за ОКС „бакалавър“ (от български на английски език)
- 5 бр. научни статии (от български на английски език)

- рекламни материали на МГУ „Св. Иван Рилски“
- 1 становище (от български на английски език)
- 5 резюмета на статии (от български на английски език)
- 5 бр. материали за сп. „Известия по хуманитарни и социални науки на МГУ „Св. Иван Рилски“ т.5 (XXV) / 2025 г. (от английски на български език).

б) Устни преводи:

На **15 ноември 2024 г.** ст. пр. **М. Христова** превежда консекутивно по време на обучение на ESG Академия, специализирана за минерално-суровинната индустрия, с лектор Флориан Андерхубер;

ст. пр. **З. Михова** извършва симултанен превод на официални срещи и участва в изпитна комисия за установяване на езикови компетентности за участие по програма „Еразъм+“;

ст. пр. д-р **Е. Давчева** превежда в официални срещи и в срещи с делегации и съпровожда и превежда на чуждестранни студенти;

2. Редакторска дейност

а) Участия в редакционни съвети

ст. пр. **М. Първанова**

- Член на Редакционната колегия на сп. „Годишник на МГУ „Св. Иван Рилски“, т. 67, София: ИК „Св. Иван Рилски“, 2024.

- Отговорен редактор, стилев редактор, техническа редакция и предпечат на сп. „Известия по хуманитарни и социални науки на МГУ „Св. Иван Рилски“, том 4(XXIV)/2024 г.;

ст. пр. **М. Христова**

Член на Редакционния съвет на сп. Sustainable Extraction and Processing of Raw Materials Journal (бр.6/2025), издание на МГУ „Св. Иван Рилски“.

б) Редакторска работа по преводи

ст. пр. **М. Първанова**

– Редакция на английския текст на 2 бр. научни статии, 1 резюме, 1 рецензия за конкурс за професор, 4 бр. становища и 2 презентации;

– **6 юли – 24 август 2025 г.** – Стилос редактор на английски език; редакторска дейност върху английските текстове на докладите (22 бр.) и резюметата (45 бр.), включени към момента в сп. „Годишник на МГУ „Св. Иван Рилски“, т. 67/2025 г.;

ст. пр. **М. Христова**

- Редакция на 1 бр. научна статия на английски език;

- **м. юни – м. юли 2025 г.** - Редактор на английските текстове на докладите (12 бр.), включени в списание Sustainable Extraction and Processing of Raw Materials Journal (бр.6/2025).

3. Административна дейност

На **25 април 2025 г.** всички членове на катедра „Чужди езици“ активно участваха в организираната от ръководството инициатива „Ден на отворените врати“ на МГУ „Св. Иван Рилски“ с представяне на собствено разработени авторски материали и с дейности на

съответния език.

**Спортно-състезателна и обществена дейност на катедра
„Физическо възпитание и спорт“**

- На **16 октомври 2024 г.** в НСА се проведе есенният дял на Националния университетски шампионат по „Хокей – 5“. Отборът на МГУ „Св. Ив. Рилски“ с треньор ст. пр. **Евг. Йорданов** зае второ място в класирането.

- На **21 октомври 2024 г.** продължи сътрудничеството на катедра „Физическо възпитание и спорт“ със Студентска община, като в Спортен комплекс на МГУ бяха проведени ученически игри по тенис на маса.

- На **24 октомври 2024 г.** се състоя поход с група студенти до Урдини езера в Рила. Водачи на групата бяха ст. пр. **Евг. Йорданов**.

- На **14 ноември 2024 г.** в СК на МГУ се проведе открит турнир по баскетбол за „Купата на Ректора“. В него участваха отбори от ТУ, УНСС, Deutsche Schule (София) и МГУ „Св. Ив. Рилски“. Купата и златните медали бяха спечелени от отбора на МГУ. Проф. Вили Лилков връчи 3 спортни стипендии на студенти от МГУ за висок успех и спортни постижения. Главен съдия на турнира бе ст. пр. д-р **Ив. Ставрева**.

- На **30 ноември 2024 г.** в Благоевград се проведе Национален университетски шампионат по хокей в зала. Отборът на МГУ „Св. Ив. Рилски“ се класира на III място.

- На **2 декември 2024 г.** в СК на МГУ се състоя десетият юбилеен турнир по тенис на маса „8-ми декември“. Събитието обедини студенти и преподаватели, като в турнира взеха участие 22 студенти и 4 преподаватели. Съдии бяха ст. пр. **К. Цветкова** и ст. пр. д-р **Ив. Ставрева**.

- На **2-3 декември 2024 г.** в НФК – Бояна се проведе Национален университетски шампионат по футбол. Представителният отбор на МГУ с треньори проф. д-р **Й. Иванов** и ст. пр. **Ил. Баланов** достигна до четвъртфиналите.

- На **10 декември 2024 г.** в СК на МГУ се състоя вътрешен турнир на студентите в групите по фитнес. Състезанието бе проведено в две дисциплини – вдигане от лег (лежанка) и комбинирана дисциплина, включваща лицеви опори с набирания. Съдии на турнира бяха доц. д-р **В. Цолова** и ст. пр. **Евг. Йорданов**.

- На **11 декември 2024 г.** в СК на МГУ се състоя открит турнир по волейбол. В него взеха участие отборите на ТУ, Deutsche Schule (София) и два отбора на домакините от МГУ. Главен съдия бе ст. пр. д-р **В. Ковачка**.

- На **16-19 март 2025 г.** в к. к. „Пампорово“ се проведе Унив. Зимни игри и „Зимен университет-2025“. Събитието бе организирано от НПСС и АУС „Академик“. Представители на Студентски съвет при МГУ ръководени от ст. пр. **Евг. Йорданов**, взеха участие в дисциплините алпийски ски, сноуборд и бърза шейна.

- На **5-6 април 2025 г.** в гр. Ямбол се състоя лекоатлетически крос – Национален университетски шампионат, в който участваха студентите Мартин Веизов (КМКПМ) и Никола Карабелюзов (СДТНГ) с треньор ст. пр. **К. Цветкова**.

- На **28 и 29 април 2025 г.** отборът на МГУ по футбол с треньори проф. д-р **Й. Иванов**

и ст. пр. **Ил. Баланов**, заеха III място на финалите по футзал, част от Националната универсиада - 2025.

- На **30 април 2025 г.** отборът на МГУ по хоккей-5 с треньор ст. пр. **Евг. Йорданов** извоюваха II място на финалите по хоккей-5, част от Националната универсиада – 2025.

- На **4 юни 2025 г.** ст. пр. д-р **В. Ковачка** и ст. пр. **Евг. Йорданов** взеха участие в открития турнир по плажен тенис за преподаватели (смесени двойки), организиран от катедра „Физическо възпитание и спорт“ при УНСС.

- През периода **6-10 юни 2025 г.** ст. пр. **Евг. Йорданов** участва с мъжкия отбор на ХК „НСА“ в Европейското клубно първенство по хоккей на трева – 2025 (Литва).

Кадрови промени

- На **18 юни 2025** на тържествена церемония министърът на образованието и науката Кр. Вълчев връчи на д-р **Йоан Христов**, доктор по социология, диплом за заемана академична длъжност „главен асистент“ към катедра „Икономика и управление“ при Миннотехнологичния факултет на МГУ.

Сп. *Известия по хуманитарни и социални науки на МГУ „Св. Иван Рилски“* е включено в Националния референтен списък на съвременни български научни издания с научно рецензиране на НАЦИД под № 4486, както и в кооперираната международна он-лайн библиографска система и услуги COBISS с ID 51444744.

ИЗВЕСТИЯ ПО ХУМАНИТАРНИ И СОЦИАЛНИ НАУКИ
НА МГУ „СВ. ИВАН РИЛСКИ“ – СОФИЯ
ТОМ 5(XXV) / 2025 ГОДИНА
ИК „СВ. ИВАН РИЛСКИ“
ISSN 2815-3081 (print)
ISSN 2815-309X (online)

UNIVERSITY OF
MINING AND GEOLOGY
“ST. IVAN RILSKI”

Отпечатано в Издателска къща „Св. Иван Рилски“
на МГУ „Св. Иван Рилски“, София